

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Patricia Šinko

Socialno delo s pari v postopku razveze, kjer sta
prisotna visok konflikt ali nasilje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2024

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Patricia Šinko

Socialno delo s pari v postopku razveze, kjer sta
prisotna visok konflikt ali nasilje

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Lea Šugman Bohinc

Somentorica: as. Mojca Šeme

Ljubljana, 2024

Zahvaljujem se vsem, ki ste me v času študija in pisanja diplomske naloge podpirali in spodbujali. Vsem, ki ste me poslušali, ko mi je bilo težko in mi znali pokazati, da je vredno. Hvala socialnim delavkam in socialnemu delavcu, da ste bili pripravljeni deliti svoje zgodbe. Prav posebno zahvalo namenjam mentorici in somentorici, ki sta me vodili in potrpežljivo usmerjali, kadar sem se počutila izgubljeno. Hvala za vajin čas in voljo.

*»Cilj nikoli ni varovanje družine za vsako ceno,
temveč odkrivanje boljših pogojev za življenje posameznika
v družini ali zunaj nje oziroma za podporo družini,
da se kot skupnost ohrani, preoblikuje ali razide.«*

(Čačinovič Vogrinčič, 2006)

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Patricia Šinko

Naslov diplomske naloge: Socialno delo s pari v postopku razveze, kjer sta prisotna visok konflikt ali nasilje

Leto: 2024

Število strani: 199

Število preglednic: 1

Število prilog: 4

Mentorica: doc. dr. Lea Šugman Bohinc

Somentorica: as. Mojca Šeme

Povzetek diplomskega dela: V diplomskem delu sem se osredotočila na socialno delo s pari, ki se razhajajo in se soočajo z visokim konfliktom ali nasiljem. V teoretičnem delu sem najprej opredelila zakonsko zvezo, zunajzakonsko skupnost in različne načine formalnega zaključevanja partnerskega odnosa. V nadaljevanju sem se osredotočila na opredelitev visokega konflikta in nasilja ter razlike med njima. Predstavila sem problematiko pomanjkanja znanja in spretnosti pri socialnih delavkah in drugih strokovnjakih, ki sodelujejo s pari v procesu ločitve. Obširneje sem opisala nasilje v partnerskem odnosu in post-ločitveno nasilje ter stiske, ki jih ob tem doživljajo ženske in otroci. Oprla sem se na zakonodajo, ki ureja družinska razmerja, razveze in preprečevanje nasilja v družini. Opisala sem vlogo centrov za socialno delo v postopku razveze ali razpada zunajzakonske skupnosti ter na področju nasilja. Predstavila sem pomen vključevanja otrokovega glasu v sodelovalni odnos in problematiko uporabe koncepta starševskega odtujevanja. Teoretični del sem zaključila s predstavitev vpliva razveze na otroke, predvsem kadar gre za visok konflikt ali nasilje. V empiričnem delu sem predstavila ugotovitve, ki sem jih dobila s pomočjo sedmih intervjujev s socialnimi delavkami in delavci, ki so zaposleni na centrih za socialno delo v Sloveniji in sodelujejo s pari v postopku ločitve. Vprašanja, ki sem jih zastavljala, so se nanašala na pristope, ki jih pri svojem delu uporabljajo. Zanimalo me je tudi, kako prepoznavajo visok konflikt in kako ga nagovarjajo ter kako v postopek vključijo otrokov glas. Vprašala sem, kako opravijo pogovor z otrokom. Na koncu sem želela izvedeti tudi, kaj si o vplivu razveze na otroke mislijo socialne delavke, ki imajo izkušnje s sodelovanjem z otroki ločenih staršev. V pogovorih sem spoznala, da socialne delavke včasih omenjajo elemente nasilja, ko opisujejo visok konflikt. Pomembno je, da to dvoje strogo ločujemo in nagovarjamo, saj gre za povsem drugačni situaciji, ki zahtevata različen pristop. Začela sem razmišljati o tem, da tako v Sloveniji kot v tujini še vedno ne posvečamo dovolj pozornosti nasilju in ga nemalokrat prezremo, bodisi zaradi pomanjkanja znanja ali v prepričanju, da situacija le ni tako skrb vzbujajoča.

Ključne besede: partnerski odnosi, razveza in razpad zunajzakonske skupnosti, post-ločitveno nasilje, otrokov glas, center za socialno delo

Title: Social Work with Couples in the Process of High-Conflict or Abusive Divorce

Graduation Thesis Abstract: In my thesis, I focused on social work with couples who are separating and facing high conflict or abuse. In the theoretical part, I first defined the terms marriage, cohabitation and different ways of formally ending a relationship. I then focused on the definition of high conflict and abuse and the differences between the two. I outlined the problem of the lack of knowledge and skills of social workers and other professionals working with couples in the process of separation. I described in more detail the abuse in a relationship, the abuse after separation and the suffering experienced by women and children. I referred to legislation relating to family relationships, divorce and the prevention of domestic violence. I described the role of social work centers in the process of divorce or dissolution of a cohabitation and in the area of abuse. I outlined the importance of including the voice of the child in the collaborative relationship and addressed issues related to the application of the concept of parental alienation. To conclude the theoretical section, I have outlined the impact of divorce on children, particularly in cases of conflict or abuse. In the empirical part, I presented the results of seven interviews with social workers working in Slovenian social work centers with couples in the process of separation. The questions I asked were related to the approaches they use in their work. I was also interested in how they recognize high conflict, how they address it and how they include the child's voice in the process. I asked how they talk to a child. Finally, I wanted to know what they, as social workers with experience working with children of separated parents, thought about the impact of divorce on children. From the conversations, I learned that social workers sometimes mention elements of abuse when describing the high level of conflict. It is important to strictly differentiate and address these two issues as they are completely different situations that require different approaches. I started thinking about the fact that in Slovenia and abroad we still do not pay enough attention to abuse and often overlook it, either out of ignorance or because we believe that the situation is not that alarming.

Key words: relationships, divorce and dissolution of cohabitation, post-separation abuse, child's voice, social work center

Kazalo vsebine

1	TEORETIČNI UVOD	1
1.1.	ZAKONSKA ZVEZA IN ZUNAJZAKONSKA SKUPNOST	1
1.2.	RAZVEZA IN PRENEHANJE ZUNAJZAKONSKE SKUPNOSTI	2
1.2.1.	SPORAZUMNA RAZVEZA	3
1.2.2.	RAZVEZA BREZ SPORAZUMA	4
1.2.3.	LOČEVANJE VISOKEGA KONFLIKTA IN NASILJA	4
1.2.4.	RAZVEZA, KJER JE PRISOTEN VISOK KONFLIKT	6
1.2.5.	RAZVEZA, KJER JE PRISOTNO NASILJE	8
1.3.	VLOGA CENTRA ZA SOCIALNO DELO V POSTOPKU RAZVEZE	12
1.3.1.	PREDHODNO SVETOVANJE	14
1.3.2.	STROKOVNO SVETOVANJE PARU	15
1.3.3.	MEDIACIJA	15
1.4.	OTROK V POSTOPKU RAZVEZE	16
1.4.1.	OTROKOV GLAS V POSTOPKU RAZVEZE	18
1.4.2.	STARŠEVSKO ODTUJEVANJE	21
1.4.3.	VPLIV RAZVEZE NA OTROKA	24
2	FORMULACIJA PROBLEMA	28
2.1.	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	29
3	METODOLOGIJA	30
3.1.	VRSTA RAZISKAVE	30
3.2.	MERSKI PRIPOMOČEK IN VIR PODATKOV	30
3.3.	POPULACIJA IN VZOREC	30
3.4.	ZBIRANJE PODATKOV	31
3.5.	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	31
4	REZULTATI	33
4.1.	PRISTOPI, METODE IN TEHNIKE	33
4.2.	RAZLIKE MED DELOM S PARI, KI SO SPORAZUMNI IN PARI, KI NISO	35
4.3.	PREPOZNAVANJE VISOKEGA KONFLIKTA ALI NASILJA	37
4.4.	SODELOVANJE S PAROM, KO SE VKLJUČI SODIŠČE	38
4.5.	OTROCI V POSTOPKU RAZVEZE	39
5	RAZPRAVA	45
5.1.	PRISTOPI, METODE IN TEHNIKE	45
5.2.	RAZLIKE MED DELOM S PARI, KI SO SPORAZUMNI IN PARI, KI NISO	46
5.3.	PREPOZNAVANJE VISOKEGA KONFLIKTA ALI NASILJA	47

5.4.	SODELOVANJE S PAROM, KO SE VKLJUČI SODIŠČE	49
5.5.	OTROCI V POSTOPKU RAZVEZE	49
6	SKLEPI	54
7	PREDLOGI	56
8	UPORABLJENA LITERATURA	58
9	PRILOGE	66
9.1.	VODILO ZA INTERVJU	66
9.2.	TRANSKRIPCije INTERVJUJEV	67
9.2.1.	INTERVJU A	67
9.2.2.	INTERVJU B	82
9.2.3.	INTERVJU C	92
9.2.4.	INTERVJU D	97
9.2.5.	INTERVJU E	105
9.2.6.	INTERVJU F	112
9.2.7.	INTERVJU G	126
9.3.	ODPRTO KODIRANJE	132
9.3.1.	INTERVJU A	132
9.3.2.	INTERVJU B	146
9.3.3.	INTERVJU C	153
9.3.4.	INTERVJU D	157
9.3.5.	INTERVJU E	161
9.3.6.	INTERVJU F	167
9.3.7.	INTERVJU G	178
9.4.	OSNO KODIRANJE	185

Kazalo tabel

Tabela 1: Primer odprtega kodiranja	31
---	----

1 TEORETIČNI UVOD

V diplomskem delu sta besedi ženska in moški uporabljeni za cispolne osebe. Nadalje je ženska slovnična oblika »socialna delavka« vsakokrat zamenljiva z moško slovnično obliko »socialni delavec«.

1.1. ZAKONSKA ZVEZA IN ZUNAJZAKONSKA SKUPNOST

V *Družinskem zakoniku* (2017) je zakonska zveza opredeljena kot življenjska skupnost dveh oseb, katere pomen je v snovanju družine. Njeno sklenitev, pravne posledice in prenehanje ureja omenjeni zakonik. Zakonska zveza temelji na svobodni odločitvi, obojestranski čustveni navezanosti, vzajemnem spoštovanju, razumevanju, zaupanju in medsebojni pomoči. Zakonca sta enakopravna. Zakonska zveza obstaja, kadar osebi pred pristojnim državnim organom izjavita svoje soglasje, da skleneta zakonsko zvezo.

Družinski zakonik (2017) navaja pogoje za veljavnost zakonske zveze:

- *Svobodna volja izjave.* Zakonska zveza je veljavna, kadar bodoča zakonca izjavita svobodno voljo za sklenitev. Izjava volje za sklenitev zakonske zveze ne sme biti izsiljena ali dana v zmoti. Izjava je izsiljena, kadar jo zakonec dá v strahu, povzročenem z resno grožnjo. Izjava je dana v zmoti, če je zakonec mislil, da sklepa zakonsko zvezo s pravo osebo, a jo je sklenil z drugo ali če je sklenil zakonsko zvezo z osebo, ki ni tista, za katero se je izdajala.
- *Polnoletnost in spregled mladoletnosti.* Zakonske zveze ne more skleniti otrok.¹ Sodišče lahko iz utemeljenih razlogov dovoli sklenitev zakonske zveze otroku, ki je že dopolnil 15 let, če je dosegel tako telesno in duševno zrelost, da lahko razume pomen in posledice sklenitve zakonske zveze.
- *Razsodnost.* Zakonske zveze ne more skleniti nerazsodna oseba ali oseba, ki je začasno razsodna ob sklenitvi, vendar pa zaradi vzroka nerazsodnosti ne more oblikovati življenjske skupnosti, kot jo določa zakonik.
- *Že sklenjena zakonska zveza.* Zakonske zveze ne more skleniti oseba, ki je že v zakonski zvezi.

¹ V 5. členu *Družinskega zakonika* (2017) je otrok opredeljen kot oseba, ki še ni dopolnila 18 let, razen če je že prej pridobila popolno poslovno sposobnost.

- *Obstoj in spregled sorodstvenega razmerja.* Zakonske zveze med seboj ne morejo skleniti sorodniki v ravni vrsti in sorodniki v stranski vrsti do vštetega četrtega kolena. Pri posvojitvenih razmerjih se ta določba ne uporablja, razen za sklenitev zakonske zveze med posvojiteljem in posvojenim otrokom. Sodišče lahko dovoli zakonsko zvezo med otroki bratov in sester ali otroki polbratov in polsester, če obstaja utemeljen razlog.
- *Obstoj skrbništva.* V primeru obstoja skrbništva lahko skrbnik in varovanec skleneta zakonsko zvezo le z dovoljenjem sodišča.

Sklenitev zakonske zveze prinaša pravice in dolžnosti. Razmerja med zakoncema morajo temeljiti na vzajemnem spoštovanju, zaupanju in medsebojni pomoči. Partnerja se skupaj odločata o rojstvu otrok in imata do skupnih otrok enake pravice in dolžnosti. Vsak si poklic in delo izbira svobodno. Skupaj določita in upravljata stanovanje, v katerem bosta živela. O skupnih zadevah se zakonca odločata sporazumno. Za preživljanje družine in zadovoljevanje vseh potreb življenjske skupnosti prispevata v sorazmerju s svojimi zmožnostmi. Če eden od zakoncev nima sredstev za preživljanje in brez svoje krivde ni zaposlen, lahko zahteva, da ga preživlja drugi zakonec. Sklenitev zakonske zveze vpliva tudi na premoženjska razmerja med zakonci. Zakonska zveza preneha s smrtjo enega od zakoncev, z razglasitvijo zakonca kot mrtvega, z razveljavitvijo ali z razvezo zakonske zveze (*Družinski zakonik*, 2017).

Zunajzakonska skupnost je dalj časa trajajoča življenjska skupnost dveh oseb, katerih morebitna zakonska zveza ne bi bila neveljavna. Če partnerja nista sklenila zakonske zveze in živita v zunajzakonski skupnosti, so pravne posledice zanju po Družinskem zakoniku enake kot če bi sklenila zakonsko zvezo (*Družinski zakonik*, 2017). Če je treba dokazovati obstoj zunajzakonske skupnosti, je pomembno, da med partnerjema ne obstajajo zadržki, zaradi katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna. Trajanje takšne življenjske skupnosti z Družinskim zakonikom ni določeno, pomembno pa je, da je po vsebini enaka življenjski skupnosti zakoncev. V Sloveniji potrdila o obstoju zunajzakonske skupnosti ni mogoče pridobiti. Obstoj se ugotavlja le v postopkih za pridobivanje določene pravice ali dolžnosti (Državni portal Republike Slovenije, 2024).

1.2. RAZVEZA IN PRENEHANJE ZUNAJZAKONSKE SKUPNOSTI

Razveza in življenje v enostarševskem gospodinjstvu sta v sodobni družbi vse bolj običajna izkušnja (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 179). Razveza pomeni ločitev², to je proces ali stanje, ko partnerja ne živita več skupaj, zato njuna življenjska skupnost preneha obstajati (Andrejč, 2014, str. 25). Gre za čustveni proces, katerega posledica so številne izgube in življenjske spremembe (Levite in Cohen, 2011, str. 47). Prinaša stres in različne prilagoditvene izzive tako za odrasle kot otroke. Pomeni kompleksno prepletenost odnosnih prehodov in družinskih reorganizacij, ki vplivajo na prilagajanje posameznega člana družine (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 179-180). Ločitev negativno učinkuje na človekovo čustveno dobrobit. Proces je stresen in konflikten, četudi je razveza zaželena. Čez čas se posameznikovo počutje izboljša, vendar vsaka takšna izkušnja prinaša kratkoročno čustveno krizo (Waite, Luo in Lewin, 2009, str. 201). Družinski člani morajo v procesu spremeniti prepričanja o lastni družini, s čimer omogočijo reorganizacijo družinskih vzorcev navezanosti in s tem preživetje družine v drugačni obliki (Robinson, 1993, str. 68). Ob razvezi se običajno pojavijo občutki neuspeha, eden izmed partnerjev se počuti zavrženega, prisotni so občutki krivde, jeze, sramu, zapuščenosti, prizadetosti, žalovanja, ljubosumja, maščevalnosti, ranljivosti in depresije. Na drugi strani se lahko pojavijo tudi občutki olajšanja in upanja. Življenje posameznika in družine se obrne na glavo (Robinson, 1993, str. 83; Levite in Cohen, 2011, str. 47). Za večino udeleženih je razveza proces prilagajanja, medtem ko se trudijo ohraniti občutek normalnosti. Ljudje v povprečju potrebujejo dve do tri leta, da le-to spet občutijo (Levite in Cohen, 2012, str. 46).

Ena izmed pomembnejših nalog, s katerimi se partnerja soočata ob razvezi, je na novo definirati njune starševske vloge. To vključuje individualno in skupno delo na čustveni ravni, da lahko dosežeta spremembe in se kot par razideta, obenem pa ostaneta starša in svojo vlogo v sostarševstvu po možnosti še izboljšata (Robinson, 1993, str. 66). Ob razvezi je to tudi ena najtežjih nalog (Visser idr., 2017, str. 3055). Če imata partnerja skupne otroke, lahko ob prenehanju življenjske skupnosti odnose do mladoletnih otrok uredita sporazumno. Če se ne moreta sporazumeti, lahko pri sodišču zahtevata ureditev vprašanj o skupnih otrocih. V tem primeru je postopek v bistvenih točkah enak tako pri razvezi zakonske zveze na podlagi predloga kot pri razpadu zunajzakonske skupnosti (Sodstvo Republike Slovenije, 2024).

1.2.1. SPORAZUMNA RAZVEZA

² V diplomskem delu sta uporabljena pojma razveza in ločitev enakega pomena, saj se delo opira tako na zakonske kot zunajzakonske partnerje (op. a.).

V Sloveniji se partnerja lahko razvežeta sporazumno ali brez sporazuma. Sporazumna razveza je možna, kadar zakonca soglašata z njo in se sama dogovorita o varstvu in vzgoji, preživljanju in stikih z otroci³ ter o delitvi premoženja. Partnerja na sodišče vložita predlog, podpisan z obeh strani. Če imata skupne mladoletne otroke, mora dokument vsebovati tudi sporazum glede vseh vprašanj v povezavi z otroki. Priložen mora biti izvršljiv notarski zapis o delitvi skupnega premoženja, o tem, kdo ostane ali postane najemnik stanovanja in o morebitnem preživljanju zakonca, ki nima sredstev za preživljanje in brez svoje krivde ni zaposlen. Sodišče mora, preden razveže zakonsko zvezo, ugotoviti, ali je sporazum partnerjev v skladu s koristjo otrok. Pri tem pridobi mnenje centra za socialno delo (v nadaljevanju: CSD). Sodišče upošteva tudi otrokov glas. Kadar ugotovi, da sporazum ni skladen s koristjo otrok, predlog za sporazumno razvezo zavrne (*Družinski zakonik*, 2017; Sodstvo Republike Slovenije, 2024). Zakonca, ki nimata skupnih mladoletnih otrok, se lahko razvežeta tudi sporazumno pred notarjem. Če se sporazumeta o delitvi skupnega premoženja, o stanovanju in preživljanju zakonca brez sredstev za preživljanje, ki brez svoje krivde ni zaposlen, pri notarju zahtevata sestavo notarskega zapisa sporazuma o razvezi. Zakonska zveza je razvezana z dnem podpisa (*Družinski zakonik*, 2017).

1.2.2. RAZVEZA BREZ SPORAZUMA

V večini parov, ki se razidejo, eden izmed partnerjev želi končati razmerje bolj kot drugi. Skoraj neizbežno takšna situacija vodi v konflikt, četudi ne vedno odkrit. Da se partnerski odnos lahko konča, mora partner, ki razhodu nasprotuje, na koncu pristati na želje drugega (Robinson, 1993, str. 72).

Kadar zakonca ne soglašata z razvezo zakonske zveze, lahko eden izmed njiju na sodišče poda predlog za razvezo. V tem primeru sodišče odloča o varstvu in vzgoji, preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih s starši. Preden razveže zakonsko zvezo, mora sodišče ugotoviti največjo korist otrok (*Družinski zakonik*, 2017; Sodstvo Republike Slovenije, 2024).

1.2.3. LOČEVANJE VISokega KONFLIKTA IN NASILJA

Pri pregledu literature lahko vidimo, da avtorji in tudi strokovne delavke ne razlikujejo dobro visokega konflikta od nasilja. Visok konflikt se pogosto povezuje z nasiljem, teorija pa ne

³ Kadar imata partnerja skupne mladoletne otroke (op. a.).

razlikuje v zadostni meri razvez, kjer je prisoten visok konflikt od tistih, kjer je prisotno nasilje. Podobne napake se dogajajo tudi v socialnodelovni praksi in na sodiščih (glej Stark, 2023).

Raziskovalci ugotavljajo, da je približno 75 % razvez, ki so označene z visoko stopnjo konflikta, dejansko povezanih z nasiljem v družini (Bancroft, Silverman in Ritchie, 2012, str. 165). To pomeni, da so številne značilnosti, ki jih avtorji pripisujejo visokemu konfliktu, pravzaprav pokazatelji dinamike nasilja. Le-tega pa prepoznavajo zgolj kot posledico slabih odnosov in ne kot vzrok zanje. Avtorji izhajajo iz ideje, da sta tako pri konfliktu kot nasilju partnerja enakovredna in se oba neprimerno vedeta (Bancroft, Silverman in Ritchie, 2012, str. 165), vendar to razumevanje ne ustreza dejanskemu stanju. V socialnem delu vemo, da pri nasilju nikoli ne gre za enakovrednost, temveč za uveljavljanje moči in podrejanje drugega.

Označevanje razveze kot visoko konfliktne prinaša tveganje, da se zanemari prisotnost in posledice nasilja v družini (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 15; Lapierre in Côté, 2016, str. 121; Šeme, 2024, str. 32). V strokovni literaturi so namreč kot pari z visoko stopnjo konflikta opisani tisti z visoko stopnjo jeze, sovraštva in nezaupanja, z incidenti verbalne, fizične ali čustvene zlorabe ter težavami v komunikaciji glede otrok. Takšni pari ne morejo učinkovito sodelovati (Johnston, 1994, str. 165; Levite in Cohen, 2011, str. 46; Schmidt in Grigg, 2024). Zanje naj bi bili značilni ponavljajoči spori glede starševstva, grožnje (ki že predstavljajo psihično nasilje, op.a.) in včasih tudi dejansko nasilje (Joyce, 2016, str. 644). Večina družin z visoko stopnjo konflikta, ki so v procesu urejanja varstva in vzgoje otrok, naj bi se soočala z intimno-partnerskim nasiljem (Spearman, Hardesty in Campbell, 2022, str. 1226). Prav tako naj bi bili konflikti posledica neenakomerne porazdelitve virov in moči ali individualnih psihopatologij (Hopper, 2001, str. 430-431).

V socialnem delu vemo, da so takšni opisi visokega konflikta neustrezni, saj vključujejo elemente, ki jih sicer povezujemo z nasiljem. Neenakomerna porazdelitev moči, zloraba in intimno partnersko nasilje niso del konflikta, temveč so nasilje (Rapolane Obrar, 2018, str. 17). Tudi Jaffe, Lemon in Poisson (2003, str. 15) povedo, da med pare z visoko stopnjo konflikta pogostokrat napačno umeščamo tudi tiste, kjer je prisotno nasilje. Zaccour (2020, str. 29) in Stark (2009) prav tako opozarjata, da so primeri nasilja v družini na sodišču pogosto prikriti ali predstavljeni kot preprost konflikt. Večina ločitev, kjer je prisotno nasilje, je z redkimi izjemami v družinskem sodstvu še vedno označena kot primer visokega konflikta (Stark, 2009; Zaccour, 2020, str. 29). Ob tem Šeme (2024, str. 33) opozarja, da se v sodelovanju z družino v primerih

nasilja nikakor ne sme uporabljati enakih pristopov, kot se uporabljajo v primerih visokega konflikta.

Johnston (1994, str. 165-166) opredeli tri dimenzije ločitvenega konflikta:

- Dimenzija domene: nesoglasja glede finančne podpore, delitve premoženja, skrbništva in vzgoje otrok,
- dimenzija taktike: način neformalnega reševanja nesoglasij, bodisi z izogibanjem, verbalnim argumentiranjem, verbalno agresijo, fizično prisilo in agresijo ali kot način formalnega reševanja sporov s pomočjo odvetnikov in sodnikov ali mediacije,
- dimenzija odnosa: stopnja negativnih občutkov in sovražnosti med partnerjema, ki se lahko kaže odkrito ali prikrito.

Avtorica Johnston (1994, str. 166) opozarja, da je pojavnost konflikta težko določiti, saj se glede na omenjene tri dimenzije partnerja lahko obnašata različno. V praksi to pomeni, da se lahko eden izogiba nesoglasjem, medtem ko se drugi poslužuje njihovega drugačnega načina reševanja. Eden izmed partnerjev lahko občuti več sovraštva kot drugi. Pomembno je tudi, v kolikšni meri konflikt v eni dimenziji vodi v konflikt druge dimenzije (Johnston, 1994, str. 166). Tudi v tem primeru vidimo, da avtorica opisuje različne elemente nasilja, čeprav govori o konfliktu – kar je z vidika sodobnega socialnega dela izjemno problematično (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2023b).

Konflikt je interakcija dveh soodvisnih oseb, ki imata nezdružljive cilje in zato med njima prihaja do motenj v doseganju teh ciljev (Hardesty idr., 2012, str. 318). Na drugi strani je intimno partnersko nasilje zloraba ali agresija, ki nastopi v romantičnem razmerju ali po njem (The Congressional Digest, 2022, str. 3). Glede na statistične podatke naj bi v Evropski uniji vsaka četrta ženska doživljala vsakodnevno nasilje (Jurman, 2023). V Sloveniji ima več kot polovica žensk vsaj eno izkušnjo nasilja, velika večina povzročiteljev pa je moških (Leskošek, 2013, str. 149; Jurman, 2023; Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2024). Glede na drugo študijo je ta odstotek v Evropski uniji še višji, kar tretjina žensk naj bi namreč od petnajstega leta dalje doživela fizično ali spolno nasilje (Leskošek, 2015, str. 59). Tri različne študije so potrdile, da več kot 90 % žensk, ki zapustijo povzročitelja nasilja, doživlja post-ločitveno nasilje (Stark, 2009).

1.2.4. RAZVEZA, KJER JE PRISOTEN VISOK KONFLIKT

Večina ločitev na začetku vključuje konflikte, ki se zmanjšajo, ko partnerja reorganizirata svoje življenje. Tisti, katerih nesoglasja se po dokončni ločitvi ne zmanjšajo, so po mnenju Johnston, (1994, str. 166) ter Schmidt in Grigg (2024) pari z visoko stopnjo konflikta, pri čemer je treba poudariti, da omenjeni avtorji zavzemajo perspektivo, ki ne loči dobro med visokim konfliktom in nasiljem. Takšne razveze se po mnenju Joyce (2016, str. 645) pogosto razvijejo iz partnerskih razmerij z visoko stopnjo konflikta. Tu je treba poudariti, da gre za mnenje avtorice, ki v svojem članku prav tako ne ločuje med ločitvami, kjer je visok konflikt in ločitvami, kjer je nasilje. Po mnenju avtorjev, ki bolje ločijo visok konflikt od nasilja, do sporov med partnerjema z visokim konfliktom prihaja v kontekstu vsakdanjega življenja, kot so odločanje o šolanju, medicinski oskrbi, obšolskih dejavnostih ali veri otrok (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 14).

Bancroft, Silverman in Ritchie (2012, str. 164-165) povzemajo definicijo visokega konflikta avtoric Johnston in Campbell iz leta 1988:

- Oba starša verjetno trpita za osebnostnimi motnjami ali drugimi psihopatologijami, ki so posledica nerazrešenih težav iz otroštva.
- Partnerja se glede otrok prepirata zaradi nerazrešenih čustev v neuspelem odnosu.
- Oba partnerja razvijeta izkrivljen, pretirano negativen pogled na drugega, kar vodi v nezaupanje.
- Med staršema nastanejo cikli reakcij, ki vodijo v nadaljnjo izgubo zaupanja.
- Otroci čutijo pritisk, da morajo izbrati med staršema, zato poskušajo ugajati enemu izmed njiju.

Ta definicija ni najbolj primerna, saj pojem visokega konflikta ni opisan dovolj podrobno. Številni pari, ki so označeni kot pari z visoko stopnjo konflikta, namreč ne kažejo nobenih znakov psihopatologije. Prav tako je v protislovju z definicijo, da bolj ko se matere upravičeno borijo za dobrobit otrok, večjo možnost imajo, da so v konfliktu z očetom otrok (Bancroft, Silverman in Ritchie, 2012, str. 165).

V člankih in knjigah avtorjev, ki ne razlikujejo dobro visokega konflikta in nasilja, beremo, da visoki konflikti nastajajo kot posledica disfunkcionalnega zakonskega odnosa, težav v duševnem zdravju, kriminalnega ozadja, zlorabe substanc, nasilja v družini (Joyce, 2016, str. 644), dejavnikov na individualni ravni (ponižanje, žalovanje, občutek nemoči), destruktivne zakonske dinamike in ambivalentne ali travmatične ločitve. Johnston (1994, str. 169), ki, kot že omenjeno, ne ločuje visokega konflikta od nasilja, meni, da starši postanejo nezaupljivi drug do drugega in so prepričani, da ščitijo otroke pred negativnim vplivom drugega. Schmidt in

Grigg (2024), ki prav tako ne opredeljujeta ustrezno visokega konflikta, pravita, da razveza lahko postane visoko konfliktna tudi zaradi vpliva tretjih oseb ali sodnega sistema. Kadar eden izmed partnerjev vstopa v koalicijske odnose z družino, novim partnerjem ali uradnimi osebami, lahko to podaljša proces razveze ali celo spodbuja sovražnost (Schmidt in Grigg, 2024). Raziskava Visserja in sodelavcev iz leta 2017 kaže, da v konflikte pogosteje vstopajo nekdanji partnerji, ki se v svoji socialni mreži srečujejo z večjo stopnjo neodobravanja razveze ali nekdanjega partnerja. Podporno okolje namreč zelo vpliva na njihovo prilagoditev na nove življenjske razmere. Prav tako posamezniki doživljajo več starševskih konfliktov, če nekdanjega partnerja vidijo v negativni luči (Visser idr., 2017, str. 3063). Včasih konflikt poglobi zgolj želja obeh partnerjev po zmagi na sodišču. Pogosto pa se razvije tudi zaradi domnevne nezvestobe ali nenadnega odhoda partnerja, ko je drugi še vedno zaljubljen (Joyce, 2016, str. 644). Levite in Cohen (2011, str. 47) menita, da razvezni konflikti nastajajo kot posledica intenzivnih konfliktnih čustvenih odnosov, ki se kažejo kot sovražnost, nezmožnost sodelovanja in ponavljajoči pravni boji. Konflikti služijo kot obramba partnerjev, ki bi sicer morala nasloviti kompleksnost čustev v postopku razveze. Ker ne uspeata razrešiti partnerskega odnosa, ostaneta psihološko ujeta nekje med partnerstvom in ločitvijo. Dinamika njunega odnosa temelji na konfliktu, zato sta ujeta v vedno enake vzorce interakcije. Visser idr. (2017, str. 3056) navajajo, da zaradi visoke ravni sovražnosti in napetosti med partnerjema prihaja do nerešenih sporov, ki stopnjujejo tudi konflikte v starševskem odnosu.

Družinam, ki se soočajo z visokim konfliktom, običajno standardne oblike podpore in pomoči v postopku razveze ne pomagajo. Stroge smernice so namenjene varovanju otrokove koristi, medtem ko bi partnerja najprej potrebovala podporo pri opolnomočenju za reševanje medsebojnega konflikta (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 14). Barnwell in Stone (2016, str. 110) sta zato razvila intervencijski model, ki naslavlja družinski sistem in edinstvene posameznike v njem kot sestavne dele razveze z visoko stopnjo konflikta. Model zagovarja skupinsko delo. Šest do osem posameznikov, parov v postopku razveze ali samskih staršev, se srečuje enkrat tedensko vsaj osem tednov. Socialna delavka skupaj z uporabniki izvaja izkustvene aktivnosti. Namen takšnega pristopa je posameznikom omogočiti, da spremembe, dosežene skozi skupinsko delo, vnašajo v vsakdanje življenje (Barnwell in Stone, 2016, str. 110).

1.2.5. RAZVEZA, KJER JE PRISOTNO NASILJE

Spearman, Hardesty in Campbell (2022, str. 1226) povedo, da patriarhalne norme ustvarjajo kontekst, v katerem moški zlorablajo ženske tudi po razvezi. Spolno usmerjene predstave o ženskah, ki skrbijo za otroke, in moških, ki si jih lastijo, še vedno omogočajo pristranskost sodišč, ki so bolj naklonjena moškim. Ženske imajo zato desetkrat večjo možnost, da postanejo žrtve intimno-partnerskega nasilja (Spearman, Hardesty in Campbell, 2022, str. 1226-1229). Veliko pogosteje so tudi izpostavljene napadom s strani partnerja, ki se končajo s smrtjo (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 7). Nasilje v partnerskem odnosu je pravzaprav oblika domačega terorizma (ang. *domestic terrorism*), saj oseba nima kam pobegniti. Kraj, kjer naj bi bila varna, to je njen dom, je zanjo prostor ujetosti (Stark, 2020b). Kadar se v partnerskem odnosu dogaja nasilje, ženske pogostokrat ločitev vidijo kot rešitev. A študije kažejo, da posameznice, ki zapustijo partnerja, pogosto doživljajo še več nasilja (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 29; Hardesty idr., 2012, str. 322; Jeffries, 2016; Toews in Bermea, 2017; Spearman, Hardesty in Campbell, 2022, str. 1226). Dodatno so izpostavljene post-ločitvenemu nasilju, če imajo z nekdanjim partnerjem otroke, saj se z njim srečujejo ob predaji otrok na stike in na sodiščih (Bancroft, Silverman in Ritchie, 2012, str.1; Hardesty idr., 2012, str. 323; McLeod, 2018, str. 34). Ženske v Sloveniji včasih ostajajo v nasilni zvezi, ker verjamejo v tradicionalne spolne vloge (Leskošek, 2013, str. 149). Leskošek (2023, str. 353-354) jasno pove, da je zapuščanje nasilnega odnosa proces in ne dejanje, ženske pa se k partnerju pogosto vračajo iz različnih razlogov. Nekatere je sram, druge verjamejo obljubam o drugačnem življenju, tretje se vdajo v usodo. Leskošek tudi zapiše, da se jim včasih zdi, da nimajo izbire, saj nimajo dovolj finančnih sredstev, ne dobijo stanovanja ali službe.

Pri intimno-partnerskem nasilju lahko gre za eno epizodo ali skozi leta ponavljajoče epizode in lahko vključuje zasledovanje, psihično agresijo, fizično nasilje ali spolno nasilje (The Congressional Digest, 2022, str. 3) oz. fizični ali spolni napad (Hardesty idr., 2012, str. 318), nadziranje, dominacijo, poniževanje ter ekonomsko in čustveno zlorabo (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 4). Cilj moškega, ki izvaja nasilje nad žensko in otrokom je, da si ju povsem podredi, vzpostavi oblast nad njima (Bancroft, Silverman in Ritchie, 2013, str. 7-8; Leskošek, 2023, str. 351). Za nasilje v intimno partnerskih odnosih je značilen krog nasilja, ki vključuje štiri izmenjujoča se obdobja: naraščanje napetosti, nasilni dogodek, opravičevanje in obdobje miru. V prvem obdobju povzročitelj postaja nestrpen, zahteven, obtožujoč in nespoštljiv, žrtev pa mu poskuša ugoditi in ga pomiriti. Ko pride do nasilnega dogodka, je žrtev prestrašena, ponižana in trpi bolečine. Sledi obdobje opravičevanja, ko se povzročitelj opravičuje, obžaluje vedenje in žrtev prosi za novo priložnost. Včasih zanika nasilje ali ga upravičuje, zato mu žrtev

oprosti, ker verjame, da bo bolje. Zadnje obdobje je mirno, povzročitelj je zelo pozoren, nežen, zato ženska verjame, da se odnos lahko spremeni. Še vedno s svojim vedenjem poskuša preprečiti nadaljnje nasilne dogodke. Zatem spet sledi obdobje naraščanja napetosti in krog se ponavlja, lahko v enem dnevu ali pa traja tedne, mesece (Rapilane Obran, 2018, str. 21-22; Jurman, 2023).

Intimno partnersko nasilje in s tem post-ločitveno nasilje moramo razumeti kot napad na posamezničino osebnost, dostojanstvo, avtonomijo, svobodo in lastno vrednost (Stark in Hester, 2019; Spearman, Hardesty in Campbell, 2022, str. 1226). Nasilje v družini ni le izvajanje agresivnih dejanj, temveč je splošen vzorec vedenja, katerega namen je ohranjati popoln nadzor nad žrtvami (žensko, otrokom) (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 4). Je dolgotrajno dogajanje, ki presega meje štirih zidov (Stark, 2020b). Nasilje je izbira ravnanja in odločitev posameznika, ki ga izvaja. Skozi čas se lahko spreminja, pojavljajo se lahko nove oblike in nasilje se stopnjuje (Jurman, 2023; Leskošek, 2023, str. 352). Johnson (2005, str. 45) ločuje tri oblike intimno partnerskega nasilja. Intimni terorizem je oblika nasilja, kjer partner prevzema vsesplošni nadzor nad drugim partnerjem. Nasilni upor pomeni uporabo nasilja kot odgovor na intimni terorizem. Situacijsko partnersko nasilje ne pomeni splošnega vzorca moči in nadzora, temveč se pojavi ob eskalaciji določenega konflikta. Vse tri oblike so lahko bolj ali manj pogoste in intenzivne, ob čemer je intimni terorizem običajno tisti, ki se pojavlja pogosto in v hujših oblikah. Hardesty idr. (2012, str. 323-324) poudarjajo, da je fizično nasilje le ena izmed taktik nadzora v intimnem terorizmu. Poleg tega izvajalci nasilja ozrače strahu, izoliranja in zatiranja ustvarjajo tudi z grožnjami, ustrahovanjem ter nadziranjem časa in aktivnosti. Prisilni nadzor (ang. *coercive control*) je izvajanje moči in vsiljevanje nadzora nad partnerjem. Ženske v mednarodnih raziskavah kot taktike nadzora s strani partnerjev navajajo omejevanje njihovega časa, porabe denarja, druženja, prehrane ali drugih področij vsakdanjega življenja. Poleg tega omenjajo tudi psihološke igre, zaradi katerih začnejo dvomiti o sebi. Stark (2020b) pripovedi žensk podpre s primerom moškega, ki partnerki premika ključe ali celo avtomobil, da ji lahko potem očita, kako pozabljiva je.

Britansko ministrstvo za notranje zadeve je leta 2012 prisilni nadzor opredelilo kot kakršenkoli incident ali vzorec incidentov nadzora, kar vključuje prisilno ali grozeče vedenje, nasilje ali zlorabo med nekdanjimi partnerji ali družinskimi člani, ne glede na spol ali spolno usmerjenost (UK Home Office, 2012). S tem pojem prisilnega nadzora obsega fizično, psihično, spolno, finančno in čustveno zlorabo. Nadzorujoče vedenje pomeni postaviti osebo v podrejeno vlogo, ob čemer postane odvisna zaradi osamitve od virov podpore, izkoriščanja njenih virov in

zmožnosti za osebno korist, prikrajšanja za sredstva, ki jih potrebuje za neodvisnost, upor in beg ter nadziranja njenega vsakdanjega življenja (UK Home Office, 2012; Stark in Hester, 2019; Stark, 2020a, str. 263).

Otroci so običajno v primerih prisilnega nadzora posredne oz. sekundarne žrtve, saj odrasli po nasilju nad njimi posegajo zato, da bi podredili svojega partnerja. Taktike zlorabe otrok torej primarno uporabljajo, da bi s tem prizadeli drugega odraslega. To pa še ne pomeni, da so posledice pri otrocih manj pomembne kot tiste pri odraslih (Stark, 2020a, str. 263). Prisilni nadzor je za izvajalce učinkovit tudi zato, ker osebi odvzame moč in odločnost za upor, saj se zaradi ustrahovanja boji za svojo varnost in varnost otrok (Hardesty idr., 2012, str. 324). Stark (2020a; 2020b) opozarja, da običajno okolica ve, da se nekaj dogaja in dodaja, da so moški po navadi večkrat opaženi, ko izvajajo nadzorujoča ali prisilna dejanja. Težava ni v tem, da ljudje ne bi vedeli, da je nekaj narobe, temveč v tem, da običajno ne prepoznajo, da gre za obliko nasilja – prisilni nadzor. Včasih pa se ljudje enostavno odločijo, da ne bodo spregovorili (Stark, 2020a; Stark 2020b).

Kot že omenjeno, je prepričanje, da se nasilje neha, ko partnerska zveza razpade, napačno (Zaccour, 2020, str. 330; Berman in Weisinger, 2022, str. 217). Pogosto se dogaja tudi po tem, ko ženska zapusti odnos. Povzročitelj takrat uvidi, da izgublja oblast nad njo, zato se želi maščevati in uresničiti grožnje, ki jih razvija skozi leta (Leskošek, 2023, str. 354). Ločitev v kontekstu zlorabe pomeni točko visokega tveganja za eskalacijo nasilja (McLeod, 2018, str. 34; Gutowski in Goodman, 2022). Večina moških, ki zlorabljajo, nadzirajo in zasledujejo ženske, ne živi več z njimi, torej se nasilje dogaja izven domov (Stark, 2020b). Post-ločitveno nasilje (tudi post-ločitvena zloraba, napad ob ločitvi ali nasilje ob odtujenosti) je definirano kot namerno ustrahovanje s strani nekdanjega partnerja. Običajno to pomeni pravne in ekonomske zlorabe, grožnje, ogroženost otrok, izolacijo, diskreditacijo, nadlegovanje in zalezovanje. V teoriji se post-ločitveno nasilje opisuje tudi v povezavi z intimnim partnerskim terorizmom in prisilnim nadzorom (Spearman, Hardesty in Campbell, 2023, str. 1227). Taktike zlorabe v post-ločitvenem obdobju vključujejo fizično in čustveno zlorabo, ekonomsko nasilje, uporabo otrok kot sredstev (ang. *using children*) (Toews in Bermea, 2017) in grožnje (Spearman, Hardesty in Campbell, 2022, str. 1226). Študije so pokazale, da moški za nadzor nad nekdanjimi partnerkami izbirajo različne načine, strategije in taktike (Toews in Bermea, 2017). Prva izmed taktik zlorabe in nadzora v post-ločitvenem obdobju je uporaba fizičnega nasilja, ki se običajno skozi čas zmanjšuje, medtem ko ostale oblike vztrajajo. Druga izmed najpogostejših je čustvena zloraba, ob čemer moški podcenjujejo in ponižujejo nekdanjo partnerko, uničujejo njeno

premoženje in jo ustrahujejo. Pogoste so tudi grožnje v povezavi z otroki in njihovo preživnino ali pripisovanje krivde za lastne težave. Tretja taktika zlorabe je ekonomsko nasilje, ki se lahko kaže tudi v omejevanju dostopa do službe. S tem moški stremijo k cilju, da bi bila ženska odvisna od njih in njihovih sredstev, zaradi česar bi se vrnila v partnerski odnos. Ženske med drugim poročajo tudi, da moški opustijo delo z namenom, da bi plačevali nižjo preživnino. Zadnja taktika zlorabe in nadzora je uporaba otrok kot sredstev. Moški v nekaterih primerih izvajajo fizično in psihično nasilje neposredno nad otroki ali jim lažejo o nekdanji partnerki z namenom odvrnitve otrok od nje (Toews in Bermea, 2017). Materam svojih otrok grozijo, da se bodo borili za varstvo in vzgojo ali da bodo otroke ugrabili (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 18; Toews in Bermea, 2017; Sharples, Harman in Lorandos, 2023). Da bi otroke oddaljili od matere, uporabljajo prisilni nadzor (Haller, 2022, str. 10). Otroke zlorablajo tudi tako, da manipulirajo z urniki stikov ali odklanjajo plačilo preživnine (Spearman, Hardesty in Campbell, 2022, str. 1226). Z grožnjami in t.i. podkupninami poskušajo doseči, da otroci ne bi spregovorili o nasilju (Berman in Weisinger, 2022., str. 216). V raziskavah ženske povedo, da se nekdanji partnerji namerno oddaljijo od otrok, prezirajo njihove želje in potrebe ali jih izrabljajo kot izgovor za navezovanje stikov z materjo (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 18; Toews in Bermea, 2017).

Družine, kjer je prisotno nasilje, so torej v razveznih postopkih pogosto označene kot družine z visoko stopnjo konflikta (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 15). S tem se, kot rečeno, zmanjšuje ali spregleda resnost problematike nasilja. Tako kot tiste z visoko stopnjo konflikta tudi te družine potrebujejo posebne oblike post-ločitvene podpore in pomoči. V določenih primerih so lahko le-te podobne tistim v visoko konfliktnih (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 15-18), pogosto pa ne. Pri sodelovanju z družino, kjer je bilo v preteklosti prisotno nasilje, morajo strokovne delavke postopati drugače. Informacije in obtožbe s strani partnerjev morajo analizirati in gledati skozi druge oči, če želijo slediti otrokovi največji koristi. Vedeti morajo, da je vsaka družina drugačna (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 33).

1.3. VLOGA CENTRA ZA SOCIALNO DELO V POSTOPKU RAZVEZE

Socialno delo z družino je namenjeno nudenju podpore družini, ki se srečuje s kompleksnimi psihosocialnimi problemi. Pomembno je, ker pomaga družini definirati problem in aktivirati njeno moč. Socialna delavka z družino sodeluje v izvirnem delovnem projektu pomoči, skozi katerega spodbuja uporabnike, da postanejo ne le udeleženi v problemu, temveč tudi v rešitvi.

Cilj socialnega dela z družino ni obstoj družine ne glede na vse, temveč iskanje boljših pogojev za življenje posameznikov, naj bo to znotraj ali zunaj družine. Naloga socialne delavke je podpreti družinske člane in družino kot celoto, pa naj se družina ohrani ali ne (Čačinovič Vogrinčič, 2006, str. 112). V primerih ločitev gre po mojem mnenju torej za podporo družini, da se razide na takšen način, da posamezniki živijo v čim boljših življenjskih pogojih.

Kot ugotavljata Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 179-180), socialno delo z družino ob razvezi podpre družinske člane ob izzivih, s katerimi se soočajo ob prehodu, in pri odnosnih nalogah za želene spremembe. V izvirnem delovnem projektu pomoči z družino je treba narediti prostor za izide ob razvezi, ki so povezani s posameznim družinskim članom, njegovim doživljanjem, družinskimi procesi, odnosi med člani in dejavniki okolja, v katerem družina živi. Omenjeni avtorici poudarjata, da je pomembno, kako podpremo nekdanja partnerja v dogovarjanju o novi obliki sostarševstva. Socialna delavka mora dobro poznati zakonodajo in znotraj nje delovati v skladu s sodobno doktrino stroke, saj socialno delo z družino ob razvezi vselej poteka znotraj institucionalnega okvirja (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 179-180). Kodele in Mešl (2016, str. 110-111) povesta, da v sodelovalnem socialnem delu procesi podpore in pomoči pomenijo prostor za sodelovanje, dialog, soustvarjanje, refleksijo, udeležnost, mobilizacijo virov, odpornost in skupno raziskovanje. Socialna delavka ni več strokovnjakinja, ki ve, kaj je za človeka najbolje, tako kot uporabnikova naloga ni več upoštevanje njenih nasvetov. Sodelovanje temelji na občutljivem skupnem raziskovanju udeleženi v procesu soustvarjanja zelenih izidov. Naloga socialne delavke je biti na strani ljudi, biti osebno zavzeta in ljudi podpirati v ustvarjanju sprememb. Pomembno je, da ljudi vidi kot kompetentne strokovnjake za lastno življenje, ki imajo zametke rešitev v sebi (Kodele in Mešl, 2016, str. 110-111).

V *Zakonu o preprečevanju nasilja v družini* (2008) jasno piše, da so organizacije pri svojem delu dolžne odkrivati in preprečevati nasilje. Osebi z izkušnjo nasilja morajo nuditi pomoč, da lahko vzpostavi pogoje za varno življenje, obenem pa se morajo organizacije medsebojno obveščati. Primeri nasilja se vedno obravnavajo prednostno. Posebno varstvo pred nasiljem uživajo otroci in CSD je odgovoren za spremljanje izvajanja ukrepov za varstvo koristi otroka. CSD mora osebi z izkušnjo nasilja in povzročitelju nuditi storitve, katerih cilj je odpraviti neposredno ogroženost in poskrbeti za dolgoročno varnost. S soglasjem žrtve nasilja lahko tudi začne postopek po omenjenem zakonu. Pri obravnavi nasilja v družini se ustanovi multidisciplinarni tim. Če je potrebno dalj časa trajajoče ukrepanje ali je potrebnih več ukrepov, se v okviru tima oblikuje načrt pomoči žrtvi. CSD za namen izvajanja vseh dejavnosti v

povezavi z nasiljem v družini oblikuje službo za koordinacijo in pomoč žrtvam (*Zakon o preprečevanju nasilja v družini*, 2008). Menim, da je vse to relevantno tudi v postopkih razveze ali razpada zunajzakonske skupnosti. Haller (2022, str. 9) opozarja, da morajo strokovne delavke vedno v celoti oceniti naravo primera, tudi stopnjo konflikta ali nasilja in morebitne razloge, zakaj otrok zavrača enega izmed staršev. Posebej morajo biti pozorne na to, ali je v družini prisotno (prikrito oz. skrito) nasilje. Berman in Weisinger (2022, str. 223) namreč skozi pregled raziskav ugotavljata, da več kot polovica otrok o spolni zlorabi ne spregovori takoj. Tretjina otrok z izkušnjo spolnega nasilja doživlja grožnje s strani izvajalca nasilja, več kot 20 % otrok pa izvajalci nasilja prisilijo k molku tako, da jim nudijo nekaj, kar jim čustveno veliko pomeni (t.i. "nagrade"). Vse to so razlogi, zakaj otroci o nasilju ne upajo ali ne želijo spregovoriti.

1.3.1. PREDHODNO SVETOVANJE

Po *Družinskem zakoniku* (2017) se morata zakonca s skupnimi mladoletnimi otroki, preden vložita predlog za razvezo, udeležiti predhodnega svetovanja na CSD. Prav tako se ga morata udeležiti zunajzakonska partnerja s skupnimi mladoletnimi otroki. Uporabniki so lahko tudi druge osebe, s katerimi je otrok družinsko povezan in nanje osebno navezan. Namen postopka je pomagati zakoncema ugotoviti, ali še obstaja možnost ohranitve zakonske zveze. V predhodnem svetovanju strokovna delavka starše opozori tudi na varstvo koristi otroka v urejanju razmerij z otrokom in na dober vpliv sporazumnega urejanja razmerij (*Družinski zakonik*, 2017; Skupnost CSD Slovenije, 2023). Njena naloga je opozoriti na varstvo otrokove koristi, če starši niso enotni o odločitvah, ki vplivajo na otrokov razvoj (Skupnost CSD Slovenije, 2023).

V Katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD (v nadaljevanju: Katalog) so navedena nujna opravila, ki jih mora strokovna delavka izvesti. Najprej mora preučiti predlog in zakonca oz. zunajzakonska partnerja povabiti na pogovor v 14 dneh od prejema predloga. Če obstaja sum nasilja v družini, mora socialna delavka pogovora s partnerjema opraviti ločeno. V okviru naloge so predvideni trije pogovori s partnerjema, kjer se jima predstavi tudi možnost vključitve v strokovno svetovanje, storitve na CSD in mediacijo. Če strokovna delavka meni, da je potrebno, se lahko ob soglasju staršev izvede pogovor z otrokom in obisk na domu. Po tem se opravi še en pogovor s starši, kjer se jim predstavi tisto vsebino pogovora z otrokom, s katero se je otrok strinjal, da so starši seznanjeni. Ob koncu

sodelovanja se sestavi zapisnik o predhodnem svetovanju, kjer se zapiše potek, ugotovitve in dogovore. Če partnerja skleneta sporazum, strokovna delavka doda oceno, ali je dogovor skladen s koristjo otrok (Skupnost CSD Slovenije, 2023).

1.3.2. STROKOVNO SVETOVANJE PARU

Partnerja se strokovnega svetovanja paru udeležita z namenom ohranitve zakonske zveze ali zunajzakonske skupnosti, če v predhodnem svetovanju ugotovita, da ta možnost obstaja (*Družinski zakonik*, 2017; Skupnost CSD Slovenije, 2023). Naloga je namenjena tudi partnerjem s težavami v medosebnih odnosih, ne le staršem skupnih otrok (Skupnost CSD Slovenije, 2023).

Strokovna delavka v sodelovanju s partnerjema izpelje več pogovorov, skozi katere opredelijo stisko, način reševanja problema, cilje in načrt dela. Ob tem ju usmerja, da lažje prepoznata odnose v družini, svoje odzive, način sodelovanja in pogajanja pri reševanju konfliktov. Skupaj se učijo novih ravnanj, iščejo skupne rešitve, se pogajajo in dogovarjajo. Izpelje se tudi načrt zmanjševanja škode in načrt krepitve moči, kjer poteka socialno učenje in spreminjanje odnosov med partnerjema ter iskanje virov moči. Ob koncu sodelovanja strokovna delavka izpelje evalvacijo, kjer s partnerjema potrdi izpeljane cilje ali postavi nove. Če se partnerja odločita zaključiti svoj partnerski odnos, se sodelovanje nadaljuje v predhodnem svetovanju (Skupnost CSD Slovenije, 2023).

1.3.3. MEDIACIJA

Mediacija se najpogosteje izvaja pred začetkom sodnega postopka, saj je namenjena oblikovanju predloga za sporazumno razvezo ali sodno poravnavo, vendar nikoli v primeru nasilja v družini. Osredotoča se na varstvo in vzgojo, preživljanje ter stike otrok s starši in drugimi osebami. Lahko se izvaja tudi po končanem sodnem postopku, ko se starše opomni na razmejitve partnerskega in starševskega odnosa ter na pozitiven vpliv sporazumnega dogovarjanja. Mediacija v družinskih zadevah je namenjena spodbujanju reševanja sporov v družini. Izvajajo jo lahko le mediatorji, ki so uvrščeni na seznam pri ministrstvu, pristojnem za družino (*Družinski zakonik*, 2017; Skupnost CSD Slovenije, 2023). Prvo srečanje se opravi v štirinajstih dneh od dodelitve zadeve mediatorju. Po Katalogu je predvidenih največ pet srečanj po dve uri, ki se lahko izvajajo do tri mesece po prvem srečanju. Sodelovanje se konča s

predlogom sporazuma, dogovorom, odstopom ali smrtjo enega izmed udeležениh. Po zaključku mediacije vsi udeleženi podpišejo zapisnik, kjer so navedena vsa srečanja. Mediator poleg tega pripravi še poročilo (Skupnost CSD Slovenije, 2023).

Prednost mediacije je predvsem v tem, da so udeleženi bolj avtonomni, kar pomeni, da se starši lahko bolj svobodno dogovarjajo o samem poteku sodelovanja in pravilih, ki veljajo. S tem lažje pripomorejo k rešitvam, ki so bolj skladne z njihovimi interesi, kar pomeni tudi večjo verjetnost dolgotrajne rešitve spora (Jambrek, 2020, str. 41-42).

Mediacija se nikoli ne izvaja, če je prisoten sum nasilja v družini (*Družinski zakonik*, 2017; Skupnost CSD Slovenije, 2023), se je v preteklosti dogajalo intimno partnersko nasilje ali je prisoten prisilni nadzor (Cleak, Schofield, Axelsen in Bickerdike, 2018), kar je smiselno, saj gre za obliko nasilja v družini. Kritiki namreč menijo, da v takšnih primerih za ženske ni varna (Desmond in Stuckless, 2006, str. 658). Navsezadnje je smisel mediacije v sodelovanju dveh enakovrednih oseb, ki sta zmožni pogajanj na pošten način (Beck, Menke, Brewster in Figueredo, 2009), kar v primerih nasilja ni možno. Cleak, Schofield, Axelsen in Bickerdike (2018) menijo, da je pomembno, da se mediacije ne izvaja, četudi nasilje v samem procesu ni prisotno. Dodajajo, da se je treba zavedati, da zgodovina nasilja lahko privede do tega, da so v mediacijskem procesu sprejeti dogovori nepošteni in ogrozijo žrtev nasilja. V Avstraliji se na primer pred samim postopkom družinske mediacije preverja, ali gre za intimno partnersko nasilje. V primeru, da se to potrdi, se mediacije ne izvaja. Takšen pristop od mediatorjev zahteva dobro poznavanje kompleksnosti intimno-partnerskega nasilja (Cleak, Schofield, Axelsen in Bickerdike, 2018). Ustrahovanje, spolno nasilje in prisilni nadzor so oblike nasilja, ki jih žrtve in izvajalci najtežje razkrijejo. Slednjega se tudi najtežje prepozna (Beck, Menke, Brewster in Figueredo, 2009), zato pogosto ostane prikrit.

1.4. OTROK V POSTOPKU RAZVEZE

Otroci imajo v postopku razveze posebno nalogo, saj morajo ob pomoči staršev delati na tem, da razumejo pomen in posledice ločitve ter vzpostavijo individualni odnos z vsakim od staršev posebej (Robinson, 1993, str. 66).

Starši, ki ne živijo skupaj, se morajo sporazumeti o varstvu in vzgoji, preživnini in stikih skupnih otrok, pri čemer morajo upoštevati njihovo največjo korist. Lahko se odločijo, da bodo vsi otroci živeli skupaj ali nekateri pri enem in drugi pri drugem staršu. Kadar se ne uspejo

sporazumeti, jih pri tem podpre CSD ali mediatorica, kadar ni prisotnega nasilja. V primerih, ko vseeno ne dosežejo sporazuma ali ta ni v korist otrok, o vsem naštetem odloča sodišče (*Družinski zakonik*, 2017).

Stark (2009) opozarja, da je pritisk na starše glede sostarševstva bolj povezan z vrednotami sodišč o kompromisih in pravičnosti kot pa z glasom otroka (Stark, 2009). Avtorica Johnston predlaga, da se v postopku razveze z visoko stopnjo konflikta zelo jasno opredeli varstvo in vzgojo ter stike otrok, saj se s tem zmanjša možnost nadaljnjega konflikta med partnerjema. Vsaka fleksibilnost namreč pomeni možnost nastanka nesoglasij. V postopku pisanja sporazuma je treba poleg otrokove koristi upoštevati tudi naravo in resnost starševskega konflikta. Resnejši konflikti zahtevajo čim manj fleksibilnosti (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 15). Prihodnost stikov med starši in otroki pa nikoli ne bi smela biti bolj vprašljiva kot takrat, kadar je prisotno nasilje. Stiki z otrokom so po ločitvi namreč najpogostejši kontekst zlorabe (Stark, 2009). Raziskovalci zato izražajo skrb glede predaje otrok na stike, saj so tako otroci kot matere takrat posebej izpostavljeni tveganju. Menijo, da se strokovnjaki ne zavedajo dovolj, da je ločitev glavna točka tveganja v primerih nasilja v družini, tudi kadar gre za prikriti nadzor. Po njihovem mnenju bi sodišča morala oceniti, ali si morda očetje stike želijo zato, da bi lahko še naprej izvajali prisilni nadzor nad nekdanjo partnerko (McLeod, 2018, str. 35). Glede na prakso namreč očetje pogosto stike zahtevajo zgolj zato, da bi imeli nadzor nad nekdanjimi partnerkami ali da bi se jim maščevali, ker so jih zapustile (Jeffries, 2016; McLeod, 2018, str. 35). Obenem ni obstoječih dokazov, da je otrokom v korist, če imajo redne stike s staršem, ki je izvajal nasilje nad žensko in otrokom. Na drugi strani obstajajo sugestivni dokazi o tem, da jim škodi, če so izpostavljeni nasilju nad svojo mamo (Stark, 2009). Študije kažejo, da pozitiven odnos med otrokom in mamo, ki ne izvaja nasilja, zmanjšuje negativne posledice nasilja s strani očeta (Jeffries, 2016). Stark (2009) opozarja, da to pomeni, da je otrokom v večjo korist, če stikov z očetom, ki izvaja nasilje, sploh nimajo. V realnosti pa imajo moški, ki zlorablajo, še vedno v veliki večini primarno ali deljeno skrbništvo, četudi je nasilje dobro dokumentirano (Stark, 2009). Družinska sodišča namreč še vedno dajejo prednost čim pogostejšim stikom otroka z očetom (Jeffries, 2016). Obtožbe o prisilnem nadzoru in nadzorujočem vedenju tako le redko veljajo za verodostojne, še posebej, če ni obenem tudi fizičnega nasilja (McLeod, 2018, str. 34). Gutowski in Goodman (2022) opozarjata, da se ženske soočajo še s t. i. pravno zlorabo (ang. *legal abuse*), namesto da bi na sodišču in v sistemu našle varnost in pravico zase in za otroke. Moški s pomočjo postopkov na sodišču tako še naprej lahko izvajajo nasilje v obliki prisilnega nadzora, saj zaposleni in strokovne delavke spregledajo ali napačno razumejo

tovrstno zlorabo. Poleg tega se morajo žrtve skozi pravne procese dolgo časa srečevati s povzročiteljem nasilja, saj sodišča zahtevajo soočenja iz oči v oči, četudi je izdana prepoved približevanja (Gutowski in Goodman, 2022). Moški včasih namerno še podaljšujejo sodne postopke, npr. z lažnimi obtožbami. Prizadevanja za odkrivanje fenomena pravne zlorabe so še vedno v zametkih, čeprav ga ženske opisujejo že desetletja (Gutowski in Goodman, 2022). Glede na obširno literaturo lahko povzamem, da so otroci v sodnem sistemu izpostavljeni odločitvam odraslih, ki dokazano niso v njihovo korist.

1.4.1. OTROKOV GLAS V POSTOPKU RAZVEZE

V preteklosti so bili otroci videni kot pasivni člani družine. Tudi o tem, kaj je za otroka najbolje ob razvezi, so odločali odrasli. Otroci niso imeli pravega glasu, temveč so svoje misli lahko uveljavili zgolj preko odraslih. V zadnjih desetletjih se je takšen tradicionalen pogled nanje kot na nekompetentne, nemočne, ranljive in pasivne člane družine spremenil v sodobnega, kjer so otroci videni kot avtonomni in aktivni soustvarjalci, zmožni izražanja samega sebe (Jambrek, 2021, str. 39-40). Od sedemdesetih let dalje otroci dobijo glas, začnejo deliti svoje izkušnje in občutja, postanejo aktivno vključeni v pogajanja o družinskih odnosih. Postaja jasno, da različno doživljajo prehodna obdobja, urejanje varstva in vzgoje ter odnose z družinskimi člani. Vse bolj razširjeno je spoznanje, da toge smernice, ki veljajo ob razvezi, ne ustrezajo vsem družinam (Yasenik in Graham, 2016, str. 186-187). Glede na številne raziskave vemo, da otroci primerno usposobljenim strokovnim delavcem pogosto natančno in zanesljivo povedo, ali so doživljali nasilje ali ne (Berman in Weisinger, 2022, str. 215).

Danes ima otrok v vseh zadevah v povezavi z njim, še posebej v sodnih ali upravnih postopkih, pravico do svobodnega izražanja svojega mnenja⁴, če ga je sposoben izoblikovati (*Konvencija ZN o otrokovih pravicah*, 1990). Pravico se ima izraziti glede varstva in vzgoje, preživitve, stikov, starševske skrbi in podelitve starševske skrbi sorodniku. Izrazi se lahko sam ali preko osebe, ki ji zaupa. Sodišče mora mnenje upoštevati, če je otrok sposoben razumeti pomen in posledice svojih besed. Prav tako se ima pravico izraziti glede ukrepov, ki jih sodišče sprejme v njegovo korist (*Družinski zakonik*, 2017). Da lahko sodniki zares razumejo odnos med

⁴ V socialnem delu se uporablja izraz otrokov "glas" in ne "mnenje", kot je zapisano v Konvenciji ZN o otrokovih pravicah in v Družinskem zakoniku (op. a.).

otrokom in staršem, morajo otrokov glas jemati resno in ga upoštevati (Berman in Weisinger, 2022, str. 219).

Otroku se lahko dodeli zagovornik, ki varuje njegove koristi v postopkih, če tega ni mogoče zagotoviti na primernejši način (*Družinski zakonik*, 2017). Zagovorništvo otrok izvajajo prostovoljci pod določenimi pogoji. Njihova naloga je otroku nuditi strokovno pomoč, da lahko izrazi svoje mnenje v vseh postopkih glede njega in to mnenje posredovati pristojnim institucijam. Zagovornik otroku nudi psihosocialno podporo, se z njim pogovarja o njegovih željah in počutju, ga na primeren način seznanja s postopki, z njim išče najprimernejše rešitve ter ga spremlja pred organi (*Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic*, 2017). Vendar ni njegov zastopnik. Njegova naloga ni reševanje sporov med staršema, prav tako se ne opredeljuje do otrokovega glasu (Jambrek, 2020, str. 46). Naloga zagovornika je, da otroka seznani z njegovimi možnostmi glede izjave, ki jo je podal. Preveriti mora, ali otrok zapisano razume. Ves čas sodelovanja mora preverjati, ali so njegove navedbe pravilno interpretirane. Otrok svojo izjavo oblikuje le v prisotnosti zagovornika, ne popravlja ali dopolnjuje je doma, kamor tudi ne nosi izdelkov, ki nastanejo v času sodelovanja. Ko se otrok odloči, komu se izjava lahko posreduje, mora zagovornik to spoštovati (Varuh človekovih pravic RS, 2018). Kar mu otrok zaupa, mora varovati kot tajnost (*Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic*, 2017). Zagovornika se lahko imenuje že takrat, ko CSD pripravlja mnenje o varstvu in vzgoji, lahko pa tudi kasneje z namenom, da posreduje otrokov glas pristojnim institucijam. Pomembno je, da se otroka ne obremenjuje z večkratnimi pogovori, zato je najbolje, da sodeluje zgolj z zagovornikom. Ta nato njegove interese zastopa pred vsemi pristojnimi organi, dokler je to potrebno (Šalinger, 2009, str. 20). Pobudo za imenovanje zagovornika lahko poda vsak, ki meni, da otrok ne more uresničiti svoje pravice do izražanja. Varuh človekovih pravic nato pridobi soglasje staršev ali skrbnikov oz. otroka, če je že dopolnil petnajst let. Če starši soglasja ne podajo, lahko o postavitvi zagovornika odloča CSD ali sodišče (*Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic*, 2017). Prav tako lahko CSD pogovor z otrokom opravi brez soglasja staršev, če je otroku to v korist. Staršem se lahko tudi zavrne vpogled v zapisnik pogovora (*Družinski zakonik*, 2017). Poleg zagovornika lahko otrok sodeluje tudi s kolizijskim skrbnikom. Imenuje ga CSD, kadar starševsko skrb nad otrokom izvajajo starši, vendar so si njihove koristi in koristi otroka v navzkrižju (*Družinski zakonik*, 2017). Kolizijski zastopnik je lahko zgolj odvetnik. Njegova naloga je varovanje otrokovih pravic in zastopanje njegovih želja v postopku. Najpogosteje do sodelovanja pride v postopkih razveze z visoko stopnjo konflikta

in nasilja, ko se odloča o varstvu in vzgoji, izvajanju stikov, šolanju otroku ali omejevanju starševske skrbi (Stankić Rupnik, 2023).

Otroka, ki je sposoben razumeti pomen postopka, se lahko vključi tudi v postopek mediacije, če mediatorica meni, da je to v njegovo korist, vendar nikoli v primeru suma nasilja v družini (*Družinski zakonik*, 2017; Skupnost CSD Slovenije, 2023). Starostna meja v Sloveniji ni zakonsko določena. Ob tem je v ospredju sodelovalnega odnosa ureditev odnosov med starši in otroki. Mediatorke kot nevtralne sogovornice otroka razumejo in zmanjšujejo njihovo tesnobo. Pri tem je zelo pomembno načelo avtonomije družine, ki temelji na sodelovanju med starši in otroki. Koncept je povezan s konceptom etike udeležnosti avtorice Hoffman (kot navedeno v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 49), ki je v socialnem delu ključna. Socialna delavka mora vedno omogočiti vsem članom družine, da so slišani in imajo možnost izraziti svoje interese (Jambrek, 2021, str. 40-42).

Kot pove Jambrek (2021, str. 41-44), je v Sloveniji odločitev o vključitvi otrok v postopek mediacije odvisna od strokovne presoje mediatorke. Pogosto se za to ne odločajo zaradi pomanjkanja znanja ali lastnih etičnih dilem. Omenjena avtorica opozarja, da kljub prednostim obstajajo tudi številna tveganja. Pomembno je, da mediatorica vedno pazi, da udeleženi otroka spoštujejo, njegov glas pa ne sme biti izkoriščen s strani staršev. Ne sme se ga vključevati zgolj zato, ker starši niso zmožni sprejeti lastnih odločitev, prav tako sodelovanje nikoli ne sme voditi v psihološko manipulacijo. Starši namreč zaradi lastnih čustev včasih napačno doživljajo želje, počutje in doživljanje otrok (Jambrek, 2021, str. 41-44). Če posamezniki, ki sodelujejo z otrokom, niso dovolj usposobljeni za delo, vključitev otroka v postopek pomeni zgolj večje tveganje zanj (Yasenik in Graham, 2016, str. 188). Mediatorica mora vedno upoštevati raven konflikta v družini. Pred vključitvijo otroka mora torej dobro pretehtati prednosti in slabosti, ki bi jih njegovo sodelovanje prineslo družini (Jambrek, 2021, str. 45). Pomembno je, da se otroka v postopek vključi čim prej, saj s tem vsi udeleženi v proces vstopajo hkrati, otroka pa se prepozna kot člana družine z lastnimi pravicami. Naloga mediatorke je ugotoviti, kdaj se je primerno srečati z otrokom in kako ga vključiti v proces, s čimer mu omogoči, da postane aktiven član družine. Pomembno pa je, da ne postane zgolj zagovornica otroka, temveč varno vodi družinsko srečanje, kjer so slišani vsi (Yasenik in Graham, 2016, str. 188-194). Vključitev otroka v mediacijski proces se odsvetuje, kadar je konflikt med staršema tako visok, da sta odkrito sovražna in niti ne želita sprejeti svoje odgovornosti do otroka (Jambrek, 2021, str. 44-45). Kot je zapisano na prejšnjih straneh, mediacija nikakor ni smiselna in se je ne izvaja, kadar je prisotno nasilje, tudi prikrito. Stark (2009) opozarja, da bi se morale strokovne delavke

osredotočati na kontekst, v katerem se nasilje pojavlja. Če ni trdnih dokazov o dinamiki nasilja, se morajo zavedati, da je le-to lahko še nevarnejše. Predvsem prisilni nadzor je namreč pogosto prikrit, neodkrit in zato v sistemu ter na sodiščih spregledan.

1.4.2. STARŠEVSKO ODTUJEVANJE

V 141. členu Družinskega zakonika piše, da ima vsak otrok pravico do stikov z obema staršema, prav tako imata oba starša pravico do stikov z otrokom. Starš, kateremu je otrok zaupan v varstvo in vzgojo, ne sme oteževati ali preprečevati otrokovih stikov z drugim staršem. Če se to zgodi, lahko sodišče otroka zaupa v varstvo in vzgojo drugemu staršu (*Družinski zakonik*, 2017). Strokovnjaki številnih disciplin se strinjajo, da je otroku v največjo korist, če po ločitvi ohranja stike z obema staršema, v kolikor so odnosi zdravi in ljubeči, otrok pa ni izpostavljen konfliktom (Haller, 2022, str. 6). Ob tem se je treba zavedati, da ima otrok svoje zmogljivosti in potrebe, ki niso vedno skladne s tistimi, ki jih imajo odrasli (Berman in Weisinger, 2022, str. 224).

Richard Gardner (1992) starševsko odtujevanje (ang. *parent alienation syndrome*) opredeli kot namerno ali podzavestno odtujevanje otroka enemu od staršev s strani drugega. Predlaga, da se v izrednih primerih otroka v varstvo in vzgojo dodeli staršu, kateremu je bil otrok odtujen, drugega starša pa se pripre. Trdi tudi, da v veliki večini primerov otroka odtujujejo matere (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 53; Bancroft, Silverman in Ritchie, 2012, str. 170-171; Nichols, 2014, str. 667; Haller, 2022, str. 4). Gardner v svojem delu celo zagovarja moške, ki spolno zlorablajo lastne otroke, z idejo, da gre sicer za negativno stvar, a je treba vseeno ceniti ostale, pozitivne vidike v odnosu med očetom in otrokom ter omogočiti stike med njima. Na drugi strani matere obtožuje odtujevanja in ne omenja nikakršnih pozitivnih vidikov v odnosu med njo in otrokom, temveč zagovarja popolno prekinitev stikov (Bancroft, Silverman in Ritchie, 2012, str. 171). Res je, da so ženske veliko pogostejše obtožene odtujevanja, vendar to ni povezano z dejstvi, temveč s spolno pristranskostjo (Zaccour, 2020, str. 348). Gardnerjevo delo je na podlagi kliničnih študij močno diskreditirano (Trocmé in Bala, 2005; Nichols, 2014, str. 663), včasih opisano tudi kot psevdoznanost (Zaccour, 2020, str. 303). Jaffe, Lemon in Poisson (2003, str. 53) ter Haller (2022, str. 5) opozarjajo, da Gardnerjeva teorija, ki ni empirično podprta, prinaša resne posledice družinam, ženskam in otrokom z izkušnjo nasilja. Starši, ki želijo otroke zaščititi pred nasiljem, so lahko neutemeljeno prepoznani kot izvajalci odtujevanja (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 53; Haller, 2022, str. 5). Avtorji menijo, da se s pomočjo

Gardnerjeve teorije prikriva dejanske razloge za odtujenost otroka od starša, kot sta nasilje in zanemarjanje otroka s strani povzročitelja nasilja (Nichols, 2014, str. 667). Raziskave namreč kažejo, da so obtožbe o nasilju v postopku ločitve le redko lažne. Tudi kadar so, v večini primerov lažne obtožbe podajajo odtujeni očetje in ne matere, ki skrbijo za otroke (Trocmé in Bala, 2005; Nichols, 2014, str. 667). Številni avtorji zato opozarjajo, da starševsko odtujevanje kot fenomen ni znanstveno utemeljeno in da morajo biti sodišča zadržana do sklicevanja nanj. Lapierre in Côté (2016, str. 12) menita, da je to še posebej pomembno v primerih, kjer je bilo v preteklosti zaznati nasilje v družini. Zaccour (2020, str. 303) jasno pove, da so sodišča in drugi strokovnjaki v zadnjih desetletjih prevzeli pojem starševskega odtujevanja, kar (zelo pogosto) vodi v krivično obtoževanje staršev, običajno so to matere, katerih otroci zavračajo stike z drugim staršem, največkrat so to očetje, ki so povzročali nasilje. Lapierre in Côté (2016, str. 121) recimo navajata, da se je na kanadskih sodiščih v enem desetletju število primerov, kjer je starševsko odtujevanje osrednja tema, potrojilo.

Jaffe, Lemon in Poisson, (2003, str. 53) ter Haller, (2022, str. 6) trdijo, da morajo strokovne delavke, kadar otrok ne želi videti enega od staršev, temu nameniti posebno pozornost. Pogosto prehitro sklepajo, da gre za starševsko odtujevanje, čeprav ima morda otrok povsem utemeljen razlog za strah (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 53; Haller, 2022, str. 6). Številni teoretiki menijo, da gre pri odtujenosti za okrhano navezanost med otrokom in staršem, do česar lahko pride iz različnih razlogov. Med drugim gre lahko za to, da je otrok enemu staršu bolj naklonjen, ker je med njima več podobnosti in usklajenosti. Lahko si eden izmed staršev tudi bolj prizadeva za odnos z otrokom kot drugi. Lahko pa je vzrok nasilje, ki ga je starš izvajal nad otrokom ali partnerjem, zaradi česar se otrok po ločitvi boji stikov z njim (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 53-54). Torej nikakor ni nujno, da je otrok od enega starša odtujen zato, ker bi k temu prispeval drugi (Zaccour, 2020, str. 309; Berman in Weisinger, 2022, str. 217). Kadar starš posega po katerikoli obliki nasilja ali prisilnega nadzora, je odgovoren za negativne posledice, ki jih to prinaša njegovemu odnosu z otrokom in mora zanje odgovarjati. Če želi odnose izboljšati, mora izkazati svoje zavedanje o preteklem ravnanju in razvijati spretnosti, ki so potrebne za grajenje zdravega odnosa med staršem in otrokom, ob čemer mora biti proces osredotočen na otrokove želje (Berman in Weisinger, 2022, str. 224-225).

Jaffe, Lemon in Poisson (2003, str. 16-17) menijo, da družine, v katerih je prisotno nasilje, v postopku razveze zahtevajo posebne premisleke in ukrepe. Po mnenju omenjenih avtorjev je v nekaterih primerih smiselno zahtevati stike pod nadzorom ali jih povsem odvzeti. Sodišča se za to pogosto ne odločijo, saj je žal še vedno splošno razširjeno mnenje, da so stiki otroku v korist,

čepprav je starš v preteklosti izvajal nasilje. Ženske, ki v postopkih na družinskem sodišču izražajo zaskrbljenost zaradi nasilnega partnerja, so zato pogosto preslišane, ker njihovi bližnji in strokovnjaki verjamejo, da so obtožbe lažne in zgolj sredstvo v boju za varstvo in vzgojo otrok. Čeprav ta možnost obstaja, gre po mnenju Jaffe, Lemon in Poisson (2003, str. 16-17) veliko pogosteje za lažno zgodbo dejanskega izvajalca nasilja. Bolj razširjeno je tudi skrivanje in zanikanje nasilja s strani žrtve. Ženske se soočajo s težavami pri predložitvi dokazov o nasilju in četudi jim to uspe, jih sodišče ne prepozna vedno kot relevantne v postopkih glede otrok (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 16-17; Lapierre in Côté, 2016, str. 121). Moški včasih nekdane partnerice obtožijo odtujevanja, da bi jih prestrašili, zaradi česar potem ne bi spregovorile o nasilju v družini ali bi svoje obtožbe ovrgle (Bancroft, Silverman in Ritchie, 2012, str. 168; Zaccour, 2020, str. 325). Ko se enkrat pojavijo obtožbe o odtujevanju, izjave o nasilnem ravnanju očeta za sodišče niso več pomembne ali celo postanejo izgovor za nadaljnje raziskovanje morebitnega odtujevanja s strani matere. Matere so na sodišču pogosto celo kaznovane, otroci pa so v varstvo in vzgojo dodeljeni nevarnim očetom (Zaccour, 2020, str. 312-313). Lapierre in Côté (2016, str. 121) opozarjata, da so ženske, ki iz utemeljenega strahu nasprotujejo otrokovim stikom z očetom ali zahtevajo stike pod nadzorom, velikokrat označene kot izvajalke odtujevanja. V sistemu varstva otrok so videne kot nezmožne varovanja in skrbi za lastne otroke, čeprav bi v resnici od njih morali pričakovati, da bodo stike omejevale, saj s tem zgolj ščitijo otroke (Lapierre in Côté, 2016, str. 121). Študije kažejo, da v praksi matere, ki spregovorijo o nasilju s strani partnerja, pogosteje izgubijo varstvo in vzgojo kot očetje, ki so utemeljeno obtoženi nasilja (Zaccour, 2020, str. 327-329). To pojasnjuje tudi, zakaj ženske v določenih primerih ne vztrajajo s svojimi obtožbami, temveč jih raje opustijo. Včasih, ko vztrajajo in poročajo o nasilju, so s strani sodišča videne kot trmaste (Zaccour, 2020, str. 329), sebične, nepripravljene sodelovati ali celo maščevalne (Stark, 2009). Lapierre in Côté (2016, str. 125) povesta, da jih poleg nekdanjih partnerjev namreč odtujevanja pogosto obtožijo tudi strokovne delavke v sistemu varstva otrok in zaposleni v pravosodnem sistemu. To pomeni, da v praksi številni strokovnjaki pri delu z žrtvami nasilja uporabljajo koncept starševskega odtujevanja, čeprav je njegova teoretska in empirična podlaga vprašljiva. S takšnim ravnanjem spodkopavajo svojo primarno nalogo zaščititi žrtve nasilja (Lapierre in Côté, 2016, str. 125) in varovati otrokovo največjo korist (Nichols, 2014, str. 688). Kot ugotavlja Stark (2009), sodišča pogosto niso naklonjena podpori pričevanj žensk o nasilju v družini, četudi gre za dramatična nasilna dejanja, katerim so priča otroci in jih policija potrdi kot resnične. Za strokovne delavke je zato velik izziv sodelovati s sodišči, ki zelo cenijo sodelovalno sostarševstvo. Včasih so zato upravičeno plašne, ko morajo podpreti izjave žensk (Stark, 2009).

V Sloveniji Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti zagovarja stališče, da je koncept starševskega odtujevanja neznanstven in neutemeljen, zato ga sodišča in CSD ne bi smeli uporabljati. Podobno meni tudi za koncept visoko konfliktnih partnerskih odnosov, saj le-ta pogosto zakriva nasilje. Ministrstvo opozarja na posebno nevarnost uporabe obeh konceptov v primerih nasilja v družini, saj lahko še dodatno ogroža žrtve nasilja (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2023a).

1.4.3. VPLIV RAZVEZE NA OTROKA

Razveza staršev je ena izmed najpogostejših obremenjujočih izkušenj, ki jih doživljajo otroci (Jackson, Rogers in Sartor, 2016, str. 450; Schmidt in Grigg, 2024). Otroci ob ločitvi zaradi izgube navzočnosti enega izmed staršev, družinskih težav in drugih sprememb doživljajo različne stiske. Na spremembe, ki nastanejo, se odzivajo različno (Andrejč, 2014, str. 26). Razveza lahko na otroka vpliva pozitivno ali negativno, pri čemer je treba upoštevati družinsko situacijo pred samo ločitvijo (Amato, Loomis in Booth, 1995, str. 913). Raziskave prinašajo zelo različne poglede na to, kakšni so vplivi. Nekateri avtorji ugotavljajo, da je ločitev ena izmed najbolj travmatičnih izkušenj, medtem ko drugi trdijo, da je lahko dokaj neškodljiva. Možno je, da takšne razlike nastajajo, ker raziskovalci ne upoštevajo konfliktov, ki nastajajo pred ali po ločitvi in znatno vplivajo tudi na otroke (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 2). Večina avtorjev se kljub temu strinja, da vsaka razveza v določeni meri negativno vpliva na življenje otrok, vendar gre lahko za majhne in kratkotrajne učinke (Lansford, 2009, str. 140). Glede na raziskave zadnjih desetletij pa se otroci ločenih staršev običajno ne razlikujejo bistveno od vrstnikov. Negativni vplivi razveze niso prisotni pri vseh niti niso vedno dolgotrajni (Lansford, 2009, str. 141; Andrejč, 2014, str. 27). Prilagoditev na novo družinsko situacijo je lahko hitra z manj negativnimi posledicami ali dolgotrajna s posledicami, ki se kažejo še v odraslosti (Amato, 2010, str. 656; Andrejč, 2014, str. 30-31; Weaver in Schofield, 2015, str. 1). Ravno nasprotno kažejo druge študije, ki dokazujejo, da imajo otroci iz razvezanih družin bistveno več vedenjskih (Weaver in Schofield, 2015, str. 11), psiholoških, socialnih in akademskih težav kot njihovi vrstniki, katerih starši niso ločeni (Amato, Loomis in Booth, 1995, str. 895). Ob tem številni avtorji zaključujejo, da ima sam akt razveze na otroke minimalen vpliv (Amato, Loomis in Booth, 1995, str. 896; Lansford, 2009, str. 145; Amato, 2010, str. 656-657; Jackson, Rogers in Sartor, 2016, str. 458; Joyce, 2016, str. 645). Omenjeni avtorji pravijo, da je tisto, kar zares povzroča stisko, stres, ki se pojavlja pred razvezo in po njej

ter je povezan s težavami v partnerskem razmerju. Če se z razvezo konča partnersko razmerje z visoko stopnjo konflikta, se lahko počutje otrok izboljša (Amato, Loomis in Booth, 1995, str. 896; Lansford, 2009, str. 145; Amato, 2010, str. 656-657; Jackson, Rogers in Sartor, 2016, str. 458; Joyce, 2016, str. 645). Izpostavljanje visokemu konfliktu v družini je namreč glede na raziskave bolj škodljivo kot razveza (Lansford, 2009, str. 145; Andrejč, 2014, str. 33; Visser idr., 2017, str. 3055). Je ena najbolj stresnih izkušenj v življenju otroka. Kadar so starši preobremenjeni z lastnimi težavami, lahko to vodi v čustveno zanemarjanje otrok. Otrokom niso zmožni nuditi čustvene opore, ki bi jo v času ločitve potrebovali. Razveza z visoko stopnjo konflikta je lahko obremenjujoča do te mere, da je izkušnja primerljiva z zlorabo in zanemarjanjem (Joyce, 2016, str. 648). Starši se ob ločitvi pogosto soočajo z izzivi, kako učinkovito nadzirati otroke in jim izkazovati toplino ter naklonjenost (Lansford, 2009, str. 145). Med drugim visok konflikt poslabšuje tudi odnos med otrokom in staršem (Andrejč, 2014, str. 33). Raziskave, ki se osredotočajo na ločitev in obenem nasilje v družini, prav tako ugotavljajo, da lahko razveza izboljša otrokovo situacijo (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 7). Tudi slovenski avtor Žerovnik v raziskavi iz leta 2011 trdi, da otroci iz razvezanih družin nimajo bistveno večjih težav kot tisti iz nerazvezanih, kar pojasnjuje s tem, da je najpomembnejša kvaliteta odnosa med staršema in ne sama razveza (Andrejč, 2014, str. 29). Odnos med staršema je torej eden ključnih dejavnikov, ki vplivajo na razvoj otroka (Robinson, 1993, str. 86). Dolgotrajen visok konflikt med staršema ima dokazano dolgotrajne negativne posledice na otrokovo prilagoditev (Lansford, 2009, str. 145). Otroci, ki doživijo razvezo staršev, kjer je prisoten visok konflikt, so zato še bolj nagnjeni k težavam v čustvovanju in vedenju (Johnston, 1994, str. 165; Andrejč, 2014, str. 33). Joyce (2016, str. 643-645) meni, da se »nezdravi« vzorci komuniciranja in nezmožnost spoprijemanja s konflikti pogosto s staršev prenesejo na otroke, ki se zato spopadajo s težavami v socialni interakciji. Če se srečajo s konfliktom, se odzovejo z jezo, impulzivno ali celo nasilno. Zaradi stiske, ki jo ob tem čutijo, razvijejo občutke tesnobe. Kadar se starši ne morejo sporazumeti in končati konflikta, največja korist otrok v družini ni več prioriteta. Starši namreč pogosto odločitve sprejemajo skozi svojo jezo, ljubosumje in egocentričnost. Otroci najbolj trpijo, kadar je konflikt med staršema osredotočen nanje. Običajno to pomeni, da so starši v sporu glede varstva in vzgoje, stikov ali preživnine. Takrat otroci izražajo več krivde, sramu in strahu pred tem, da bodo vključeni v konflikt. Kot rečeno, visoka stopnja konfliktov v družini oslabi tudi odnose med staršem in otrokom. Očetje se pogosto umaknejo in niso več enako aktivni starši, zaradi česar se otroci počutijo zavržene (Joyce, 2016, str. 643-645). Raziskave kažejo tudi, da se pogostejše počutijo razpete med staršema v času visokega konflikta v družini kakor po razvezi (Lansford, 2009, str. 145).

Do zapostavljanja otrok in pomanjkanja starševske opore pa lahko pride tudi pri razvezi z nizko stopnjo konflikta, saj se pogosto poslabša psihično zdravje staršev, ki zato niso zmožni otroku nuditi tistega, kar potrebuje (Lansford, 2009, str. 146). Ker so obremenjeni z razvezo, ne zmorejo nuditi enake stopnje kognitivne in socialne stimulacije, kar pogosto vodi v slabši razvoj otroka (Weaver in Schofield, 2015, str. 4). Pozitivno starševstvo (ang. *positive parenting*) pred razvezo in po njej je namreč eden izmed pomembnih varovalnih dejavnikov. Pomembno je, da so starši občutljivi za potrebe otrok in se nanje odzivajo. To otroku nudi občutek stabilnosti in varnosti, zato se lažje spopada s stresom ob razvezi (Weaver in Schofield, 2015, str. 3). Ločitev staršev z nizko stopnjo konflikta bolj negativno vpliva na otroke kot tista z visokim konfliktom in poveča njihovo stisko, saj je zanje to nenadna, nepričakovana sprememba (Amato, Loomis in Booth, 1995, str. 911; Lansford, 2009, str. 145; Andrejč, 2014, str. 34).

Študije avtorjev Jackson, Rogers in Sartor (2016, str. 457) ter Joyce (2016, str. 645-646) so pokazale, da mladostniki ločenih staršev pri nižji starosti pogosteje posegajo po alkoholu in drugih substancah kot njihovi vrstniki, katerih starši se niso razšli. Razlog za to bi lahko bil v tem, da so starši po ločitvi manj pozorni do otrok, jih manj nadzirajo in v manjši meri zadovoljujejo njihove čustvene potrebe. Zato se otroci obračajo na vrstnike, kar pogosto vodi v uživanje alkohola in drugih substanc. Uporaba substanc je lahko tudi način spopadanja s stisko, ki jo mladostniki doživljajo ob razvezi (Jackson, Rogers in Sartor, 2016, str. 457; Joyce, 2016, str. 645-646). Poleg uporabe alkohola so raziskave pokazale tudi zgodnejše spolne odnose in več spolnih partnerjev kot pri mladostnikih iz nerazvezanih družin, med drugim mladostniki ločenih staršev pogosteje postanejo starši že v najstniških letih (Andrejč, 2014, str. 29; Joyce, 2016, str. 645). Andrejč (2014, str. 27-29) kot eno izmed posledic ločitve navaja tudi težave v šoli, otroci se spoprijemajo z učnimi težavami in nižjim učenim uspehom. Slabša je tudi kvaliteta znanja, med drugim pismenosti in matematike, kar vpliva na psihološko stanje otrok. Po besedah omenjene avtorice lahko ločitev staršev znatno vpliva na psihično zdravje otrok in mladostnikov, ki pogosteje razvijejo ponotranjene in pozunanjene težave ter slabše socialne spretnosti. Ponotranjene težave se predvsem kažejo v odnosu otroka do sebe, z žalostjo, tesnobo, osamljenostjo ali odvisnostjo. Pozunanjene se kažejo v odnosu do okolja, z jezo, agresijo, egoizmom in nasprotovanjem. Večkrat se poslužujejo odklonskega vedenja. Poleg čustvenih in vedenjskih imajo otroci iz ločenih družin pogosteje tudi fizične in zdravstvene težave ter potrebujejo strokovno pomoč (Andrejč, 2014, str. 27-29).

Stiske ob ločitvi se ne končajo, ko otroci odrastejo, temveč lahko nanje vplivajo vse življenje. Dolgoročno imajo otroci razvezanih staršev nižje cilje glede izobrazbe, zato dosegajo nižje

stopnje, kar pomeni tudi slabši socialno ekonomski položaj kasneje v življenju. V odraslosti imajo več težav v medosebnih odnosih in se tudi pogosteje razvezujejo (Lansford, 2009, str. 142; Amato, 2010, str. 653; Andrejč, 2014, str. 30; Joyce, 2016, str. 645) ali so brezposelni. Njihovo fizično in psihično zdravje je slabše, imajo slabšo samopodobo, so manj zadovoljni z življenjem ter doživljajo več tesnobe in depresije (Andrejč, 2014, str. 30). Amato (2010, 653-656) ugotavlja, da čutijo manj bližine v odnosu s starši. V raziskavah mladi odrasli svoje otroštvo opisujejo kot težko, polno osamljenosti in želje po več druženja z očetom. Izražajo tudi občutek, da jih oče nima rad. Spominjajo se, da so kot otroci morali sprejemati odgovornosti, ki bi morale biti stvar odraslosti. Počutili so se razpeti med mamo in očetom. Zanje so družinski dogodki in počitnice predstavljali stres. Tudi v odraslosti so zaskrbljeni glede življenjsko pomembnih dogodkov, katerih se udeležita oba starša, kot je na primer poroka. Te ugotovitve kažejo, da otroci, ki sicer ne kažejo znakov tesnobe ali depresije, prav tako doživljajo določeno stopnjo bolečine ob ločitvi (Amato, 2010, str. 653-656). Duševno zdravje mladih, ki so v preteklosti doživeli ločitev staršev, je slabše (Lansford, 2009, str. 142). Mladi odrasli, ki so doživeli razvezo staršev z visoko stopnjo konflikta, so še posebej nagnjeni k depresiji in drugim težavam v duševnem zdravju (Joyce, 2016, str. 645). V odraslosti imajo pogosto manj stikov s starši, predvsem z očetom, jim kažejo manj naklonjenosti in redkeje prevzamejo skrb zanje (Lansford, 2009, str. 142; Joyce, 2016, str. 646). Raziskava iz leta 1998 je pokazala, da se nekatere posledice razveze pri otrocih sploh ne kažejo, temveč se razvijejo šele, ko odrastejo in si začnejo ustvarjati kariero ali družino (Lansford, 2009, str. 141).

Lahko si predstavljamo, da so posledice za otroka še toliko hujše, če gre za razvezo, kjer je prisotno nasilje. O posledicah nasilja v družini na otroke namreč danes vemo veliko, manjka pa nam zavedanja, da do njega prihaja tudi ob razvezi ali po njej. Stark (2009) pravi, da otroci, izpostavljeni nasilju, pogosteje posegajo po agresivnem in antisocialnem vedenju, obenem pa so bolj prestrašeni in zavrti kot otroci, ki nimajo te izkušnje. Po mnenju omenjenega avtorja so pogosto tudi manj socialno kompetentni in pogosteje kažejo nadpovprečno anksioznost, depresijo in travmatske simptome. Če se nasilje nadaljuje tudi po ločitvi, skozi stike, pogosteje postanejo še bolj anksiozni in depresivni, četudi so se stikov sprva veselili. Nasilje jih prizadene tudi posredno, saj lahko za posledicami trpi njihova mama, kar vpliva na njene starševske sposobnosti oz. na njeno sposobnost za uglasen odnos do otroka. Težje je nuditi varnost in skrbeti za otroka, če si vsakodnevno žrtev številnih taktik in strategij prisilnega nadzora s strani partnerja (Stark, 2009).

2 FORMULACIJA PROBLEMA

V zadnjem letniku dodiplomskega študija, ko sem začela razmišljati o temi svoje diplomske naloge, me je zanimalo veliko stvari. Ko sem opravljala prakso na centru za socialno delo, sem spoznala veliko novega o socialnem delu v postopku razveze ali razpada zunajzakonske skupnosti. Obenem sem se bolj poglobljeno seznanila z varstvom koristi otrok. Po pogovoru s somentorico sem se odločila, da svoj čas posvetim raziskovanju socialnega dela s pari, ki se razhajajo. Ob pogovorih s socialnimi delavkami in branju teorije se je kmalu pokazalo, da je problematika širša, kot sem sprva mislila. Spoznala sem, da se zaposleni na centrih za socialno delo srečujejo z zgodbami o partnerjih, ki ne znajo naprej, ki ne vedo, kako se raziti, ki ne zmorejo sami poskrbeti za največjo korist svojih otrok. Tekom raziskovanja sem uvidela, da je ločitev zares ena najbolj stresnih situacij, s katerimi se ljudje soočajo, še posebej, če je v družini veliko konfliktov. Skozi nadaljnje branje strokovnih člankov sem odkrila, da je veliko tudi nasilja, ki se ne konča, ko ženska in otroci odidejo iz družine, temveč se na žalost pogosto še stopnjuje. Čeprav sem prvotno želela raziskati samo visok konflikt, me je pot skozi teorijo zanesla tudi k nasilju. Začela sem spoznavati, da socialne delavke in ostale strokovnjakinje, ki sodelujejo z družinami v postopku razveze, premalo pozornosti posvečajo prav prepoznavanju in nagovarjanju visokega konflikta ter nasilja.

V svoji nalogi tako želim čim bolj izčrpno predstaviti problematiko tega področja, raziskati tudi morebitno pomanjkanje znanja in spretnosti med strokami, ki bi o tem morale vedeti največ. Med njimi je vsekakor socialno delo. Osredotočam se na raziskovanje pristopov, ki jih na centrih za socialno delo uporabljajo na podlagi zakonodaje, ki usmerja njihovo delo. V diplomskem delu želim raziskati, kako delo poteka v praksi, kaj bi bilo treba nadgraditi in kaj ovreči. Skozi pregled literature se osredotočam na posledice, ki jih imata visok konflikt in nasilje, še posebej, kadar nista prepoznana. S tem želim spodbuditi vse (bodoče) socialne delavke in delavce, da bomo v svoji karieri motivirani in opremljeni za ločevanje visokega konflikta od nasilja ter bodo z družinami sodelovali samozavestno, vedoč, da so dovolj kompetentni.

2.1. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

- Kakšne pristope, metode in tehnike uporablja socialna delavka v svetovalnem pogovoru, ko partnerja še nista odločena glede razveze in kakšne, ko sta že odločena (vključno s primeri, ko gre za visok konflikt)?
- Kakšne razlike med svetovalnimi pogovori v primerih sporazumne razveze in med pogovori, ko razveza ni sporazumna ter je morda prisoten visok konflikt, opaža socialna delavka?
- Kako socialna delavka prepozna, da gre za razvezo, kjer je med partnerjema prisoten visok konflikt?
- Kako socialna delavka upošteva glas otroka v razveznem postopku, kadar je med partnerjema prisoten visok konflikt?
- Kakšni so (nadaljnji) svetovalni pogovori v primeru, ko ne gre za sporazumno ločitev in je v razvezni postopek vključeno sodišče?

3 METODOLOGIJA

3.1. VRSTA RAZISKAVE

Raziskava je empirična, saj je narejena s pomočjo zbiranja novega gradiva. Ker je njen posreden namen tudi uvajanje novih pristopov v prakso socialnega dela, je raziskava tudi razvojna. Poleg tega je kvalitativna, saj sem podatke pridobila skozi pogovore, torej so izkustveno gradivo besedni opisi oz. pripovedi (Mesec, 2009, str. 84-85; Mesec, 2020, str. 1). Besedne opise so podale socialne delavke, zaposlene na CSD, ki sodelujejo s pari v postopku razveze ali razpada zunajzakonske skupnosti.

3.2. MERSKI PRIPOMOČEK IN VIR PODATKOV

Merski pripomoček za potrebe raziskave predstavlja vodilo za intervju. To pomeni, da vnaprej pripravimo seznam okvirnih tem, nato pa podrobnejša vprašanja oblikujemo tekom pogovora (Mesec, 2009, str. 230). Vodilo za intervju v tem primeru sestavlja sedem vprašanj odprtega tipa. Vprašanja sem sestavila sama s pomočjo mentorice in somentorice, vrstni red pa sem v vsakem intervjuju prilagodila glede na potek pogovora. Podvprašanja sem sestavljala sproti, kot se mi je zdelo smiselno. Vodilo za intervju je priloženo med prilogami.

3.3. POPULACIJA IN VZOREC

Populacijo predstavljajo vse socialne delavke in socialni delavci, ki so v času izvajanja raziskave zaposleni na CSD v Republiki Sloveniji in neposredno sodelujejo s pari v postopku razveze ali razpada zunajzakonske skupnosti. Vzorec raziskave predstavlja šest socialnih delavk in en socialni delavec. Posamezniki v vzorcu so zaposleni na šestih različnih CSD v Sloveniji. Sogovornike sem dobila tako, da sem na spletnih straneh vseh enot slovenskih CSD poiskala zaposlene, ki so po izobrazbi socialne delavke ali socialni delavci in sodelujejo s pari, nato sem jih kontaktirala preko e-maila ali telefona.

Vzorec je priročen, saj sem za sodelovanje prosila tiste socialne delavke in delavce, ki so mi bili najbolj dostopni (Mesec, 2009, str. 153). Kontaktirala sem namreč vse, ki so imeli na spletu objavljen kontakt. Nato sem se za srečanje dogovorila s tistimi sedmimi, ki so se vabilu odzvali.

3.4. ZBIRANJE PODATKOV

Metoda zbiranja podatkov v tej raziskavi je spraševanje s pomočjo nestandardiziranega intervjuja, saj sem se z vsakim sogovornikom pogovarjala drugače (Mesec, 2009, str. 230). Sledila sem le vodilu za intervju. Podatke sem zbirala v marcu, aprilu in maju leta 2023. Nekatere intervjuje sem izvedla v živo, druge pa preko Zooma, saj je bilo zaradi razdalje meni in socialnim delavkam tako lažje. Pogovori so trajali od trideset do osemindvetdeset minut. Snemala sem jih s pomočjo telefona, ob predhodnem dogovoru s sogovorniki. Vsak intervju sem izvedla individualno.

3.5. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Po izvedbi intervjujev sem gradivo kvalitativno analizirala. Vse pogovore sem zapisala, tako sem dobila sedem zapisov. Označila sem jih s črkami od A do G. Transkripti so priloženi v prilogah.

Določila sem enote kodiranja (Mesec, 2020, str. 29) glede na to, kateri podatki so relevantni za potrebe raziskave. Dele pogovora, ki se mi niso zdeli pomembni za raziskavo, sem izpustila. Enote kodiranja sem označila s številkami in jih po vrstnem redu uredila v tabeli. Nato sem vsaki enoti oz. izjavi določila pojem, kategorijo in temo. S tem sem končala odprto kodiranje (Mesec, 2020., str. 30), ki je priloženo v prilogah.

Ko sem končala odprto kodiranje vseh sedmih intervjujev, sem izvedla še osno kodiranje (Mesec, 2020, str. 32). V tem delu analize sem vse pojme zapisala pod ustrezne kategorije, te pa pod ustrezne teme. Ob pojmihi sem zapisala tudi številke izjav, da je bolj pregledno. Oso kodiranje je priloženo v prilogah.

Spodaj navajam primer odprtega kodiranja:

Tabela 1: Primer odprtega kodiranja

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
D1	Je pa v postopku predhodnega svetovanja.	Predhodno svetovanje		Pristopi, metode in tehnike
D2	razgovor z otrokom,	Pogovor z otrokom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
D3	razgovor s partnerjema,	Pogovor s partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče

D4	pridobiti poročilo s strani šole, zdravstva, vseh teh institucij,	Poročila drugih institucij		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
D5	Imata že razdelan predlog, ta sporazum glede varstva koristi otrok,	Sporazum v okviru predhodnega svetovanja	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso

4 REZULTATI

Rezultati, ki sem jih pridobila skozi sedem intervjujev, so zapisani po temah, ki so se mi tekom analize pokazale kot ključne. Gre za teme, ki sem jih raziskovala s pomočjo vprašanj, zapisanih v vodilu za intervju. Skozi analizo sem jih nekoliko prilagodila, saj so mi socialne delavke in delavec zaupali veliko stvari, ki jih pred samimi pogovori nisem predvidela. V postopku analize sem izjave socialnih delavk in delavca razvrstila v pet različnih tem, kot je razvidno v osnem kodiranju (v prilogi). Nekatere sem potem razdelila še v kategorije, da je vsebina bolj pregledna. Vse, kar je zapisano v rezultatih, se nanaša na izjave socialnih delavk in delavca, s katerimi sem se pogovarjala. Z ležečo pisavo so ponekod zapisane dobesedne izjave.

4.1. PRISTOPI, METODE IN TEHNIKE

Socialne delavke⁵ se na CSD s pari srečujejo predvsem v postopku predhodnega svetovanja. Starše podprejo pri urejanju bistvenih vprašanj glede otrok, torej varstva in vzgoje, stikov in preživitve. Pred tem preverijo, ali morda obstaja možnost ohranitve partnerske zveze. Če partnerja menita, da je možno nadaljevati razmerje, socialne delavke z njima sodelujejo v postopku strokovnega svetovanja paru. Na CSD poleg tega izvajajo tudi socialnovarstvene storitve pomoč družini za dom, osebna pomoč in prva socialna pomoč. S pari se srečujejo tudi v okviru nalog po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini. Socialne delavke so omenile tudi, da uporabnike vedno znova vabijo v svetovanje (*/Tudi vedno povem: »Če bo težava, pridite, pridite v samo svetovanje, ne rabite takoj zaharat, iti v konflikt, iti na sodišče, pokličite nas, skupaj se usedemo, mi vam nudimo ta nevtralni prostor, pa bomo videli kako naprej.« (A63)/*). Predstavijo jim možnost vključitve v strokovno svetovanje, medicino in partnersko terapijo. Včasih jim podporo nudijo preko telefona.

Socialne delavke so povedale, da se v okviru predhodnega svetovanja s parom srečajo od najmanj enkrat do največ štirikrat. Nekaterim se zdi pomembno, da se srečajo vsaj dvakrat ali trikrat, medtem ko druge pogosto partnerja na srečanje povabijo le enkrat. Njihovi pristopi se razlikujejo tudi glede časa, ki ga namenijo enemu srečanju. Ena izmed socialnih delavk je povedala, da njen pogovor s partnerjema običajno traja od petinštirideset minut do uro in pol, medtem ko je druga rekla, da si za eno srečanje vzame vsaj uro in pol. Sogovornice so poudarile

⁵ V rezultatih in razpravi je zaradi lažje berljivosti uporabljena samo cispolna ženska množinska oblika, čeprav je v raziskavi sodeloval tudi en socialni delavec.

različne teme, ki se jim zdijo pomembne in jih skozi proces nagovorijo, med drugim: iskanje pozitivnega v starševskem odnosu, usmerjanje v delo na starševskem odnosu, soočanje partnerjev z odgovornostjo, raziskovanje družinske situacije in kaj za dano družino pomeni normalnost, spodbujanje k pravno formalnemu urejanju zadev, soočanje partnerjev z njihovo lastno zgodbo, soočanje staršev z njihovimi šibkimi točkami in krepitev na teh področjih... Pri svojem delu vedno sledijo načelu varovanja otrokove koristi (*/Bistvo predhodnega svetovanja je, da se mora slediti samo koristi otroka. (D13)/*). Ena izmed sogovornic je dejala, da je naloga strokovne delavke v predhodnem svetovanju, da je na strani otroka.

Glede vodenja predhodnega svetovanja je ena izmed sogovornic povedala, da ga vedno izpelje na enak način, medtem ko je druga rekla, da sodelovanje vsakič poteka drugače. Socialne delavke v postopkih uporabljajo različne načine dela. Povedale so, da se prilagajajo dinamiki družine, uporabnikom nudijo prostor za pogovor, jih seznanijo z možnostmi v postopku in spodbujajo njihovo samoiniciativnost. Ena socialna delavka je poudarila pomen načela zaupnosti (*/Jaz ostajam, ohranjam to načelo zaupnosti. (F8)/*) in nevtralnosti socialne delavke (*/v predhodnem svetovanju je pomembno, da ohranjaš nevtralnost. Da se ne postavljaš na stran enega ali drugega starša, (F9)/*). Med drugim se poslužujejo dajanja domačih nalog uporabnikom, sklepanja začasnih dogovorov, beleženja nalog in storitev, prevajanja v jezik uporabnikov, mreženja, opazovanja in analiziranja, preizkusa možne ureditve stikov z otrokom v praksi... Ena socialna delavka je povedala, da včasih skupaj z uporabniki bere Družinski zakonik (*/Včasih tudi kar vzamem, ko vodim razgovore in skupaj preberemo. (F13)/*). Socialne delavke pri svojem delu uporabljajo tudi znanja z drugih področij, kot sta na primer družinska mediacija (*/Jaz sem tudi družinska mediatorica drugače in smo te tehnike, kot imamo naštudirane in natrenirane, in moram reči, da jih res uporabljam. (F45)/*) ter zakonska in družinska terapija. Ena izmed sogovornic je rekla, da uporabnikom sodelovanje predstavi kot ciljno usmerjeno in prilagojeno posameznemu paru. Dve socialni delavki pa sta poudarili, da v primeru nasilja pogovore s partnerjema izvedejo individualno, z vsakim posebej.

Kadar je vsaj eden od partnerjev prepričan v ločitev, mora biti socialna delavka osredotočena na predhodno svetovanje, katerega posledica bo razhod para (*/V primeru, ko je eden, nimamo več možnosti ali podlage, da bi drugega silili. Absolutno tega ne smemo početi in teče predhodno naprej. (F20)/*). Ob tem je ena sogovornica poudarila, da je pomembno podpreti tistega, ki si razveze ne želi. Ko sta partnerja odločena, da se bosta razšla, je sodelovanje usmerjeno na starševski in ne partnerski odnos (*/Ampak ko sta onadva odločena, da je to to, da se zaključuje, se ti zagotovo ne greš dotikati partnerskega odnosa. (A29)/*). Pare, ki še niso

povsem odločeni, da se želijo ločiti, pa se usmerja v postopek strokovnega svetovanja paru. Kot sta povedali dve izmed socialnih delavk, gre takrat bolj za svetovalni proces in krepitev partnerskega odnosa, pomoč pri ohranjanju zveze. Tretja sogovornica je poročala, da so v tem primeru postopki daljši, komunikacija med partnerjema pa je burnejša. Četrta socialna delavka je poudarila, da morata starša najprej razrešiti medsebojni odnos. Peta je rekla, da v takšni situaciji skupaj preverijo, kateri so razlogi, da bi se kot partnerja želela raziti. Ob tem nagovorijo tudi nezavedna in potlačena občutja.

Socialne delavke so povedale, da pogovore s partnerji z visoko stopnjo konflikta včasih vodijo v paru ali se celo odločijo za ločena srečanja. V takšnih primerih starša usmerjajo v delo na starševskem odnosu (*/Zelo jaz dajem poudarek na to, da ne glede na to da sta se kot partnerja razvezala, sta še vedno oče in mama, pač starša. (E17)/, /Samo tukaj je res pomembno, da si ti tisti, ki vedno znova ju postavljaš v to vlogo kot starša temu skupnemu otroku. (F47)/*). Včasih morajo socialne delavke uporabnike tudi spodbujati, da se učijo spoštljive komunikacije. Ena izmed njih je povedala, da starše uči t. i. poslovne komunikacije (*/In pridemo do tega, da se je možno posluževati tako imenovane poslovne komunikacije, mi temu rečemo tako v teoriji. Pa potem se tudi pogovorimo o tem, kaj to pomeni. (F43)/, /Včasih prav potreniramo. (F44)/*). Poleg tega se osredotočajo na družinsko dinamiko, preverjanje možnosti sporazuma, dogovarjanje o pravilih pogovora, soočanje z dogajanjem v odnosu med nekdanjima partnerjema, dajanje občutka slišnosti, neobsojanje... Dve socialni delavki sta povedali, da gre pri pari z visoko stopnjo konflikta običajno za večletno sodelovanje in nenehno odpiranje ter zapiranje spisov (*/potem ko je sklep že izdan, po navadi v visoko konfliktnih razvezah se ne konča z enim sklepom, ampak se po navadi to še ponavlja in ponavlja. In je to dolgotrajno. (E38)/*). Tretja pa je poročala, da v primerih z zelo visoko stopnjo konflikta poskuša zadevo čim prej zaključiti in par napotiti na sodišče, saj ve, da sporazuma ne bo možno doseči. Ob tem je poudarila, da morajo biti strokovne delavke prilagodljive in iznajdljive. Ena izmed sogovornic je izpostavila, da je zelo pomembno ugotoviti, ali sploh gre za visoko stopnjo konflikta ali pa je morda prisotno nasilje (*/Mogoče še to dodam, kar je v teh procesih pomembno, je izključiti nasilje ali pa ga ugotoviti. (B85)/*).

4.2. RAZLIKE MED DELOM S PARI, KI SO SPORAZUMNI IN PARI, KI NISO

Socialne delavke so odgovarjale tudi na moja vprašanja o tem, kako se razlikuje sodelovanje s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso. Povedale so, da je postopek hitreje zaključen, kadar sta

partnerja sporazumna. Takrat CSD zgolj sestavi zapisnik o sporazumu, ki sta ga starša dosegla in oceni, ali je sporazum skladen s koristjo otroka. Socialna delavka je povedala, da v situaciji, ko je že v predhodnem svetovanju dosežen sporazum, takoj zapiše mnenje CSD. Kadar pa je prisoten konflikt, se v tem postopku mnenja ne piše (*/Pari, ki so pa v močnih konfliktnih in niso sporazumni, pa mi tega ne napišemo. V predhodnem svetovanju ne pišemo mnenja. (B37)/*). Napiše se samo zapisnik, da do sporazuma ni prišlo. V takih primerih CSD mnenje napiše na pobudo sodišča. Ena izmed sogovornic je dejala, da v primerih, ko je sporazum možen, starše spodbuja k skupnemu varstvu in vzgoji. Rekla je, da starši v takšnih primerih tudi lažje sprejmejo pomoč strokovnih delavk. Druga socialna delavka je z menoj podelila izkušnjo, da so sporazumni pari pogosteje zadovoljni z delom CSD (*/sta bila oba zelo zadovoljna in sta rekla, da se jima zdi fajn, da sta se bala, da bo bolj zakomplicirano vse skupaj. (D63)/*). Pristopi se razlikujejo tudi glede tega, ali na pogovor povabijo otroka. Medtem, ko je ena povedala, da v postopkih sporazumnih razvez vedno govori z otrokom, je druga mnenja, da pogovor ni potreben, če je sporazum v korist otroka. Ob tem prva socialna delavka pogovora z otrokom ne izpelje, če starša nista sporazumna. Dve izmed sogovornic sta rekli, da v primeru, ko ni možen sporazum, starše spodbujata, da se udeležijo mediacije.

Socialne delavke zaznavajo, da k parom, kjer je prisoten visok konflikt, pristopajo drugače. Navedle so, da morajo v teh situacijah uporabnike bolj usmerjati, natančneje morajo raziskati situacijo, postavljati morajo več meja, delovati morajo čim bolj objektivno... Ena socialna delavka ja poudarila, da v teh primerih uporabnike vedno vabijo v storitve in na osebne pogovore. Povedala je tudi, da pogosto odprejo ukrepe za varstvo koristi otroka. V intervjujih so socialne delavke poročale, da skozi sodelovanje s takšnimi pari opažajo več posebnosti. Med drugim, da je dinamika drugačna, prav tako cilji in namen pogovora, uporabniki so bolj občutljivi za pristranskost socialne delavke (*/zelo bolj so občutljivi v tem delu, da si kontra njim, da se postavljaš na stran nekoga. (A66)/*), bolj so zadržani do sodelovanja s CSD, rešitve so zanje vedno nekaj nedosegljivega (*ker ti starši, ki imajo visoki konflikt, oni nikoli ne odidejo z rešitvijo. Mi tudi če poiščemo neko najmanjšo točko ali pa sklenemo nek začasni dogovor, v smislu, pa dajmo probat, to za njih ni rešitev. Za njih je rešitev nekje drugje. (A68)/*), ne sprejemajo odgovornosti, obračajo se en proti drugemu, do strokovnih delavk delujejo manipulativno in žaljivo, iščejo njihovo neznanje, jih poskušajo razvrednotiti (*nas želijo razvrednotiti, da ne delamo strokovno, da smo pristranski. (G44)/*), izkoriščajo otrokov glas, ne priznajo si lastnih občutij, njihove izjave so neiskrene in včasih nekonsistentne, delajo sebi v

korist... Ena strokovna delavka je povedala, da sodni izvedenci pri teh parih pogosto zaznajo osebnostne motnje, včasih celo pri obeh starših.

4.3. PREPOZNAVANJE VISOKEGA KONFLIKTA ALI NASILJA

Socialne delavke visok konflikt ali nasilje prepoznajo na različne načine. Med drugim po načinu začetka postopka, po odnosni dinamiki, po energetski opremljenosti partnerjev, po načinu komunikacije med njima in po neverbalni komunikaciji. Medtem ko so nekatere povedale, da visok konflikt lahko pričakujejo že pred srečanjem s partnerjema oziroma ga prepoznajo ob njunem prihodu, so bile druge mnenja, da visokega konflikta ne moreš prepoznati takoj, temveč šele kasneje tekom sodelovanja. Ena izmed socialnih delavk je rekla, da zelo hitro ve, ali bo prisoten konflikt (*/Zdaj, jaz se bom malo pohecala, pa bom rekla, da v bistvu, ko si malo več let v praksi, razviješ neko intuicijo. Da v bistvu zelo hitro veš, kje zadeva bo stekla, kje pa ne. (A43)/*). Druga je opozorila, da je za pravilno prepoznavanje visokega konflikta pomembno, da strokovna delavka pozna teorijo o nasilju.

Kot pokazatelje visokega konflikta so socialne delavke najpogosteje navedle to, da uporabniki v odnos in konflikt vpletajo uradne osebe (*/Odvetnika vlečejo notri, policijo, nevladno organizacijo, svetovalko, svetovalca vlečejo na svojo stran. (B33)/, /Očitki, slike, maili, to vse leti konstantno. (C21)/, /In konflikti so v vrtcu, v odnosu do vzgojiteljic, (D26)/, /še zmeraj nas bombardirajo strokovne delavce, dobesedno s temi maili, kaj je počela, kaj je počel. (F51)/*) in družinske člane (*/Vlečeta v konflikt otroka, vlečeta v konflikt starše. (B32)/*), v socialni delavki pa iščejo zaveznico (*/Pri visoko konfliktnih se opazi, da zelo želijo pridobiti strokovnega delavca na svojo stran (C24)/*). Prav tako so tri socialne delavke izpostavile, da partnerji v situacijah z visoko stopnjo konflikta delujejo manipulativno, dinamika med njimi pa je intenzivna. Večkrat so omenile tudi znake kot so nespoštljiva komunikacija (*/ko ljudje dejansko ne zmorejo komunicirati spoštljivo (F25)/*), nezmožnost medsebojnega sodelovanja, nezmožnost poslušanja drugega, vračanje v preteklost (*/Vlečeta stare zgodbe, stare stvari, pa to, kar je bilo, pa to, kar je bilo (B30)/*), nedovzetnost za otrokove potrebe in pojav situacij, v katerih je potrebno posredovanje socialne delavke. Ena izmed sogovornic je o tem povedala: */je lahko že zelo delikatno. In nekako moraš kar hitro odreagirati in praviloma se ljudje res pomirijo, ko gredo malo ven. Oziroma naredim tako, da tistega, ki je bolj miren, ga prosim, da gre ven. (F40)/*. Dve sta rekli, da gre v primeru visokega konflikta lahko za neenakovredno porazdelitev moči (*/njune moči niso enakovredno razporejene. Se pravi, eden zelo dominira. In*

vodi špuro in želi voditi tudi postopek. (A52)/), medtem ko je tretja opozorila, da je lahko moč na obeh straneh enakovredna in gre za obojestransko nasilje. Poleg tega so sogovornice omenile tudi druge pokazatelje visokega konflikta, med drugim: druge istočasne sodne postopke, prisotnost psihičnega nasilja, obrambno vedenje, kritiziranje, napadanje, umikanje, distanciranje, eskalacijo konfliktov (tudi v nasilje), pomanjkanje občutka varnosti, jezo, bes, sovražno in napeto vzdušje, »ti« sporočila, konflikte v pisarni, nezdrave koalicije v družini, nemoč, frustracijo, nenehne spore, spore glede starševstva, dolgotrajnost sodnih postopkov, konfliktnost obeh staršev, začasne odredbe, napeto neverbalno komunikacijo, iskanje potrditve s strani socialne delavke, pritožbe na CSD, pomanjkanje komunikacije, povzdigovanje glasu, komuniciranje preko socialne delavke, obtoževanje, dojemanje otrok kot sredstev, uveljavljanje lastne volje, številna nesoglasja v času partnerske zveze, grožnje, nesprejemanje odgovornosti, razvrednotenje drugega starša, željo po maščevanju in preplavljenost z intenzivnimi občutki. Vse to so znaki, po katerih socialne delavke prepoznajo visok konflikt.

Ena izmed socialnih delavk je povedala, da v primerih, ko ne ločijo dobro visokega konflikta od nasilja, prihaja do raznih tveganj. Med drugim je lahko otrok dodeljen v varstvo in vzgojo obema staršema ali celo samo tistemu, ki je izvajal nasilje. Poleg tega lahko sodišče določi previsok obseg stikov otroka s povzročiteljem, otroka pa se sili v stike, ki jih ne želi. Eno izmed tveganj je tudi, da socialne delavke in sodišča dvomijo v zgodbe mater, ki predstavijo svojo zgodbo (*/Dogaja se pa to, kar se dogaja v praksi pa dejansko je pa to, da se z rezervo vzame matere. Pa da se temu ne verjame. Pa da ko one izpostavljajo probleme, da se dvomi. (B92)/*). Sogovornica je izpostavila, da so pogosta tudi očitanja in prepričanja, da mama otežuje stike in da ni primerno skrbela za dobrobit otroka, ker je z njim živela v nasilnem okolju (*/Pa potem tudi ta očitanja mami, ona ni pripravila dobro otrok na stike, ni naredila dobro svoje vloge, ni dober starš. (B94)/, /Zelo so tudi ta prepričanja, če je pač živela v nasilju, to pomeni avtomatsko ni dobro poskrbela za otroka. (B95)/*).

4.4. SODELOVANJE S PAROM, KO SE VKLJUČI SODIŠČE

Ko se v postopek razveze vključi sodišče, CSD še vedno sodeluje s parom. Ena socialna delavka je povedala, da gre za čisto nov postopek. V okviru le-tega opravijo vsaj en pogovor s partnerjema, skoraj vedno tudi pogovor z otrokom in obisk na domu obeh staršev ter pridobijo poročila drugih institucij, na primer vrtca, šole, zdravnikov, policije (*/pridobimo v okviru te naloge priprave mnenja poročila, ne vem, šole, vrtca, lahko pediatra, kar se nam zdi pač*

potrebno. Včasih tudi policije (G25)/). S pomočjo informacij, ki jih ob tem pridobi, socialna delavka pripravi mnenje CSD in ga tudi posreduje staršem. Dve sogovornici sta dejali, da tudi v tem postopku spodbujata partnerja, da bi dosegla sporazum. Ena je poudarila, da partnerja prav tako vabi, da se vključita v storitve na CSD.

Socialne delavke so pri svojem delu pozorne na različne stvari. Povedale so, da se osredotočajo na: opazovanje komunikacije, interakcije, dinamike in sodelovanja med partnerjema, njun odnos do otrokovih potreb (*/Preverjamo stvari, kakšne imata pogoje, koliko se zmoreta na potrebe otroka osredotočiti. (B44)/*), odnos med staršem in otrokom, preverjanje prostorov za stike, raziskovanje materialnih okoliščin in življenjske situacije obeh staršev, raziskovanje odnosov, spodbujanje sodelovanja in spoštljivih odnosov, nudenje podpore, seznanjanje staršev s sodnim postopkom, objektivno opredelitev otrokove koristi in soočanje staršev z vplivom njunega odnosa na otroka (*/Da je razvoj njunih otrok v bodoče zelo odvisen od tega njunega odnosa, ko sta v vlogi staršev. (G29)/*). Ena izmed socialnih delavk je omenila, da včasih v postopku predlagajo vključitev sodnega izvedenca.

Druga socialna delavka je izrazila opažanje, da se v tem postopku med udeleženi vzpostavi hierarhija, ki v predhodnem svetovanju ni tako opazna. Tretja je povedala, da se socialne delavke včasih soočajo tudi z verbalnimi napadi nanje (*/Ampak moram reči, da na vseh obravnavah se sodišče zelo zaveda in zelo hitro ustavi tovrstne verbalne izgrede odvetnikov ali pa od strank. (F75)/*). O pogovoru z otrokom v okviru sodnih postopkov so sogovornice povedale različne stvari. Ena je dejala, da oba starša na skupnem razgovoru seznanj z vsebino pogovora z otrokom. Druga je rekla, da se ob pogovoru s partnerjema odloči, ali bo pogovor sploh izvedla.

4.5. OTROCI V POSTOPKU RAZVEZE

Kadar socialne delavke v postopku raziskujejo otrokov glas, se odločajo za različne pristope. Predvsem menijo, da morajo biti prilagodljive in z otrokom sodelovati na njemu primeren način. Od dveh sogovornic sem izvedela, da je v predhodnem svetovanju možno pogovor z otrokom opraviti le, če se s tem strinjata tudi starša (*/Ko gre za predhodno svetovanje, brez soglasja nič. (F99)/*). Ena izmed njiju je povedala, da starše včasih že v predhodnem svetovanju seznanj, da je pogovor z otrokom pomemben del sodelovanja. Druga je poročala, da včasih s soglasjem staršev poskuša pogovor izpeljati neformalno (*/če gre za otroka, ki je pod petnajst let star ali petnajst, poskušam na neformalen način preko soglasja staršev. (F98)/*). Povedala je

tudi, da v sodnem postopku soglasje ni več potrebno, saj lahko sodišče določi, ali je pogovor smiseln. Za eno od sedmih socialnih delavk je pogovor z otrokom najpomembnejši takrat, ko je njegov glas zaradi konflikta preslišan (*/Takrat mislim, da je pa res treba dati poudarek, da pride otrok. Takrat mogoče še bolj dati v ospredje otrokove želje in potrebe. (E76)/*). Drugi dve sogovornici sta rekli, da jima je vključitev otroka zelo pomembna v vseh zahtevnejših situacijah, običajno je to, kadar gre za visoko stopnjo konflikta.

Socialne delavke naj bi sodelovale le z otroci, ki so sposobni razumeti pomen postopka in njihovega prispevka (*/Otroci naj bi bili toliko stari, otroke, ki vabimo na pogovor, naj bi razumeli pomen postopka. (F87)/*). Sicer lahko sodišče zahteva oziroma odredi pogovor z otrokom. Ena od sogovornic je izrazila mnenje, da pogovor otroku ni v korist, kadar ne bi razumel njegovega pomena (*/v kolikor ocenjujemo, da pa ni zmožen razumeti pomena postopka pa tega, kar se dogaja, pa tudi napišemo, da ocenjujemo, da ni v korist, da bi se z otrokom govorilo. (A152)/*). Ista socialna delavka je povedala tudi, da otrok ne vključuje v postopek, kadar je visok konflikt dolgotrajen in so pogovore opravljali že večkrat. Po besedah treh sogovornic včasih sodišču predlagajo, da se v postopek vključi zagovornik otrok pri varuhu človekovih pravic. To je možno ob soglasju staršev ali na podlagi odločitve sodišča (*/V kolikor pa ocenjujemo, da bi bilo to, vključitev zagovornika, otroku koristno in se starša ne strinjata, lahko predlagamo tudi na sodišču, da sodišče odloči o tem. Da se otroku določi zagovornika. (G52)/*). Kadar pa so otroci premajhni, da bi bil pogovor smiseln, lahko predlagajo postavitev sodnega izvedenca, kliničnega psihologa. Prav tako izvedenci pogosto sodelujejo v primerih z visoko stopnjo konflikta (*/običajno tam, kjer je visoki konflikt, je vedno še potem vsaj en izvedenec. (A124)/*). Po besedah sogovornice socialne delavke včasih sodelujejo tudi s centrom za duševno zdravje otrok in mladostnikov ali mnenja drugih strokovnjakov preberejo v poročilih (*/drugače pa itak tudi naša poročila in mnenja vključujejo različne strokovnjake (E69)/*). Včasih skličejo timske sestanke.

Ena izmed socialnih delavk je povedala, da je pri pogovoru v kompleksnejših situacijah izjemoma prisoten starš ali šolska svetovalna delavka, včasih pa zahtevnejši pogovor izpelje v sodelovanju s psihologinjo. Prav tako se starši včasih pridružijo, če mlajši otrok doživlja stisko. Druga socialna delavka je povedala, da staršev nikoli ne vključi. Tretja je rekla, da pogovor izpelje v sodelovanju s sodelavko, kadar starše skrbi ali je situacija kompleksna. Četrta sogovornica je dejala, da je včasih pri pogovoru prisotna tudi sodnica. Peta je izrazila mnenje, da najbolje sodelujejo, kadar pogovor vodita socialna delavka in psihologinja skupaj (*/Se mi do zdaj vedno znova potrjuje, da kadar sem jaz vodila predhodno svetovanje, pa sem povabila k*

sodelovanju psihologa za pogovor z otroki, je bil to res, se mi zdi, tisti optimalen pristop. (F103)/). Sicer so tri izmed socialnih delavk povedale, da pogovor z otrokom običajno izpelje tista, ki vodi postopek. Dve sogovornici sta dejali, da se v določenih primerih z otrokom pogovarja samo psihologinja (/Ko smo imeli psihologinjo, je večkrat tukaj sodelovala pa sploh opravila razgovor z otrokom psihologinja. (G57)/). Prav tako, kadar je potrebna psihološka ocena. Ena je izpostavila, da včasih s psihologinjo sodeluje tudi specialna pedagoginja, zaposlena na CSD (/Zdaj, mi imamo na centru še specialno pedagoginjo, v bistvu defektologinjo, tako da včasih tudi ona opravi te razgovore v sodelovanju s psihologinjo. (A146)/).

Pred samim pogovorom z otrokom nekatere socialne delavke prosijo starše, da jim otroka predstavijo in povedo, kaj mu je blizu (/Zdaj recimo jaz, preden opravi razgovor z otrokom, vedno govorim tudi s staršema, da mi otroka predstavita. (A90)/). Pomembno jim je, da najdejo varno okolje za pogovor (/Iščemo nevtrarno območje, območje, kjer se otrok čuti varnega (A127)/). Z otroki se običajno srečajo na CSD, v šoli ali na domu. Stik navežejo preko splošnih, nestrukturiranih vprašanj. Trudijo se, da je pogovor za otroka čim manj obremenjujoč (/Res je treba ves čas paziti, da otroka ne spravljaš tudi ti kot strokovni delavec v dodatno stisko. (F102)/) in ga tudi zaključijo, če je otrok v stiski ali mu zmanjkuje koncentracije. Ena izmed sogovornic je povedala, da se otroku vedno predstavi in preveri, ali ve, zakaj se pogovarjata (/Ampak vedno štartam s tem, da vidim, če ve, zakaj je tu. (A92)/, /Včasih so situacije, ko moraš ti otroka seznaniti, zakaj v resnici on prihaja. (A93)/).

Tudi v pogovoru z otrokom so socialne delavke pozorne na raziskovanje različnih stvari, med drugim: družinskega življenja in dinamike, otrokovih čustev in občutij, otrokovih strahov... Pri raziskovanju otrokovega glasu si socialne delavke pomagajo z delovnimi listi, vprašalniki o stikih, risanjem družine in otrokovo interpretacijo slike, risanjem institucij, karticami, igračami (/ko sem imela avtomobilčke, pa jih je potem izbral, kateri avtomobilček bo mama, kateri bo ata. In je pač tako sestavil družino. (E64)/)... Ena izmed sogovornic je povedala, da metodo dela izbere glede na otrokova zanimanja. Izmed bolj kreativnih socialnodelovnih metod so sicer omenile prispodobo zlate ribice, dokončevanje stavkov (/Ali pa imamo določene tako, da dokončaš stavke. »Kaj si mami misli o atiju, kaj si ati misli o mami?« (A139)/), genogram, družinski sociogram, vprašanje lestvice in vprašanje čudeža. Kadar se srečajo z mlajšimi otroci, je sodelovanje osredotočeno na igro in lahko zahteva več časa. Vprašanja so bolj posredna, otroci ne izražajo želja. Medtem starejši otroci, najstniki, odločno povedo kar želijo (/Saj taki se že sami odločajo, so že toliko zreli, tudi vedo kaj govorijo, kakšne so želje njihove (D47)/).

Pri njih je socialnim delavkam tudi pomembneje, da upoštevajo njihove želje, vendar po njih ne sprašujejo. Poudarek dajejo občutkom, ki jih otrok doživlja ob dogovoru, ki sta ga sklenita starša. Če je otrok star vsaj petnajst let, ima že delno poslovno sposobnost in pravico do aktivne vključenosti v postopku. Postane lahko stranka oziroma soudeleženec v postopku. V tem primeru mora otrok tudi povedati, ali si tega želi. Če se odloči za sodelovanje, socialna delavka pridobi njegovo izjavo in jo zapiše.

Dve izmed socialnih delavk sta v intervjuju opozorili, da je pogovor z otrokom njegova pravica in ne dolžnost (*/On lahko pride k meni, lahko pove vse, lahko pa ne govori z mano. To je njegova pravica, ni pa njegova dolžnost. (A101)/*). Ena je ob tem povedala, da tekom pogovora otroku to pojasni in ga seznani z ostalimi pravicami (*/Da imajo pravico do varuha otrokovih pravic, do tega, da jih zastopa neka druga oseba, ki ji zaupa. Da lahko pač tudi ne povedo svojega mnenja, če želijo. (E54)/*). Tri socialne delavke so poudarile tudi, da spoštujejo otrokovo zaupnost in se z njim vedno dogovorijo, s čim lahko seznanijo starše in kaj jim je pomembno, da ostane zaupno (*/Včasih so stvari, za katere otroci povejo, da ne želijo, da starši vejo, tako da ta del zaupnosti spoštujemo. (A114)/*). Ena sogovornica je povedala, da vedno, ko gre za visok konflikt, poskuša oceniti, kaj je dejansko otrokova volja in kaj je morda rezultat manipulacije (*/Potem tudi tukaj ocenjujemo, koliko je izražena volja otrok v teh visoko konfliktnih razvezah, resnično njihova pristna volja, koliko je pa rezultat manipulacije, recimo, kakšnega od staršev. (G49)/*).

Socialne delavke kot namen pogovora z otrokom vidijo predvsem razbremenitev, seznanitev z dogajanjem (*/Tako da namen, predvsem kot jaz vidim, je seznaniti, da se to dogaja, da bodo določene spremembe v njihovem življenju (A110)/*) in spoznavanje družinske situacije. Poleg tega je ena socialna delavka povedala, da skozi pogovor otroku dajejo občutek slišnosti (*/Tako da glavni namen v bistvu, ki ga jaz in tudi moje kolegice tukaj pri nas na centru vidimo, je otroku omogočiti občutek slišnosti, če to on želi. (A100)/*), mu omogočajo soočanje z lastnimi čustvi in spoštujejo njegovo pravico, da je obveščen o dogajanju. Poleg tega je dejala, da včasih kljub zaupnosti posredujejo informacije, če je prisotno zanemarjanje ali nasilje (*/Razen v določeni meri, če govorimo slučajno o nekih znakih zanemarjanja ali pa nasilja, takrat je naša dolžnost, da na to opozorimo. (A115)/*). Če so otrokova čustva zelo intenzivna, starše informirajo o načinih razbremenitve ali jih napotijo k pediatru, da izda napotnico za obisk psihologa. Druge socialne delavke so omenile, da je namen pogovora tudi v spoznavanju, kako otrok doživlja situacijo in v natančnem raziskovanju njegovih želja (*/da je to, da otrok reče:*

»Jaz bi pa rad ves čas živel pri mamici, enkrat na mesec bi pa očija videl,« ni to nujno, da je otroku v korist. Po navadi takele formulacije, kot sem jo zdaj, je treba fino raziskat. (F97)/).

Ko sem sogovornice vprašala, kako po njihovem mnenju razveza vpliva na otroke, sem dobila zelo raznolike odgovore. Prva socialna delavka je izrazila mnenje, da težava ni v sami razvezi in da ima lahko otrok celo višji nivo življenja, če starša situacijo izpeljeta mirno. Po njenem mnenju se otrok nauči zrelosti in čustvene inteligence. Druga socialna delavka je povedala, da razveza otroka zaznamuje, nanj vpliva negativno in je čustveno zahtevna. Ob tem je opozorila, da je sporazumen razhod varovalni dejavnik. Tretja sogovornica je bila mnenja, da je vse odvisno od staršev. Četrta je rekla, da razveza otroka travmatizira, prikrajša ter mu onemogoči, da bi poznal in razvil ljubeče družinske odnose (*/Ta ljubeča družina, ta odnos med mamo in očetom, itak vidiš, da ni tega in tega vzorca tudi potem nimaš. (D59)/*). Peta socialna delavka je dejala, da se otroci prilagodijo novi družinski resničnosti (*/potem jaz mislim, da otroci so zelo prilagodljiva bitja. In se na novo resničnost družine prilagodijo. (E72)/*). Šesta je izpostavila, da razvezo vsak otrok doživlja drugače, vsekakor pa je prisoten stres. Ob tem je dejala, da je otroka predvsem strah, da bi moral izbirati med staršema. Poudarila je tudi, da se je možno posledicam izogniti, če starši otroka razbremenijo odgovornosti (*/Če starša ozaveštit, da otrok res, bom tako zelo po domače povedala, ni prav nič kriv, nima prav nič s tem, da se onadva razvezujeta in da je njuna res odgovornost, da poskrbita, da bo otrok živel srečno življenje še naprej, da bo imel možnosti, da bosta poskrbela za njegov razvoj... Potem se mi zdi, da nekih posledic otroci nimajo, tako kot imam izkušnje. (F117)/*). Zadnja izmed mojih sogovornic je dejala, da je po njenem mnenju razveza za otroka zelo težka izkušnja. Kot varovalni dejavnik je izpostavila sposobnost staršev, da se z otrokom pogovarjajo in ga tudi slišijo (*/Ampak kamor znata starša na primeren način seznanimi s tem, da se bosta razšla, predstaviti to otroku. Jaz to tudi recimo poudarjam, da dajo otroku možnost, da izrazi svoja občutja ob ločitvi oziroma po ločitvi. Da lahko karkoli pač pove, da ga slišijo v tistem, kar pove. Ker s tem otrok ta svoja težka občutja, ki so povezana z ločitvijo staršev, jih nekako procesira, zmanjšuje njihovo napetost, ki mu jo povzročajo in so posledice zaradi tega potem tudi bistveno manjše. (G60)/*).

O vplivu razveze z visokim konfliktom so socialne delavke povedale, da gre za zelo travmatično izkušnjo (*/Jaz mislim, da vpliva visoki konflikt, ne razveza, ampak visoki konflikt, zelo travmatično na otroka. (A153)/*), ki še bolj zaznamuje, zelo negativno vpliva in prinaša hude posledice. Ena od sogovornic je dejala, da so otroci v takšnih primerih zaznamovani za vse življenje, postopki pa vplivajo na njihov psihosocialni razvoj. Po njenem mnenju se spremeni njihovo doživljanje družine, samega sebe in vzpostavljanja odnosov. Izpostavila je veliko

obremenjenost in zadržanost otrok, zahtevnost pogovorov z njimi, občutke zmedenosti in nepripadnosti ter težave pri identifikaciji. Povedala je, da so otroci v teh situacijah pogosto posredniki med staršema, saj je njuna komunikacija zelo slaba. Druga socialna delavka je z mano delila mnenje, da je vpliv odvisen tudi od drugih dejavnikov (*/Malo je seveda odvisno tudi od otroka in njegove odpornosti, vsega tega, tudi predhodnih izkušenj, kakšna je navezanost na starša itd. (B71)/*). Dejala je, da je razveza z visokim konfliktom za otroka lahko celo olajšanje, a to še ne pomeni, da ni nikakršnih negativnih posledic. Tretja sogovornica je dejala, da otroci iz razvez z visoko stopnjo konflikta pogosteje razvijejo vedenjske in čustvene težave ter zasvojenosti. Četrta socialna delavka je izpostavila problematiko kršitve otrokove zaupnosti, saj sodišče pri svojem delu v teh primerih včasih izpostavi zapis pogovora z otrokom, četudi je otrok želel, da njegova izpoved ostane zaupna (*/ker sodišče izda sklep, da to pismo izloči iz dokaznih materialov, ker tukaj gre za dokaze in postopek, kadar gre za te visoko konfliktne razveze. Ampak, če pa sodišče uporabi potem v obrazložitvi, mora pa razkriti. (F96)/*). Mnenje zadnje socialne delavke je, da so otroci v postopkih z visokim konfliktom pogosto spregledani, neslišani, nerazumljeni in čustveno zlorabljeni.

5 RAZPRAVA

5.1. PRISTOPI, METODE IN TEHNIKE

Naloga socialne delavke je podpreti družino kot celoto, obenem pa tudi posamezne člane (Čaćinovič Vogrinčič, 2006, str. 112). Socialne delavke se pri svojem delu trudijo, da omogočijo čas in prostor vsakemu posamezniku, obenem pa raziskujejo in spremljajo dinamiko celotne družine. Uporabnikom poskušajo dati občutek slišnosti in jih ne obsojajo.

Skozi raziskavo sem ugotovila, da se socialne delavke s pari v postopku razveze večinoma srečujejo v okviru predhodnega svetovanja. S partnerjema se srečajo vsaj enkrat, nekatere tudi do štirikrat. V Katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD (2023, v nadaljevanju: Katalog) so sicer predvideni trije pogovori, v okviru katerih je treba partnerjema predstaviti tudi možnost vključitve v strokovno svetovanje, storitve in mediacijo. Ugotovila sem, da v praksi socialne delavke uporabnikom predstavijo te možnosti, v storitve pa jih vabijo ves čas sodelovanja. Postopek strokovnega svetovanja začnejo v primerih, ko partnerja menita, da obstaja možnost za ohranitev razmerja, kot to določata tudi *Družinski zakonik* (2017) in Katalog (2023). Po *Družinskem zakoniku* (2017) je udeležba v postopku predhodnega svetovanja obvezna za vse zakonske in zunajzakonske partnerje, ki imajo skupne mladoletne otroke. Socialne delavke se držijo tudi načela ločenih razgovorov s partnerjema v primeru suma nasilja v družini, kot to določa Katalog (Skupnost CSD Slovenije, 2023).

Ugotovila sem, da socialne delavke pri svojem delu vedno sledijo načelu otrokove največje koristi, saj je njihova glavna naloga biti na strani otroka. Tudi Skupnost CSD Slovenije (2023) opozarja, da morajo starše v prehodnem svetovanju na to opozoriti predvsem takrat, ko niso sporazumni pri odločitvah glede otrok. Skozi raziskavo sem izvedela, da se socialne delavke večinoma posvečajo nudenju podpore staršem v njihovem odnosu do otrok. Skupaj z uporabniki predelujejo večinoma starševski odnos, partnerskega pa nagovarjajo le, kadar še niso povsem odločeni o razvezi. Takrat pare usmerjajo v strokovno svetovanje. Starše nagovarjajo v tistih značilnostih, kjer so nekoliko šibkejši, jih spodbujajo in soočajo, da bi v odnosu do otrok postali še krepkejši. Z njimi iščejo pozitivno v starševskem odnosu, Ugotovila sem, da je velik del podpore socialnih delavk namenjen urejanju bistvenih vprašanj glede otrok. Skupaj z uporabniki se dogovarjajo in iščejo čim boljše rešitve na področju varstva in vzgoje, stikov in preživitve. Tudi Čaćinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 179-180) opozarjata, da je pomembno, kako v socialnem delu podpremo partnerja, da zmoreta čim boljše sodelovati kot starša skupnim

otrokom. Ob tem avtorici pravita, da mora socialna delavka dobro poznati zakonodajo in delovati skladno s sodobno doktrino stroke.

Ugotovila sem, da socialne delavke v primerih z visoko stopnjo konflikta še posebej poudarjajo delo na starševskem odnosu. Običajno gre tu za večletno sodelovanje. Ob tem Jaffe, Lemon in Poisson (2003, str. 14) pravijo, da bi partnerja pravzaprav potrebovala podporo pri razreševanju medsebojnega konflikta, torej partnerskega odnosa. Ob tem sem ugotovila, da se socialne delavke kljub temu nekoliko posvečajo tudi delu na partnerskem odnosu, saj spodbujajo spoštljivo komunikacijo in nekdanja partnerja soočajo z dogajanjem v njunem odnosu. Menim, da je to sicer pomembno za izboljšanje starševskega odnosa, a pomeni tudi nagovarjanje partnerskega. Zato se mi dozdeva, da morda socialne delavke slednjemu posvečajo več časa, kot ocenjujejo same. *Družinski zakonik* (2017) in Katalog (2023) določata, da o vprašanjih glede otrok v primerih razvez brez sporazuma odloča sodišče, zato so smiselne tudi besede socialne delavke, da sodelovanje s pari, ki so konfliktni, čim hitreje zaključi in jih usmeri na sodišče.

Tekom raziskave sem ugotovila, da je socialnim delavkam pomembno, da poznajo teorijo, natančneje, teorijo o nasilju. Kot je povedala ena izmed sogovornic in kot trdi Haller (2002, str. 9), morajo biti posebej pozorne na to, ali je v družini prisotno nasilje. V *Zakonu o preprečevanju nasilja v družini* (2008) piše, da je CSD odgovoren odkrivati in preprečevati nasilje ter spremljati izvajanje ukrepov za varstvo koristi otroka. V raziskavi sem od socialne delavke izvedela, da ukrepe pogosto odpirajo v primerih z visoko stopnjo konflikta. Po mojem mnenju je poznavanje teorije o nasilju pomembno na vseh področjih socialnega dela, na področju razvez, ko so skoraj vedno udeleženi tudi otroci, pa še posebej. Po *Zakonu o preprečevanju nasilja v družini* (2008) so otroci namreč deležni posebnega varstva pred nasiljem.

5.2. RAZLIKE MED DELOM S PARI, KI SO SPORAZUMNI IN PARI, KI NISO

Postopki na CSD so zaključeni hitreje, kadar sta partnerja sporazumna. V teh primerih socialna delavka zgolj sestavi zapisnik o sporazumu, ki je bil dosežen, in oceni, ali je skladen s koristjo otroka. *Družinski zakonik* (2017) namreč opredeljuje sporazumno razvezo, ki je možna, kadar zakonca soglašata z njo in sta se zmožna dogovoriti o vprašanjih glede otrok in premoženja. Po zakonu mora sodišče na podlagi mnenja CSD presoditi, ali je podpisani sporazum primeren. Če partnerja nista sporazumna, socialne delavke podprejo tudi tistega, ki si razveze ne želi. Robinson (1993, str. 72) pravi, da v večini primerov nekdo želi končati razmerje bolj kot drugi.

Ugotovila sem, da morajo socialne delavke v situacijah, ko se partnerja ne sporazumeta, postavljati več meja in delovati nasploh bolj stvarno, saj so uporabniki še dodatno občutljivi za njihovo pristranskost. Na tem mestu je relevantna trditev avtorice Johnston, ki pravi, da je v postopku ločitve z visoko stopnjo konflikta smiselno čim bolj jasno opredeliti varstvo in vzgojo, stike in preživnino, saj se ob manjši prilagodljivosti zmanjša možnost nastanka novih konfliktov (Jaffe, Lemon in Poisson, 2003, str. 15). Ugotovila sem namreč tudi, da partnerji, ki niso sporazumni, pogosteje izkoriščajo otrokov glas v svoj prid. V teh primerih se na CSD tudi odpirajo ukrepi za varstvo koristi otroka.

Po trditvah Johnston in Campbell iz leta 1988 visok konflikt včasih nastane kot posledica osebnostnih motenj ali drugih psihopatologij uporabnikov (Bancroft, Silverman in Ritchie, 2012, str. 164-165). Podobno meni Joyce (2016, str. 644), ki kot vzrok za nastanek konflikta omenja težave v duševnem zdravju. Bancroft, Silverman in Ritchie (2012, str. 65) temu nasprotujejo in trdijo, da večina parov ne kaže znakov psihopatologij. V moji raziskavi pa je ena izmed socialnih delavk poročala, da v praksi sodni izvedenci dostikrat opisujejo osebnostne motnje vsaj pri enem izmed partnerjev.

5.3. PREPOZNAVANJE VISOKEGA KONFLIKTA ALI NASILJA

Socialnim delavkam je pomembno, da opredelijo, ali gre dejansko za visok konflikt ali pa je to morda nasilje. Stark (2023) namreč opozarja, da v socialnem delu in na sodiščih visok konflikt in nasilje dostikrat nista dobro razlikovana. Bancroft, Silverman in Ritchie (2012, str. 165) trdijo, da je 75 % razvez, ki so označene z visokim konfliktom, nasilnih.

Jaffe, Lemon in Poisson (2003, str. 14) trdijo, da konflikti med partnerjema nastajajo predvsem v odnosu do otrok. Skozi raziskavo sem ugotovila, da socialne delavke kot pokazatelje visokega konflikta res navajajo nenehne spore glede starševstva, predvsem stikov z otroki. Joyce (2016, str. 644) meni, da konflikt včasih nastane zgolj iz želje po zmagi. Levite in Cohen (2011, str. 47) pravita, da gre za posledico intenzivnih konfliktnih čustvenih odnosov med partnerjema, ki ne zmoreta nasloviti kompleksnosti čustev tekom ločitve. Posledično se razvijejo pravni boji. V raziskavi je razvidno, da so nemalokrat njihova posledica dolgotrajni sodni postopki, začasne odredbe in številne pritožbe na CSD s strani staršev. Ugotovila sem, da je eden izmed pokazateljev visokega konflikta tvorjenje nezdravih koalicij znotraj družine. Ena izmed sogovornic je to opisala kot trdno navezanost enega starša z enim otrokom, drugega z drugim. Socialne delavke so izpostavile tudi, da uporabniki v svoj odnos in konflikt pogosto vpletajo

družinske člane ali uradne osebe, v socialni delavki pa iščejo zaveznico. Schmidt in Grigg (2024) opozarjata, da zavezniški odnosi znotraj družine ali z uradnimi osebami podaljšajo razvezni postopek in spodbujajo sovražna čustva. V raziskavi je v povezavi s tem razvidno, da gre pri razvezah z visoko stopnjo konflikta velikokrat za sovražno in napeto vzdušje, jezo, bes, povzdigovanje glasu, obtoževanje, celo grožnje in željo po maščevanju drugemu partnerju.

Ugotovila sem, da socialne delavke visok konflikt sicer precej dobro prepoznavajo, a včasih še vedno elemente nasilja opisujejo kot znak konflikta. Med drugim z visokim konfliktom povezujejo tudi psihično nasilje. Prav tako se nekaterim neenakomerna porazdelitev moči zdi pokazatelj visokega konflikta, čeprav gre nedvomno za enega glavnih elementov nasilja. Hardesty idr. (2012, str. 318) konflikt opišejo kot interakcijo dveh soodvisnih oseb, ki imata nezdržljive cilje. Na drugi strani Jaffe, Lemon in Poisson (2003, str. 4) kot nasilje omenjajo dominacijo in popolno ohranjanje nadzora nad žensko in otroci; Bancroft, Silverman in Ritchie (2013, str. 7-8) ter Leskošek (2023, str. 351) govorijo o podrejanju in vzpostavljanju oblasti; Jaffe, Lemon in Poisson (2003, str. 4); Johnson (2005, str. 45) vsesplošni nadzor nad partnerjem povezuje z intimnim terorizmom; Hardesty idr. (2012, str. 323-324) pa izvajanje moči enačijo s prisilnim nadzorom. Rapolane Obrar (2018, str. 17) jasno pove, da neenakomerna porazdelitev moči in zloraba nista del konflikta, temveč element nasilja. Na tem mestu tudi Hopper (2001, str. 430-431) neenakomerno porazdelitev virov in moči napačno umešča med vzroke za nastanek konfliktov. Socialne delavke so sicer poročale, da je včasih pri parih z visoko stopnjo konflikta moč obeh partnerjev dejansko enakovredna in gre za obojestransko nasilje. Ena sogovornic je namreč kot znak visokega konflikta navedla tudi eskalacijo konfliktov v nasilje in povedala, da tam, kjer se zgodi ta preskok, ni toliko nesorazmerja v moči. Druga socialna delavka je to zelo nazorno opisala: */In dostikrat se potem tudi nasilje zgodi, se ravnotežje moči poruši, se zgodi nasilje, ali psihično. (F53)/*. Na tem mestu sem ugotovila, da četudi sogovornice navajajo nasilje kot znak visokega konflikta, morda vseeno prepoznajo preskok med njima. Dobila sem vtis, da visok konflikt in nasilje v določenih primerih dojemajo kot stopnjevanje – začne se s konfliktom in včasih vodi v pojav nasilja.

Na tem mestu želim izpostaviti svoje mnenje, da nasilje, ki se razvije iz konflikta ni isto kot nasilje, ki je to bilo ves čas in ga strokovne delavke niso prepoznale. Takrat ko gre za neprepoznano nasilje v družini ali v partnerskem odnosu, namreč obstajajo določena tveganja. V raziskavi sem ugotovila, da je lahko otrok dodeljen v varstvo in vzgojo povzročitelju nasilja, na kar opozori tudi Zaccour (2020, str. 312-313). Poleg tega lahko sodišče odredi prevelik obseg stikov med staršem, ki (je) izvaja(l) nasilje, in otrokom, ki ne živita skupaj. S tem je povezano

siljenje otroka v stike, ki si jih ne želi. Na tem mestu Haller (2012, str. 6) opozarja, da so stiki z obema staršema otroku v korist le, če so odnosi zdravi, ljubeči in brez konfliktov. Šeme (2024, str. 34) pove, da se v psihoterapiji še vedno prepogosto srečujejo z otroki in mladostniki, ki so zaradi neprepoznanega nasilja prisiljeni v stike s staršem, ki je povzročal nasilje. Drugo v raziskavi izpostavljeno tveganje je, da socialne delavke in zaposleni na sodišču ne verjamejo materam, ki pripovedujejo o nasilju s strani partnerja. Ob tem jim lahko tudi očitajo, da otežujejo stike in niso dobro poskrbele za otroke. Tudi na to opozori Zaccour (2020, str. 327-329). Podobno pišejo tudi Jaffe, Lemon in Poisson (2003, str. 16-17), ki opozarjajo, da so matere pogosto preslišane, ker njihovi bližnji in strokovnjaki verjamejo, da so obtožbe o nasilju lažne. Tako kot navedeni avtorji, tudi Lapierre in Côté (2016, str. 121) povedo, da se ženske srečujejo s težavami pri predložitvi dokazov o nasilju, sodišča pa jim pogosto ne verjamejo. Kot je razvidno tudi v moji raziskavi, takšna napačna prepričanja in očitanja vodijo v izpolnitev prej omenjenih tveganj. V teoretičnem delu se tovrstna ravnanja opisujejo v povezavi s škodljivim fenomenom starševskega odtujevanja.

5.4. SODELOVANJE S PAROM, KO SE VKLJUČI SODIŠČE

Ko se v postopek razveze vključi sodišče, se po poročanju socialnih delavk sproži nov postopek. Vključuje vsaj en pogovor s partnerjema, lahko pa tudi pogovor z otrokom in obisk na domu. Socialne delavke v tem postopku pogosto pridobijo še poročila drugih institucij, ki sodelujejo z družino. Nato pripravijo mnenje CSD. Po Katalogu (2023) se mnenje v tem postopku vedno oblikuje na pobudo sodišča. Delo socialne delavke pa naj bi pred samim zapisovanjem vsebovalo pogovor s starši, pogovor z otrokom, mnenje otroka, mnenje CSD o otrokovem mnenju in še en pogovor s starši. Sicer Katalog (2023) določa, da se, kadar tega ne zahteva sodišče, pogovor z otrokom in obisk na domu opravi, če socialna delavka oceni, da je to potrebno. Tekom raziskave sem izvedela, da socialne delavke v praksi skoraj vedno govorijo z otroki in opravijo obisk na domu.

5.5. OTROCI V POSTOPKU RAZVEZE

Kot je ugotovljeno v raziskavi in kot določata *Konvencija ZN o otrokovih pravicah* (1990) in *Družinski zakonik* (2017), ima otrok pravico, da se svobodno izrazi glede vsega v povezavi z njim, še posebej to velja za sodne in upravne postopke. Pravico se ima izraziti tudi o varstvu in

vzgoji, preživnini in stikih. Ob tem morata sodišče in CSD oceniti, ali je otrok sposoben razumeti pomen in posledice postopka in lastnega mnenja. Skozi raziskavo sem ugotovila, da se socialne delavke tega držijo in pogovora ne opravljajo, če ocenijo, da otrok ne razume njegovega pomena. Izvedela sem tudi, da v predhodnem svetovanju za pogovor z otrokom potrebujejo soglasje obeh staršev, v sodnem postopku pa temu ni tako. V Katalogu (2023) piše, da v tem primeru pogovor zahteva sodišče. Sodišče mora otrokov glas upoštevati tudi v primeru sporazumne razveze (*Družinski zakonik*, 2017).

V raziskavi je razvidno, da socialne delavke pogovor z otrokom opravljajo na CSD, na domu ali v šoli. Ob tem je treba omeniti pomembno ugotovitev, da se socialne delavke vedno trudijo najti varen prostor. Otroka tudi seznani z njegovimi pravicami, kot je določeno v *Družinskem zakoniku* (2017). Katalog (2023) sicer določa, da se pogovor opravi na CSD ali na domu otroka, lahko pa tudi s pomočjo zagovornika otrok ali neformalno ob prisotnosti sodnice. Katalog dovoljuje tudi sodelovanje strokovno usposobljene osebe. Prav tako je dovoljena navzočnost osebe, ki ji otrok zaupa. V raziskavi je omenjeno, da je bila v določenem primeru pri pogovoru socialne delavke z otrokom prisotna sodnica, dostikrat pa z otrokom govori psihologinja, včasih tudi specialna pedagoginja. Čeprav v Katalogu (2023) piše, da se pogovor vedno izpelje brez prisotnosti staršev, nekatere socialne delavke svoje delo včasih prilagodijo in staršem dovolijo, da so prisotni. To se zgodi v kompleksnih primerih ali ob stiski mlajšega otroka. V Katalogu (2023) je sicer zapisano, da se starše lahko seznani samo s tisto vsebino pogovora, s katero se otrok strinja, da so seznanjeni. Raziskava je pokazala, da socialne delavke spoštujejo otrokovo zaupnost in pri njemu preverijo, s čim lahko seznanijo starše. Drugače ravna le v primerih, ko gre za zanemarjanje ali nasilje nad otrokom. Z *Zakonom o preprečevanju nasilja v družini* (2008) je namreč določeno, da mora socialna delavka (oziroma vsakdo) ne glede na zaupnost v tem primeru ukrepati. Glede na ugotovitve raziskave je postopek pridobivanja otrokovega glasu nekoliko drugačen, kadar gre za otroka, starega vsaj petnajst let. Takrat ima otrok že delno poslovno sposobnost in pravico do aktivne vključenosti v postopek. V *Družinskem zakoniku* (2017) namreč piše, da otrok s petnajstim letom starosti dobi procesno sposobnost, če je sposoben razumeti pomen in posledice svojih dejanj.

Ena izmed ugotovitev raziskave je, da socialne delavke včasih predlagajo vključitev zagovornika otroka pri varuhu človekovih pravic. To je omogočeno preko *Družinskega zakonika* (2017), ki določa, da zagovornik v postopku varuje otrokove koristi. Glede na *Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic* (2017) je njegova naloga, da otroku nudi strokovno pomoč pri oblikovanju njegovega glasu in njegovega posredovanja institucijam.

Moja raziskava se opira tudi na to, kako po mnenju socialnih delavk razveza vpliva na otroka. Ugotovitve so zanimive, saj se mnenja zelo razlikujejo. Glavno spoznanje je, da je vpliv razveze na otroka v največji meri odvisen od staršev in njihovega ravnanja. Ob tem Andrejč (2014, str. 26) trdi, da se otroci na ločitev staršev odzivajo zelo različno. To je potrdila tudi ena izmed sogovornic, vendar je dodala, da je vedno prisoten stres. Po njenih besedah je otroka najbolj strah, da bi moral izbirati med staršema. Temu nasprotuje Lansford (2009, str. 145), ki meni, da so otroci bolj razpeti v času visokega konflikta kot po ločitvi. Ob tem Amato, Loomis in Booth (1995, str. 913) pravijo, da je treba pri diskusiji vpliva ločitve vedno upoštevati situacijo v družini pred začetkom postopka razveze.

V raziskavi je ena izmed ugotovitev, da razveza kot taka ni problematična. Tudi po mnenju številnih avtorjev ima sama razveza minimalen vpliv, medtem ko stisko dejansko povzroča stres, ki se pojavi zaradi težav v partnerskem odnosu staršev (Amato, Loomis in Booth, 1995, str. 896; Lansford, 2009, str. 145; Amato, 2010, str. 656-657; Jackson, Rogers in Sartor, 2016, str. 458; Joyce, 2016, str. 645). Isti avtorji menijo, da lahko razveza para z visoko stopnjo konflikta otrokom prinese olajšanje, o čemer je prav tako možno prebrati tej raziskavi. Temu se pridružujejo tudi Jaffe, Lemon in Poisson (2003, str. 7). Med drugim je bilo omenjeno, da se otrok ob starših, ki zmorejo ločitev izvesti mirno, uči zrelosti čustvene inteligence. Rečeno je bilo tudi, da se otroci hitro prilagodijo novi družinski situaciji.

Na drugi strani je ugotovitev, da razveza otroka zaznamuje in nanj vpliva negativno, saj je čustveno zahtevna. Podobno meni Lansford (2009, str. 140), ki pravi, da ločitev v vsakem primeru prinaša določene negativne posledice. Med ugotovitvami raziskave je tudi ta, da je vsaka razveza zelo težka preizkušnja, da otroka travmatizira, saj ga prikrajša poznavanja ljubečih družinskih odnosov. Po besedah socialnih delavk otrok kasneje ne zna razviti takšnih odnosov, spremeni pa se tudi njegovo doživljanje samega sebe in družine. Tudi Lansford (2009, str. 142), Amato (2010, str. 653), Andrejč (2014, str. 30) ter Joyce (2016, str. 645) trdijo, da imajo otroci več težav v medosebnih odnosih in se pogosteje ločujejo, kar lahko povežemo z ugotovitvijo te raziskave. Omenjeni avtorji sicer govorijo o primerih, kjer je prisoten visok konflikt.

Nekoliko bolj enotne so ugotovitve, kako na otroka vpliva ločitev z visoko stopnjo konflikta. To je zelo travmatična preizkušnja, ki še posebej zaznamuje in prinaša še hujše posledice. Otroci so lahko zaznamovani za vse življenje, s čimer se strinjajo tudi avtorji (Lansford, 2009, str. 142; Amato, 2010, str. 653; Andrejč, 2014, str. 30; Joyce, 2016, str. 645), ki izpostavljajo možnost

pojava dolgoročnih stisk in težav. Weaver in Schofield (2015, str. 4) pravita, da je lahko ogrožen otrokov razvoj, saj starši zaradi obremenjenosti ne zmorejo biti tako pozorni do otroka, kot bi bili sicer. Negativen vpliv postopkov na otrokov razvoj je bil izpostavljen tudi v moji raziskavi.

Raziskava kaže, da nekateri otroci zaradi obremenjenosti postanejo zelo zadržani, nedostopni in zmedeni, soočajo pa se z občutki nepripadnosti in s težavami pri identifikaciji. O vedenjskih in čustvenih težavah na primer poročajo tudi Weaver in Schofield (2015, str. 11), Johnston (1994, str. 165) ter Andrejč (2014, str. 33). Jackson, Rogers in Sartor (2016, str. 457) ter Joyce (2016, str. 645-646) poročajo o pogostejši uporabi alkohola in drugih substanc, kar povezujejo s spopadanjem s stisko, ki jo otroci doživljajo v času razveze, ter s pomanjkanjem nadzora s strani staršev. Moja raziskava je pokazala, da otroci iz družin z visoko stopnjo konflikta pogosteje tudi razvijajo zasvojenosti.

Joyce (2016, str. 648) meni, da v družinah z visoko stopnjo konflikta v času razveze prihaja do čustvenega zanemarjanja otrok. To se je pokazalo tudi v moji raziskavi, saj socialne delavke menijo, da so otroci v postopkih ločitve z visoko stopnjo konflikta spregledani, preslišani in nerazumljeni. Sogovornice so to opisale kot čustveno zlorabo. Tudi Joyce (2016, str. 643-645) opozarja, da v družinah, kjer starša nista sporazumna, otrokova korist ni prioriteta.

Glede varovalnih dejavnikov je raziskava pokazala, da je predvsem pomembno, da starša postopek izpeljeta mirno in sta čim bolj sporazumna. Po besedah Weaver in Schofield (2015, str. 3) je pomemben varovalni dejavnik sposobnost staršev, da se odzivajo na potrebe otrok. Raziskava je pokazala, da se socialnim delavkam zdi pomembno, da starši znajo otroke razbremeniti odgovornosti, se z njimi pogovarjati in jih tudi slišati. Avtorji (Robinson, 1993, str. 86; Andrejč, 2014, str. 29) zaključujejo, da je najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na vpliv razveze na otroka, odnos med staršema.

Kot glavno pomanjkljivost moje raziskave vidim majhen priročen vzorec, na podlagi katerega sem zbrala in kvalitativno analizirala empirične podatke. Menim namreč, da na podlagi sedmih intervjujev z osebami, ki so mi bile najbolj dostopne, težko govorimo o kredibilnih rezultatih, s katerimi bi si lahko ustvarili celovito sliko o neki problematiki. Čeprav se že v pogovoru z nekaj socialnimi delavkami in delavci pokaže marsikatera ovira, s katero se srečujejo, jih zagotovo obstaja še več. Poleg tega se mi zdi pomanjkljivost raziskave tudi ta, da sem vprašanja včasih zastavljala preveč odprto in se nisem znala bolje usmeriti v tisto, kar me je dejansko najbolj zanimalo. V intervjujih sem zato dobila veliko informacij, ki se ne navezujejo na mojo osrednjo diplomsko temo, nisem pa uspela pridobiti bolj poglobljenih podatkov o relevantnih

temah, kot je npr. to, kako socialne delavke razlikujejo med visokim konfliktom in nasiljem. Za nadaljnje raziskovanje problematike, opisane v moji raziskavi, bi bilo po mojem mnenju zelo smiselno sodelovati tudi z uporabniki, katerih glas v mojem diplomskem delu žal ni slišan. Prepričana sem, da bi uporabniki povedali marsikaj o svojih izkušnjah sodelovanja s socialnimi delavkami v postopku ločitve, kar bi lahko doprineslo tudi k izboljšanju socialnodelovne prakse. Poleg tega vidim možnost nadaljnjega raziskovanja tudi na temo dodatnih znanj in spretnosti na področju dela s pari, ki si jih socialne delavke in delavci želijo, pa jih v sklopu študija niso dobili.

6 SKLEPI

Raziskava me je pripeljala do naslednjih temeljnih ugotovitev:

- Socialne delavke se s pari v postopku razveze ali razpada zunajzakonske skupnosti najpogosteje srečujejo v postopku predhodnega svetovanja.
- Socialne delavke vedno sledijo načelu varovanja otrokove koristi in to vidijo kot svojo glavno nalogo.
- Socialne delavke uporabljajo tudi znanja z drugih področij, na primer družinske mediacije, zakonske in družinske terapije. Predvsem menijo, da morajo biti prilagodljive.
- Kadar sta partnerja prepričana v razhod, je delo osredotočeno na starševski in ne na partnerski odnos. Če partnerja še nista prepričana o razhodu ali nista sporazumna, je proces sodelovanja daljši in bolj osredotočen na odnos med njima.
- Pri parih z visoko stopnjo konflikta je sodelovalni odnos zastavljen drugače, saj gre za drugačno dinamiko in cilje. Socialne delavke se srečujejo z novimi izzivi, kot sta na primer manipulacija in žaljivo vedenje. Bolj morajo biti pozorne na dogajanje v družini, spodbujati morajo spoštljivo komunikacijo in urejanje starševskega odnosa.
- Socialne delavke visok konflikt prepoznavajo glede na številne pokazatelje. Najbolj nazorni so vpletanje uradnih oseb in družine v odnos med partnerjema, iskanje zaveznice v socialni delavki, manipulacija, intenzivna dinamika, nespoštljiva komunikacija, nezmožnost medsebojnega sodelovanja, očitiranje preteklih ravnanj, nedovzetnost za otrokove potrebe ter napete situacije, ki zahtevajo posredovanje socialne delavke.
- Socialne delavke včasih visok konflikt enačijo z nasiljem ali pa nasilje dojemajo kot eskalacijo visokega konflikta.
- Kadar obstaja sum nasilja v družini, se socialne delavke pogovorijo z vsakim partnerjem posebej in ne izvajajo skupnih srečanj.
- Nekatere socialne delavke se zavedajo tveganj, povezanih z napačnim prepoznavanjem visokega konflikta in nasilja. Kot tveganja navajajo izpostavljanje otrok nasilju in siljenje otrok v neželene stike z očetom. Poleg tega zaznavajo neupravičena in neutemeljena očitanja materam, da ne skrbijo dobro za otroke in preprečujejo njihove stike z očetom.

- Ko se v postopek vključi sodišče, socialna delavka opravi pogovor s partnerjema, lahko tudi pogovor z otrokom, obisk na domu ali pridobi poročila drugih institucij ter na koncu napiše mnenje CSD in ga posreduje sodišču.
- Socialne delavke se z otrokom pogovarjajo le, kadar ocenijo, da razume pomen pogovora ali kadar to zahteva sodišče. Predlagajo lahko tudi postavitev sodnega izvedenca ali zagovornika otrok. Vedno poskušajo najti varno okolje za pogovor z otrokom, običajno so to CSD, šola ali dom.
- Namen pogovora z otrokom je predvsem razbremenitev, seznanitev otroka z dogajanjem in raziskovanje družinske situacije. Za socialne delavke je pogovor z otrokom najpomembnejši v družinah z visoko stopnjo konflikta, kjer je otrok pogosto spregledan.
- Mnenja socialnih delavk glede vpliva razveze na otroka so zelo različna, vse pa menijo, da razveza z visoko stopnjo konflikta vpliva negativno, je travmatična in otroka čustveno zelo obremeni. Kot varovalni dejavnik socialne delavke vidijo predvsem miren razhod staršev in njihovo sposobnost, da otroka razbremenijo odgovornosti in ga razumejo v njegovi stiski.

7 PREDLOGI

Prva in po mojem mnenju najpomembnejša sprememba, ki bi se morala zgoditi v socialnem delu z družino v postopku razveze, je večja ozaveščenost in poučenost socialnih delavk o razlikah med visokim konfliktom in nasiljem. V teoriji sem namreč veliko brala o pasteh nepoznavanja teh razlik in o vplivu, ki ga ima lahko napačna presoja strokovne delavke na življenje celotne družine. Tudi tekom raziskave sem ugotovila, da socialne delavke še vedno povezujejo elemente visokega konflikta in nasilja v skupno celoto, kar vsekakor ni strokovno ustrezno. Dobila sem občutek, da se, kot je možno brati tudi v tujih raziskavah, prepogosto pare in družine označuje kot visoko konfliktno, čeprav gre dejansko za nasilje. Zato se mi zdi predvsem pomembno, da bi socialne delavke dobile še več znanja in spretnosti, kako v praksi razlikovati med konfliktom in nasiljem, saj bi to moralo biti temelj vsakega sodelovalnega odnosa. Če gre za nasilje, bi morali biti pristopi namreč povsem drugačni in prilagojeni osebam z izkušnjo nasilja. S tem bi se zmanjšala tveganja, omenjena v teoretičnem in empiričnem delu. Čeprav tekom izobraževanja slišimo veliko o nasilju in o tem kako ga prepoznati, se nikoli ne posvečamo visokemu konfliktu in s tem tudi ne razlikam med njima. Menim, da bi bilo treba to nagovarjati, saj se CSD kot osrednja institucija socialnega dela ne morejo izogniti sodelovanju z družinami, ki so zaznamovane s pojavom visokega konflikta.

V povezavi s tem sem razmišljala tudi o primernosti izraza »visok konflikt«. Prišla sem do ugotovitve, da morda ta izraz uporabljamo nekoliko nepremišljeno. Glede na vse, kar sem prebrala in slišala, se mi namreč zdi, da med pare z visokim konfliktom v glavnem uvrščamo tiste, ki niso sporazumni in med njimi bolj ali manj pogosto prihaja do elementov nasilja. Mislim, da se z uporabo tega izraza izognemo prepoznavanju para kot takšnega, kjer je prisotno nasilje, saj se nasilju raje izognemo, kot da bi se z njim soočili. Čeprav se v vsakem primeru moramo, četudi ga poimenujemo visok konflikt. Verjamem, da je za kakšno družino oznaka visokega konflikta primerna, ker dejansko ne gre za nasilje, vendar sem dobila občutek, da se veliko pogosteje zgolj zakrije dejstvo, da v odnosu prihaja do nasilnih dejanj. Zato je eden izmed mojih predlogov tudi, da bi morala stroka resno premisliti, ali je tovrstno poimenovanje smiselno, glede na to, da študije kažejo, da je izredno visok odstotek razvez z visoko stopnjo konflikta dejansko nasilnih. Tudi socialne delavke v pripovedovanju o visokem konfliktu omenjajo psihično nasilje, grožnje in eskalacijo v nasilna dejanja. Morda bi bilo bolj smiselno razlikovati le med sporazumnimi odnosi, konfliktnimi in tistimi, kjer je prisotno nasilje. Brez

uporabe pojma visokega konflikta, ki je po mojem mnenju nekje v sivem polju med konfliktom in nasiljem. Potem bi dobro premislili, preden bi par opisali kot zgolj konflikten.

Moj naslednji, po mojem mnenju zelo pomemben predlog, je, da bi morale socialne delavke na CSD izvajati veliko več storitvenega dela v smislu svetovanja in podpore parom, ki se srečujejo z dvomi, konflikti in nemočjo. Socialno delo je namreč delo z ljudmi, ne le s papirji. Ne zdi se mi dovolj, da se socialne delavke osredotočajo predvsem na starševski odnos, partnerstvo in njegovo razreševanje pa, kot so povedale, običajno nekako zanemarijo. Čeprav se strinjam, da je glavna naloga socialnega dela varovati otrokovo korist, se mi zdi zelo pomembno nagovarjati tudi stiske staršev v povezavi s partnerskim odnosom. Menim namreč, da razreševanje medsebojnih težav vsekakor pozitivno vpliva tudi na starševski odnos, obenem pa partnerja podpre, da verjameta, da je tudi odnos med njima pomemben in potrebuje njuno pozornost. V tem delu bi morali po mojem mnenju to urediti na sistemski ravni. Čeprav imajo pari možnost vključitve v mediacijo, se mi zdi bolj smiselno, da bi več podpore dobili že v okviru predhodnega svetovanja, saj je zanje obvezno in bi jih morda obremenjevalo manj kot vključitev v še eno dodatno storitev. Ker torej CSD-ji že zdaj ponujajo možnost brezplačnega svetovanja parom, bi po mojem mnenju lahko s sistemsko ureditvijo v okviru predhodnega svetovanja izvajali več ur dela s parom, v tem času pa bi se lažje posvetili razreševanju partnerskih konfliktov. To, da se socialne delavke s partnerjema srečajo le enkrat ali dvakrat, v primeru konflikta pa ju takoj napotujejo na sodišče, se mi namreč zdi nedopustno in vsekakor ne najbolj socialnodelovno. Prav tisti pari, pri katerih je prisoten visok konflikt, bi po mojem mnenju morali že v okviru predhodnega svetovanja dobiti več podpore in usmeritve, časa za pogovor o težavah v medsebojnem odnosu in prostor, kjer bi se počutili varni. S tem bi jih socialne delavke tudi lažje podprle pri urejanju vprašanj glede skupnih otrok.

8 UPORABLJENA LITERATURA

1. Amato, P. R., Loomis, L. S., & Booth, A. (1995). Parental divorce, marital conflict, and offspring well-being during early adulthood. *Social Forces*, 73(3). Pridobljeno 26. 1. 2024 s <https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/2580551?origin=crossref>
2. Amato, P. R. (2010). Research on divorce: continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72(3). Pridobljeno 20. 1. 2024 s <https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/40732501>
3. Andrejč, A. (2014). Negativni učinki razveze staršev na otroke in mladostnike: dejavniki tveganja in varovalni dejavniki. *Socialno delo*, 53(1). Pridobljeno 14. 1. 2024 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Negativni_URN_NBN_SI_DOC-QMDJ47FR.pdf/2019011712182533/
4. Bancroft, R. L., Silverman, J. G., & Ritchie, D. (2012). *The batterer as parent*. Pridobljeno 23. 4. 2024 s <https://web-p-ebshost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fNTI1OTA3X19BTg2?sid=b6334e34-e2eb-47d6-a0c1-dc87c6febcaad@redis&vid=0&format=EB&rid=1>
5. Barnwell, B. J., & Stone, M. H. (2016). Treating high conflict divorce. *Universal Journal of Psychology*, 4(2). Pridobljeno 20. 1. 2024 s <https://www.hrpub.org/download/20160130/UJP6-19405252.pdf>
6. Beck, C. J. A., Menke, J. M., Brewster, K. O., & Figueredo, A. J. (2009). Validation of a measure of intimate partner abuse with couples participating in divorce mediation. *Journal of Divorce & Remarriage*, 50(5). Pridobljeno 24. 4. 2024 s <https://www-tandfonline-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/full/10.1080/10502550902766399>
7. Berman, P., & Weisinger, E. (2022). Parental alienation vs coercive control: Controversial issues and current research. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development*, 19(3-4). Pridobljeno 16. 4. 2024 s <https://www-tandfonline-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/epdf/10.1080/26904586.2022.2125475?needAccess=true>
8. Cleak, H., Schofield, M. J., Axelsen, L., & Bickerdike, A. (2018). Screening for partner violence among family mediation clients: Differentiating types of abuse.

- Journal of Interpersonal Violence*, 33(7). Pridobljeno 24. 4. 2024 s <https://journals-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/10.1177/0886260515614559>
9. Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). Socialno delo z družinami: razvoj doktrine. *Socialno delo*, 45(3-5). Pridobljeno 21. 03. 2024 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Socialno_URN_NBN_SI_DOC-MOZHKWR5.pdf/2019012816163644/
10. Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
11. Desmond, E., & Stuckless, N. (2006). Domestic violence, DOVE, and divorce mediation. *Family Court Review*, 44(4). Pridobljeno 25. 4. 2024 s <https://eds-p-ebscohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=3a1b2c63-e2a3-472d-b81d-cb7b26402105%40redis>
12. *Družinski zakonik (DZ)* (2017). Ur. l. RS, št. 15/17, 21/18.
13. Državni portal Republike Slovenije. (2024). *Zunajzakonska skupnost*. Pridobljeno 10. 1. 2024 s <https://e-uprava.gov.si/si/podrocja/druzina-otroci-zakonska-zveza/zunajzakonska-skupnost/zunajzakonska-skupnost.html>
14. Gutowski, E. R., & Goodman, L. A. (2022). Coercive control in the courtroom: The legal abuse scale (LAS). *Journal of Family Violence*, 38(3). Pridobljeno 29. 4. 2024 s <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9119570/>
15. Haller, A. (2022). *The co-occurrence of parental alienation claims and intimate partner violence in family court: theory and practice* [pdf]. Pridobljeno 15. 4. 2024 s https://fvfl-vfdf.ca/briefs/Briefs%20PDF/Family_Violence_Family_Law_Brief-16-EN.pdf
16. Hardesty, J., Raffaelli, M., Khaw, L., Mitchell, E., Hasweschwerdt, M., & Crossman, K. (2012). An integrative theoretical model of intimate partner violence, Coparenting after separation, and maternal and child well-being. *Journal of Family Theory & Review*, 4(4). Pridobljeno 24. 1. 2024 s https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1756-2589.2012.00139.x?saml_referrer
17. Harman, J. J., Kruk, E., & Hines, D. A. (2012). Parental alienating behaviors: an unacknowledged form of family violence. *Psychological Bulletin*, 144(12). Pridobljeno 26. 1. 2024 s <https://web-p-ebscohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=ee0834a1-e895-4739-bacd-955c10296465%40redis>

18. Hopper, J. (2001). The symbolic origins of conflict in divorce. *Journal of Marriage and Family*, 63(2). Pridobljeno 23. 1. 2024 s <https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/3654603>
19. Jackson, K. M., Rogers, M. L., & Sartor, C. E. (2016). Parental divorce and initiation of alcohol use in early adolescence. *Psychology of Addictive Behaviors*, 30(4). Pridobljeno 08. 03. 2024 s <https://web-p-ebsohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=bf57db21-c4e8-40dc-be64-e345c94ad163%40redis>
20. Jaffe, P. G., Lemon, N. K. D., & Poisson, S. (2003). *Child custody and domestic violence: a call for safety and accountability*. Pridobljeno 26. 1. 2023 s <https://web-p-ebsohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fNDc0MjAwX19BTg2?sid=e4bea3d2-cd41-4d9a-a56c-e40eb4c41d2a@redis&vid=0&format=EB&rid=1>
21. Jambrek, E. (2021). Participacija otrok v razvezni mediaciji po Družinskem zakoniku: od koncepta do implementacije. *Socialno delo*, 60(1). Pridobljeno 23. 02. 2024 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/3_Jambrek.pdf/2021050709402436/
22. Jeffries, S. (2016). In the best interests of the abuser: Coercive control, child custody proceedings and the “expert” assessments that guide judicial determinations. *Laws*, 5(1). Pridobljeno 29. 4. 2024 s <https://www.mdpi.com/2075-471X/5/1/14>
23. Johnson, M. P. (2005). Apples and oranges of in child custody disputes: intimate terrorism vs. situational couple violence. *Journal of Child Custody*, 2(4). Pridobljeno 24. 1. 2024 s https://www-tandfonline-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/epdf/10.1300/J190v02n04_03?needAccess=true
24. Johnston, J. R. (1994). High-conflict divorce. *The Future of Children*, 4(1). Pridobljeno 20. 1. 2024 s <https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/1602483?origin=crossref>
25. Joyce, A. N. (2016). High-conflict divorce: a form of child neglect. *Family Court Review*, 54(4). Pridobljeno 23. 1. 2024 s <https://eds-p-ebsohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=9ad6f126-c302-4317-af3e-78702e561e32%40redis>
26. Jurman, D. (ur.). (2023). *Nasilne veze so brez zveze*. Koper: Center za socialno delo Južna Primorska.
27. Kodele, T., & Mešl, N. (2016). Udejanjanje sodobne doktrine socialnega dela: Od obravnavanja strank k sodelovanju z ljudmi. *Socialno delo*, 55(3). Pridobljeno 17.

1. 2024 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Udejanjanje_URN_NBN_SI_DOC-TD4DT8XA.pdf/2018112614493770/
28. Konvencija ZN o otrokovih pravicah (1990). Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo. Ur. l. RS – Mednarodne pogodbe, št. 9/92, 3/93, 9/93, 5/99, 9/08, 13/11 in 9/13; Ur. l. SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 15/90.
29. Lansford, J. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on Psychological Science*, 4(2). Pridobljeno 20. 03. 2024 s <https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/40212308>
30. Lapierre, S., & Côté, I. (2016). Abused women and the threat of parental alienation: Shelter workers' perspectives. *Children and Youth Services Review*, 65. Pridobljeno 12. 4. 2024 s <https://www-sciencedirect-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/science/article/pii/S0190740916300925?via%3Dihub>
31. Leskošek, V. (2013). The health condition of female victims of violence / Zdravje žensk, ki doživljajo nasilje. *Zdravstveno varstvo*, 52(2). Pridobljeno 23. 4. 2024 s <https://sciendo.com/downloadpdf/journals/sjph/52/2/article-p148.pdf>
32. Leskošek, V. (2015). Violence against women in Slovenia : lessons to be learned from the victims of domestic violence. *Schweizerische Zeitschrift für Soziale Arbeit = Revue suisse de travail social*, 17. Pridobljeno 23. 4. 2024 s <https://www.e-periodica.ch/digbib/view?pid=zsa-001:2015:0::261#75>
33. Leskošek, V. (2023). Zgodbam na pot: Razumevanje dinamike, posledic in učinkov nasilja. V M. Plaz (ur.), *V njeni koži: sistem skozi oči žrtev intimnopartnerskega nasilja* (str. 351–355). Pridobljeno 28. 3. 2024 s https://drustvo-sos.si/wp-content/uploads/2024/02/drustvo-sos-knjiga-V-NJENI-KOZI-SPLET_2023.pdf
34. Levite, Z., & Cohen, O. (2011). The tango of loving hate: couple dynamics in high-conflict divorce. *Clinical Social Work Journal*, 40(1). Pridobljeno 20. 1. 2024 s <https://link-springer-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/article/10.1007/s10615-011-0334-5>
35. McLeod, D. (2018). *Coercive control: Impacts on children and young people in the family environment*. Totnes: Research in practice.
36. Meland, E., Furuholmen, D., & Jahanlu, D. (2023). Parental alienation – a valid experience? *Scandinavian Journal of Public Health*. Pridobljeno 26. 1. 2024 s <https://journals-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/epub/10.1177/14034948231168978>

37. Mesec, B. (2009/2010). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave* (Študijsko gradivo za interno uporabo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
38. Mesec, B. (2020/2021). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2* (Študijsko gradivo za interno uporabo). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
39. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2023a). *Obtožbe o "starševskem odtujevanju" valijo krivdo iz storilca na žrtev nasilja*. Pridobljeno 21. 02. 2024 s <https://www.gov.si/novice/2023-10-24-obtozbe-o-starsevskem-odtujevanju-valijo-krivdo-iz-storilca-na-zrtev-nasilja/>
40. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2023b). *Druga nacionalna konferenca z naslovom Starševstvo in stiki v primerih nasilja v družini*. Pridobljeno 4. 5. 2024 s <https://www.gov.si/novice/2023-11-24-druga-nacionalna-konferenca-z-naslovom-starsevstvo-in-stiki-v-primerih-nasilja-v-druzini/>
41. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2024). *Po desetih letih ponovno sprejeta resolucija za preprečevanje nasilja v družini in nad ženskami*. Pridobljeno 4. 5. 2024 s <https://www.gov.si/novice/2024-03-07-po-desetih-letih-ponovno-sprejeta-resolucija-za-preprecevanje-nasilja-v-druzini-in-nad-zenskami/>
42. Nichols, A. M. (2014). Toward a child-centered approach to evaluating claims of alienation in high-conflict custody disputes. *Michigan Law Review*, 112(4). Pridobljeno 15. 4. 2024 s <https://eds-p-ebscohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=90157ad4-20ef-456d-8eb0-dcded8d5181d%40redis>
43. Rapolane Obrar, N. (2018). *Nasilje nad ženskami – prav(n)e poti v varno življenje žensk in otrok: Praktični vodnik po sodnih in upravnih postopkih*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
44. Robinson, M. (1993). *Family transformation through divorce and remarriage*. Pridobljeno 14. 1. 2024 s <https://web-p-ebscohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fOTQ4NTZfX0FO0?sid=504fe9e5-c5a3-4de0-934c-7344a6f586d2@redis&vid=0&format=EB&rid=1>
45. Schmidt, C. D., & Grigg, J. (2024). Counseling high conflict: navigating the complexities of high conflict divorce. *The Family journal*, 32(1). Pridobljeno 20. 1. 2024 s <https://journals-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/epub/10.1177/10664807231173689>

46. Sharples, A. E., Harman, J. J., & Lorandos, D. (2023). Findings of abuse in families affected by parental alienation. *Journal of Family Violence*. Pridobljeno 21. 02. 2024 s <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10896-023-00575-x.pdf>
47. Skupnost CSD Slovenije. (2023). *Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo*. Pridobljeno 16. 1. 2024 s https://www.scsd.si/files/Katalog_nalog_2023.pdf
48. Spearman, K. J., Hardesty, J. L., & Campbell, J. (2023). Post-separation abuse: a concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 79(4). Pridobljeno 23. 1. 2024 s <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/jan.15310>
49. Sodstvo Republike Slovenije. (2024). *Ločitev (razveza zakonske zveze)*. Pridobljeno 10. 1. 2024 s <https://nasodiscu.si/locitev#prenehanje>
50. Stankić Rupnik, Z. (2023). *Modra soba #38: Zoran Stankić Rupnik o zastopništvu in zaščiti otrok v težavnih okoliščinah* [Video]. 28. 12. Pridobljeno 27. 4. 2024 s <https://www.youtube.com/watch?v=ITjQACPyT8>
51. Stark, E. (2009). Rethinking custody evaluation in cases involving domestic violence. *Journal of Child Custody*, 6(3-4). Pridobljeno 25. 4. 2024 s <https://www-tandfonline-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/full/10.1080/15379410903084707>
52. Stark, E. (2020a). The coercive control of Daniel and Magdalena Lucek: A case of child abuse as tangential spouse abuse. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 17(3). Pridobljeno 25. 4. 2024 s <https://eds-p-ebSCOhost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=e19ec2ec-8202-405f-8459-6a145a130272%40redis>
53. Stark, E. (2020b). *TALK: Evan Stark on coercive control & 'Gaslight' the movie* [Video]. 19. 11. Pridobljeno 20. 4. 2024 s <https://www.youtube.com/watch?v=JEZAdnbKVGE>
54. Stark, E., & Hester, M. (2019). Coercive control: update and review. *Violence Against Women*, 25(1). Pridobljeno 24. 1. 2024 s <https://journals-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/epub/10.1177/1077801218816191>
55. Šalinger, L. (2009). Vloga centrov za socialno delo in otrokovo mnenje v vrtincu odločitev institucij. V Z. Jan, M. Tratnik Volasko, & N. Zupanec (ur.), *Otrok v vrtincu odločitev institucij* (str. 19–23). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije. Pridobljeno 29. 2. 2024 s https://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/zbornik_otrok_v_vrtincu_odlocitev_institucij.pdf

56. Šeme, M. (2024). Glas otroka in varstvo koristi otroka v primerih ločitev, kjer je prisoten visok konflikt ali nasilje – vloga psihoterapevta in drugih strokovnjakov v mreži pomoči otroku. V U. Mali Kovačič (ur.), *Psihoterapija otrok in mladostnikov* (str. 31–35). Pridobljeno 13. 6. 2024 s <https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:67270085-8bd4-4f4d-a651-26eb03d224f9>
57. The Congressional Digest (2022). *What is intimate partner violence? The Congressional digest*, 101(2). Pridobljeno 24. 1. 2024 s <https://eds-p-ebscohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=42b2ac28-0094-4314-accc-d76cc07bd0b3%40redis>
58. Toews, M. L., & Bermea, A. M. (2017). “I was naive in thinking, ‘I divorced this man, he is out of my life’”: a qualitative exploration of post-separation power and control tactics experienced by women. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(14). Pridobljeno 25. 1. 2024 s <https://journals-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/epub/10.1177/0886260515591278>
59. Trocmé, N., & Bala, N. (2005). False allegations of abuse and neglect when parents separate. *Child Abuse & Neglect*, 29(12). Pridobljeno 10. 4. 2024 s <https://www-sciencedirect-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/science/article/pii/S0145213405002590?via%3Dihub>
60. UK Home Office. (2012). New definition of domestic violence. Pridobljeno 24. 1. 2024 s <https://www.gov.uk/government/news/new-definition-of-domestic-violence>
61. Varuh človekovih pravic RS. (2018). *Zagovorništvo otrok*. Pridobljeno 29. 02. 2024 s <https://www.varuh-rs.si/o-varuhu/organizacijske-enote-in-svet-varuha/zagovornistvo-otrok/>
62. Varuh človekovih pravic RS. (2019). *Otroci*. Pridobljeno 21. 02. 2024 s <https://www.varuh-rs.si/letno-porocilo-2019/2-vsebina-dela-in-pregled-obravnavanih-zadev/a-obravnavane-ranljive-skupine/25-otroci/>
63. Visser, M., Finkenauer, C., Schoemaker, K., Kluwer, E., van der Rijken, R., van Lawich, J., Bom, H., de Schipper, J. C., & Lamers-Winkelmann, F. (2017). I’ll never forgive you: high conflict divorce, social network, and co-parenting conflicts. *Journal of Child and Family Studies*, 26(11). Pridobljeno 28. 03. 2024 s <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10826-017-0821-6.pdf>
64. Waite, L. J., Luo, Y., & Lewin, A. C. (2009). Marital happiness and marital stability: consequences for psychological well-being. *Social Science Research*, 38(1), 201–212.

65. Weaver, J., & Schofield, T. (2015). Mediation and moderation of divorce effects on children's behavior problems. *Journal of Family Psychology*, 29(1). Pridobljeno 21. 03. 2024 s <https://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC5051343&blobtype=pdf>
66. Yassenik, L. A. & Graham, J. M. (2016). The continuum of including children in ADR processes: a child-centered continuum model. *Family Court Review*, 54(2). Pridobljeno 28. 2. 2024 s <https://eds-p-ebSCOhost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=4d35b7b5-4816-4d97-88b1-dc9a174dfe74%40redis>
67. Zaccour, S. (2020). Does domestic violence disappear from parental alienation cases? Five lessons from Quebec for judges, scholars, and policymakers. *Canadian Journal of Family Law*, 33(2). Pridobljeno 10. 4. 2024 s <https://eds-p-ebSCOhost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=5967d863-a657-41e0-99cd-0d668fa2b383%40redis>
68. *Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic (ZVarCP-B)* (2017). Ur. l. RS 54/17.
69. *Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)* (2008). Ur. l. RS 16/08, 68/16, 54/17.

9 PRILOGE

9.1. VODILO ZA INTERVJU

1. V okviru katerih delovnih področij na CSD sodelujete s partnerji, ki se želijo razvezati, tako zakonskimi kot zunajzakonskimi?
2. Kako se po vašem mnenju razlikuje sodelovanje s pari, ki se bodo zagotovo razvezali in sodelovanje s pari, ki še niso povsem odločeni glede razveze?
3. Kako sodelujete s partnerjema, ko je prisoten visok konflikt?
4. Kako nadalje sodelujete s partnerjema v postopku visoko konfliktne razveze, ko se vključi sodišče?
5. Kako v postopkih razveze upoštevate glas otroka, njegove želje in potrebe?
6. Kako pridobite otrokovo mnenje?
7. Kako po vašem mnenju razveza staršev vpliva na otroka?

9.2. TRANSKRIPCIJE INTERVJUJEV

9.2.1. INTERVJU A

Kateri izmed teh nalog, socialnovarstvenih storitev, javnih pooblastil in programov so pa namenjeni samo tistim partnerjem, ki se želijo razvezati?

Potem je pa to samo /predhodno svetovanje. (A1)/

Kaj bi pa vi rekli, da je namen teh pogovorov?

Običajno, ko prideta starša sem, prideta da se razvežeta. /Oziroma da uredita ta tri bistvena vprašanja za otroka. In to je varstvo in vzgoja, se pravi komu se otrok zaupa v varstvo in vzgojo, kako bodo potekali stiki oziroma se izvajalo varstvo in vzgoja in kakšen bo znesek preživnine. (A2)/ In običajno prihajajo s tem namenom. Seveda v teh začetnih, uvodnih pogovorih /se dotaknemo tudi teme koliko časa je trajal njun partnerski odnos, kje so razlogi za razhod. (A3)/ /Če obstaja možnost ohranitve partnerske zveze. (A4)/ /In v kolikor obstaja možnost ohranitve partnerske zveze oziroma sta pripravljena še nekaj glede tega narediti, je možnost vključitve v to socialnovarstveno storitev pomoč družini za dom (A5)/ oziroma v okviru družinskega zakonika zdaj /strokovno svetovanje partnerjema. (A6)/ Po v bistvu nekako mojih izkušnjah se zelo redko odločajo za vključitev za krepitev partnerskega odnosa oziroma vključitve v te možnosti. Ker načeloma že pridejo z razdelano odločitvijo, da oni odnos zaključujejo. Se pravi namen teh pogovorov je urediti ta bistvena vprašanja za otroka, vedno si vsi želijo čimprej končati zadevo, da bi bilo čim hitreje, da pač je to nekaj kar so naredili in je to to.

Kolikor jaz vem, je predhodno svetovanje obvezno za par z otroki. Pa se mogoče srečujete s pari, ki nimajo skupnih otrok, pa si želijo te storitve?

Na-a.

Ne? Okej. Omenili ste že, da pari pridejo že odločeni, da se želijo razvezati. Mene pa zanima, kako se po vašem mnenju razlikuje sodelovanje s pari, ki se bodo zagotovo razvezali, in pari, ki še niso povsem odločeni?

Hm. Ja zdaj tukaj morate vedeti, da že njun odnos je potem drugačen, ne. In njun odnos je tisti, na katerem onadva delata. Tako da, če sta onadva pripravljena ohraniti partnerski odnos, delati na tem odnosu, je njuna komunikacija drugačna. In njuna pripravljenost, odprtost za neke nasvete, za neke začasne dogovore, za ne vem neka poskusna obdobja, bolj prisotna kot pa tam, ko so odločeni, da se zveza zaključuje. Tako da razlika je zelo bistvena. Ker tam ko je ena stran odločena, da je to to, ali pa ko pride do prevare oziroma ko pride do tega, da se že eden odseli, tam ni več te pripravljenosti in je v bistvu, kako naj rečem, postopek zelo ciljno usmerjen z njihove strani. Oni tudi niso pripravljeni razlagati, o preteklosti se pogovarjati. /Tudi ko mi spodbujamo njih, da moramo razrešiti ta del partnerskega odnosa z namenom, da bosta lahko vzpostavila dobrega starševskega, (A7)/ rečeta: »To je

vse urejeno, to je vse rešeno.« Se pravi tudi ta del neke faze zanikanja, da pač je to to. Potem je tudi, se pojavlja zelo taka dinamika, ko je eden od partnerjev že zaključil partnersko zvezo, po možnosti že vstopil v drugo, drugi partner pa še vedno upa, da bi pa mogoče se zveza lahko ohranila. /Tako da v takih situacijah se moraš v bistvu ti kot strokovni delavec zelo prilagoditi tej dinamiki družine (A8)/ /in omogočati prostor obema. (A9)/ Se pravi tistemu, ki želi čimprej, da vseeno doseže vsaj nek začasni dogovor, ki da njemu nek občutek slišnosti, in tistemu, ki želi se še pogovarjati pa razčistiti določene stvari še vsaj kakšen termin, razgovor, zato da je možnost omogočiti pogovor o teh vsebinah jima. Torej ta razlika je očitna no.

Okej, se pravi bi rekli, da se zelo prilagajate glede na njun odnos?

Ja, mislim, tukaj jaz mislim, da v okviru predhodnega svetovanja en razgovor nikoli ni dovolj, ne more biti dovolj. Recimo da jaz izpeljem predhodno svetovanje v enem razgovoru je lahko samo situacija, ko govorimo o ful majhnem otroku, se pravi da se niti z otrokom ne govori, ko dejansko je vloga običajno mame še vedno tako pomembna, ker ne vem, se po možnosti doji in vse, da je dejansko ful malo manevrskega prostora glede usklajevanja stikov in tega. /Drugače pa to morajo biti vsaj trije razgovori, (A10)/ /vmes še razgovor z otrokom, (A11)/ zato da začutiš, da imata onadva dejansko občutek, da sta dosegla dogovor, ki ga bosta lahko realizirala. Ker drugače je nekdo prisiljen, stisnjen v kot in to potem ni njun dogovor. Pride do težav in pride do ponovitve postopka. To pa ni korist, ne otroka, pa tudi konec koncev staršev ne no.

Okej, zdaj ste omenili, da se vam zdi minimalno trije pogovori. Mene pa zanima, koliko srečanj bi rekli, da imate običajno s parom, ki se želi razvezati? Pa kako dolga so časovno?

V okviru predhodnega svetovanja govoriva, ne?

Ja, lahko se osredotočiva na to. Koliko srečanj povprečno?

/Zdaj taka srečanja so zagotovo najmanj uro in pol, če ne več. (A12)/ Po dveh urah je njim naporno, jaz pa tudi več ne zmorem koncentracije no. Včasih se odpirajo kakšne stvari in ne moreš ti kar zaključiti prej: »Zdaj pa dovolj o tem.« /Včasih pride do situacije, ko v bistvu je odnos tako narušen, da dvomita v svoje starševske vloge, da v bistvu moramo narediti celo malo bolj na svetovalni proces, (A13)/ /v smislu domačih nalog tudi. (A14)/ /Da poiščeta pozitivne stvari drug v drugem kot v staršu, ne, (A15)/ z namenom, da sploh imamo kje naslednjič graditi. Kje delati, ker drugače bi lahko šli v čisto druge postopke, če sta tako kontra drug drugemu. Tako da najmanj uro in pol, pa vsaj trije razgovori, tako rečemo. /Se pravi prvi je nek tak spoznavni, pride tudi včasih do kakšne eskalacije, do kakšnega konflikta ali karkoli, dogovorimo nek začasni dogovor, neke naloge. (A16)/ /Potem je izveden drugi razgovor s staršema, se preveri kako je bilo, dogovori se tudi termin razgovora z otrokom. (A17)/ /In potem še tretji, kot nek zaključni: »Kako je pa zdaj v tem času res bilo, kako je otrok sprejel ta vajin

dogovor, ali je to to kar se vama zdi v redu,« neki dogovori za naprej, (A18)/ pa recimo da se zaključuje potem.

Okej, tukaj sem predvsem slišala, da ste vpletli tudi otroka v pogovor. Pa bi mogoče malo kasneje, imam tudi vprašanje glede tega. Ampak bi se mogoče zdaj vrnila še na to vprašanje, kako vidite razlike med pari, ki so odločeni in tistimi, ki niso. Sicer ste že veliko povedali, ampak ali je še kaj podrobnega, kakšne metode in tehnike pogovorov, ko je par že res odločen o razvezi?

/Ja, zdaj recimo tisti, ki ve in je odločen, delamo res samo da bomo naredili en lep družinski načrt za njih. (A19)/ /Se prilagodiš tem njunim potrebam, kaj onadva želita odnesti. (A20)/ /Tam kjer pa želita onadva delati na odnosu, se pravi gremo bolj v ta del svetovalnega odnosa (A21)/ /in krepitev njunega odnosa (A22)/ kot pa recimo tam. Se pravi ker če sta onadva pripravljena delati na partnerskem odnosu, moramo mi partnerski odnos tudi okrepiti, pa /se v tistem trenutku ne posvečamo toliko starševskemu. Oziroma probamo povezati, ni pa tukaj poudarek. (A23)/ Ko pa so oni odločeni, da gredo res izključno v razvezo, /greš pa tudi ti bolj na starševski odnos. (A24)/ Se pravi, kako bosta vidva dogovarjala. /In recimo, ko sta onadva odločena, tam ne smeš ti odpreti teme: »Kako pa vi vidite njega kot partnerja, kaj pa so vaša pričakovanja v odnosu do njega kot recimo vašega partnerja, vaše partnerice?« (A25)/ To takrat njih v bistvu zrevoltira. Oni pričakujejo od nas, da ta del razmejimo. Mi se takrat izključno pogovarjamo o tem: »Kaj je dobrega da vi vidite v njem kot očetu vaših otrok, kaj je dobrega kar vi vidite v njej kot v materi vaših otrok?« Ne, jih zelo usmerjamo, artikuliraš ti: »V redu, vidva partnerski odnos zaključujeta, to smo zdaj razčistili, je še kaj takega kar bi želeli povedati, da se vama zdi pomembno izpostaviti, podeliti?« /Gremo čez proces žalovanja, (A26)/ ker /včasih moraš ubesediti. (A27)/ »Vidim, da ste zelo jezni. Vaš proces sprejemanja.« »Ne, jaz sem to čisto sprejel, jaz sem to čisto sprejel.« »Slišim vas, da ste sprejel, vaše vedenje kaže nekaj drugega trenutno.« Ne vem. »A si lahko vidva podelita kako pa kaj?« /Se pravi, da omogočiš nek ta prostor jima za pogovor. (A28)/ /Ampak ko sta onadva odločena, da je to to, da se zaključuje, se ti zagotovo ne greš dotikati partnerskega odnosa. (A29)/ /Iščeš pozitivne stvari. Recimo: »Kako pa je bilo, ko ste vi še živeli skupaj, kakšen oče je bil takrat?« Ali pa: »Kakšna je bila pa ona mama, kaj bi vi želeli?« (A30)/ Ne greš v partnerskega, ker bi to prišlo čez njih, ker oni so prišli z namenom zaključevanja in jim ni. Tako da, ko hočeš se dotikati partnerskega odnosa, moraš res imeti nekoga, ki je pripravljen to slišati. Je pa tako, da včasih, vem, vidiš da nekomu postane zelo hudo, dobi solzne oči, postane rdeč v obraz. Takrat pa lahko ubesediš: »Kako je pa vam ob vsem tem?« In potem pride mogoče nek trenutek, ko reče človek: »Ful mi je hudo, jaz nočem, da greva midva narazen.« In se obrne in reče: »Jaz te imam še vedno rad, jaz ne vem zakaj sva midva danes tukaj.« In potem, če je na drugi strani partner, ki bo rekel: »Saj ti dobro veš, to je to, sploh se ne bom pogovarjal, nehaj zdaj tule dramo delati,« ali pa imaš nekoga, ki to dejansko čuti, pa to zagradiš in delaš na tem. /In potem jima lahko kupiš čas, v smislu: »Glejte, pol pa dajmo prespat tole zdajle danes kar je bilo, dajmo dogovoriti še en termin razgovora, do takrat pa recimo razmislita o tem kaj bi vidva, kaj pričakujeta eden od drugega.« (A31)/ Ker jaz tudi staršem vedno rečem: »Mi nismo z

zakonom časovno določeni.« Mi v resnici nismo, predhodno nima časovnega roka, da mi moramo to končati v treh mesecih. To ima mediacija. Mediacija je tudi zelo ciljno usmerjena in vse. Mi tega nimamo in jaz sem pristaš tega, da /če si recimo starša zaradi razočaranj v partnerskem odnosu ne zaupata v starševskem, da sklepamo začasne dogovore. (A32)/ »Dajmo se dogovoriti zdajle za en mesec, kako bi vidva probala, pa bomo potem videli, se srečamo in vidimo, kako vama je šlo. Kaj je tisto kar vidva rabita, da bi bilo drugače in kako je bilo otroku ob vsem tem? Dajmo slišati še njega.« Tako da delo je ful drugačno. Je pa res, da tam, če se povežem z razgovorom z otrokom, /kjer sta starša odločena, da bosta šla narazen in sta sporazumna, tam z otroci res vedno govorimo. (A33)/ /Če se strinjata, ne, če se ne strinjata pač ne moremo, ampak če se strinjata, vedno govorimo. A34)/ /V postopkih kjer pa onadva nista sporazumna, pa mi ne govorimo z otroci. (A35)/ Zaradi tega, ker vemo, da bomo to morali itak ponoviti v postopku pred sodiščem. Tako da tu je mogoče še ta razlika. In tudi, če se onadva odločita ohraniti partnerski odnos in recimo gre predhodno svetovanje v mirovanje, gresta onadva v strokovno svetovanje partnerjema, tam tudi ne govorimo z otroci. Ker v bistvu obstaja še možnost, da bosta onadva skupaj in je brez veze, da mi otroka obremenjujemo s tem, da sta onadva nekaj pa začela. Ne, tako da to je tudi še recimo ena izmed teh razlik kako je, ko sta odločena da gresta narazen, kako je, ko nista še.

Okej. Dotaknila ste se tudi že tega, na kakšne načine se partnerja lahko razvežeta. Če bi mogoče še kaj o tem lahko povedala?

Ja, zdaj tožb ni več, je na predlog. Pa s sporazumom. Mogoče kaj je vaše osnovno vprašanje?

Ja, zanima me, kako sodelujete s parom, ki se razvezuje sporazumno in parom, ki se razvezuje na predlog?

/Tam kjer je sporazumno, je delo izjemno lažje. (A36)/ Ne, se pravi, imate dva pripravljena človeka, ki zaključujeta neko skupno zgodbo, ki sta jo začela. Običajno prihajajo ljudje sem z izdelano špuro, se pravi tako gremo. /Mi vedno odpiramo tudi druge možnosti, (A37)/ zakaj, družinski zakonik predvideva, da se otrok zaupa v varstvo in vzgojo obema staršema. To je zdaj ta del, ko je to zelo novo v našem pravosodnem sistemu in tudi s strani strokovnih delavcev vseh še ni sprejeto. Tudi ni izrecno napisano na ta način. Se pravi, neka tuja zakonodaja ima po defaultu napisano, da ob razvezi se zaupa v varstvo in vzgojo obema. Mi imamo to odprto na način, da lahko sodišče odloči, da se zaupa obema v kolikor ni sporazuma. Tako da včasih s tem odpremo neke možnosti, /nikogar ne silimo v to obliko. (A38)/ Jaz večkrat potem samo napišem v mnenju, da sta glede na sodelovanje med staršema in komunikacijo izkazala sposobnost, da bi to lahko bilo. Se pravi, da bi se otrok lahko zaupal v varstvo in vzgojo obema staršema in da bi to bilo v korist otroka. Ampak recimo se starša s tem nista strinjala. Se pravi ne bom šla kontra njunemu dogovoru, se mi pa zdi prav, /da jih v tem delu spodbujam, da se otroci zaupajo v varstvo in vzgojo obema. (A39)/ Tako da tam, kjer je sporazumna zadeva, je veliko lažja, /veliko tudi hitrejša. (A40) Je pa tako, da jaz osebno v situacijah, /ko vidim, da je konflikt tako visok in da ne bo dogovora, pa lahko imamo šest razgovorov mi, tam ne bom vztrajala pri šestih razgovorih. Tam bom

recimo po dveh ali pa po treh zaključevala zadevo in napotovala na sodišče. (A41)/ Ker v bistvu se agonija njihova večja. Se pravi, evidentno je, da iz nekih čustvenih zadržkov ali nekih preteklih izkušenj ali nekih osebnostnih značilnosti tudi, konec koncev vedno pogosteje je tudi to prisotno, ne bosta dosegla dogovora. Da gre za nek konflikt, ki ima razloge drugje, da do njih mi v okviru naših storitev ni šans da pridemo, ker bi to morala biti večletna terapevtska obravnava, da bi se te stvari predelale. /Takrat nekako probam v čim krajšem času zaključevati zadevo z namenom, da gre zadeva čimprej na sodišče, (A42)/ ker bo to njima olajšalo čimprejšnje zaključevanje zadeve. V resnici tudi tako v življenju, ne.

Okej, potem ravno naslednja stvar, ki me je zanimala je, kako prepoznate, da gre za visoki konflikt med partnerjema?

/Zdaj, jaz se bom malo pohecala, pa bom rekla, da v bistvu, ko si malo več let v praksi, razviješ neko intuicijo. Da v bistvu zelo hitro veš, kje zadeva bo stekla, kje pa ne. (A43)/ /Včasih je že to način pisanja, se pravi kako se sam postopek sploh začne. (A44)/ Se zgodi da včasih dobimo predloge oziroma zaprosila za začetek predhodnega svetovanja s strani obeh. To je tak očiten pokazatelj, nista se niti zmenila, kdo bo vložil. Ne, se pravi, je že to en ta del. /Potem pa vidiš iz odnosne dinamike. (A45)/ Pogosto je tudi tako, da tam kjer je prisoten ta nek visoki konflikt, /so tudi neki drugi sodni postopki v ozadju. (A46)/ Od delitve premoženja do, ne vem, ali so neke kazenske zadeve, ali je neka pretekla obravnava nasilja v družini... Ves čas je še nekaj no. /Tako da zdaj, da bi nas visoki konflikt kdaj presenetil, v resnici se ne zgodi, ga že lahko pričakuješ. (A47)/ /Tudi njuna dinamika v razgovorih je potem zelo močna, (A48)/ tako da /v takih situacijah sva vedno dve na razgovorih. (A49)/ Ker se je izkazalo, da se pravi, če sem jaz sama, prisoten visoki konflikt, dinamika med njima je ogromna, jaz ne morem poslušati njiju obeh, ne morem umiriti razgovora sama, pa ves čas se bo nekdo čutil, da je bil preslišan. Ker v resnici bi bilo izjemno težko povzemati obadva, dajati obema občutek slišanosti, ker je ta dinamika tako intenzivna, da nimaš tega prostora. Pa še dva proti enem si, gre v bistvu tudi tako za nek tak trikotnik. Kakor sta pa strokovni delavki prisotni, se pa ta moč porazdeli. In tudi po navadi je tako, da na neki nezavedni ravni se tvorijo pari. Se pravi, jaz bom poslušala mamo pa se osredotočila nanjo, ti se daj pa na očeta pa potem bomo videli, kje smo. Tako da nekako pokazatelji, poleg tega da je /komunikacija zelo neurejena in nespoštljiva, (A50)/ do neke te /energetske že opremljenosti s katero starša prihajata, (A51)/ prisotno pa res je pogosto tudi to, da /njune moči niso enakovredno razporejene. Se pravi, eden zelo dominira. In vodi špuro in želi voditi tudi postopek. (A52)/ In je pomembno, da sva v takih situacijah dve. Ker je težko potem poslušat, prisoten bit pa pisat zraven še zapisnik, ne, ker zapisnik se mora pisati ves čas postopka, da pač zadevo spelješ no.

Okej, se pravi če prav razumem, če imate nek občutek, da bo visoki konflikt, se že pred prvim srečanjem dogovorite, da bosta dve? Ali izpeljete eno srečanje pa potem naslednjič povabite še drugo strokovno delavko?

Zelo odvisno. Se pravi, kakor sem rekla, če dobim eno zadevo, dobiš predhodna zaprosila ločeno, potem vmes že nekdo kliče da kdaj to bo, takrat že lahko veš da se zna pričakovati velika dinamika in uskladiš termin vabila z drugo strokovno delavko. /Včasih se zgodi, da prihajata starša brez nekih predhodnih pokazateljev. (A53)/ In se potem tukaj ful spreta, ko je vmes ful dobro laufala zadeva en mesec, ful smo se imeli fajn, zdaj sem pa jaz izvedela, da ima on novo. In nič od tega kar smo se zmenili več ne bo šlo. »Ja, prizadeti ste, ne, slišim, ampak kaj pa otrok? Kako je otrok v tem času sprejemal to situacijo?« »Ja saj to sploh zdaj ni več važno, pač tako to ne gre, ona ne sme biti zraven.« In ne vem, se ful spreta in cel halo, ne. In potem, dajmo se zmenit za naslednji termin razgovora, povabiš vseeno raje kolegico. Že zaradi tega nekako, tako kot sem rekla, da se moč prerazporedi, da lahko eden povzema enega, drug drugega. Zaradi tega, ker zelo hitro pride v takih situacijah do občutkov neslišanosti. Se pravi: »Saj mene nič niste slišali, ona je ves čas govorila,« ali pa: »On je ves čas govoril.« Pa ni res, ne. Ti daš prostor, ti hočeš slišati zgodbe obeh, ampak izhajata iz nekih svojih preteklih izkušenj, ki sta jih imela znotraj partnerskega odnosa in to ufurata v ta odnos, kamor pa ti vstopaš skupaj z njima. /Tako da, tukaj bom rekla, moramo biti mi zelo prilagodljivi (A54)/ /pa malo iznajdljivi. (A55)/ /Včasih, kjer je tako visoki konflikt, izvedemo raje ločene razgovore. (A56)/ Se pravi namen je takega skupnega razgovora, zaradi tega, ker samo tam lahko dosežemo dogovor. Pod dogovor se morata onadva oba podpisati, ne. Ampak z namenom nekako dati občutek slišanosti nekomu, ki zelo čustveno in prizadet prihaja v nek proces, je pa fajn imeti individualni razgovor, da pove svoj del zgodbe, potem drugemu mogoče še svoj del zgodbe. Se pravi, dobita to potrditev: »No zdaj pa vejo, kako sem jaz trpel ali pa trpela v tem odnosu,« potem pa /poskušamo v skupnem razgovoru nekako doseči pa tisto, kar je njima obema v redu. (A57)/ Se pravi smo mi tisti, ki poiščemo tisti kanček kar bi se pa lahko zmenila, pa potegnemo to ven. Ne vem, obema je pa ful pomembno to pa to pa to. »Vidimo, da imate ful radi oba otroka in da se maksimalno boste za njiju potrudili. In sta blizu dogovora v teh, teh pa teh točkah. Kaj menite zdaj glede tega?« Tako da včasih tudi ti razgovori, ki potekajo potem individualno, lahko doprinesejo k pomiritvi situacije.

Mislim, da ste tudi že odgovorila na to, kakšne so razlike med temi pogovori in tistimi, ko gre za sporazumno razvezo. Razen, če bi želela še kaj dopolniti?

Ne. Dinamika je tukaj čisto druga. Tukaj se preigrava ene druge stvari, tudi kako naj rečem, so včasih ti razgovori tako intenzivni, da morajo kolegice priti trkat, če je vse v redu, ker ne vem, se sproži s stola, stoji v kotu in se miri. Ali pa mora iti nujno na cigaret ven, pa potem lahko pride nazaj noter. /Tako da, dinamika je zelo drugačna, (A58)/ to je ta del. In zaradi te dinamike /potem tudi sama usmerjenost v cilj, kaj je namen pogovora. (A59)/ Potem pri teh visoko konfliktnih moram večkrat, ne vem, tukaj imam eno tako podobico enega otročka angelčka no, ga morem dati na mizo in rečem: »Pa mi govorimo o vašem otroku, kaj zdajle tole uro pa pol smo mi rekli o vašem otroku? Nič. Mi se samo o vama pogovarjamo. Potem se dajmo zmenit, pa bomo imeli en razgovor samo o vama. Samo bodita pripravljena na ta pogovor, ne na tale nespoštljiv način.« /Tako da njih moraš zelo usmerjati na to, zakaj

prihajajo, s čim sta prišla. (A60)/ Ker ta dinamika njiju posrka, ta čustva, ta visoki konflikt. In je zelo izčrpajoče in intenzivno no. Tako da so ogromne razlike.

Tudi tega ste se že dotaknila, ampak kakšne razlike pa opazate, da imata partnerja v odnosu do vas? Kako se obnašata do vas kot strokovne delavke, če gre za sporazumno razvezo ali kadar gre za visoki konflikt?

Zdaj v takih situacijah se ti odigrajo zadeve, ne. (*smeh*) Tako potem ni splošnega odgovora. Načeloma bom rekla tako. Center za socialno delo ni dobro sprejet od javnosti, v očeh ljudi. Večkrat pridejo in rečejo: »Kako nama je žal, da nisva prej prišla.« Ker mi jim povemo, mi smo tukaj prvotno za svetovanje. »Če sta vidva pripravljena delati, mi bomo izjemno veseli, da lahko delamo v okviru storitve z vami. Mi smo brezplačni, načeloma smo strokovno usposobljeni, nismo terapevti, se pravi vidva ne bi prihajala na terapijo, prihajata v proces svetovanja.« /In predstavim na ta način, da je to tako zelo ciljno usmerjeno, da se dotikamo konkretnih primerov, da delamo na tistem kar je njima pomembno. (A61)/ In vsi: »Zakaj nismo prej prišli, zdaj smo pa res tako daleč že.« Tako se zdi, kot da v bistvu smo mi postali en velik represivni organ, ki ni pripravljen nuditi podpore in pomoči, na koncu pač samo razbijamo družine. Pomagamo pri tem, da se družine razbijejo, ne. Tako da, to je pomembno, se mi zdi, da se ve, da bi morali vsi, ki smo zaposleni v socialnem varstvu in naše institucije, ki nas prezentirajo, od socialne zbornice, skupnosti centrov, do ministrstva, delati na tej pozitivni promociji centrov za socialno delo. V prvi vrsti smo tisti, ki pomagamo in svetujemo in delamo z družino, vidijo nas pa kot neke bavbave, ki družine razbijamo pa denar dajemo. Pa še tega nočemo več dati, ker pač, ne vem točno zakaj. Ampak tako. In prihajajo vedno zelo z rezervo. Zelo z rezervo prihajajo ljudje, tudi v sporazumnih zadevah. Oni bi najraje, da tega ne bi bilo, dajmo to čimprej zrihtati, pa smo mi zaključili pa nasvidenje, ne. Ampak je pomembno, da govorimo z otroci, jih spodbujamo... »Ja pa ne bi, zakaj bi, ne? Saj smo mi.« Zelo na ta način, kako naj rečem no, odklonilno. /Potem znotraj procesa s starši, ki so sporazumni, zmorejo. Oni zmorejo, oni nas sprejmejo, (A62)/ zelo redko zavrnejo razgovor z otrokom, nekateri ga še vedno, ampak zelo redko. Se pravi sprejmejo našo pomoč, tudi način razbremenjevanja njiju in otrok, nekako dobro speljemo. /Tudi vedno povem: »Če bo težava, pridite, pridite v samo svetovanje, ne rabite takoj zaharat, iti v konflikt, iti na sodišče, pokličite nas, skupaj se usedemo, mi vam nudimo ta nevtralni prostor, pa bomo videli kako naprej.« (A63)/ Tako da včasih prihaja do situacij, ko v bistvu pomagamo samo po tem, ne grejo v spremembe, /samo da imajo tukaj nek prostor da se oni dogovorijo, ko se recimo zakvačka. (A64)/ Po navadi je to ali nov partner ali nov otrok, neka taka nova informacija, ki jih vznemiri. In rešimo in furajo ful dobro naprej, brez sodišča konec koncev potem. /Tam, kjer pa je visoki konflikt, se pa vedno, čeprav res se zelo trudimo ohraniti to nevtralno pozicijo, (A65)/ se pravi naša vloga ni stopiti na stran ne očeta ne mame, ampak ščititi pravico in korist otroka do obeh staršev in do obeh domov, se običajno res eden čuti neslišanega in spregledanega. Jaz vedno rečem, tam kjer sta oba jezna na mene, tam delam najbolje. Ker to pomeni, da delam narobe kontra obema njima. Se pravi kar se tiče z vidika otroka, je mogoče to še dejansko najbolj nevtralna situacija. In ne sprejmejo. Zaradi tega,

ker ali samo en pogled ali samo eno dejanje, ali samo dejansko moraš se opredeliti pa reči: »Ja pa, a veste da je res v večjo korist otroka, da se ne vozi uro pa pol v eno smer. Zato ker imate zdaj vi svojo kaprico, da to pa mora. Jaz ne vem, če je otroku tudi prijetno uro in pol v avtu sedeti, ker meni kot odrasli ni, ne.« A je to že narobe, si že na strani tistega starša, ki je to zagovarjal. Tako da tukaj moraš biti veliko bolj previden, /zelo bolj so občutljivi v tem delu, da si kontra njim, da se postavljaš na stran nekoga. (A66)/ /Tudi težje prihajajo, (A67)/ /ker ti starši, ki imajo visoki konflikt, oni nikoli ne odidejo z rešitvijo. Mi tudi če poiščemo neko najmanjšo točko ali pa sklenemo nek začasni dogovor, v smislu, pa dajmo probat, to za njih ni rešitev. Za njih je rešitev nekje drugje. (A68)/ Ali da sta skupaj ali da sta dokončno narazen, ali da zmaga on ali da ne vem kaj obvelja. Tega pa mi ne moremo dati. In oni običajno zelo razočarani odhajajo, ne: »Saj tle pri vas se nič ne reši, saj vi nič ne naredite, dajmo it že kar na sodišče.« /Tako da včasih, ko v bistvu se zadeva stopnjuje in zaradi tega tudi prihaja mogoče do nekih psihičnih oblik nasilja, (A69)/ /takrat res potem zadevo čimprej zaključujemo (A70)/ v smislu, da pripravimo zapisnik, da dogovor med staršema ni mogoč /in da jih spodbujamo, da naj v kar najkrajšem možnem času vložita predlog na sodišče. (A71)/ Ker v bistvu sodišče pa ima možnost izdati začasno sodno poravnavo, se pravi je to izvršilni naslov in se ga morata striktno držat.

Dotaknili sva se tudi že sodelovanja s sodiščem. Me zanima recimo, kako sodelujete s partnerjema, potem ko je zadeva že na sodišču? A še sodelujete, na kakšne načine?

Ja, zdaj tukaj boste dobili ful različne odgovore glede na to, kako velike enote boste imeli. Mi smo zelo majhna enota in jaz se vedno pohecavam in rečem: »Glejte, karkoli boste naredili, nabasal boste na mene.« Tako da, tisti ko so nezadovoljni, pač imajo potem ful stisko no, pa saj jih ni veliko takih, da se malo pohecavam. Ker v bistvu delam na predhodnem svetovanju, razen razveze, ki jih ima kolegica. Ampak ko je enkrat izdana sodna poravnava, karkoli se spremeni, imam vse jaz. In recimo moje področje dela je še pomoč pri varstvu otrokove koristi v sodnih postopkih. To so pa vsi postopki, kjer je treba za sodišče na podlagi njihovega zaprosila pripraviti mnenje. Se pravi, ali samo preživnino, ali so vsa tri vprašanja, ali so stiki, aja pa še stike pod nadzorom imam. Tako da v vseh teh situacijah nekako jih pokrivam jaz. Mene se dejansko ne morejo losat no. V kakšnih večjih centrih imajo pa predhodno ločeno, že predhodno imajo recimo po črkah razdeljeno strokovne delavke, pomoč pri varstvu otrokove koristi v sodnih postopkih ima pa čisto ena tatretja. In tukaj zdaj kako naj rečem, mogoče je to prednost, mogoče pa slabost. Jaz načeloma družino, ki je v nesporazumnem postopku predhodnega svetovanja in ko dajo predlog, že poznam. Se pravi jaz vem iz česa izhajamo in nekaj že vem tudi o njiju /in potem pač ponovimo en del postopka. (A72)/ Vsaj vezano na pripravo razgovorov z njima in potem se pač spelje zadeva naprej. Tako da v tem delu imamo recimo mi tako prepletene te naloge, ravno zaradi tega, ker smo tako majhni. /Drugače bi strokovna delavka mogoče lahko prišla v stik prvič s tem, ko bi prebrala predlog enega od staršev kako se naj bistvena vprašanja uredijo. (A73)/ Jaz pa načeloma že vem ta del, ker se pri meni nista strinjala.

Kako pa v tem postopku oblikovanja mnenja, ali tudi sodelujete s partnerji ali samo iz predhodnih srečanj in izkušenj?

Ne, vse. /Tukaj je v bistvu čisto nov svež postopek. (A74)/ /Mi posebej vabimo partnerja na razgovor. (A75)/ /Tukaj imam navado, da govorim z njima individualno (A76)/ /in če je neka možnost nekega dogovora, nekega sporazuma, znotraj tega postopka tudi lahko pride do sporazuma, sicer zelo redko, ampak lahko, tudi skupni razgovor. (A77)/ Običajno naredimo pa tako, da so individualni razgovori s staršema, /obiski na domu pri starših obeh, (A78)/ /razgovor z otrokom, (A79)/ /potem skupni razgovor s staršema, kjer sta seznanjena z vsebino razgovora z otrokom, (A80)/ /vmes pridobimo še poročila institucij, ki družino spremljajo, (A81)/ /in potem v bistvu pripravimo na podlagi teh informacij mnenje. (A82)/ Načeloma po zakonu bi morala biti starša predhodno seznanjena z mnenjem, preden gre na sodišče. Jaz priznam, da te možnosti nimam. Ker v bistvu imamo tako število zadev, da bi pripravljala mnenje tri ali pa štiri mesece. Da bi jim lahko dala termin še preden jih seznanim s tem mnenjem.

Se pravi, če prav razumem, vi v bistvu pošljete mnenje sodišču brez da bi ga starši prej videli?

Tako

Okej, ste želela še kaj dodati?

Ne, ampak, samo ta del. /Recimo mi se zelo trudimo, da prej v predhodnem svetovanju, ko ti napišeš mnenje, ker je mnenje centra oziroma ocena strokovnega delavca ali je dogovor v korist otroka ali ne, to zelo kratko napišeš. (A83)/ /V mnenju, kjer pa ni sporazuma, je pa to zelo celostno mnenje. (A84)/ Tukaj dobiš tudi res informacije, ker v bistvu je res odgovornost in vsebina ima veliko večjo težo. Ker tam konec koncev odgovornost nosita starša. Tukaj pa del odgovornosti, kakšno je mnenje, kaj je v korist otroka, nosi tudi center. In je zaradi tega tukaj toliko več nalog, toliko bolj poglobljeno, toliko bolj celostno pripravljeno.

Se pravi je bistveno daljše mnenje, če ne gre za sporazum.

Tako.

Na kakšne načine pa potem s sodiščem sodelujete? Če se ne motim, imate dostop do tega portala e-Sodstvo in potem tam vlagate?

Ja.

V katerih primerih se vam zdi najpomembneje, da sodelujete s sodiščem?

Jaz bom tako rekla. Mi nimamo pravega glasu v kateri zadevi sodelujemo, ker to zakon o nepravdnem postopku določa. In v zadevah, kjer starši predlagajo izdajo začasne odredbe, center postane zakoniti udeleženec, kar pomeni, da se mora opredeliti v mnenju glede predloga te začasne odredbe in se udeležiti tudi naroka. Tako da v bistvu mi smo zelo aktivno udeleženi v teh postopkih, ker nas recimo, tukaj boste

slišali tudi različno prakso različnih sodišč. In posledično različno aktivnost centrov v teh postopkih. Tukaj recimo ____ nas v vseh zadevah vabi. Jaz se pohecam pa rečem, jaz sem recimo enkrat na teden ziher tam. Jaz tam poznam že varnostnico, ne vem koga. Ker pač nas res aktivno vključujejo. In bom rekla, se mi zdi pomembno, da smo vključeni. Ker če jaz družino res poznam, pa bom lahko stala za tem kar sem napisala, bom to seveda z veseljem argumentirala tudi tam na sodišču, da slišijo še odvetniki konec koncev, staršev ane. Tako da v tem delu kar se tiče začasnih odredb, sodišče v ____ nas res vedno vabi. Vedno vedno, tudi v teh postopkih. Včasih se pa tudi zgodi, da nas vabi na te redne zadeve, v kolikor ne vem, /včasih nas starši oziroma njihovi odvetniki predlagajo kot priče, da smo zaslišani, (A85)/ takrat je malo bolj neugoden položaj, ker si zaslišan tam, v drugem položaju si no, ni tako prijetno. Recimo imam pa zdajle eno zadevo, ki je bila odstopljena na ____ sodišče, pa je tudi bil predlog za izdajo začasne, pa so nas samo za mnenje zaprosili. Pisno mnenje, da se opredelimo glede tega, vabili nas pa na narok niso, pa vem da je bil izveden. Tako da, vezano na samo sodišče, zakon jim določa, da nas morajo povabiti, nekateri se tega držijo, nekateri se samo držijo v delu pisnega mnenja. Takrat smo tam aktivno vključeni, tako kot sem rekla, včasih nas odvetniki zelo grdo imajo, smo v bistvu bolj mi na zatožni klopi kot pa starša, čeprav smo zaradi njiju tam, ker se onadva nista sporazumela. In jaz vedno v takih situacijah rečem: »Glejte, to je moja služba. To ni moja družina. Njuna družina je to. Onadva imata vso odgovornost in vso možnost, da se stvari dogovorita. In ker se onadva nista zmogla, nista hotela, sta zdaj to odgovornost in to možnost predala centru in sodišču.« Mi kot neki zunanji opazovalci pa seveda ne moremo sprejeti najboljše odločitve za njihovo družino, ker je tako dobro ne poznamo. To samo onadva vesta. /Mi bomo našo odločitev sprejeli na podlagi strokovnih smernic, ki jih zasledujemo, naše dobre vere, pa nekih strokovnih prepričanj. (A86)/ Ali bo to v največjo korist otrok pa njihove družine, pa v resnici ne moremo vedeti. Ampak to sta se onadva odločila, ne. /In jima probam vrniti v tem delu odgovornost, (A87)/ /ampak običajno, ko je tako visok konflikt in tako nesoglasje, to itak ne deluje. (A88)/ Takrat so tudi krivci za to, da je prišlo do razpada, nekje drugje in so zunaj, nista to onadva oziroma eden od njiju. Tako da sodišče pričakuje, da napišemo mnenje, po potrebi se udeležimo tudi naroka na sodišču.

Če prav razumem vaš osebni vidik, se vam zdi pomembno, da sodelujete, ampak da je neka meja pri odgovornosti?

Tako. To je sicer moje osebno stališče. Zaradi tega ker, kako naj rečem, jaz jim to že v teh razgovorih povem: »Če se vidva ne bosta zmenila, bo sodišče odločilo po svoje, pa prepričana sem, da ne bo odločilo tako, da bo vama obema všeč. Tako da zdaj v tem delu je na vas, ali boste šli dva koraka nazaj pa enega skupnega naprej, ali bosta pa vsak na svojem bregu stala. Skupna pot to ni.« Ampak je zelo obremenjujoče. Ker tako kot sem rekla, včasih ti sodni postopki in odvetniki potem kontra centru in moram jaz tam zagovarjati svoje mnenje. Zakaj sem zdaj tako napisala, kaj je zdaj to, kaj je zdaj to ono. In ne vem, saj vi veste, a vas na faksu pripravljajo na to, da greste na sodišče, da stojite tam na tistem zagovorniškem odru in da tam argumentirate in diktirate stvari zapisnikarici? Mi tega nismo imeli. Mene

niso učili nastopati na sodišču, iti v diskusijo z odvetnikom, preživet njihov napad, ko te tam izpostavijo: »Tule ste zapisali to, na podlagi česa?« Neki, ne vem, očitki: »A se vi postavljate na položaj izvedenca, to niste.« Tako da v tem delu tudi, kako naj rečem, mnenje centra je pomembno. Po moji strokovni in osebni oceni. Ker izvedeniška mnenja so na nivoju. Ne dvomim vanje. Zdaj res jih pripravljajo na podlagi neke diagnostike, če so to psihologi klinični ali pa psihiatri. Mi imamo pa socialno delo. Mi nimamo testov, mi nimamo nekih pripomočkov. Mi imamo družinsko dinamiko, ki jo vidimo, v kateri smo soudeleženi. Mi imamo, ne vem, delovni odnos, znotraj katerega vemo, kako se obnašajo. Znamo narediti načrt pomoči družini pa ga spremljati. /So neki taki prijemi, ki jih tudi mi imamo pa so naša strokovna znanja, ampak jih to pri mnenju ti ne moreš vključiti. (A89)/ No lahko bi jih mogoče tudi konec koncev. In zelo radi dvomimo v naša mnenja. Tudi sodišče včasih gre čisto mimo našega mnenja. Tako da tukaj, da bi zdaj sodišče reklo: »Ker je pa center tako rekel, bomo pa mi tako odločili,« je zelo redko. Zelo redko nam dajo to strokovno veljavo no. Če bi pa že sodišče dalo, pa nam to odvetniki staršev potem odzamejo. V smislu: »Saj niso izvedenci, ne morete njim dati take težnje,« in se potem imenujejo izvedenci. Saj ne vem, če sem vam odgovorila.

Ste! Izčrpno. Mi je zelo pomembno, da izrazite tudi svoje osebno stališče. Se mi zdi super, da se to pokaže skozi vprašanja, ker se mi zdi zelo pomembno.

Ja, izjemno pomembno je, res je.

Ja, tako. Zdaj me pa v bistvu zanima še glede otrok. Nekaj ste sicer že omenjala sodelovanje otrok v postopkih razveze. Pa bi za začetek mogoče vprašala, kako pa sploh upoštevate otroka?

/Zdaj recimo jaz, preden opravim razgovor z otrokom, vedno govorim tudi s staršema, da mi otroka predstavita. (A90)/ Se pravi, ko že on prihaja k meni, že jaz vem, kaj so njegove interesne dejavnosti. Kaj recimo rad, če so mlajši otroci, katere risanke so tiste, ki jih rad gleda. Da imava neko to začetno midva vstopno točko. /Potem pa v bistvu nikoli ne vprašam po njihovi želji, nikoli ne vprašam po tem kaj on misli kaj bi si on želel. (A91)/ /Ampak vedno štartam s tem, da vidim, če ve, zakaj je tu. (A92)/ /Se pravi se mu predstavim pa povem kdo sem, (A93)/ če ve zakaj danes prihaja, zakaj ga želim spoznati. In potem je zelo odvisno kaj otrok tebi reče. /Včasih so situacije, ko moraš ti otroka seznaniti, zakaj v resnici on prihaja. (A94)/ Ali pa ga spremeniti, ker sta ati pa mami rekla, da pa bo on povedal, kje on želi živeti. In to res ni njegova naloga. /Tako da, ti pogovori so namenjeni razbremenjevanju otroka, (A95)/ v smislu: »Tebi ni treba nič, pomembno pa je da veš, se pravi želim da veš, da starša urejata te stvari zate, mi pa pomagamo.« Ker to je v bistvu odločitev staršev, na katero on v resnici nima vpliva. Vsi otroci si pa itak želijo biti s svojimi, da so skupaj, da se nič ne spremeni za njih ane. Tako da moramo v tem delu zelo razbremenjevati otroke, potem pa /raziščemo. Jaz vedno rečem: »Daj mi opiši, kako zdaj vaša družina živi?« (A96)/ Se pravi da on pove: »Pri mami je tako, pri atiju je tako, k atiju grem takrat, k mami grem takrat.« /»Kako pa je tebi? Ati pa mami sta se tako zmenila, kako pa je zdaj tebi?« (A97)/ In da ima otrok potem možnost: »Ja, mi ful ni fajn, ker je tam to pa to,« ali pa: »Želel bi si, da bi

bilo to pa to.« »Kako pa se počutiš?« /Potem raziščemo ta del čustev. (A98)/ Pa ne vem, če je prisotna jeza ali pa žalost, v bistvu se potem pogovarjava o teh čustvih, narediva neke take, ali delovne liste ali neke take pripomočke, /ki njemu pomagajo pri soočanju s tem delom čustev. (A99)/ /Tako da glavni namen v bistvu, ki ga jaz in tudi moje kolegice tukaj pri nas na centru vidimo, je otroku omogočiti občutek slišnosti, če to on želi. (A100)/ /On lahko pride k meni, lahko pove vse, lahko pa ne govori z mano. To je njegova pravica, ni pa njegova dolžnost. (A101)/ Na ta način staršem predstavimo, da v bistvu on možnost ima. On ima pravico vedeti kaj se dogaja, pa ima se potem pravico opredeliti ali ne. Se pravi, to so ti mlajši otroci. /Ko pa govorimo o petnajst let starih otrocih, oni imajo pa v bistvu delno poslovno sposobnost (A102)/ /in imajo pravico aktivno biti vključeni v sam postopek. (A103)/ Jih pa nekako na drugem nivoju seznanjaš s samim postopkom, ampak zopet, /tudi njemu ne daš možnosti izbire: »Kje bi pa ti živel?« (A104)/ /Ampak kako je njemu ob tem: »Kako sta se ata pa mama zmenila stvari zate.« (A105)/ /In potem pripravim tudi tako krajšo zapisniško izjavo, (A106)/ ki jo v bistvu priložim tudi mnenju. /Ker sodišče od teh pa pričakuje, da povejo, da ne želijo biti aktivno vključeni (A107)/ in da recimo želijo, da se ati in mami dogovorita za njega na tak način. /Pa da je seznanjen, kako sta se ata in mama zmenila. (A108)/ Tako da, moj glavni namen, ki ga vidim govoriti z otroci, je njih razbremeniti v tej situaciji /in jim omogočiti pravico, da vedo, kaj se dogaja. (A109)/ Ker včasih pride kdo, pa niti ve ne. To je v bistvu totalna zloraba. Jaz včasih potem rečem tem staršem: »Pa kaj ste rekli, kam ga vi peljete danes?« »Ja k eni teti.« »Ja pa jaz nisem kar ena teta. Ne. Teta je vaša sestra, pa stric je vaš brat, nisem ne, jaz sem socialna delavka, želim ga spoznati z namenom, da vidim kako je njemu v tej nastali situaciji.« /Tako da namen, predvsem kot jaz vidim, je seznaniti, da se to dogaja, da bodo določene spremembe v njihovem življenju (A110)/ in predvsem, kako je njim ob tem. /Imamo določene delovne liste, ki jih uporabljamo, (A111)/ /in včasih uporabim tudi zlato ribico, ki bi izpolnila tri želje. (A112)/ In včasih je prva želja, da bi bila ati pa mami skupaj. In takrat ponovno se pogovorimo o tem, da take moči pa zlata ribica nima. Ampak da ni on kriv, da se je to zgodilo, da se ati pa mami trudita, da bosta najboljše za njega dogovorila stvari, da se bo čim manj spremenilo, da ga imata pa rada. Na ta način, da mu daš prostor. Da mu še nekdo tretji pove, ne, da se nekako vseeno trudita za njega. Na ta način potem običajno potekajo pogovori. Po opravljenem razgovoru /z otrokom nekako dogovorimo, kaj je tista vsebina, ki jo lahko staršem predamo. (A113)/ /Včasih so stvari, za katere otroci povejo, da ne želijo, da starši vejo, tako da ta del zaupnosti spoštujemo. (A114)/ /Razen v določeni meri, če govorimo slučajno o nekih znakih zanemarjanja ali pa nasilja, takrat je naša dolžnost, da na to opozorimo. (A115)/ In to otroku tudi povem. Zato da njegovega zaupanja ne zlorabimo. In potem starša na tem skupnem razgovoru seznanimo z vsebino pogovora z otrokom. /Če so zdaj prisotna zelo intenzivna čustva, neke ali jeze ali žalosti, tudi njim damo informacije kako razbremenjevati v tem delu. (A116)/ /Včasih tudi napotimo no, da pri pediatru uredijo napotnico za psihologa, če je res huda stiska. (A117)/ Tako da probamo tudi v tem delu jim pomagati no. Predvsem je to naš namen. Otroci so v teh postopkih zelo pogosto spregledani. In včasih kakšen starš reče: »Ne, pod nobenim pogojem ga ne pripeljem.« In rečem jaz: »Česa vas je strah?« »Kaj ga boste vi dodatno še s tem obremenjevali? A ni

dosti, da sva šla narazen?» »Ja, slišim vas, skrbi vas, kako bo razgovor potekal.« In ga probam predstaviti, povedati, povemo tudi da bodo oni pred pisarno, če bo stiska, ne bomo vztrajali. /Če bi otrok bil res v stiski, jokal, ne bi zdaj jaz hotela z njim govoriti, bi rekla: »A greva do mami?« Ne bi bil zdaj tukaj nek problem. (A118)/ Pa načeloma no, kaj naj rečem, v vseh teh letih ni bilo neke povratne informacije »Otrok je pa zdaj ful obremenjen, ker ste vi govorili z njim, dajte nam pomagat rešit situacijo.« Tudi če dogovorimo kakšne ali delovne liste ali način razbremenjevanja, staršem to informacijo damo, da tudi oni vejo za kaj vse v bistvu gre. Tako da imamo nekako zelo pozitivne izkušnje.

Kaj pa recimo kadar gre za visoki konflikt med staršema? A je kakšna razlika takrat v teh pogovorih z otroki?

Ja. /Ti otroci so pa izjemno obremenjeni. (A119)/ Tukaj morate vedeti, ta visoki konflikt, otroci čutijo. /To je taka dinamika družinska, ne vem, običajno pri tem visokem konfliktu je tudi tako slaba komunikacija med staršema, da je otrok pogosto posrednik med njima. (A120)/ In otrok vse ve. /To so pa otroci, ki so izredno obremenjeni s samimi sodnimi in vsemi postopki (A121)/ /in v bistvu so razgovori z njimi izredno zahtevni in težki. (A122)/ Ker ga res želiš razbremeniti, pa ga zelo težko, ker je že tako ponotranjil vso to težo, ki jo nosi, /da se velikokrat tudi zaprejo no. Ti otroci so v razgovorih veliko bolj zadržani, (A123)/ /običajno tam, kjer je visoki konflikt, je vedno še potem vsaj en izvedenec. (A124)/ In v teh zadevah, to pa je razlika mogoče še. /Tam kjer je sporazumno, starši pripeljejo otroka na center. (A125)/ Se pravi, mi se dogovorimo, kdaj skupaj mama in ata pripeljeta otroka in jaz vedno vztrajam, da sta oba skupaj. Se mi zdi pomembno, da otrok vidi, da onadva sodelujeta in da oba se strinjata s tem, da on danes govori z mano. In govorimo na centru. /Tam, kjer je prisoten visoki konflikt in sporazuma ni, in smo v postopku pomoč pri varstvu otrokovih koristi v sodnih postopkih, tam pa gremo govorit običajno na šolo. (A126)/ /Iščemo nevtralno območje, območje, kjer se otrok čuti varnega, (A127)/ ravno zaradi tega, da ne bi bil obremenjen s tem, da mora povedati kako mu je pri tistem staršu. Tako da to je recimo razlika, s temi otroci govorimo potem v šoli. /Pa še to je, da ko naredimo obisk na domu pri starših obeh, probamo narediti na način, ko je otrok na stiku pri tem drugem staršu. (A128)/ /Zaradi tega, da nekako dobimo občutek njune dinamike. Se pravi kako onadva sodelujeta, kako se otrok odziva na navodila starša, kako v bistvu starš shendla te neke vzgojne prijeme, tudi ko je v neki situaciji, ko je prisotna neka tretja oseba, ki to opazuje. (A129)/ Na ta način no. To je še pa razlika recimo ja.

Pa je recimo poleg vas še kdo prisoten, ko se pogovarjate z otrokom ali je to po navadi ena na ena pogovor?

/Včasih je tako, da v visoko konfliktnih zadevah povabim, da razgovor z mano opravi psihologinja. (A130)/ Tako da sva v bistvu v paru. /Da bi bil pa prisoten svetovalni delavec s šole (A131)/ /ali pa starš, to pa zelo redko no. Izjemoma. Oziroma v nekih kompleksnejših, težjih situacijah. (A132)/

Kakšne so pa razlike med tem na kakšen način pridobite glas otroka glede na starost in razvitost?

/Ja, recimo pri predšolskih otrocih je običajno tako, da skozi igro. (A133)/ Se pravi tukaj v pisarni, imam mizico otroško pa stolček pa nekaj igračk pa pobarvanke in običajno takrat oba sediva na tleh, kaj riševa, se pogovarjava. /Grem čez neka ta zelo splošna, nestrukturirana vprašanja. V smislu: »A je kaj novega pri vas doma zdaj?« (A134)/ In enkrat sem to vprašala, pa sem izvedela, da je mami noseča z novim partnerjem, pa sploh nismo vedeli, da ima novega partnerja. Ampak je bila to pomembna informacija, da smo mi delali na tem, kako bo mama to povedala tastaremu partnerju. Kako bo v bistvu tega otroka pripravljala na prihod novega otroka. to sta dve veliki spremembi. Se pravi selitev, nov partner, nov otrok, nov dom, na ta način. Tako da v bistvu greš čez igro na njemu prilagojen način. /Pri teh mlajših otrocih, če res doživijo stisko, ker je to zelo odvisno od tega kako je otrok tudi osebnostno, potem včasih so tudi starši zraven no. (A135)/ /Takrat sicer ne greš v neko tako diskusijo, ampak se malo poigraš, da vidiš tudi njihovo interakcijo. (A136)/ Ali gre sedet k atiju ali gre sedet k mami, če začne jokati, kdo se na kakšen način odzove. Kar pa je tako že malo šolskega, tako kot sem rekla /imamo določene pripomočke pa neke delovne liste, (A137)/ /takrat pa včasih tudi prosimo, vem da je neka metoda vprašalnik o stikih, da recimo izpolni ta vprašalnik. (A138)/ /Ali pa imamo določene tako, da dokončaš stavke. »Kaj si mami misli o atiju, kaj si ati misli o mami?« (A139)/ /Recimo ti, ki pa že pišejo, pa lahko potem sami izpolnjujejo tudi nekaj pripomočkov. (A140)/ /Včasih se gremo, da rišejo družino. (A141)/ Vedeti morate, mi imamo določena znanja, tudi vezana na te neke terapevtske tehnike ali pa nekaj teh psihoterapevtskih znanj, ampak jih pravno formalno ne smemo uporabljati. /Recimo mi ne smemo interpretirati slike družine. Ampak otrok nam jo pa lahko. (A142)/ In se pravi, če otrok tam nariše družino, jaz vprašam kdo je kdo, kaj pa to drži, zakaj pa je ta narisana tukaj, vi ste pa tukaj?« In potem pove: »Ja ati ne živi več z nami. Mi smo pa zdaj tukaj, zato smo mi tukaj narisani.« »Aha, ja kje pa kuža živi?« »Ja živi pa pri nas obeh, z mano gre.« /Tako da, kako naj rečem, zelo prilagodljivo. (A143)/ /So neke določene smernice, ki jih imaš, (A144)/ /imamo tudi izobraževanja na to temo, kako opravljati razgovor z otrokom zelo pogosto, (A145)/ in probaš slediti. Se pa odzivaš na otroka samega. Ampak kako naj rečem, dvanajstletniku ne bom več pripravljala barvic, razen, če mi bo izključno v razgovoru rekel, da rad riše. Bom pa rekla: »A res, daj, a bi ti potem nekaj narisal?« Recimo petletniku ali pa šestletniku bom pa ziher pripravila knjigico z barvicami tam v igralni kotiček.

Okej, katere druge strokovnjake pa še vključite, če otrok recimo zaradi starosti ali kakšnih omejitev ne more podati mnenja?

/Zdaj, mi imamo na centru še specialno pedagoginjo, v bistvu defektologinjo, tako da včasih tudi ona opravi te razgovore v sodelovanju s psihologinjo. (A146)/ Drugače pa tam, kjer je recimo ful velik govorni izostanek ali pa da so neke izrazite posebne potrebe, pa ne gremo govorit z njimi ane. /Takrat pa ne opravimo potem razgovora, na ta način. Tukaj govorimo res o izrazitih težavah. Da težko artikulira, tudi ne bi razumel pomena tega postopka. (A147)/ Takrat se napiše, da se ocenjuje, da to ni mogoče in

da tega ne bomo naredili. /Včasih tudi to napišemo v kakšnih zadevah, ko smo že stokrat govorili z otroci, pa se ta visoki konflikt toliko dolgo časa vleče, da se sodni postopek tako dolgo vleče, (A148)/ da se v bistvu v tem delu mi upremo. /So pa situacije, kjer v bistvu predlagamo sodišču, da imenuje zagovornika pri varuhu za človekove pravice, (A149)/ da se včasih vključujejo tudi oni in takrat se mi umaknemo. Nam se ne zdi smiselno in v korist otroka, da se zdaj mi podvajamo. Tako da takrat v bistvu sledimo tudi njihovem mnenju mi.

V katerem primeru se zdi vam osebno najpomembneje, da pridobite mnenje otroka?

Zdaj, ko rečete mnenje, imam malo zadržka. Ker otrok ne more imeti mnenja. Ampak ja, vsepovsod to pišemo, ja. Ko v bistvu probam potem se tudi malo upreti. Otrok ima svoje mnenje, ima tudi svojo željo, ampak ali je to v njegovo korist? Ali je to v njegovo največjo korist? Jaz vedno tudi staršem rečem: »Aha, se pravi, vidva bosta zdaj izključno sledila želji otroka? Pa meni, če bi me zdajle kot odraslo vprašal, da moram izbrati s katerim od staršev bom šla živet, bi mi bilo težko. Ker nočem nobenega izbirati, ker se nočem nobenemu zamerit. Ker grem raje na svoje. Če povlečem od tu korelacijo – a bi vam bilo prav, da vam otrok v 9. razredu reče: »Veste kaj, ata mama, jaz grem pa študirat v srednjo šolo v Avstrijo, vidva mi bosta pa plačevala.« A bosta rekla: »Okej, ker si pa ti tako želiš, pa kar daj?« Itak da ne. Rekli boste: »Ej to ni v redu, to ni za tebe najbolje, midva ne moreva ti tega plačevati, to ne bo šlo tako.« In vedno probam nekako, ker starši velikokrat rečejo: »Saj naj kar pride, pa bo on na koncu povedal, kaj si on želi, kaj on hoče.« Nikoli ne želim, da bi otrok moral izbirati med staršema ali se opredeliti glede tega. In zato, tako kot sem rekla, jaz vedno sprašujem: »Kako je tebi ob tem?« In da mi opišejo, in: »Ja, in kako se ti zdi ta dogovor?« »Ja, pa bi mogoče malo večkrat atija med tednom videl, mi manjka. Včasih me je na fuzbal peljal, zdaj me pa več ne.« »Aha, a če bi se ati pa mami dogovorila, da bi te večkrat na fuzbal peljal, potem bi tebi to bilo v redu?« »Ja, meni bi to bilo ful fajn, meni to manjka.« Ne, in potem predlagaš staršema: »Glejte, njemu pa manjka to, vidva sta to včasih imela. Ali je kakšna možnost, da to ohranite?« Tukaj je ta del tako. Mi probamo dobiti njihovo mnenje, tukaj sem jaz zelo pozorna na to, /da probam dobiti njihovo doživljanje situacije (A150)/ /in kaj bi bilo za njih tisto, kar bi za njih pomenilo neko normalnost. (A151)/ Se pravi, to kar sem jaz že imel. Ker jaz vedno potem rečem staršem: »Ja kako je pa bilo, ko sta bila vidva skupaj?« Ker včasih: »Ja me bo babica čuvala.« »Kako je pa bilo, ko sta bila vidva skupaj?« »Ja babica je čuvala.« »Ja in kje je zdaj problem? Babica je isto pomembna oseba v njegovem življenju kot je bila dva meseca nazaj, preden sta vidva rekla, da gresta narazen.« In zato v tem delu, če se razgovor z otrokom in njegovo mnenje pridobiva na njemu razumljiv način, /v kolikor ocenjujemo, da pa ni zmožen razumeti pomena postopka pa tega, kar se dogaja, pa tudi napišemo, da ocenjujemo, da ni v korist, da bi se z otrokom govorilo. (A152)/

Mhm, razumem. Mogoče nekaj, kar se že čez cel pogovor vleče, kar je čisto logično no. Kako pa po vašem mnenju razveza vpliva na otroka? Še posebej, če gre za visoko konfliktno razvezo?

/Jaz mislim, da vpliva visoki konflikt, ne razveza, ampak visoki konflikt, zelo travmatično na otroka. (A153)/ Ker je v bistvu ta visoki konflikt in njuno nesoglasje, njuno nesporazumevanje tisto, ki /otroku ustvarja notranje občutke zmedenosti, (A154)/ /nepripadnosti (A155)/ /in posledično težave pri identifikaciji. (A156)/ Komu jaz pripadam? Ker jaz vedno rečem staršem pa jim kažem tudi neko sliko tamle: »Otrok je pol pol. Pol vas, pol vas. Ima vaše oči, ima vaš nos, ima vaše neke osebnostne in tega vi ne morete izbrisati. To tako je. In če vi drugega starša ne sprejemate, pomeni, da tudi del otroka ne sprejemate in otrok to čuti.« /In jaz same razveze kot take, se pravi neuspešen partnerski odnos, ne vidim kot problem. (A157)/ /Se mi zdi da tam, kjer starša to dobro speljeta, otrok mogoče ima še višji nivo življenja in kvalitete kot pa prej, (A158)/ ko bi gledal, kako oba v odnosu trpita. In se mi zdi, /da se uči neke zrelosti, (A159)/ /neke čustvene inteligence: (A160)/ »Pač nisva bila za skupaj, furava pa zadeve za tebe še zmeraj naprej.« /Tam kjer je pa prisoten visoki konflikt, se mi pa zdi, da v bistvu so to otroci zaznamovani za celotno življenje. (A161)/ /Od tega da vpliva na njihovo doživljanje družine, (A162)/ /samega sebe, (A163)/ /vzpostavljanja nekih partnerskih in drugih zaupnih odnosov. (A164)/ Zdaj, v obdobju ko pridejo v puberteto in kasneje, ko pridejo v odraslo dobo. Se mi pa zdi, da zelo hudo. In v tem delu, kako naj rečem, se mi zdi da moramo mi narediti še velik korak naprej v Sloveniji, da bomo te visoko konfliktne razveze prepoznali in ustrezno zaščitili otroke. Ker tukaj umik otroka v varno okolje in mirno okolje, stran od njiju obeh, se mi zdi da bi prinesel težko izkušnjo, ampak manj težko kot pa to, ko starši, pa ne vem, jaz imam zdajle sedem let traja zadeva, se pravi sedem let mučenja. Tistih mogoče štirinajst dni ali pa enaindvajset dni, ko bi otrok šel v krizno namestitev, pa bi imel možnost malo se umiriti, onadva bi se pa zavedela resnosti svojih dejanj v odnosu do otroka. Pa saj vem da se sliši tole zdaj ful tako grozno, pa v mislih imam samo eno zadevo ko bi to izpeljala v vseh teh letih, ampak se mi zdi, da bomo morali tudi mi dvigniti nivo strogosti v tem delu in postaviti staršem neke jasne meje, kaj je dopustno in kaj ni. /Ker vsi ti postopki res vplivajo na otroke in na njihov zdrav psihosocialni razvoj. (A165)/ Sama razveza kot taka pa ne.

9.2.2. INTERVJU B

Pa bi mogoče začela z vprašanjem, na katerih področjih na CSD sploh delate s pari? Lahko gre za zakonsko zvezo, zunajzakonsko, v glavnem karkoli s pari.

Se pravi, eno je kar delamo v postopkih, teh razveznih postopkih, ločitvenih postopkih. Se pravi, to so pari, ki se razhajajo, večinoma. Jaz bi rekel, da to je glavnina del, kar se tiče tako strogo rečeno parov. /Potem je tudi to strokovno svetovanje paru, (B1)/ ki je namenjeno ohranjanju zveze. Ampak te naloge večinoma centri ne delajo, zaenkrat še. Bila je nekako naložena s strani države preko družinskega zakonika pred leti, tako prav specifično opredeljena kot v družinskem zakoniku. Ampak jo nekako centri tako različno delajo kolikor slišim, pri nas zelo malo, marsikje zelo malo, se pa nekako počasi tudi v ta sistem nekako uvaja. Zdaj tudi midva z ____ nekako, pa tudi jaz pa midva z ____, razvijava ta koncept sploh, kako bi to lahko izgledalo na CSD-jih, to strokovno svetovanje paru. Tako da malo neka izobraževanja pripravlja, tako da se bo mogoče tudi iz tega vidika kaj začelo kar se tiče parov. Se

pravi ta dva področja, potem pa ne vem. Potem pa mogoče posredno nasilje, okej. Tudi tam je na nek način delo s pari. To je tudi, jaz sem delal, kako bi rekel, jaz sem bil v ____ deset let. Sem bil za polno zaposlen, tako da sem delal na nasilju, ločitvah in pa postopkih za zaščito. Tako da poznam tudi področje nasilja zelo dobro, medtem ko zdaj tukaj v ____ tri leta delam samo predhodno svetovanje, pa tale mnenja v sodnih postopkih. Skratka, ločitve, ločitvene primere, pa stiki pod nadzorom. Tako da, pari so na nek način tudi na področju nasilja, kar bi rekel jaz v bistvu, nekako zdajle imamo na FSD-ju marca seminar o, pari z visoko stopnjo konflikta, predvsem v kontekstu dela s pari, ohranjanja zveze, ne toliko v kontekstu ločevanja. Tako da sem pa zdaj to, kar sem že na kongresu to temo nekako raziskoval, sem nekako prišel tudi do tega, da je zelo veliko tudi pri nas pri visoko konfliktnih parih, ena od značilnosti njih je ta, med drugim, saj jih je veliko, da konflikti pogosto eskalirajo v agresijo in tudi v neke elemente nasilja. Tako da nekje po raziskavah, ko sem jaz to temo nekako raziskoval, naj bi več kot petdeset odstotkov primerov nasilja izviralo iz konflikta. Medtem ko druga vrsta, se pravi to je ena tipologija enega ameriškega sociologa, tipologija nasilja, ki govori o dveh vrstah nasilja, se pravi intimni terorizem, ne vem ali si se s to temo že kaj ukvarjala, intimni terorizem, pa situacijsko partnersko nasilje. To so tipologije, ki so zelo tudi kontroverzne in tudi kritizirane z nekih vidikov, ampak se mi zdi da je dobro, da strokovni delavci te stvari vseeno poznajo. Pri intimnem terorizmu gre za tisto klasično, kot smo se učili tudi na fakulteti, zloraba moči, dominacija moškega, večkrat zelo pogosto je moški nasilen, ženska je žrtev. Skratka, take kombinacije. Medtem ko pri visoko konfliktnih, ki grejo v nasilje, pa ni tega toliko nesorazmerja v moči. /Sta pa dostikrat lahko zelo nekako si v moči enaka in je lahko nasilje tudi obojestransko. (B2)/ Tako da, kar hočem razviti to misel, da na nek način tudi strokovni delavci, ki delajo na nasilju, se v bistvu na nek način ful srečujejo z visoko konfliktnimi pari, čeprav mogoče tega niti nimajo tako ozaveščenega.

Pa se ti zdi, da se srečujejo s pari, ki se bodo tako ali tako v neki točki razšli, ali so to bolj pari, ki potem na koncu ostanejo skupaj?

Po raziskavah, petdeset do sedemdeset odstotkov, dajmo reči žrtev nasilja, se vrača v svoj odnos. Tako da to pomeni, da vsaj polovica teh parov bo ostala skupaj. Ali še več kot polovica. Tako da to je ena taka tema, ki pri nas, pa tudi v drugih državah še, ampak se tudi malo te stvari spreminjajo, velja da pri nasilju ti s parom skupaj ne bi smel delati. In da se to ne dela. Čeprav je to v bistvu na nek način, kako bi rekel, malo nelogično, zaradi tega ker če vzamemo nekako to statistiko, da se ljudje vrnejo žal, eni se tudi ne želijo ločiti, saj ni nujno da se vsak odnos kjer je bilo nasilje, da se želi ženska razvezati. In ni vedno tako. Se pravi, ljudje živijo naprej v odnosih kjer je težava z agresijo in nasiljem, mi jim pa ne bi smeli nuditi pomoči kot paru. Tako da je to malo nelogično, glede na to, da onadva pa potem živita skupaj, menedžirata gospodinjstvo, otroke, finance in tako dalje, kjer je veliko možnosti za izbruh konfliktov in nasilja. Tako da nekje se zdaj, kolikor sem jaz to temo raziskoval, se te stvari dosti premišljajo in se vsaj v enem delu izgovarjajo tudi to, da je partnersko svetovanje v določenih primerih, ne govorim v vseh,

tudi kjer je bilo nasilje, sploh nasilje, ki je izviralo iz nekih situacij ven, da je partnersko svetovanje nujna oblika pomoči, nujna.

Da bi se v bistvu delalo s parom, ne z vsakim posebej?

Tako, da bi se delalo s parom, da bi se jima pomagalo učenje in razreševanje konfliktov, učenje hendlanja s čustvi, z jezo, z agresijo in tako dalje. Ker nekako tukaj sta, kako bi rekel, dva osnovna pogleda. Eden je feministični pogled, eden pa sistemski. Feministični pogled, se pravi vzrok za nasilje je v patriarhatu, dominaciji, privilegijih moških, skupna obravnava ni primerna, treba je delati ločene obravnave, moški mora iti v programe za povzročitelje, ženske morajo iti v programe za žrtve nasilja. To je neka feministična perspektiva. Sistemska perspektiva pa nekako gleda na to, da pa ni vedno vzrok za nasilje ali pa visoki konflikt, čeprav da smo na varni strani, dajmo to ločevati, visoko konfliktno pa zelo nasilne zveze. Da pa ni vedno razlog za nasilje samo v patriarhatu, ampak da so tudi drugi razlogi, kot je težave z regulacijo čustev, nepredelane travme, težave z uporabo substanc, nemoč in nasilje iz nemoči, iz neučinkovitih načinov reševanja, to pa je nekako druga perspektiva. Skratka, če vzamemo, da tudi ta del drži kot ga ta sistemska paradigma zagovarja, da ni vzrok za nasilje samo dominacija ampak tudi druge stvari, potem se tukaj vidi, da je v bistvu na nek način zelo smiselno delati s parom. Če so razlogi v nekih nepredelanih travmah, ful težavah z jezo, agresijo.

Po mojih izkušnjah s prakse, ko so katerikoli elementi nasilja, se tudi dela posebej predhodno svetovanje. Imela sem na praksi izkušnjo, ko je gospa želela, da bi delali skupaj z obema, pa je strokovna delavka rekla, da ji mora nuditi varnost.

No jaz bi rekel, mislim da kar večina ljudi tako razmišlja. Ampak mislim da bo tukaj moral se nek šift zgoditi, enostavno se bo moral. Zato ker nekje tudi raziskave ugotavljajo, da so programi za povzročitelje minimalno učinkoviti, zelo slabo učinkoviti. Da so tudi podpora in pomoč žrtvam nasilja, če gre samo za zagovornišvo, to sem tudi bral ene raziskave, da je tudi zelo nizka učinkovitost, na nek način lahko, govorim za vse primere, ne bi rad izpadel da propagiram antifeminizem, ampak nekje se izkazuje da so ti sistemi v določenih primerih, kadar govorimo o tej dinamiki visoko konfliktni ko gre v nasilje, so te ločene obravnave dostikrat neučinkovite. Ljudje, ki delajo, po eni strani imajo to razmišljanje v svoji glavi da tega se ne dela, po drugi strani pa bi rekel, da nimajo znanja in izkušenj. Ker dejansko to so kar zahtevna svetovanja lahko in zahteva to izkušene, zelo izkušene ljudi. Da se bojijo, da ne znajo, mogoče ne vejo, kako bi varne okvire postavili, kaj so neki sploh pogoji, ker tudi ta svetovanja se da zelo na varen način peljati. Kot prvo osnovno je, da si oba želita. Jaz imam veliko takih primerov, ko je bilo nasilje, prijava. Jaz jih vedno pokličem po telefonu: »Želite ločeno obravnavo, bila je prijava nasilja, ali želite skupno obravnavo? Ali vam to ni problem?« »Ja, želim, da se kar skupaj dobimo.« »Ja, ste prepričani? Bila je prijava nasilja.« »Ja, sem prepričana.« Tako da moje izkušnje so take, moj občutek je tak, pri parih kjer je nasilje bilo bolj posledica, če govorimo o teh dveh modelih. Ampak to bi bilo treba vse še preizkušati v praksi. Ampak, tam kjer je šlo za visoko konfliktno zvezo, ali pa za neko zvezo

kjer imata oba neke težave, pa je to pač privedlo do neke agresije in nasilja, moja izkušnja je, da ljudje v takšnih zvezah se ne bojijo skupaj sedeti. Medtem ko je bilo tam tisto hudo nasilje, da je nekdo nekoga pretepal, zlorabljal, poniževal, jo spravljal v podrejen položaj, je to trajalo, ustrahoval in druge taktike uporabljal, tam se pa žrtve zelo bojijo tega povzročitelja. Medtem ko tiste druge nimajo takšnih problemov s tem. Tako nekako na hitro. A se ti zdi to smiselno?

Ja, se mi. Mislim, zanimivo mi je, ker se mi zdi da se zelo malo govori o tem, da se nasilje včasih razvije iz visokih konfliktov. Se mi zdi, da se zelo ločuje, pa je prav tako, ampak da je mogoče včasih pogojeno. Če bi se zdaj mogoče osredotočila samo na pare, ki se razvezujejo oziroma se razhajajo, kakšna se ti zdi razlika, če pride sem par, ki je že odločen da bo šel narazen, ali pa par, ki pride in mogoče še ne in se da še kaj na tem narediti? Kako se delo razlikuje, na kakšen način pristopati?

Ja, večina parov, ki pride na center za socialno delo na predhodno svetovanje, to si si najbrž malo prebrala, večina parov je že odločenih, da se razidejo. Skratka, pri njih je situacija že prestopila po navadi kritično mejo. Tako da je zelo malo primerov, vsaj jaz sem jih imel zelo malo, ne vem kako imajo drugi, mogoče kakšen primer je gotovo bil, da se je izkazalo, da ta zveza ni še čisto na koncu, da bi še probala, da je še nekaj, kar ju povezuje. Tako da v tem smislu bi se potem delo zelo razlikovalo. /Ker tak par bi morali nekako usmeriti v strokovno svetovanje paru. (B3)/ In jima probat pomagat pri ohranitvi zveze, če si to želita. (B4)/ Medtem ko par, ki je že odločen, potem se dela na break-upu. (B5)/

Kakšne so izkušnje, je več parov, kjer se samo eden odloči za predhodno ali skupaj?

Različno. Obojih je kar veliko. Statistično ne vem, kaj bi rekel. Po izkušnjah in občutku je pa in teh sporazumnih kar nekaj in tudi teh, ki je na predlog enega. Tako da oboje.

Kako se pa potem tukaj delo razlikuje, recimo če se oba strinjata ali pa če eden bi še vztrajal, eden je pa čisto odločen?

Ja, to je težka situacija za par. Kako se pa dela, ne vem, /če eden na vsak način hoče se raziti, se pač tukaj dela to kar se dela v predhodnem svetovanju. (B6)/ To pa je, da se informira par kakšen je sam postopek ločitve, razveze, v postopkovnem in pravnem smislu. (B7)/ V predhodnem svetovanju zapisnik na sodišče, morata oddati vlogo, morata iti na sodišče, sodišče ju potem razveže, odločba in tako. Se pravi, eno je pravna razveza, eno je pa čustvena razveza. To sta na nek način dve različni stvari. Pravno se raziti, postopkovno prek postopka, ali pa se raziti čustveno, to je druga stvar. Nekje pravijo, čustveno eno do dve leti, da se človek loči od nekoga. Da gre čez vse te faze čustvene in tako. Tako da je to potem, če sta si tukaj malo različna, bo šel eden naprej s postopkom, postopek se bo izpeljal, ta ki še ni za ločitev bo moral ta čustveni vidik, mogoče mu bo malo težje predelat. Ne vem, mogoče je še z eno nogo, z enim delom sebe zelo v odnosu, pa mu je težko iti stran, mogoče ima še rad tega partnerja, pa tako...

So kar take velike teme v ozadju teh ločitev. /Ki se jih mogoče tukaj sploh ne dotikamo toliko, (B8) /ker se bolj ukvarjamo s postopkom, z otroci. (B9)/

Okej, glede otrok me še zanima. Kakšne imaš izkušnje s tem, ali prihajajo na predhodno svetovanje samo pari s skupnimi otroki in morajo priti, ali pride tudi kakšen par, ki mogoče nima otrok in si želi zadeve urejati prek CSD-ja?

Ne, pari brez otrok ne bodo prišli, ker jim ni treba, jim center za socialno delo ni potreben pri razvezi. Če je par brez otrok poročen, lahko direktno na sodišče, ne rabi urejanja teh starševskih vprašanj. Tako da taki pari ne prihajajo na center. Redko. Mogoče kdaj kdo je prišel na kakšno informativno srečanje, jim potem pojasnimo, da vloga centra tukaj ni potrebna. Ker vloga centra v teh postopkih je /pomagati staršem pri ureditvi vprašanj, ki se navezujejo na otroka, se pravi skrbništvo, stiki, preživnina. (B10)/

Kako pa postopate v primeru visoko konfliktna razveze, če se zdaj osredotočiva na predhodno svetovanje, glede na to, da je to glavno področje dela? Kaj je tisti prvi znak, da sploh prepoznaš, da je visoki konflikt prisoten?

Zdaj tako, po enih raziskavah, oziroma primerjavi tipoloških študij partnerskih konfliktov, lahko na partnerski konflikt gledaš skozi kontinuum. Kjer so na eni strani pari z nizkim konfliktom, pari s srednjim konfliktom, pari z visokim konfliktom. Z visokim konfliktom, ki eskalira v nasilje. In pari v zlorabljaljivih odnosih. In značilnosti v bistvu teh visoko konfliktnih zvez, ena od značilnosti so to, da je zelo napeta dinamika med njima. /Veliko je obrambnega vedenja, (B11)/ /veliko je kritiziranja, (B12)/ /veliko je napadanja, (B13)/ /veliko je umikanja, (B14)/ /veliko je distanciranja. (B15)/ /Konflikti zelo hitro eskalirajo, (B16)/ majhne teme eskalirajo v konflikte, zelo sta oba v teh zelo obrambnih pozicijah. Zelo veliko je napadanja. /Zelo veliko je ne-varnega občutka, ni neke varnosti, tako ne-varno čustveno vzdušje. (B17)/ /Veliko je jeze, (B18)/ /lahko je bes, (B19)/ /lahko eskalira v agresijo, lahko eskalira v neko nasilje. (B20)/ /Sovražno vzdušje. (B21)/ To so samo ene stvari, ki sem ti jih povedal. /Ne moreta se zmeniti, (B22)/ /intenzivna dinamika med njima. (B23)/ V napad gre, /veliko je »ti« sporočil: (B24)/ »Ko si ti, ko si ti, ko si ono, ko nisi tega, ko si to naredil.« Skratka, tako nekako jih prepoznaš. Saj stvari so še ful bolj kompleksne, ampak tako na hitro, zelo na hitro so to pari, ki ne dosežejo dogovora, kjer je vsak vkopan v svoje pozicije. /Ko ne popuščata. (B25)/ /Ko se ne zmoreta slišati. (B26)/ /Ko je vsak na svojem, ko je vsak v neki svoji, (B27) kako bi rekel, tako jih prepoznaš te pare. In zelo dostikrat ne pride do sporazuma. /Zelo dostikrat se konflikt odvija v pisarni, ful intenziven konflikt, (B28)/ /moraš lahko zelo močno posredovati. (B29)/ Zelo veliko je jeze, zelo veliko je obtoževanja. Ta konflikt se ti tukaj pojavi, pri tebi, takoj. /Vlečeta stare zgodbe, stare stvari, pa to, kar je bilo, pa to, kar je bilo, (B30)/ »Pa takrat ko si to naredil.« Tako da, to so neke značilnosti visoko konfliktnih parov. Tako da je to zelo zahtevno delo na nek način. Zelo se pri njih zadeva, kot značilnost teh visoko konfliktnih parov in družin, /te nezdrave koalicije. V bistvu en starš zelo povezan z otrokom, drug starš z drugim otrokom, zelo nezdrave koalicije. Temu se reče ta triangulacija. (B31)/ Ne vem, če si že kdaj slišala za to. /Vlečeta v

konflikt otroka, vlečeta v konflikt starše. (B32)/ In ko so na točki razveze, imaš dostikrat tabore. Moja družina pa tvoja družina. Mi, ko prav slišiš: »Ja bomo mi pripravili vlogo,« »Ko bomo mi se odločili,« »Ko bomo mi.« Že vidiš, da so si naredili totalne tabore med sabo. Te triangulacije, to so ful hude stvari, to so zelo močni psihološki mehanizmi, ki delujejo. Oni vlečejo potem, delajo triangulacije s strokovnjaki. /Odvetnika vlečejo notri, policijo, nevladno organizacijo, svetovalko, svetovalca vlečejo na svojo stran. (B33)/Vsak se oboroži s svojim taborom. Tako da so to lahko zelo hard zadeve.

Tukaj se mi je tako porajalo smiselno vprašanje, kakšen je odnos takšnega para do socialnega delavca? Do tistega, ki izvaja predhodno svetovanje?

Ne vem, zelo različno, bi rekel. V mislih imam en par, ko sem nazadnje mnenje za sodišče delal. Jaz sem kar nekako ob teh svojih metodah in znanju in izkušnjah jih okvalificiral kot visoko konflikten par. Tako, ona je bila zelo, kako bi rekel, arogantna. Tako vzvišena, arogantna, tako: »Center nič, to nič ne pomeni, mnenje centra to ni nič, odvetniki so, sodni izvedenci so tisti, ki imajo neko veljavo.« Tako tak vzvišen, prezirajoč, aroganten odnos recimo, to imam zdaj v mislih. Eno osebo ane. Tako da je potem to čisto odvisno. Ena stran je lahko čisto v redu, čisto sodelovalna. /Dostikrat je pa zelo veliko neke nemoči, (B34)/ ker to izhaja iz njunega odnosa. /Zelo veliko frustracije, (B35)/ ene nemoči, tako da je potem tudi ta odnos nekako, ni toliko upanja, ne moreš toliko ponuditi takšnemu paru. To je potem tudi za tak par, kako bi rekel, je to na nek način zelo težko, ker sta tako ujeta že leta v neko tako ful zahtevno dinamiko. Po eni strani lahko zelo veliko pričakujejo od tebe, po drugi strani so lahko vzvišeni do tebe, po tretji strani se lahko zadeva nikamor ne premakne, pa se ti matraš kot en idiot tukaj. Tako da, tako zelo različno.

Ko je bilo omenjeno sodišče, kako pa se dela potem, ko se enkrat sodišče vključi? Kakšno je sodelovanje CSD-ja s sodiščem v primerih razveze, razhoda?

/Tisti pari, ki dosežejo sporazum v predhodnem svetovanju, mi že v predhodnem svetovanju napišemo oceno centra za socialno delo. Se temu reče mnenje. (B36)/ Že v predhodno svetovanje v zapisnik. In zapišemo, da je to mnenje recimo v korist otroka in da je situacija okej. In onadva, ko vložita na sodišče, to praviloma sodišče kar potrdi. Ker je mnenje centra že spodaj napisano. /Pari, ki so pa v močnih konfliktnih in niso sporazumni, pa mi tega ne napišemo. V predhodnem svetovanju ne pišemo mnenja. (B37)/ /Oni gredo pa na sodišče (B38)/ /in potem sodišče vrne zadevo k nam še enkrat, da pripravimo mnenje, (B39)/ kaj bi bilo v korist otroka. Oziroma ali je predlog tistega, ki ga je dal na sodišče, v korist otroka. Takrat pa mi izdelamo to mnenje. To je pa bolj zahteven postopek. In kakšna je naša metodologija, v bistvu pridobitve tega mnenja, izdelave mnenja. /Skratka, pogovor z njima, en pogovor, več pogovorov. (B40)/ /Opazovanje komunikacije, (B41)/ /opazovanje dinamike, (B42)/ /opazovanje sodelovanja med njima. (B43)/ /Preverjamo stvari, kakšne imata pogoje, koliko se zmoreta na potrebe otroka osredotočiti. (B44)/ Koliko je ta konflikt prežl, ker dostikrat je tako pri teh visoko konfliktnih razvezah, da ta konflikt v katerega sta onadva tako močno ujeta, obarva celo situacijo. Če si predstavljaš,

onadva sta tako v temu noter, v tem fajtu, v tej frustraciji, v tej nemoči, v tej jezi. Prevaranosti, besu, da to vse prežame. /In onadva lahko slabo vidita potrebe otroka. (B45)/ Ena od potreb otroka je pa tudi, da živi v varnem okolju. To je ena temeljnih potreb, ki jih mi ljudje imamo. In če je visoki konflikt, ni varnosti. In to ocenjujemo. Skratka, metodologija. Pogovor, opazovanje. /Pogovor z otrokom. (B46)/ /Obisk na domu. (B47)/ /Mnenje drugih institucij, vrtca, šole. (B48)/ /Povzetek predhodne obravnave, ker gledamo kaj je že bilo vse, (B49)/ a je bilo nasilje, a je bilo to in ono. /In na podlagi tega oblikujemo mnenje. (B50)

Če prav razumem, gre v takšnih primerih najprej za predhodno svetovanje in potem, če CSD presodi, da je visoki konflikt, se posebej sproži postopek za mnenje? Ni to več v okviru predhodnega svetovanja?

Tako. Ker imamo potem tudi ločene spise. Imaš predhodno svetovanje, /če je sporazum dasta to na sodišče in praviloma sodišče ne vrača več nazaj. (B51)/ Kadar pa ni sporazuma, onadva dasta na sodišče, /v predhodnem ni napisano tisto mnenje centra (B52)/ /in sodišče mora preden odloči pridobiti mnenje centra, zato pošljejo še enkrat. (B53)/ /In mi potem odpremo nov spis. Ta se pa imenuje mnenje v sodnih postopkih. (B54)/ Za varstvo koristi otroka, /takrat pa izdelujemo to mnenje, ki je seveda bolj zahtevno. (B55)/ Ker na tistem relativno hitro vidimo, da onadva sta se sporazumela, imata nek načrt za naprej, stvari načeloma štimajo, nimamo nekih zadržkov. /Medtem ko tega, ko sta v hudem konfliktu, moramo pa bolj situacijo raziskati. (B56)/ Za drug postopek gre, ni to več isti postopek.

V katerih primerih pa pridobivate mnenje otroka? Kdaj se vam zdi najpomembneje, da se glas otroka pridobi?

Ja, tako neko nenapisano pravilo je oziroma je tudi napisano, ampak ne čisto točno opredeljeno, /da ko je otrok sposoben razumeti pomen postopka, ima možnost in pravico, da se ga povpraša. (B57)/ /Ko je star petnajst let, ima on že procesno pravico. Ima delno poslovno sposobnost. (B58)/ in ima že prav status, ne vem zdaj kako bi to pravno točno opredelil, ampak ko je star petnajst let, /ga je treba prav seznaniti, da ima pravico sodelovati v tem postopku (B59)/ /in se do tega opredeliti. (B60)/ /Kadar so zahtevni primeri, otroka na nek način, če se le da, ga povprašamo (B61)/ oziroma ocena strokovnega delavca. /Pazimo tudi na to, da s postopkom ne obremenjujemo otroka. (B62)/ Ampak po navadi se to v zahtevnih primerih izkaže kot zelo nujno in zelo dobro.

Kako pa pridobivate ta glas otroka, na kakšen način?

/Tako, da ga povabimo na pogovor na CSD. (B63)/ /Lahko bi šli tudi v šolo, (B64)/ tako da čisto različno kako se tega lotiš. Se prilagajamo oziroma pri teh ločitvenih postopkih otroka po navadi kar sem povabimo.

Kakšne imate izkušnje s starši, v smislu odobravanja tega sodelovanja?

Načeloma odobravajo, so tudi kakšni primeri ko tega ne odobrijo, petinsedemdeset odstotkov gotovo odobrijo starši, da se pogovorimo z otrokom. Če pa ne odobrijo, pa o tem obvestimo sodišče, da starši tega ne odobravajo. Pa če mi še vedno smatramo, da bi bil pogovor z otrokom potreben, /lahko sodišču napišemo, da predlagamo, da sodišče odredi pogovor z otrokom. (B65)/

Kdo pa vodi pogovore z otrokom?

To je pa stvar dogovora, /po navadi kar tisti strokovni delavec, ki vodi sam primer. (B66)/

Katere strokovnjake še vključite, če gre za otroka, ki je premajhen, ima kakršnekoli težave v razvoju?

Ja, lahko se seveda, dostikrat se pridobi mnenje svetovalne službe v vrtcu ali v šoli, to je tam svetovalna delavka, psihologinja, pedagoginja, kakorkoli. Če je otrok vključen še v kakšno drugo obravnavo, se lahko pridobi tudi mnenje te druge obravnave. Tudi to bi lahko naredil v tem postopku, imaš kar v redu pooblastila. Poročilo svetovalnega centra bi lahko zahteval, poročilo razvojne ambulante bi lahko zahteval, če pa tega ni /in je otrok premajhen, potem imaš edino možnost, da predlagaš postavitev sodnega izvedenca, kliničnega psihologa. (B67)/ To se dela v praksi ja.

Kako se pa tebi zdi, da vpliva razveza na otroka?

/Jah, jaz mislim, da vsaka razveza zelo zaznamuje otroka. (B68)/ Tako nekje po podatkih, evidence based če gledamo po literaturi, /praviloma ima razveza negativen vpliv na otroka. (B69)/ Vsaka razveza otroka zaznamuje. /Visoko konfliktna ali pa tam kjer je bilo nasilje, pa še toliko bolj. (B70)/ /Malo je seveda odvisno tudi od otroka in njegove odpornosti, vsega tega, tudi predhodnih izkušenj, kakšna je navezanost na starša itd. (B71)/ Tako da, če je to nek slab miks vsega, slabih odnosov, visokih konfliktov, pa potem še razveze, je to seveda zelo negativen vpliv na otroka. /In ti otroci imajo hude posledice, (B72)/ kakorkoli to gledaš. /Je neka varovalka da se starši, če se že razhajajo, da se razidejo na v redu način. (B73)/ Čeprav vsaka ločitev je zahteven čustven proces, to ni samo stvar nekega postopka, kot se mogoče malo naivno gleda. /Kakorkoli, je to zahtevna čustvena reč. (B74)/ In tako kot je za odrasle to zahtevna, je tudi za otroka. Tega se mogoče premalo, tega čustvenega vidika se v teh postopkih na centru za socialno delo ful premalo zavedamo. Kako so to iz čustvenega vidika zahtevne stvari. Tako da ja, razveza, ločitev je zahtevna reč. Verjetno za nekoga, ki je že v hudem nasilju pa hudem konfliktu, /je razveza olajšanje, kar pa ne pomeni, da ni utrpel negativnih posledic. (B75)/ Ki se mu kažejo potem na različnih nivojih, čustvenem, telesnem, socialnem, kognitivnem, duhovnem.

Kako se po navadi otroci odzivajo na pogovore s socialnimi delavci?

V redu. Po mojih izkušnjah kar zelo v redu. Načeloma kar zelo okej, otroci so po navadi zgovorni, povedo stvari kakršne so, veliko izveš od njih. /Dobiš eno drugo sliko, malo drugače lahko začutiš vse skupaj, o družini. (B76)/ Tako da načeloma, meni se to po navadi zelo dobro izkaže.

Tukaj se mi potem še eno vprašanje pojavlja. Ali si starši kdaj želijo biti prisotni pri pogovoru?

Ma nimajo, mogoče kdaj je bil kakšen tak primer da je izrecno zahteval, ampak to že kar nekako v osnovi na začetku povemo, da ta pogovor je samo med otrokom in strokovnim delavcem. Da res damo otroku možnost, da lahko pove brez vpliva staršev. /Lahko si pomagaš s tem, da daš še nekoga drugega zraven, (B77)/ lahko tako rečeš: »Glejte, bom še eno strokovno delavko povabil, da bo to res objektivno, da ne boste skrbeli glede tega.« Tako lahko en tak trik narediš, če ima starš težave, načeloma pa kar gre.

Predhodna svetovanja izvajate po dva sodelavca ali eden?

Po navadi eden, razen /če so kakšne zahtevne stvari, pa povabimo še zraven. (B78)/

Mogoče sem še pozabila vprašati, koliko pogovorov bi ocenil, da je običajno v postopku predhodnega svetovanja?

/Ja, zelo pogosto je samo en pogovor, (B79)/ občasno sta dva pogovora, ali pa trije pogovori. /Kaj več pa že ne kot trije pogovori, (B80)/ ker potem je na nek način tukaj tudi možnost mediacije. Pa tudi dostikrat je tako, da če v treh pogovorih nekako vidiš, da to ne bo šlo, potem je dobro da dasta predlog na sodišče, pa bo potem postopek za oblikovanje mnenje, pa potem še enkrat probamo ta proces peljati. Je pa tako moje mnenje, da je pri nas sistem pomanjkljiv v tem smislu, da je premalo nekega storitvenega dela tukaj. Da bi nekdo s temi pari, ki se razhajajo, delal svetovalno. Da bi se dobili redno, deset do dvanajstkrat, tri mesece, to je nekje minimalna obravnava. Sploh tisti pari, ki ne zmorejo najti sporazumov, da bi se z njimi delalo.

Glede tega storitvenega dela se mi zdi, da je včasih že to, kako javnost gleda na CSD-je, pokazatelj. Zanima me še, kako prepoznavate, kdaj gre za nasilje in kdaj za visok konflikt? Kaj je tisti pokazatelj, kje je meja?

Vprašanje za milijon dolarjev, ane? Kolikor sem se jaz tej temi posvečal, bi lahko tudi tako rekli, /da v bistvu je visok konflikt neki nenehni spori, (B81)/ /okrog skrbništva, okrog stikov, okrog drugih elementov izvajanja starševske skrbi. (B82)/ /Zelo napeto vzdušje, napeta komunikacija, (B83)/ to je tisto navzven, ne. /Dolgotrajni sodni postopki, ponavljanje postopkov. (B84)/ Prijave o slabem starševstvu, to je tisto kar je navzven. Bi lahko tudi tako gledali, da je visoka konfliktnost nek simptom globljih težav v družini. Zdaj pa, eno so težave povezane z nasiljem, to bi mogoče res lahko nekako ločili, se pravi tudi tukaj ni vse nasilje enako, ni vse nasilje isto stopenjsko, ni vse nasilje isto težko. Ampak kljub temu ne, simptom je lahko, da gre za neko dinamiko nasilja v družini, lahko pa gre za neke druge stvari, te druge stvari so pa dostikrat neke zasvojenosti, recimo alkohol je lahko problem, droge so lahko problem. Lahko so težave v duševnem zdravju, depresivnost, elementi osebnostnih motenj. Ne, vprašanje delitve premoženja, spor okrog tega, in to je tisto v ozadju, kar nekako spodbuja, da zadeva navzven potem se vidi kot visoka konfliktnost. Iz tega vidika mogoče ta izraz ni najbolj primeren, ker gre za neke druge težave v družini. /Mogoče še to dodam, kar je v teh procesih pomembno, je izključiti

nasilje ali pa ga ugotoviti. (B85)/ In če ga ugotovimo, gre za razvezo dinamike nasilja, če ga pa izključimo, čeprav tudi tukaj je veliko nekega sivega polja, lahko so samo neki manjši elementi nasilja. /Ampak nekje da ga pa v osnovi izključimo, pa potem govorimo o nekih visoko konfliktnih zvezah, (B86)/ ki seveda to visoko konfliktnost pogajajo različni faktorji, različne dinamike. Od odnosa, posameznika, širših kontekstov družine in tako dalje, socialnokulturnih kontekstov. /Mogoče se je bolje fokusirati na to, kaj se dogaja v družini. Kaj dela kdo, kdo zapleta situacijo, kdo zapleta odnos, kakšen je odnos z otrokom, kakšna je navezanost z otrokom. Skratka, da se opisuje dinamiko. (B87)/ Ker pomoje to več pove. Zato je treba, sploh v teh sodnih postopkih, čim bolj opisovat kaj se dogaja in kakšne so dinamike. To ti da neko širšo sliko družine.

Kaj se vam zdi, z vidika socialnega delavca, kakšne so napake oziroma do kakšnih napak pride, če strokovni delavec ne prepozna, da gre za nasilje in ne visok konflikt?

Jaz mislim, da tukaj so kar velika tveganja. Ker če se ne prepozna dobro teh dinamik nasilja in te zlorabe moči in vsega tega kar povzročitelji lahko počnejo. /Zato se meni zdi zelo pomembno poznati teorijo. Ne, teorijo o nasilju, teorijo kaj se dogaja v teh dinamikah nasilja. (B88)/ Ker napake in pa tveganja so pa ta, /da se recimo otrok dodeli v skupno skrbništvo, (B89)/ /da se v določenih primerih dodeli povzročitelju nasilja, (B90)/ ne, /da se odmeri previsok obseg stikov povzročitelja z otrokom. (B91)/ Sploh če govorimo o situacijah, ko mi recimo imamo tako situacijo, ko je bila ženska v varni hiši, v kriznem centru, ko je bila prijava na policiji, ko je obiskala zdravnika, ko so stvari relativno evidentne in v bistvu hude, ne. Ker za manj hudo nasilje ljudje, saj ne kličejo policije kar tako, pa grejo v take hude postopke. Sploh kadar imamo mi take situacije, da je stvar relativno dosti jasna. Ker so bili sproženi ti postopki pred različnimi situacijami. Takrat je zelo pomembno, da če mi nekako ne kličemo povzročitelja nasilja na odgovornost, na prevzemanje odgovornosti za svoje vedenje, ne, potem je dajanje otroka v tako okolje na nek način tveganje. Tukaj institucije, strokovnjaki izvemo samo delček stvari, ki se dogajajo. Kaj se pa v družinah potem dogaja, kaj se dogaja po razvezi, po ločitvi, tega pa mi ful dostikrat ne vemo. In pri nasilju se lahko ti otroci in te matere soočajo s hudimi težavami. Ker ti ljudje ne bodo kar tako popustili, bodo lagali, bodo grdo govorili otroku o mami. Bodo izvajali kontra starševstvo, nalašč bodo delali te stvari, ki nervirajo drugo stvar. In tako dalje in tako dalje. In če mi tega ne vemo, kakšna so tveganja, v teoriji tudi, lahko delamo hude napake. Ker povzročitelji pa pač, glejte, bereš to literaturo pa teorijo, če govorimo o evidentnem nasilju, so oni mojstri prikrivanja. Mojstri minimaliziranja, mojstri zakrivanja, mojstri spreobračanja. In oni, to se morajo strokovnjaki ful zavedat. Da ti ko imaš tukaj neko situacijo, ko ti govoriš s človekom, moraš vsako stvar z rezervo vzeti. /Dogaja se pa to, kar se dogaja v praksi pa dejansko je pa to, da se z rezervo vzame matere. Pa da se temu ne verjame. Pa da ko one izpostavljajo probleme, da se dvomi. (B92)/ Tukaj so vsa ta tveganja.

Če prav razumem, se vam zdi največje tveganje, da se potem otroke izpostavlja. Ne samo otroke, tudi ženske. Nekemu nadaljnjemu nasilju oziroma nevarnemu okolju.

Točno to. /Ali pa se jih sili v stike. Ki jih otrok, izraža, da jih ne bi imel, ker se ne počuti varno. (B93)/ Dostikrat smo imeli situacijo, ko otrok ne želi na stike pod nadzorom. Pa se jih na vsak način sili. Takšnih situacij je ogromno. Tukaj prihaja do enih takšnih velik tveganj in pomoje tudi napak, ko se potem na vsak način: »Ja, otrok mora imeti stike z obema staršema«. Ta pro-stiki usmerjenost, ne. Včasih pa pač je tudi dobro, da otrok nekaj časa nima stikov. Pa včasih je tudi dobro, da nekaj časa mine. Mogoče bi bilo smiselno, da bi bili večkrat stiki pod nadzorom, ampak mi nimamo takšnih kapacitet to izvajati. To vse so neka taka tveganja, to ste ful dobro povzeli, veliko tveganje je, da je otrok po razvezi, in mama, izpostavljen nadaljnjim tveganjem, škodi. In tako dalje. In da institucije, strokovnjaki, tega ne poznajo, ne prepoznajo. /Pa potem tudi ta očitanja mami, ona ni pripravila dobro otrok na stike, ni naredila dobro svoje vloge, ni dober starš. (B94)/ /Zelo so tudi ta prepričanja, če je pač živela v nasilju, to pomeni avtomatsko ni dobro poskrbela za otroka. (B95)/ Da se njih krivi. Polno takih mitov, prepričanj, ki se jih strokovnjaki držijo. In če ne poznaš dobro teh kompleksnih dinamik, ki tečejo v ozadju, ti enostavno tega ne veš in ne delaš dobro. Mogoče to, zame je bilo to zelo pomembno spoznanje. Ko sem študiral Bancrofta, on navaja v svoji knjigi, da je v bistvu v visoko konfliktnih zvezah do petdeset, po nekaterih podatkih celo do petinsedemdeset, v bistvu primerov, gre za dinamiko nasilja v ozadju. To je pa eno tako ful pomembno spoznanje. Da je treba tukaj biti res zelo pozoren in na nek način izključiti nasilje oziroma najprej pogledat, če nekaj zgleda visoko konfliktno, je treba najprej izključiti nasilje. Šele potem lahko govorimo o tistih nekih res visoko konfliktnih razvezah, ne. /Ker predpostavka visoko konfliktnih zvez je, da imata oba problem, oba sta problematična. (B96)/ Če mi prehitro označimo neko zvezo kakor oba sta enakovredna, se moramo ful izogibati, ne. Te sorazmernosti, tega, to je ful problematično. Ker pri nasilju vemo, da je problematičen faktor glavni povzročitelj. Zato moramo biti pozorni in to izključiti.

9.2.3. INTERVJU C

Bi vas vprašala za začetek, v okviru katerih področij na CSD-jih sploh sodelujete s pari? In z zakonskimi in zunajzakonskimi pari, ki se želijo razvezati oz. raziti.

/Predhodno svetovanje, (C1)/ /pa potem postopki na sodišču. (C2)/ Se pravi, razvezni, statusna mi rečemo, kadar gre za dodelitev. Otrok mladoletnih.

Česa se pa mogoče v praksi več izvaja od tega?

Predhodnega svetovanja, ker tu se včasih potem sporazumejo pa mi v nobenem postopku ne rabimo več sodelovati, na sodišču. Tako da predhodnega sigurno več. /Partnersko svetovanje sem še pozabila, (C3)/ ki ga center izvaja. Zdaj pri nas to toliko ni bilo, zato ne omenjam toliko tega.

Okej, kako bi rekla, da se po vašem mnenju razlikuje vaše delo, če pride k vam par, ki je že odločen, da se bo razvezal ali če pride par, ki ni še čisto prepričan?

/V vsakem primeru, tudi če se jasno odločijo, jaz vedno vprašam, če so sigurni. (C4)/ Tudi jim vedno povem, da se lahko kadarkoli spremeni, da to je življenje, /da če si premislijo se bodo postopki ustavili.

(C5)/ Ker predhodno je njihov postopek in ga oni vodijo. Tako da to jim v vsakem primeru povem, /kadar niso sigurni napotimo v kakšne oblike svetovanja, tudi povemo, da je možno pri nas tudi. (C6)/ Je pač težava, ker pri nas je čakalna malo daljša kot drugje, se mi zdi. Ampak eni se odločijo. Ali pa probajo kaj spremeniti. Včasih bom rekla, tudi ta uvodni razgovor, eden kliče od tega, da si premislijo. Ker gremo skozi zadeve, ki jih je treba doreči za otroka. /Se pravi, kje bo v času praznikov, kje bo, vse to gremo skozi, preživnino, dodelitev. (C7)/ In eni, bom rekla, takrat šele ugotovijo kaj to dejansko pomeni, ko je to rešeno pa zaključeno. Da bo še vedno potrebno sodelovanje in si tudi takrat potem premislijo. Ker se jim prav vidi, saj veste, pride potem do joka, nekih čustev, se prav vidi kje je tista točka, ko se zavejo, da je to zdaj zelo drugačna situacija. /Tudi dostikrat govorim o tem, kaj so otroci tu povedali, (C8)/ mali otroci vedno si želijo oba starša skupaj, ne glede na vse. Večina otrok izraža to željo in bom rekla, da takrat se šele zavedajo eni, dejansko sliko. Tako da ja, vedno govorimo o teh zadevah in možnostih. Gremo skozi ne glede na to, tudi če mi rečejo: »Ne, ne bova več skupaj.« Ne pomeni, da sodelovanje ne ostane, da ne potrebujejo nobene komunikacije, to vse mora ostati.

Kako se pa po vašem mnenju razlikuje sodelovanje s tistim parom, ki se sporazumno razvezuje oziroma razhaja, da sta oba za to, ali s parom, kjer je morda en partner bolj naklonjen razvezi kot drugi?

/Mi vedno iščemo koristi otrok. (C9)/ Vedno gremo na to, kaj morata starša dogovoriti in v bistvu ni pomembno, ali se oba želita razvezati, /ker razveza v vsakem primeru gre naprej. (C10)/ In to tudi povemo. Da pač, če eden ne želi več biti v partnerski zvezi, se ga ne da prisiliti in je treba ne glede na to iti v urejanje zadev za otroke. /Tako da vedno gremo po istem principu. (C11)/ Se mi zdi, da tako ko razmišljam, ni nekih velikih razlik. Ker mi vedno govorimo potem o dodelitvi, o stikih, ki so pravica otroka... Tako da, ne glede na to, če si eden ne želi, bo moral to sprejeti. Takrat pač to poudarjamo, da je treba to sprejeti, /da pa je treba vseeno zdaj sodelovati za dobrobit otrok. Mogoče malo več poudarka na tem delu, (C12)/ /pa tudi malo več poudarka na tem, da si poiščejo pomoč, tisti drugi, ki mogoče si tega ne želi. (C13)/ Tudi vprašamo mogoče malo več, če bi si drugi želel neko skupno pomoč, če bi to lahko pomagalo. Pa saj veste, odvisno, eni so zelo pripravljeni sploh kaj govoriti o teh zadevah, eni pa res želijo strogo to: »Zdaj bomo določili, gotovo.« In takrat potem ni neke možnosti za terapije in neke zadeve, če sploh. Mogoče malo več na to temo sprejemanja odločitev drugega v tem primeru, kadar se eden ne želi razvezati.

Mogoče na tem mestu še to. Kolikor vem, se predhodno svetovanje večinoma izvaja zaradi otrok, ker pari, ki imajo skupne otroke, se morajo udeležiti. Me pa vseeno zanima, ali imate kakšne izkušnje s pari, ki nimajo skupnih otrok, pa se vseeno želijo prek predhodnega svetovanja sporazumeti?

Ne, mislim da se niso v tem času obrnili na center. Jaz sem tu enih pet let. Pa ni bilo, da bi kdo sploh želel. Mislim, da iščejo bolj ali pravno pomoč ali izven centra.

Koliko bi pa rekli, da imate v povprečju srečanj s parom v okviru predhodnega svetovanja?

/Če gre proti sporazumu, bom rekla eno, dve. (C14)/ Ker po navadi, ali se res dogovorijo in lahko zaključimo ali pa si dajo neko poskusno dobo. Bom tako povedala. Če oni so že pred nekaj časa se razšli, pa nekako funkcionirajo že dalj časa na ta način, kot ga bodo zdaj samo potrdili uradno, potem je to eno srečanje. Včasih imajo, kot sem rekla, poskusno dobo. /So pa kakšni težji primeri, ko pa traja tudi več let, je pa nenehno sodelovanje. (C15)/

Pa v tem primeru, tudi če traja več let, vseeno je to postopek predhodnega svetovanja?

/Običajno se odpira in zapira. (C16)/ Pa je en praznik sporen, pa je en trening sporen. Imamo enih pet, šest primerov, ko to traja že tudi šest, sedem let.

Mogoče na tem mestu relevantno vprašanje. Kaj pa tisti pari, kjer je prisoten visoki konflikt? Kako sploh prepoznate, da gre za visoki konflikt?

/To se s časom pokaže, ne. (C17)/ /Jaz vedno poudarjam na prvem srečanju, da si starši čim bolj opredelijo zadeve v izvršilnih listinah. (C18)/ Ravno zaradi tega, da ko pride do konflikta, če pride, da imajo neko rešitev, kako funkcionirati. Ker drugače že tu lahko pride zelo velik konflikt in se potem vleče. Tako da tu probamo že neko zaščito delati, pri vseh. Se pa s časom izkaže, kakšen način sodelovanja bosta starša imela. Mi jih v bistvu prepoznamo po tem, /ko se nenehno vračajo. (C19)/ /Nenehno iščejo pomoč, ne morejo sodelovati, niti za uro. (C20)/ /Očitki, slike, maili, to vse leti konstantno. (C21)/ /In v bistvu tako, da bi iz prve vedela, je nemogoče reči. (C22)/ Ker eni se zmenijo, rečejo vse po dogovoru, to so bili tako najslabši začetki, ko sem še sprejemala te po dogovoru in potem so bili v enem tednu nazaj. Recimo ti, ki so bili potem visoko konfliktni, po enem tednu nazaj iz sodišča so bili že na centru znova, ker nekaj ni bilo okej. Tako da, sčasoma se to pokaže, kdo res ni zmožen sodelovati in hitro se obrne. Se mi zdi, da eni se res lahko dogovorijo na tistem srečanju vse, /potem pa se pokaže čez dva, tri mesece, vse narobe, začasne odredbe. (C23)/

Kakšne razlike pa opazate, par, ki se sporazumno razhaja ali par, ki je visoko konflikten, kako se tak par do vas obnaša kot do strokovne delavke?

/Pri visoko konfliktnih se opazi, da zelo želijo pridobiti strokovnega delavca na svojo stran, (C24)/ vsak starš. In to z dokazi, klici, to kar sem naštevala, maili, vprašanji. Pa ni težava odgovarjati, ampak mi dokaznih bremen pa to ne rabimo ne, to niso naši postopki. Tako da, tu se vidi, /da zelo želijo, da bi dobili potrditev, da delajo prav, da drugi pa ima vse narobe. (C25)/ /Ampak jaz nenehno jih usmerjam v to, da nas ne zanima, kdo dela prav, kdo dela narobe, nas zanima korist otroka, kaj je najboljše za otroka (C26)/ in ne njuno, ne vem, kdo je dal boljše kosilo. Tudi to so slike, ni da ni. Medtem ko pri teh, ko se sporazumejo, se dostikrat v razgovoru vidi, da nekako, /ko govorimo tudi o najhujših situacijah, pa zakaj je potrebno neke stvari določiti, da so zelo do tega občutljivi. (C27)/ Da jih zelo tako: »Joj, tega pa nočemo,« medtem ko pri visoko konfliktnih /se takoj obrnejo drug proti drugemu: (C28)/ »To boš ti

naredil njemu.« Tu so ene take razlike v funkcioniranju. Vidi se, da tam, kjer se ljudje zavedajo kaj so lahko posledice pa kako grozoviti so lahko ti postopki, tudi gredo v sporazum bolj, pa bolj se odzivajo na te zadeve z nekimi čustvi. Proti otroku, ne proti drug drugemu kot staršu.

Kako pa nadaljujete sodelovanje s partnerjema, ki sta v visokem konfliktu, potem ko se enkrat že vključi sodišče?

V bistvu takrat, tako že v predhodnem, jih mi seznanimo, da bomo mi podali mnenje v korist otroka v zadevi, če gresta v tožbo. /Prvo jih tako seznanimo z možnostmi, ki jih vsak ima. (C29)/ Če so komu stiki odvzeti, da lahko da začasno odredbo in tožbe, in kako nadaljevati postopek. /Ko pa sta na sodišču, pa v bistvu spremljamo kako sodelujeta, (C30)/ kaj se dogaja zdaj v tem času, /razgovore opravljamo, (C31)/ /mogoče tudi vključimo otroka (C32)/ /ali pa zagovornika otrok velikokrat. (C33)/ Tako da v bistvu sodelovanje je, bom rekla, enako. /Njima v podporo, kot svetovanje, (C34)/ kako naprej, kako bi bilo najboljše, /včasih tudi seznanjanje mogoče kaj bi bilo naše mnenje, (C35)/ da je potem njima lažje sestaviti. Vse kar bi njima pomagalo, da ne rabita vzpostavljati nekega konflikta. Jaz jim tu vedno rečem: »Pa če je tako banalna stvar kot če je treba dati osebno otroku zraven, pa se glede tega kregata, vprašata pa bomo rešili. Ni se treba zaradi tega prepirati in zapletati.« Tako da v bistvu ohranimo isto sodelovanje. Je pa to potem vse nam v pomoč za mnenje, ne, za pisanje mnenja.

Kako pa s samim sodiščem sodelujete?

Mi na sodišče predložimo mnenje, ki ga zahtevajo. Se pravi o tem, kaj bi bila največja korist za otroka v postopku. Ta del, včasih nas tudi na obravnavo povabijo, še kakšna dodatna vprašanja. Predlagamo v bistvu, kaj bi bilo v korist. /Zdaj če pa ni možno ali pa so kakšne težje situacije, tudi predlagamo izvedenca. (C36)/ Na tak način sodelujemo s sodiščem. Je bilo tudi mogoče v kakšnem primeru, da smo šli opraviti pogovor, /pa je bila prisotna sodnica tudi ane, z otrokom. (C37)/ Tako da, to je naše sodelovanje. Zdaj seznanjamo, tudi ko že izdamo mnenje, ko dobimo neke nove informacije, jih potem posredujemo sodišču. Oni nimajo toliko dostopa do vseh informacij kot jih imamo mi, ko smo v stiku neposrednem.

Omenila ste že, da potem pridobivate tudi mnenje otroka. Pa me zanima, kako v postopkih razveze upoštevate glas otroka, torej njegove potrebe, želje...?

Ja, moje izhodišče je, da predvsem pri starejših otrocih je volja lahko zelo močna in želja. /In jo je zelo dobro tudi kar fejest upoštevati. (C38)/ To je moje stališče. Zato ker, najstnika na silo dati nekam, jaz si to ne predstavljam in že iz tega vidika. Drugo je, ko oba starša ogrožata otroka pa ga je treba zaščititi, to so drugi postopki. Tukaj pa, ne vem, je pač treba včasih pustiti neko pot temu otroku, pa ga upoštevati. Tako da, sploh pa če ima tehtne razloge, bogenedaj kakšno nasilje, kaj takega. Pač nimam dilem s tem, da je treba upoštevati. /Mlajši otroci pa bom rekla, po mojih izkušnjah večinoma se ne opredeljujejo. (C39)/ Saj mi jih tudi ne jasno sprašujemo, ampak tako ni zaznati, da bi težili k enemu ali drugemu. Oni

si vedno želijo oba starša skupaj, da se vzpostavi družina in tam tako ali tako mi izhajamo iz tega, da je pravica stikov pravica otroka. On rabi oba starša, v obsegu polovice, če se da, kar pa pač večinoma ni možno zdaj točno na minute. Tako da, jaz ga kar upoštevam kolikor ga imam možnost slišati.

Kako pa pridobivate glas otroka?

Zdaj bom tako rekla, trenutno je kar problem, ker imamo tako pomanjkanje. (*smeh*) Da v bistvu imam področja zraven tri, pač časovna stiska je. In zaradi tega otroke napotujem potem k zagovorniku, ker se mi zdi nesmiselno, da čakajo tukaj pa da je vse nekaj na hitro, mogoče vmes še kaj. Tako se ne da. Pred tem, pa verjetno še v prihodnje, ko se vrnejo s porodniške in bo lažje, /sem pa delala dosti z otroci pogovore sama. (C40)/ /In sicer na način, da ga starši pripeljejo, (C41)/ otrok je sam z mano tu, /predstavim na njemu primeren način, (C42)/ včasih narišemo te /genograme, (C43)/ to so pač potem tiste tehnike. Včasih tudi ne prideva do tega kaj si želi, pa samo imava pogovor, pa se zmeniva za še kakšno srečanje. Bom rekla tako, /njim je zelo razbremenilno. (C44)/ Ni to vrstnik, ki mu mogoče noče vsega povedati, ni starš, ne, lahko se pa pogovarja vseeno z nekom, ki je tudi že prej sodeloval. Tako da, dosti se jih želi tudi vračati, zato sem potem tudi mislila, da je mogoče zagovornik malo boljše, on je izvajal tudi do enajst srečanj in je malo več stika, mogoče malo lažje.

Omenila ste že, da če je mlajši otrok, niti ni take potrebe po sodelovanju. Kakšne so pa tiste bistvene razlike, če sodelujete z majhnim otrokom ali najstnikom recimo?

Ja, mali otroci, tam je treba se malo spoznati, /malo risati, kdo je družina. (C45)/ Take zadeve, te vzorce, družinsko drevo malo delamo, pa kako se tu razumeš, pa kakšne živali... Čisto drug pristop. /Oni rabijo več časa. (C46)/ /Pa teh direktnih vprašanj ni pri njih, ne. (C47)/ Tam imamo čisto druge tehnike tudi pogovora kot pa z najstniki. Pri najstnikih, v bistvu že sami pridejo, /jaz jih vprašam, če vejo zakaj so tu, (C48)/ pa že začnejo vse govoriti. Fajn je tudi slišati, ker dostikrat pol oni povejo, kdo jim je kaj povedal. In oni sami v bistvu že vejo zakaj pridejo, /že vejo točno kaj želijo povedati, že imajo ta izbor informacij. (C49)/ Se pravi, prilagodijo informacije temu kar rabijo za njih, da bo njihova želja upoštevana. /Medtem ko z manjšimi je bolj na igro, (C50)/ pa take zadeve. Včasih je prišlo tudi do tega, da nisva prišla do nekih želja sploh. Če ni hotel govoriti o tem, pač ni hotel, ne. Mi ne gremo na to, da mora zdaj priti do teh želja sploh da pove, ne. Tako da mi tipamo vse naokoli, potem pa če spregovori otrok, spregovori, če ne pa ne. /Tako da tu je vse zelo prostovoljno. (C51)/ Niti če otrok ne želi priti ga ne bomo na silo, niti slučajno, da hodi sem. Ali pa recimo so kateri starši, ki pripeljejo otroka pa ga potisnejo noter: »Zdaj bo pa sam povedal.« Ne. Na tak način ne.

Glede vključevanja otrok me potem zanima še, katere druge strokovnjake oziroma stroke vključite, če gre za otroka, ki je premajhen ali ima težave v razvoju in podobno?

Zdaj, mi imamo srečo, /da imamo na centru psihologinjo tudi, ki jo dostikrat vključim, v zahtevne primere sploh. (C52)/ /Včasih tudi greva na dom s kakšnim otrokom govorit, (C53)/ pa je potem ona z

otrokom in jaz s staršem. Na tak način, tako da njo zelo vključujem. Potem pa je edino izvedenec tisti še, ki lahko. Ne, zagovornik zdaj s kakšnimi posebnimi potrebami, to ne vem, nisem še imela izkušnje. Z malimi pa so že, petletnimi tudi, govorili. /Izvedenec pa najbolj, se predlaga na sodišče. (C54)/ Je pa pač čakalna, trenutno je leto pa pol.

Kateri profili pa so običajno izvedenci?

Mi predlagamo psihologa, ker gre za, po navadi še damo predlog, da se tudi oceni starša in njune sposobnosti. Pa otroka in je neki tak primeren profil psiholog, pedopsiholog, to so naši predlogi običajno. Pa je tudi uporabno potem za naprej.

Kakšne imate pa izkušnje s starši? Če predlagate pogovor z otrokom, kako to starši sprejmejo?

Najprej se, eni se zelo ustrašijo, samo potem ko razložim, bom rekla, da nisem imela primera, da ne bi. /Ker jim tudi razložim kako izgleda, malo tudi pokažem kaj delam, (C55)/ na kakšen način, tudi ta del se mi zdi, da je pomemben. Ko ljudje včasih pozabimo, da ima potem otrok vseeno to možnost govoriti z nekom tretjim, se malo razbremeniti. Ni nekih težav.

Mhm, v katerih situacijah se vam pa zdi najbolj pomembno vključiti otroke?

/Bom rekla, v vseh teh visoko konfliktnih. (C56)/ Sploh, če so otroci tam nad osem, devet let. Se mi zdi vedno zelo pomembno. Ker tam starši gledajo samo na sebe večinoma in otroci niso slišani. In je pomembno, kaj oni tudi želijo, kaj oni vidijo, kaj doživljajo. Ker je težko najti, pa ne iščemo resnice, ampak težko se je odločati. Jaz vedno rečem, kako naj pišem o nekom, ki ga nisem ne videla, ne srečala. Moj način dela, kadar ni takih obremenitev kot zdaj je, da kjer se karkoli zapleta, da večino teh otrok vseeno spoznam. Ker jaz pišem za njih mnenje, ne, in je prav, da vem kdo so, kako funkcionirajo, kakšni so. Če je to le možno. Ampak saj pravim, je pač zdaj vpliv zunanjih dejavnikov, ko pač ne gre vse to.

Okej. Imam pa še zadnje vprašanje. Kako po vašem mnenju razveza vpliva na otroke?

Hm. Lahko je čisto v redu. /Odvisno je samo od staršev. (C57)/ Če mene vprašate. Kaj bo z otroci naprej. Razveza lahko se izpelje, pa so otroci čisto v redu, lahko jih pa uniči, ker so starši lahko zelo zelo, slabo vplivajo na razvoj in potrebe otroka in na vse, če se tega ne zavedajo kaj počnejo. Mi pač vidimo saj veste, vse najhujše težave, ki nastanejo, spremljamo jih potem te otroke kot mladostnike naprej, v njihovih družinah isto naprej, se vidi prav ta vzorec celi. In je lahko grozljivo, grozljive posledice so lahko. Je pa vse na starših, res. Jaz tudi staršem vedno povem: »Vi lahko imate, izberete sodišča, vse živo, ampak če vi ne boste spoznali, da je vajino sodelovanje ključno za to, da bo otrok okej, ne bo.« Tako da ja, so lahko zelo zelo hude posledice.

9.2.4. INTERVJU D

Če se osredotočiva na pare, ki se razvezujejo?

/Je pa v postopku predhodnega svetovanja. (D1)/ Predhodno svetovanje je predpogoj, da lahko da predlagatelj, to je lahko eden, mož ali žena ali zunajzakonski partner, predlog na sodišče v postopku razveze ali razpada zunajzakonske skupnosti. Štirinajst dni nazaj sem imela klic ene predlagateljice, ker v temu postopku so predlagatelji. Je poklicala žena in je rekla, da je njuna zakonska skupnost nevzdržna in da bi rada odšla, ampak je tukaj bilo čutiti neko psihično nasilje s strani očeta oziroma moža, sta tudi dve mladoletni hčeri. Poklicala je, zanimala se je, kaj lahko, ker ona niti ne želi urejati pri nas niti na sodišču, ker ima občutek, da bo mož znorel in bi se rada sama odselila. Zanimala se je samo za postopek, kako to gre. Tako da do današnjega dne se ona še ni oglasila, tudi mislim, da dokler ne bosta puncici polnoletni, ne bo nič urejala. Če so v družini mladoletni otroci, do takrat morata zakonca ali zunajzakonska partnerja urejati glede varstva koristi otrok na CSD-ju. V primeru, da da eden od zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev in da imata mladoletne otroke, da dasta ali tožbo na sodišče, dobimo mi s strani sodišča zaprosilo za mnenje, ki ga mora center podati v roku šestdeset dni od prejema zaprosila. V tem postopku mi moramo opraviti /razgovor z otrokom, (D2)/ /razgovor s partnerjema, (D3)/ /pridobiti poročilo s strani šole, zdravstva, vseh teh institucij, (D4)/ ki bi mogoče kaj vedele, da se v družini karkoli dogaja. Recimo, če je sporazumna razveza ali razpad, eni pridejo sem in obstaja tak obrazec za predhodno, in včasih tudi so taki primeri, ko v bistvu sta že seznanjena z vsem. /Imata že razdelan predlog, ta sporazum glede varstva koristi otrok, (D5)/ v katerem se je treba fokusirati oziroma sporazumno se naj bi dogovorili o vzgoji in varstvu, stikih in preživnini. In po navadi imajo že vse, rečejo: »Saj sva že dve leti narazen, ne živiva skupaj,« in imata to že utečeno. Zdaj niti ne komplicirajo, /samo zapišemo zapisnik o sporazumu, (D6)/ /center da oceno, (D7)/ oni potem dajo to na sodišče. In potem sodišče ali izda sklep ali nas, če napišemo tam noter da sporazum ni v korist otrok, nas lahko pozove, da moramo mnenje. Kadar je konflikt med partnerjema, /včasih prosita, da jima damo določeno obdobje, (D8)/ sicer bi se moralo zaključiti predhodno svetovanje v roku šestdeset dni od podaje zaprosila na CSD, ampak po navadi spišem izjavo, da starša želita v recimo dvomesečnem obdobju vzpostaviti stik z otroci. Najbolj se med staršema zatika pri stikih, kako, kdaj, kje, kdo. In potem glede zaupanja, zdaj to sostarševstvo, eni ne morejo sprejeti tega, ker vsak starš velikokrat reče: »Jaz pa več naredim za otroke, jaz več dam, pri meni so več,« in se ne strinja s sostarševstvom. In potem takrat dajo izjavo, da želijo, da se podaljša in da v temu času vidijo, kako bi lahko potekali stiki, ki bi bili v korist otrok. In potem jim tudi dam toliko časa, ker ni smiselno, da bi zaključevala tisto predhodno svetovanje in na novo odpirala.

Kolikor razumem, večinoma se dela s pari, ki imajo skupne otroke in je predpogoj za sodišče. Zanima me, če vseeno pridejo kdaj tudi pari, ki nimajo otrok?

Ravno lansko leto konec leta sem imela, je prišel možakar, ki je želel uveljavljati pravice iz javnih sredstev kot samska oseba, je ostal brez zaposlitve, žena pa je bila zaposlena. Ga je zanimalo, kaj lahko naredi, da bi prišel do denarne pomoči. Je rekel, da z ženo se ne razumeta oziroma zunajzakonska skupnost je bila, otroci so bili polnoletni že. Tako da jaz sem ga potem napotila k notarju, tisto prvo

pomoč jim itak moramo ponuditi, jih informirati, jih usmeriti. Tako da to je moral iti k notarju, ker glede premoženja se morata dogovoriti. Tako da glede parov, kjer so polnoletni otroci, sem imela samo tega. Tista prva socialna pomoč pa moramo, jih napotiti, kje lahko to porihtajo. Ne odpremo pri nas tega prehodnega svetovanja, ni to ta naloga.

Kako bi opisala, kakšne se zdijo razlike v sodelovanju s parom, ki pride že čisto odločen o razvezi, ali pa s parom, kjer se mogoče še kaj narediti? Kjer sta pripravljena nadaljevati.

V bistvu pri takšnih, ki pridejo in rečejo: »Midva sva se dogovorila že, bi rada samo zapisnik,« kot oceno pripiše center zraven. Ampak jaz vseeno /vsaj dvakrat ju povabim na razgovor, (D9)/ ker se mi zdi, da premalo dobim, ne glede na to, da sta se pogovorila in dogovorila. Imam tudi take izkušnje že, s strani enega para, ko sta šla narazen, je prej mama po telefonu vse rekla, da se super sporazumevata glede otrok, ampak potem čez kakšen mesec se je pa pokazalo, da... Imata tri otroke, je pa v bistvu oče nezavedno preprečeval stike z mamo, kar je bilo potem tudi mami dosti hudo in smo morali kar. Smo mislili, da bomo napisali že na prvem razgovoru v okviru predhodnega svetovanja zapisnik z oceno, ampak jaz nisem mogla tega kar narediti. Je bilo treba očeta kar nekako spodbujati za stike, da ne pride do odtujevanja oziroma zdaj smo imeli eno izobraževanje in so nam rekli, da tega izraza ne smemo uporabljati. Čeprav meni se zdi, da kar tako teže da, je tudi prav da to starši slišijo. Ker mogoče tukaj pri teh dveh, ko so trije mladoletni otroci in je rekla mama, da sta se vse že sporazumela, je bilo treba kar, smo imeli kar dovolj telefonskih klicev, ker oče si je težko vzel čas. Tako da sem morala zjutraj takoj po sedmi uri vabiti jih. V bistvu je tudi to zelo odvisno, kdo je odšel iz družine. V tem primeru je odšla mama iz družine, oče si tega ni želel in ta njun partnerski odnos ni bil razrešen. Mogoče z njene strani, ker se je že toliko časa prej odločila da bo šla, on tega ni še takrat prebolel, ko sta hodila sem. /Tako da sem morala kar dostikrat reči, starševska vloga, (D10)/ ne glede na to da partnerska vloga trenutno ni še predelana... /Ponudila sem mu tudi raznorazne oblike pomoči, osebna pomoč, pomoč družini za dom, tudi kakšni zunanji izvajalci. (D11)/ Ampak si ni želel, je rekel, da pač ne potrebuje. To jih je treba kar dosti opominjati, da starševska vloga, tudi ko zakonska ali zunajzakonska skupnost razpade in se razveže, ostane. /In da morata zmeraj pokazati otrokom, da jih imata rada. (D12)/ Ker to je sprememba družinske skupnosti, struktura ni več ista, se spremeni. /Jih je treba kar opominjati na to, da tukaj morata biti pozorna, da v korist otrok je samo sporazumno pogovarjanje. (D13)/ Da se tam bockata in prepirata, po navadi vedno pride do tega: »Saj si ti šla, saj si ti šla,« kar pa ni bistvo predhodnega svetovanja. /Bistvo predhodnega svetovanja je, da se mora slediti samo koristi otroka. (D14)/ Kadar pridejo, če je nasilje ali da je zakonska zveza oziroma zunajzakonska skupnost res tako nevzdržna za enega, potem jih v strokovno svetovanje paru ali v mediacijo niti ne napotujemo. Če ne jih pa zmeraj, ob prihodu jih zmeraj seznanimo, da imata možnost, če obstaja še zmeraj kakšno upanje da bosta skupaj, /da jih napotimo v strokovno svetovanje paru (D15)/ ali mediacijo. (D16)/ Kadar je prijavljeno nasilje, to smo imeli zdaj ene štirinajst dni nazaj, je bilo prijavljeno spolno nasilje. Mama je prišla na CSD, potem je bila napotena na policijo, da je tam podala prijavo, je prijavila spolno nasilje s

strani očeta, moža. Ampak tudi nekako v to smer je šla, da je bilo spolno nasilje tudi do otrok. Tako da jaz sem potem dobila zaprosilo za predhodno svetovanje. /Tako, ko je sum nasilja, moramo vabiti individualno. (D17)/ Ampak prvič, ko je prišla potem mamica, jaz mislim, da je ona, kako naj rečem... Lahko da sem malo nepoštena do nje, ampak tak občutek sem jaz dobila. Ker ima ona novega partnerja že, da je v bistvu nekako ta način izkoristila potem, da bi bilo hitreje. Ne vem, saj lahko da je res. Ampak vse kar je potem njen mož povedal, ker tukaj ni črno belo. Tako da takrat vabimo individualno. Potem sem sicer na prvem pogovoru vprašala, da narediva kar zapisnik pa njen predlog, /kako si želi stikov, glede vzgoje in varstva pa preživnine. (D18)/ Sva spisali zapisnik, tako da ona lahko da to na sodišče, sproži postopek s tem, ampak podala je pa tudi izjavo, da se želi udeležiti naslednjega razgovora skupaj z očetom. Da želi priti do nekega skupnega sporazumnega pogovora, ker to se pa zaveda, da sporazumno dogovarjanje med staršema je najbolj v korist otroku. Otroci itak čutijo. Tukaj noter sta otroka stara šest in devet let.

Pa se potem, če se jih individualno povabi, postopek tudi šteje kot predhodno svetovanje?

Ja, je ravno tako predhodno svetovanje. Odpre se zadeva predhodno svetovanje, skupaj, pod isto številko zadeve. Individualno sem naredila z njo razgovor, potem je prišel oče in sem naredila z njim, sva ravno tako spisala zapisnik, če bi želel, lahko to tudi on da potem na sodišče. Potem je drug primer. Desetmesečnega otroka imata, v bistvu nista nikoli skupaj živela, ampak mož spet komplicira, ker on si ne želi, da bi šla narazen. Potem pa ona zdaj ne ve, ali bi sploh dala za predhodno svetovanje, /ampak mi svetujemo, da to pravno formalno uredita. (D19)/ Tudi, če se zdaj dogovorita glede stikov, če kateri krši, če ona začne preprečevati stike, imata še vedno črno na belem. Če se ne izvajajo stiki ali pa ne plačuje preživnina, si kazensko materialno odgovoren po Družinskem zakoniku. Celo lahko pride do predodelitve otroka drugemu staršu, če preprečuje stike oziroma če prihaja do odtujevanja. Ker oba starša sta pomembna v otrokovem življenju.

Prej sem hotela vprašati, kako kot strokovni delavci prepoznate visoki konflikt med partnerjema?

Imam tudi en primer, /ko že prideta v pisarno, prav čutiš (D20)/ oziroma /tista neverbalna komunikacija, vidiš da je huda. (D21)/ Tukaj je tudi tako, da žena je že pobegnila, je bilo tudi prijavljeno nasilje s strani njega do nje, tudi bolj tako psihično nasilje, kar je težko dokazljivo. Saj v bistvu sta se pogovarjala še kar umirjeno. Tudi je dala ona predhodno svetovanje, ker vseeno si pa želi delati v korist otrok in si je želela, da bi skupaj prišla na razgovor. In pogovarjala sta se še kar umirjeno, /ampak tista energija, (D22)/ /dinamika, (D23)/ tista neverbalna komunikacija, kako je vse res napeto. Zdaj imamo pa še en tudi hujši primer, tak ko je pa res visoko konfliktna razveza. Sta bila pa tudi prav poročena, se pa tudi vleče že od 2018 verjetno naprej. S strani mame je bolj, za vsako stvar. Po sklepu sodišča je določeno, da mora oče otroka prevzeti v vrtcu ob enajsti uri. Če ga on prevzame ob 11:05, naredi mama kažim. In /to je mailov ogromno, (D24)/ /pritožba je bila dolga petinsedemdeset strani, ko je poslala na CSD. (D25)/ In to se ne konča. /In konflikti so v vrtcu, v odnosu do vzgojiteljic, (D26)/ je že tam spravila vse

ob živce. Tako da zdaj z vrtcem sodelujemo. Je bilo na razgovorih, ona je tam čisto umirjeno delovala, onadva se tako krešata med sabo, /prav čutiš, da je on v podrejenem položaju, (D27)/ če hoče tega otroka. Ona na tak prijazen način, vse lepo govori, ampak vidiš, da so prav tista /zbadanja, manipulacije (D28)/ in očetu je to res hudo. Tukaj je res ta visoko konfliktna razveza, ki traja. Potem tisto, do razveze je že prišlo, /ampak problem je potem zdaj predvsem s stiki, določitev stikov. (D29)/ In ona tudi, ko smo ji predlagali, da se vključi v socialnovarstvene storitve prva socialna pomoč, ona je potem tudi odgovorila, da bi rada točno obrazložitev kaj prva socialna pomoč pomeni, ker ona je slišala samo za prvo pomoč, takrat, ko je delala vozniški izpit. Tako da se v vsako stvar, tudi oče skupnega otroka, ko ji napiše sporočilo ali mail, mu nazaj vrača take grde. Mi smo dobili občutek, da ona ne more predelati tega. Da v bistvu želi očeta oziroma partnerja, še zmeraj nek stik z njim imeti in zaradi tega vse to dela, smo dobili tak občutek, nismo pa strokovnjaki za to. Potem na sodišče moramo tudi, hodi kolegica, je morala iti pričat. Tako da je kar visoko konfliktna ja.

Kako potem sodelujete s takim parom?

Težko. /Tudi ona je rekla, da smo pristranski, (D30)/ da smo bolj na očetovi strani. Tako da najprej na vsak mail, ki ga je poslala, sem bila mnenja, da se ji pošlje obrazložitev. Ampak potem smo dobivali nazaj, ona je secirala naše maile, glede preživnine in sostarševstva in naturalnih dobrin, je hotela celo obrazložitev. Ampak potem smo enkrat prav predebatirali s strokovnjakom, kako to pri visoko konfliktnih razvezah, /da na kratko odgovarjati in da se meja naredi. (D31)/ Je inteligentna ženska, mogoče še celo preveč in je prav huda. Smo se tako odločili in kolegica in pomočnica direktorice, da probamo čim bolj kratko. Ona za vsako stvar potem vpraša nazaj, piše take maile, po ne vem koliko strani dolge, da se izgubiš v njih. Kljub temu, da ponudimo njej vključitev v katero od storitev, ona smatra, da pač ne potrebuje nič. Kar mi smatramo, da bi bilo fajn, da bi se kam vključila. /Sicer ne deluje tako nasilno, ampak tako na nek način manipulativno. (D32)/

Nekaj je sicer že bilo omenjeno sodišče, pa bi vseeno mogoče vprašala. Kako sodelujete s partnerjema potem, ko se enkrat že vključi sodišče?

S sodiščem v ____ sodelujemo, kadar nas zaprosi za mnenje. Predlagatelj oziroma njegov partner lahko da sam zapisnik pod predlog na sodišče, tako da takrat mi ne vstopamo v odnos s sodiščem. Če pa center izda zgolj potrdilo, da je bilo predhodno svetovanje opravljeno, ampak da do sporazuma ni prišlo, potem nas sodišče zaprosi za mnenje. Ampak še to le pisno. Mi dobimo pisni zahtevek, /da opravimo razgovor z otrokom, (D33)/ /staršema, (D34)/ /obisk na domu, (D35)/ /da pač se preveri primernost prostorov za stike. (D36)/ Tudi če karkoli nam ni jasno, zavrtimo telefonsko številko, pokličemo te naše sodnice, je kar taka stroga, to pravijo vsi. Ljubljanski centri baje imajo eno fajn na družinskem sodišču. V tem delu sodelujemo, če karkoli ni jasno, vprašamo. Hodimo na naroke tudi, kadar je treba, kadar nas sodišče povabi. Z zapisnikom in oceno se pri nas zaključi predhodno svetovanje. Mi počakamo še sklep, po navadi tako, da partnerja se ne vračata nazaj oziroma če so kakšne težave ali da se eden od staršev ne

drži tistega predloga, da bi rad za zvišanje ali znižanje preživnine, to ni zacementirana zadeva, njun sporazum. Tako da lahko dasta kadarkoli še, če so mladoletni otroci, zaprosilo za predhodno svetovanje za spremembo sodne odločbe. Takrat po navadi spet stopamo v odnos s temi starši. Drugače se praviloma ne vračajo nazaj. So pa včasih kakšni, /dosti pokličejo in vprašajo: (D37)/ »Ja, pa če se oče ne drži sklepa, če manipulira, kaj v temu primeru,« in moraš vse povedati, da starš je dolžan zaščititi otroka in da če smatra, da je zmanipuliran ali je nasilje, lahko da predlog za začasno odredbo ali za stike pod nadzorom ali...

Če prav razumem, je dosti potem tudi tega neformalnega, se pravi da se ne odpira zadeve?

Ja, se samo pokliče, mi damo usmeritve, zelo že to staršem pomeni, da se z njimi pogovorimo. /In to vedno: »Vi morate zmeraj slediti koristi otroka. Če ne boste zavarovali sami otroka, morajo tukaj vstopiti institucije in odpreti ukrepe.« (D38)/ /Včasih je pa premalo ta pogovor, je pa treba to predhodno svetovanje sprožiti. (D39)/

Koliko srečanj bi ocenila, da imate v povprečju s parom v okviru predhodnega svetovanja? Vem, da je zelo različno, ampak tako, če bi ocenila?

Ja, zdaj tako, tri srečanja naj bi bila po zakonu oziroma po katalogu, ki se morajo izvesti v roku šestdesetih dni. Ampak jaz včasih naredim, samo en razgovor se mi zdi res premalo, tudi če prideta res že prav, kako naj rečem... No, še en tak par sem imela, ko sta bila res prav zabavna, moram tako reči. Sta imela že vpeljeno vse, stike, preživnine, nista komplicirala nič. Pa tudi je bilo videti, da je njun odnos sproščen, ni bilo čutiti, da bi bil kakršenkoli konflikt med njima. Samo še v tistem primeru sem naredila dva razgovora, ker sem si vzela mogoče tisti dan premalo časa za njiju, če ne bi lahko tudi že zapisnik in oceno naredili. Ampak ne vem, nisem tako. /Od minimalno dva do, (D40)/ kako naj rečem, odvisno od težavnosti primera. /Zdaj trikrat bi rekla, da je največkrat. (D41)/ /Ampak je tudi večkrat. (D42)/ Tudi z enim parom, ko je v bistvu oče odšel iz družine, mama ne more predelati tega partnerskega odnosa, ne zmore, zmeraj moram ponavljati, da tukaj smo pač zaradi tega. Jaz nisem zakonska ali družinska terapevtka, da bom pač razreševala njun odnos, ampak da je treba skleniti sporazum, ki bo v korist otrokoma. Mislim pa da je eden štirinajst, eden šestnajst star. Je pa problem že, en fant je v bistvu zameril očetu, da je šel. /Tukaj smo pa tudi že enih šest razgovorov imeli, (D43)/ zaradi tega ker sta tudi prosila za podaljšanje, pa tudi dvomim, da bo do sporazuma prišlo. Ker mama zmeraj, na vsakem razgovoru reče: »Ja saj je oče odšel, zdaj naj še ima to kazen, da se z otrokoma ne bo srečeval.« Ampak spet moram: »Za otroka sta pomembna oba starša, je treba vzpodbujati, dajte probat se pogovoriti z otroci.« Take stvari no.

Kako pa potem upoštevate glas otroka v postopku?

Ja, zdaj odvisno od starosti. Spet, pri teh dveh fantih se res upošteva njuna želja. Mi pač napišemo, damo v mnenje oziroma ocena, če bo prišlo do tega, in kaj je v korist otroka. Saj v predhodnem, v tem

navadnem predhodnem svetovanju, v katalogu piše, da naj bi opravili tudi razgovor z otroci. /Ampak če do sporazumnega dogovora ne pride, potem itak nas zaprosi sodišče za mnenje. (D44)/ Tako da v tistem delu itak moramo narediti razgovor z otroci, /tako da v predhodnem svetovanju, če vidimo da je sporazum v korist otrok, potem niti ne opravljamo, (D45)/ se ne pogovarjamo z njim, ker ne želimo še dodatne travme. Kadar moramo dati pa mnenje na sodišče, /kadar so že štirinajst ali šestnajst stari, res poskušamo upoštevati njihove želje. (D46)/ /Saj taki se že sami odločajo, so že toliko zreli, tudi vedo kaj govorijo, kakšne so želje njihove (D47)/ in ni problemov po navadi. Tudi po navadi kar se napiše, tudi sodišče upošteva. Pri mlajših je potem pa že bolj težava. Ampak zmeraj probamo upoštevati neke želje ali potrebe, koristi otroka. Zmeraj tudi malček pogledamo, itak je razgovor zapeljan v to smer da začutiš pri katerem od staršev se bolj počuti. /Mi moramo gledati na kvaliteto stika kadar bo, ne na kvantiteto. (D48)/ Mogoče je bolje, da je manj stika oziroma ja, da je manj stika in da je res tisti kvaliteten, kakor da je trikrat na teden. Tako da ja, poskušamo upoštevati zmeraj. Je pa res, da verjetno zmeraj ne rata.

Kako pa opravljate pogovor, če ga opravljate?

Poskušamo se približati njim, /da bi razgovor v tistem njihovem varnem okolju. (D49)/ Po navadi, jaz sicer sama osebno imam nerada, imam kar nek strah, mi je težko, ker se mi zdi da že pač v postopku razveze sta otroka vpeta v to razvezo ali razpad zunajzakonske skupnosti. Da ne glede na to, tudi če starša sta sposobna se sporazumevati, to pač ni enostavna zadeva. So določene posledice sigurno, verjetno, si mislim da. Zelo je to zaželeno, da bi psiholog delal ta pogovor, /ampak pri nas največ strokovna delavka ____, pa ____. (D50)/ Je pa tista, ki dela z mladostniki, težave v odraščanju. Jaz tudi sem že opravila razgovor, mislim da je imel tisti fant dvanajst let ali koliko, je bilo pa tako težko, ker je bil tako zaprt. Sestra njegova mi je kar na mail napisala na kratko. Kar tudi imam še danes slab občutek, pač nisem hotela več drezati v njo, ampak je samo na kratko napisala da pač ona si želi še naprej tako kakor je pač do zdaj potekal ta stik med njo in staršema. S fantom sem pa naredila razgovor, ampak je bil tako zaprt, da je bilo prav težko karkoli izvleči iz njega. Je pa tako, /da probaš najprej nekako o takih splošnih zadevah se pogovarjati, (D51)/ ne vem, kam hodi v šolo, sošolci, bla bla bla. Potem pa tako malček navezati, /kaj dela kadar je pri očetu, kaj dela kadar je pri mami, (D52)/ /kakšna čustva se zbudijo kadar je pri očetu, (D53)/ a se igrajo kakšne igrice. Take stvari, da mogoče izveš pri katerem se bolj počuti. Na tak način no. Če so pa manjši otroci, je pa to težko.

Katere druge strokovnjake pa vključite, če so recimo mlajši otroci?

/Psihologinja, (D54)/ ker enkrat smo prav imeli take primere, ko je bila prav psihologinja vključena /in je pač tudi psihološko oceno ali kako se reče, prav izvedensko mnenje napisala. (D55)/ Mislim, da je bila ene tri leta stara punčka. /Potem skozi neke igrice, (D56)/ na tak način smo to izvedli. Po navadi res, mislim jaz bi najraje, da bi bili kakšni psihologi, ker se mi zdi, da imajo več izkušenj, na kakšen način. Skratka, jaz res si ne želim, da bi otroci trpeli, da bi še kakšne hujše travme potem povzročila.

Na kakšen način vpliva razveza na otroka? Čisto osebno mnenje.

Ja, jaz že iz tega ven gledam, ker jaz sem bila stara dvanajst let, ko je tata umrl in se mi zdi da to otrok, mu je hudo ne glede na to, tudi če pač je še živ. Jaz tudi se spomnim, da takrat sem se tolažila, ko pač se nekaj takega zgodi, moraš na hitro odrasti. In tudi takrat si mislimo, da mogoče je pa res bolje, da se je zgodilo to kakor da bi se tata pa mama ločila. Nekako tako sem si jaz govorila. In prav tako še zmeraj zdaj tuhtam, ja ubogi otroci, mogoče je res boljše, če enega od staršev res kar ni več. Že to je hudo, da ga kar ni več. Saj če je neka sporazumna razveza, je še do neke mere, /ampak še zmeraj travmatizira to otroka. (D57)/ Tudi zdaj, ko smo imeli en primer, kjer sta bila tudi kao vse dogovorjena, bi tukaj samo še zapisnik napisali. Pa sta dva fanta in ena punca, ampak tudi sem vprašala kako so: »Ja, saj ni problema, saj se to pogovarjamo, bla bla bla.« Ampak potem, no, smo pa s šolo se pogovarjali, s šolsko svetovalno in je rekla v kakšnih stiskah je ta fant, a je 7. razred. Je rekla, da sploh ni prisoten pri pouku, da kar neke čačke dela po zvezku in po tem vidiš, da tudi če on je zameril mami, ker je šla. Tu pač zdaj predeluje. Šolski svetovalni oziroma ne vem, če ni eni drugi psihologinji, v glavnem, vključil se je. Ampak zdaj se je tudi mami odprla. /Ker pri takih primerih pa jaz še zmeraj rada malček spremljam. (D58)/ Ne zaradi firbca, ampak meni je hudo za otroke, ker se mi zdi, da to res na otrocih pusti kar dosti težak pečat. In res je prav zanimivo, ker starša sta mislila, da ni nobenih posebnosti, da je brez problemov, ampak šola je pa opazila, da tukaj nekaj ne štima.

Sigurno, tudi če je neka sporazumna razveza, je še zmeraj nenadna sprememba. Konec koncev, tudi če je na pozitivno, je še vseeno sprememba.

Ja. Ni več ista struktura družine, mame ni. /Ta ljubeča družina, ta odnos med mamo in očetom, itak vidiš, da ni tega in tega vzorca tudi potem nimaš. (D59)/ Meni se zdi da ogromno tukaj, /da so ti otroci kar dosti prikrajšani (D60)/ kadar gre eden od staršev iz družine, jim kar pusti pečat.

Okej, mislim da sva čez moja vprašanja kar lepo šli. Edino kar se mi je še zdaj pojavilo je glede visoko konfliktnih parov, mogoče kakšen je odnos njih do vas kot do strokovne delavke? Če bi primerjala s pari, ki se sporazumno razvezujejo ali pa nekje, kjer je zelo visoki konflikt?

Ja, saj sem rekla, mogoče če se navežem na tisti primer prej, ko sem rekla da je visoko konflikten. Ko je ta gospa, /imaš tak občutek da pač išče neznanje. (D61)/ Da zmeraj hoče biti nad vsemi. Da bi bila prav tako žaljiva, da bi iskala prepir ne, ampak ona tako na lahen način vse. /Ja, žaljiva je bila tudi enkrat. (D62)/ Tako je napisala, da nismo sposobni oziroma da nimamo znanja, da bi odgovorili na njeno vprašanje. Ampak potem, ko sem ji odpisala, da naj se pač pozanima pri odvetniku, če zaupa bolj njim, je potem spet udarila nazaj. Zmeraj. Ampak tako, saj sem rekla, da jaz nimam problema z njo. Saj je težko, bolj tisto, ko najeda, najeda, najeda, da ga ni konca. Pri sporazumnih razvezah so, zdaj zadnjo ko sem imela, /sta bila oba zelo zadovoljna in sta rekla, da se jima zdi fajn, da sta se bala, da bo bolj zakomplicirano vse skupaj. (D63)/ Jaz od 1. 3. 2022 delam tole. Zdaj jaz prav takih visoko konfliktnih, razen tega primera, nisem še imela. Tako zviška nekako nas gleda ta gospa.

Če sem prej prav razumela, da ima občutek, da ste kot CSD pristranski?

Ja, to sem tudi hotela zdaj povedati. Da smo bolj na njegovi strani. Jaz nisem tisto, da bi bila pristranska, ampak jaz moram povedati svoje mnenje. Če vidim, da je očetov predlog v korist otroka, jaz ne morem reči, da se ne strinjam z njim. Ona to vzame kot da smo pristranski. Ja, tako, ne vem. ____ ima kar ena dva taka primera, da je tak visoko konflikten. Samo še to mogoče, /da jih seznanimo že na prvem srečanju, da se lahko v primeru sporazumne razmere, če želita nadaljevati svojo pot, vključita v strokovno svetovanje paru. (D64)/ /Če ne, v mediacijo. (D65)/ /Zdaj zelo velikokrat jim ponudimo tudi osebno pomoč ali pomoč družini za dom, pa kakšne zunanje izvajalce, kakšna psihoterapija. (D66)/

9.2.5. INTERVJU E

Okej, bi lahko kar začeli, če vam je v redu. Za začetek bi mogoče najprej vprašala, v okviru katerih področij na CSD-ju sodelujete s pari, ki se razvezujejo? Zakonski in zunajzakonski.

/Se pravi, predhodna svetovanja, (E1)/ /potem mnenje sodišču, se pravi za varstvo koristi otrok, (E2)/ pa jaz imam še /področje ukrepov. Tudi tukaj dostikrat gre potem v kakšnečasne odredbe, ukrepe, in tudi v tem delu se sodeluje s pari, ki se razvezujejo. (E3)/

Pa bi rekla, da se te stvari povezujejo med sabo?

Ja, zelo zelo.

Kako se pa po vašem mnenju razlikuje sodelovanje z nekim parom, ki pride sem in je že čisto odločen, da se želi raziti, ali pa parom, ki še ni čisto odločen? Kako v teh primerih postopate?

Zdaj, itak se vedno /na prvem razgovoru starša seznani s samim postopkom predhodnega svetovanja, (E4)/ kaj pomeni, če se sporazumeta o varstvu in vzgoji, stikih in preživnini, in kaj če se ne. Tako da prvi razgovor je itak tisti. Velikokrat se tudi zgodi, da prideta starša sem na predhodno svetovanje in je ta razpad izvenzakonske skupnosti ali pa zakonske zveze že utečen. Živijo že nekaj mesecev ali let narazen in rabijo samo tisti dokument, zato da lahko uredijo še pravno formalno s sodiščem. Če je taka situacija, se dejansko samo skozi razgovor preveri kako so otroci to sprejeli, kako zdaj stiki potekajo, kako recimo stroške delijo. /Se pravi se samo preveri dogovor, če je to v korist otroka (E5)/ /in se naredi zapisnik. (E6)/ /Se pravi se bistveno hitreje zaključi. (E7)/ Če pa je to nek konflikt in se nekako čuti, da še ne sodelujeta, /da se ne zmoreta dogovarjati, se skozi predhodno svetovanje skuša jih usmeriti v mediacijo. (E8)/ Če sprejmemo to pač super, ker je to tudi en postopek oziroma način, da prideta do sporazuma. Če tega ne sprejmeta, /se ju skuša v predhodnem svetovanju usmerjati k sporazumu. (E9)/ /Če ne pa itak se zapisnik naredi z njima, da do dogovora ni prišlo (E10)/ in se potem skozi mnenje sodišču spet raziskuje ali je možen dogovor ali ne. Tako da, še enkrat mogoče vprašanje?

Ja, kakšne bi rekla da so razlike v sodelovanju s parom, ki je že čisto odločen o razvezi, pa nekom, ki ni?

/Če so že odločeni, je sodelovanje nekako krajše, (E11)/ krajši razgovori, hitreje se zaključi postopek. /Če pa ni, je pa tudi komunikacija dosti bolj burna (E12)/ /in so tudi daljši postopki. (E13)/ *(smeh)* Jaz mislim, da je to zelo, v tem delu se mi zdi, da je največja razlika. Čas samega postopka.

Koliko srečanj bi pa rekla, da imate v povprečju v okviru predhodnega svetovanja?

Zdaj, zakonodaja itak določa šestdeset dni za predhodno svetovanje, tako da se probamo zelo tega držat. V kolikor sta starša zelo zainteresirana, da bi rada prišla do sporazuma, se potem gre tudi čez ta rok v soglasju z njima. Drugače pa tam načeloma, /povprečje je trije razgovori, (E14)/ kot tudi katalog določa. Potem pa čisto individualno, od družine do družine. Ma tako bi rekla, tri je tista zlata sredina.

Okej. Se v predhodno svetovanje vključujejo zgolj pari s skupnimi otroki ali se mogoče v praksi tudi kdaj pojavijo pari, ki nimajo skupnih otrok, pa si želijo preko predhodnega svetovanja urediti stvari? Če se ne motim, ni specifično določeno, da je predhodno svetovanje namenjeno samo parom s skupnimi otroki, je pa za njih predpogoj, da lahko dajo predlog na sodišče?

Ja predhodno svetovanje se dejansko izvede za starše otrok, ki imajo mladoletne otroke. Tako da, če nimajo skupnih otrok, potem predhodnega svetovanja ne izvedemo. Tisto se potem lahko v okviru drugih storitev. Prve socialne pomoči, pomoč družini za dom, kakšna osebna pomoč, znotraj tega. Prav predhodno svetovanje, ki pa je postopek preden se da postopek na sodišče, se pa samo v primeru, da so mladoletni otroci.

Kako pa prepoznate, da je med partnerjema prisoten visoki konflikt?

/To že lahko v neverbalni komunikaciji, (E15)/ pač na kakšen način pristopita v sam ta proces predhodnega svetovanja, komunikaciji v predhodnem svetovanju. Pač ali sodelujeta med sabo, se pogovarjata, vzpostavljata očesni stik, kakšna je komunikacija, a kričita ali ne. Tako da je veliko dejavnikov, /ampak se že tukaj v samem načinu pogovora vidi, ali je konflikt med njima ali ne. (E16)/

Na kakšen način pa potem sodelujete s takim parom?

Če je visoko konflikten? /Zelo jaz dajem poudarek na to, da ne glede na to da sta se kot partnerja razvezala, sta še vedno oče in mama, pač starša. (E17)/ In tukaj bosta morala sodelovati, ne glede na partnerske zamere, pač tisto morata preseči zavoljo otrok. In to jaz stalno. Pri ne-konfliktnih in konfliktnih opozarjam, ker mislim da je to res ključ, to zavedanje da si starš. Starš boš zmeraj in pač v tem odnosu starša do otroka moraš sodelovati z drugim staršem. /Se jih pa proba usmeriti k spoštljivi komunikaciji, (E18)/ k temu da se poslušajo, da probajo slišati te želje, strahove. Je pa tudi tako, da mogoče /v predhodnem svetovanju ne puščam toliko prostora za neke dolge, ne dolge, zato da bi se ful pogovarjali o tem, kaj vse je dogajalo. (E19)/ /Bolj preverim v tem, ali je možen sporazum, (E20)/ kako sta do zdaj skrbela za otroke, kdo je bil tisti primarni starš, kako so se dogovarjali kdo bo šel na govorilne

ure, k zdravniku. Da se pač preveri, ali je ta sporazum mogoč ali ne, ker če ne, se potem skozi mnenje sodišču nam omogoča dosti več teh nalog, da lahko bolj poglobljeno delamo z družino.

Kako pa potem sodelujete s partnerjema, če bi želela predelati svoje stvari, partnerske stvari?

/Prvo vprašanje bi bilo tole, se pravi preveriti ali obstaja želja za ohranitev zakonske, zunajzakonske skupnosti. (E21)/ /Če obstaja ta želja, je možnost vključitve v strokovno svetovanje. (E22)/ /Če ne, pa potem se jima zmeraj ponudi vključitev v storitve pomoč družini za dom ali osebna pomoč, (E23)/ kjer dejansko tudi delata na tej medsebojni komunikaciji, na temu da presežeta ta partnerski konflikt, da se osredotočita na izvajanje starševske skrbi, mogoče tudi predelava kakšnih drugih stisk, travm, ki jih imata. Tako da temu so namenjene storitve, ki se jih ponudi, zmeraj imajo pa tudi možnost iti samoplačniško h komu. Ampak znotraj centra so pa te storitve, ki so brezplačne in dosegljive vsakemu uporabniku.

Kako bi pa opisala razlike v sodelovanju s parom, ki je visoko konflikten, ali parom, ki ni?

To sem že malo prej omenila. (*smeh*) Zagotovo je to kakšna je komunikacija, koliko so zmožni poslušati, kako se pogovarjajo. Velikokrat tako opažam v razgovorih, kjer je visoki konflikt, da /je prisotna manipulacija na takšne in drugačne načine. (E24)/ /Potem, da se zelo vračajo v preteklost. (E25)/ Zelo si radi beležijo: »Aha, takrat pa takrat se je to in to zgodilo.« To se mi zdi, da je tako zelo prisotno pri teh visoko konfliktnih razvezah, /ta pomanjkanje komunikacije. (E26)/

Kako pa vi potem pristopate v takšnih primerih?

/Spet to, usmerjanje, da sta starša in da kar se tiče otrok, bosta morala sodelovati. (E27)/ Pa to ne pomeni samo, da si pišeta preko elektronskih sporočil pa sms sporočil, ampak dejansko da se usedeta, da se vidita, da se slišita, da se čutita in se pač pogovorita o svojih otrocih. Tukaj zmanjka, ker se mi zdi, da pri visoko konfliktnih razvezah /se potem ta osebna komunikacija čisto uniči oziroma je sploh ni. (E28)/ In potem jih vračati v to, da se vrnejo k temu. Iz take intime, ko sta bila dva partnerja skupaj, sta se pač odločila, da bosta imela otroke, ko pač živijo skupaj, iz take intime pride potem v to, da se še pogledat ne morejo. To se mi zdi, je tisto, kar je zelo prisotno pri konfliktnih razvezah.

Kako bi pa rekla, da tak par oziroma posameznika na vas gledata kot na strokovno delavko? Če je visoki konflikt, kakšen je njun odnos do vas?

Različno. /Pač eni iščejo to, da se postaviš na eno ali drugo stran, se pravi iščejo enega zaveznika. (E29)/ To se mi zdi, da je zelo prisotno. Mi moramo še vedno biti, ne nepristranski, ja, nepristranski do obeh. Zaradi tega, ker vsak ima svojo zgodbo, svojo resnico, ki jo je potrebno slišati. /In moja naloga je, da dam možnost, da oba povesta, kaj je njuna zgodba. (E30)/ Tako da ja, iščejo zaveznike. Zdaj, če pa postaviš mejo, pa odvisno. Včasih potem itak vidijo: »Ja, spet si se postavila na drugo stran, me ne podpiraš, držite z njim, njo.« Tako da je tukaj pri predhodnem svetovanju velikokrat tako, da pridejo s

tem občutkom, željo, samo da se to naredi in je potem mir. Da lahko začnejo postopek na sodišču. Pri mnenju sodišča je pa, se mi zdi, že malo drugačna vloga. /Zato, ker center spodbuja starše, da prideta do sporazuma, (E31)/ ampak če ne prideta, potem center predlaga sodišču, kaj bi bilo v največjo korist otroka, da se določi varstvo, vzgoja, stiki in preživnina. Tukaj se pa mogoče malo vzpostavi ena distanca, zaradi tega ker: »Kakor boste vi odločili, tako pa bo,« čeprav jih zmeraj opozarjam, da sodišče je tisto, ki odloči. Mislim, da pri predhodnem svetovanju si še tako na eni, lažje ostajaš na isti ravni, /pri mnenju sodišča pa mislim, da se vzpostavi malo ena hierarhija. (E32)/ Tako jaz doživljam. Čeprav se proba preseči, ampak ni zmeraj uspešno.

Okej, kako pa potem, ko se enkrat vključi sodišče, sodelujete s partnerjema, če sploh?

Ja, saj moramo. Mi moramo pripraviti mnenje sodišču, poročilo in mnenje. In potem narediti /razgovore s starši, (E33)/ /tudi razgovore z otroki. (E34)/ Sodišče največkrat res zahteva, da se opravi razgovor tudi z otrokom, /obiski na domu, (E35)/ /pridobi se poročila zunanjih institucij. (E36)/ Tako da ja, se sodeluje s starši do konca tega našega postopka, dokler ne damo poročila in mnenja, če je pa postopek potem na sodišču dolgotrajen, se včasih še po tistem, ko mi že damo mnenje, /prek telefonskih klicev podpre, govori s starši, kako potekajo stiki, ali se uspejo dogovarjati, če so kakšne težave se uporabniki obrnejo na nas za kakšen nasvet. (E37)/ Pa tudi kasneje še, /potem ko je sklep že izdan, po navadi v visoko konfliktnih razvezah se ne konča z enim sklepom, ampak se po navadi to še ponavlja in ponavlja. In je to dolgotrajno. (E38)/

Če prav razumem, tudi potem sodelujete prek klicev in to, brez da bi bil spis odprt?

Ma saj spis je odprt, mi imamo spis odprt dokler ni sklep sodišča izdan. Ampak pri visoko konfliktnih razvezah je dejstvo, da itak postopki so dolgi. Mi dobimo, ko dobimo zaprosilo za poročilo, šestdeset dni roka, da oddamo. Potem je šele narok sklican. V tem lahko en starš in drug starš podajata na sodišče svoje odgovore, pritožbe. In v tem delu je mogoče tudi center še vključen, da podaja dodatna, dopolnilna poročila prvotnemu. Tako da dejansko spis je zaključen šele, ko je izdan sklep sodišča, ne vem, o sodni poravnavi, komu se dodeli v varstvo in vzgojo, stiki in preživnina. Potem se pa sodeluje lahko z družino v okviru PSP-jev, zmeraj se odpre neka stvar, nekaj je odprto. Če se pa stvari zakomplicirajo, se pa itak spet vračajo. In v predhodno svetovanje in mnenje sodišču, včasih se potem, če se vidi da so vedenjske ali druge težave pri otrocih, /se jih lahko usmeri v težave v odraščanju. (E39)/ In se družino tam spremlja. /Ali pa PDZD, pomoč družini za dom. (E40)/ Tako da pri teh visoko konfliktnih razvezah probamo nekako družino vključiti v eno storitev, da potem spremljamo, pa tudi, da imajo oni občutek: »Ja, saj imam nekam se za obrnit, da se lahko malo pogovorim.« Ni da bi kar izpustili, zdaj je pa zaključeno, da bi potegnili črto in zdaj me pustite pri miru, jaz sem svoje naredila. Ni to socialno delo, oni pač rabijo podporo, neko usmerjanje.

Kakšne imate pa izkušnje v sodelovanju s sodiščem?

Mi naj bi bili sodelavci sodišča, je pa vsaj z njihove strani rečeno, da je mnenje centra velikokrat strokovno mnenje, tudi izvedensko mnenje v enem delu. Tako da, odvisno od primera do primera. Načeloma je pa zelo, mislim da sodišče pove, da morajo biti objektivni in na to tudi gledajo. Ampak do zdaj še nisem imela slabe izkušnje. Do zdaj tudi kar smo dali ven, poročila in mnenje, je sodišče to upoštevalo. Mogoče z določenimi prilagoditvami, ampak po navadi pač nas v tem delu jemlje kot da smo strokovni in da tudi naše mnenje je tisto, ki je največkrat v korist otroka.

Omenila ste že razgovor z otrokom. Pa me zanima, kako pa v postopkih razvez oziroma razhodov upoštevate glas otroka?

Socialna inšpekcija je nekako dala mnenje, da v predhodnem svetovanju naj se z otroci ne bi delalo razgovorov. Tukaj s sodelavko preceniva kdaj ja, kdaj ne. Predvsem tudi v dogovoru s starši. Nekateri starši želijo, sploh ko so otroci starejši, petnajst let, da se tudi njih vpraša kako doživljajo. Čeprav jaz zmeraj rečem, jaz ne bom govorila z otrokom zato, da mi bo rekel: »Ja, želim biti pri atu, želim biti pri mami,« ampak predvsem to, /da vidim kako on doživlja ta razpad, (E41)/ /kako sta se starša vključevala v njegovo vzgojo, kako preživlja stike. Bolj to, ta odnosna dinamika mene zanima. (E42)/ Tako da v predhodnem svetovanju po dogovoru s starši. Pri mnenju sodišča pa je kar postala praksa, /da sodišče v tistem splošnem zaprosilu, ki ga dobimo, zmeraj zahteva, da se opravi razgovor tudi z otrokom. (E43)/ Tukaj pa potem ocena ane. Če dam primer, triletni otrok, sodišče bi reklo: »Ja, saj nekaj pa lahko pove.« Ampak tukaj jaz potem tudi napišem v vabilo staršem, da je sodišče nas pozvalo, da se opravi razgovor z otrokom, ampak da se bomo o smiselnosti tega razgovora pogovorili z njima. Zaradi tega, ker tudi onadva kot starša vesta, ali otrok sploh že kaj govori ali ne, kako sprejema zunanje ljudi. A bo zelo zaprt, a bo sodeloval ali ne. /Tako da tukaj se potem skozi razgovor odkrije, ali se bo opravi razgovor ali ne. (E44)/ Čeprav pri starejših se po navadi kar, se pove da je potrebno, na kakšen način bi bilo lažje, manj stresno za otroka. Ker to je stresno. Na kakšen način bi se manj stresno opravi razgovor z otrokom. /Tako da ga potem naredim jaz... (E45)/ Največkrat se poslužujem, da /grem v šolo (E46)/ /ali pa doma, pri enem ali drugem staršu. (E47)/ /Včasih, če so starejši otroci, tudi sem pridejo. (E48)/ Samo se mi zdi, da je tisto okolje, ki je njim blizu, deluje za njih v tem, da so bolj varni in lažje potem sodelujejo v razgovoru.

Kakšne izkušnje imate pa s tem, kako starši sprejemajo te razgovore? So jim naklonjeni ali ne?

Mislim, da pri večini je ta strah, kako bo otrok to doživel. Ker imajo, mislim da imajo mišljenje: »Ja, zdaj bo pa otrok se moral odločat, pri kom bo.« Ampak ja, to ni odgovornost otroka, to jaz zmeraj poudarim. Ni odgovornost otroka, da bo povedal pri kom želi, ker otrok si želi oba starša. On, če bi lahko izbral, bi bila njegova tista idealna rešitev, da bi bila starša spet skupaj in bi živeli skupaj kot srečna družina. Tako da ta njihov strah je v prvi vrsti, ki ga želim potem nekako pomiriti. /Povem, kaj je namen mojega pogovora, da itak probam čim manj obremenjujoče za otroka to izpeljati, (E49)/ in po

navadi sprejmejo. Do zdaj nisem še imela izkušenj, da bi bil odpor, tako da sem zmeraj izpeljala brez težav.

Tudi pri visoko konfliktnih?

Ja, ja, ja, ja. /Po navadi pri visoko konfliktnih še izkoriščajo otroke za to, da bi: »Saj zdaj bo povedal, da je rajši pri meni.« (E50)/ Tako da, pri tistih, ki so manj konfliktni, so manj zadržani za te razgovore, se mi zdi.

Zdaj, omenila ste že to razliko v letih oziroma koliko je otrok razvit. Če bi lahko mogoče samo še kaj povedala, na kakšen način se pogovarjate z otrokom, ki je recimo predšolski, osnovnošolski ali potem mladostnik?

/Pri petnajstletnih je dejstvo tudi to, da so oni že lahko soudeleženci v postopku. (E51)/ /In je tukaj potrebno po navadi pridobiti izjavo na zapisnik. (E52)/ Tako da se jih potem tudi seznani s tem, da jih sodišče lahko vključi v postopek, /ali želijo sodelovati ali ne, se pravi se pridobi njihovo izjavo, malo bolj uradno. (E53)/ Pri mlajših pa itak probam, potem petnajst minus... /Da imajo pravico do varuha otrokovih pravic, do tega, da jih zastopa neka druga oseba, ki ji zaupa. Da lahko pač tudi ne povedo svojega mnenja, če želijo. (E54)/ Tako da probam glede na, ni toliko starostno odvisno, ampak koliko je otrok odprt za pogovor ane. Eni so pri sedmih letih zelo, ali pa pri šestih bi ti povedali celo življenjsko zgodbo, drugi so pa zelo zadržani in ti odgovarjajo »ne, ja«. Tako da bolj od primera do primera. /Zelo se poslužujem teh kartic, (E55)/ pač ker niso tako usmerjujoče. To mi je zelo všeč, /ker se lahko preveri, mislim vidi kakšna je bila dinamika v družini (E56)/ /in kako se oni počutijo. (E57)/ /Potem kakšno vprašanje lestvice, (E58)/ /vprašanje čudeža. (E59)/ To se mi zdi tako, da pri mlajših recimo vprašanje čudeža zelo deluje. »Če s čarobno palčko začaram, kako bi si ti predstavljal, da bi bilo boljše?« /Kakšni nedokončani stavki, (E60)/ različno no. Pri predšolskih sem imela res nazadnje izkušnjo, mogoče še to povem, da je zelo treba biti pozoren, če imajo kakšne omejitve. Recimo eni imajo težave z govorom, so malo zapoznjeni z razvojem govora in tukaj potem spet težko narediš razgovor z njim. Ali pa kakšne težave, da imajo razpršeno koncentracijo, ker jim pač beži pozornost vsepovsod. /Tako da se je treba tudi temu prilagoditi. (E61)/ Mogoče predšolskim kakšen /družinski sociogram, da barvajo krogce, (E62)/ tisto jim je tudi zelo všeč. Različno no. /Pač malo skozi razgovor s starši preveriti kaj je tisto, kar jim je blizu. (E63)/ Ali jim je risanje blizu. Recimo zadnjič sem imela razgovor, /ko sem imela avtomobilčke, pa jih je potem izbral, kateri avtomobilček bo mama, kateri bo ata. In je pač tako sestavil družino. (E64)/ /Potem preverim, kaj so zanimanja otroka in potem na podlagi tega tudi izberem način, ki ga bom uporabila pri razgovoru. (E65)/

Mogoče samo še to, koliko časa običajno traja nek pogovor z otrokom?

Različno. Spet od starosti odvisno. Pri enih je petnajst minut že več kot dovolj, drugi pa lahko eno uro govorijo. Saj se vidi, /ko začne upadati koncentracija skozi pogovor, tako da takrat zaključim. (E66)/
/Tako da max. petinštirideset minut no. (E67)/

Katere druge stroke pa še vključujete, če recimo se vam zdi, da bi bilo primerneje, da bi nekdo drug opravil pogovor oz. da na primer izvedensko mnenje poda? Če so recimo otroci premajhni ali imajo težave v razvoju.

Naša, ne enota, ampak celotni center za socialno delo ____, imamo tudi psihologe zaposlene, tako da /včasih razgovor z otrokom opravi tudi psiholog z namenom psihološke ocene. (E68)/ To je bolj uporabno pri kakšnih ukrepih, mislim uporabno. Tam rabimo psihološko oceno, /drugače pa itak tudi naša poročila in mnenja vključujejo različne strokovnjake. (E69)/ Zaradi tega, ker mi lahko pridobimo mnenje pediatra, mnenje vrtca. V vrtcu so itak strokovnjaki za vzgojo otrok. vzgojiteljice so itak celo dopoldne vključene v to, v vzgojo otrok, vidijo kakšne spremembe pri njih. In potem tudi tisto poročilo uporabimo pri našem utemeljevanju mnenja, tako da že pri tem delu se različne službe vključi. Drugače pa ja, /psiholog pa pri bolj kompleksnih zadevah, kjer so recimo tudi možnosti kakšnih ukrepov, pa se potem povezujemo tudi s centrom za duševno zdravje otrok in mladostnikov. (E70)/ Kakšna svetovalna služna vrtca, šole, da tudi oni dajo kakšno poročilo ali pa sodeluje z otrokom in /potem imamo kakšne timske sestanke. (E71)/ Ampak to je res pri tistih bolj kompleksnih zadevah, ko je treba z družino delati, ne samo mnenja ampak verjetno tudi potem skozi kakšne ukrepe, spremljanje družine v obliki nadzorstva, karkoli.

Okej, imam še eno vprašanje. Kako po vašem mnenju razveza staršev vpliva na otroka?

Jah, itak je to ena sprememba za otroka. Pa naj bo to visoko konfliktna ali pa ne-konfliktna razveza. Predvsem je tukaj pomembno, na kakšen način bosta starša zmogla preseči potem to dejstvo, da sta kot par šla narazen, da sta se pač ločila, da je razpadla izvenzakonska skupnost. In da se bosta osredotočila na to, da sta še vedno starša. Tako da, v kolikor to zmoreta, da se dogovarjata, da je neka iskrena komunikacija med njimi, med njima, da se uspešno dogovarjata glede stikov, tudi glede čisto takih dnevnih aktivnosti, /potem jaz mislim, da otroci so zelo prilagodljiva bitja. In se na novo resničnost družine prilagodijo. (E72)/ Če je pa tukaj v ozadju konflikt, manipulacija, eni potem tudi otroka izkoriščajo za to, da rešujejo oziroma ta partnerski konflikt še potencirajo. Potem pa ja, /imamo tukaj otroke, ki imajo vedenjske, čustvene težave, (E73)/ ki so potem dejansko v nekem sistemu in potem /velikokrat grozijo kakšne odvisnosti, potem ko je starejši. (E74)/ Tako da lahko zelo negativno vpliva, če starši ne zmorejo nekako na spoštljiv način, na nek iskren način, nek ta spoštljiv način predelati te svoje razveze. (E75)/

Potem bi pa mogoče še to vprašala, v katerih primerih se vam zdi najpomembneje upoštevati glas otroka?

Splošno bi rekla pri vseh. Bi rekla pri vseh, ampak sploh pa takrat, kadar se vidi, da je glas otroka utišán zaradi konflikta staršev. Zaradi tega, ker dejansko se starša ne zmoreta, ne zmoreta otroka slišati, ker vidita samo sebe in svoje zamere, svoje konflikte, svoje potrebe. /Takrat mislim, da je pa res treba dati poudarek, da pride otrok. Takrat mogoče še bolj dati v ospredje otrokove želje in potrebe. (E76)/

9.2.6. INTERVJU F

Ja, lep uvod, se strinjam. Seveda, sicer bom verjetno imela nekaj težav, ker po navadi rabim malo časa. (smeh) Sicer bi pa mogoče začela z vprašanjem, na katerih področjih vse delate s partnerji, ki se razhajajo? Zanimajo me tako zakonski kot zunajzakonski.

Se pravi, s partnerji, ki se želijo razvezati, torej tistimi, ki so v zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti, kajti ti obe sta pred zakonom izenačeni, /delujemo v okviru predhodnega svetovanja, (F1)/ /strokovnega svetovanja paru, (F2)/ /v okviru priprave mnenja v postopkih na sodišču, ko gre za varstvo koristi otrok, (F3)/ pa tudi v okviru storitev, kot je /osebna pomoč, (F4)/ /prva socialna pomoč, (F5)/ /pomoč družini za dom. (F6)/ Če se odkrije, da gre za kakršnokoli nasilje v družini, /tudi v okviru nalog po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini. (F7)/

Okej, se pravi če prav razumem, praktično na vseh področjih. Oziroma več strokovnih delavk na centru lahko sodeluje z enim parom?

Pri nas imamo tako razdeljeno, se pravi nasilje in ukrepe za varstvo koristi otrok, kadar ugotavljamo da gre za ogroženost otroka, dela ena delavka, jaz imam pa predhodna svetovanja, priprava mnenja v sodnih postopkih, stike pod nadzorom, to so začasne odredbe za varstvo koristi otrok. Tako imamo razdeljeno no. Strokovno svetovanje paru dela druga delavka. Storitve pa delamo vsi. Tukaj je mogoče eno zanimivo vprašanje, kakšno je stališče posameznih strokovnih delavcev, socialnih delavcev. Ali lahko storitve dela nekdo, ki hkrati vodi tudi postopek po zakonu ali pa javno pooblastilo. Tukaj so stališča različna. Ampak če gledamo iz vidika socialnega dela, naj bi to lahko delali, ne, ker mi moramo znati ločiti to in če res delamo strokovno, v skladu z našo stroko, potem naj to ne bi bil problem. In ja, če nam uspe res vzpostaviti delovni odnos, nam ljudje tudi, je to potem odnos zaupanja in ljudje oziroma zakonci, starši, razumejo. Tudi da je storitev namenjena njim v smislu podpore, da bodo našli taprave rešitve za določene stiske ali probleme, ki jih imajo ali da bodo poiskali nova ravnanja, ki so potrebna za to, da ne bodo delali v nasprotju s koristjo otroka. In to kar pač delamo po zakonu, ker moramo zaradi varstva koristi otrok, na primer priprava predlogov za zaščito otrok. Tako da jaz tudi verjamem osebno, da je to možno, v praksi pa vidimo, da je to res zelo težko. Ker za vzpostaviti delovni odnos res moraš si vzeti čas. Tako kot smo že večkrat slišali in verjamem, da tudi vi na fakulteti slišite za socialno delo, si morate vzeti čas. Jaz verjamem, v praksi pa se mi dogaja, da imam... Sploh prva socialna pomoč je pogosta storitev, je v bistvu prva vstopna storitev na center, in se mi zgodi večkrat, da z nekom, ki potem na primer vloži predlog za predhodno svetovanje, da prej pride v storitev prve socialne pomoči. Ja se mi dogaja. Pa je v redu, povem, da bom v dveh vlogah in tudi striktno se držim tega, da grem potem v

predhodnem svetovanju vsebinsko čisto vse od začetka. To tudi povem uporabniku že v storitvi, storitev je zaupna in to uporabniku tudi zelo pomeni. Se mi zdi da tudi z vidike krepitve moči. In zaenkrat nimam problemov s tem.

Se mi je zdajle pojavilo vprašanje, kako se po vašem mnenju uporabniki na to odzivajo?

Tako kot sem rekla, dejansko če dovolj jasno in temu namenim dovolj časa, mislim res čas da pojasnim, zelo lepo sprejmejo in tudi sodelujejo točno tako kot je prav. Mislim prav, ne, da so oni v storitvi, da je ohranjena zaupnost, da je delovni odnos vzpostavljen. Se mi zdi da pravzaprav je to temelj. In potem res dobro peljemo in lepo sodelujemo tudi v predhodnem svetovanju. Res nikoli še nisem čutila, da je to ovira. Tudi če je kdo poskušal v tem smislu: »Saj to sem vam pa že povedal,« okej, to pomeni, da se je sam odločil da bo povedal kaj je povedal v storitvi. /Jaz ostajam, ohranjam to načelo zaupnosti. (F8)/ Če pa uporabnik sam kaj pove, je pa pač njegova želja in njegova odgovornost. Res je pomembno to, ker /v predhodnem svetovanju je pomembno, da ohranjaš nevtralnost. Da se ne postavljaš na stran enega ali drugega starša, (F9)/ /ampak to kar je pravzaprav naloga strokovnega oziroma socialnega delavca, ki opravlja predhodno svetovanje, da je na strani otroka. (F10)/ /Jaz moram ves čas ko vodim proces predhodnega svetovanja paziti na korist otroka. (F11)/ In to vedno znova obnavljam. Če vidim, da me vlečejo, če ti nekdo reče: »Gospa, a se vam zdi to normalno kar počne?,« tukaj ostajam nevtralna. »Kaj za vas to pomeni?« /Uporabljaš potem različne tehnike, da vračaš. »To ni moje, to je vaše. Kaj za vas pomeni? Nekaj zame pomeni nenormalno, ni nujno da za vas in obratno. Tako da to je vaše. Vajino je.« (F12)/ Nimam težav s tem.

Tak zanimiv pogled. Se mi zdi, da še nikoli nisem o tem razmišljala. Da se kdaj res znajdeš v dveh vlogah. Okej. Ste mislila tukaj še kaj dodati?

Zdaj mogoče če te zanima, ta teoretični del kaj je izhodišče, podlaga za ta delovna področja. Moramo delati v skladu z Družinskim zakonikom. Zame je Družinski zakonik, saj ga imam tukaj, zelo uporaben. In uporabljam ga, označim ga. /Včasih tudi kar vzamem, ko vodim razgovore in skupaj preberemo. (F13)/ Ker včasih samo to nekje pomaga, da se ljudje premaknejo naprej v iskanju rešitve oziroma dogovora. Tako da Družinski zakonik. Potem imamo Katalog, tam so te naše naloge lepo razdeljene, pa boš lahko ta teoretični del še pogledala. Pa Zakon o nepravdnem postopku, ker sodišče potem v postopku urejanja teh tako imenovanih statusnih razmerij, to je varstvo in vzgoja, stiki pa preživnina, uporablja Zakon o nepravdnem postopku. Predhodno svetovanje je dejansko, temu se reče procesna predpostavka, preden gredo ljudje, tudi če pridejo že z dogovorom sem, je to postopek preden gredo ta dogovor, jaz temu rečem potrditi na sodišče. In je obvezno, kadar ima par mladoletne otroke. Tako da zato je to morda najbolj taka pogosta tema. Tukaj je pa spet razlika. Vsi na centru smo strokovni delavci, ne vsi, tisti ki delamo predhodno svetovanje. Osebnost sem vedno znova presenečena, pa so se še večkrat odločevalci ukvarjali s tem pa popravljali sistematizacijo delovnih mest, ampak niso še sistemizirali delovno mesto socialnega delavca na centru za socialno delo. Jaz to zelo pogrešam. Čeprav na centru za socialno delo

naj bi bilo socialno delo primarno. To si verjetno slišala zadnje čase, da se to izgublja. Ampak vidim, da je res odvisno kdo to dela, kaj si po osnovnem poklicu. Dejstvo je, da lahko delajo to pravniki, vsi po 69. členu Zakona o socialnem varstvu. In je različno. Za pravnika je to res procesna predpostavka, nekdo pride sem, se pravi starša prideta sem in rečeta: »Imamo že pripravljen dogovor,« pravnik načeloma se obrne, odtipka, zapisnik napiše in gremo, kratko oceno in je to to. Jaz nikoli ne delam tako. /Jaz staršem tudi povem, da sem socialna delavka, da je predhodno svetovanje proces, da bomo poskrbeli, da bo tekel v skladu z zakonom in v zakonskih okvirjih, torej v šestdesetih dneh. Razen če bo višja sila, njihova bolezen, moja bolezen. Da moram ves čas paziti na to, da se onadva dogovarjata v korist otroka in da na koncu tudi v imenu države v narekovaju, moram napisati oceno, ali je njun dogovor v korist otroka. (F14)/ /Se prvič pogovarjam, gledam njuno interakcijo, probam vzpostaviti odnos, čeprav imamo prvo srečanje, delovni odnos. (F15)/ Jaz pač ne morem drugače, ne znam drugače kot socialna delavka in tudi ne bi bilo prav. In praktično do zdaj še nihče ni rekel: »Ne pa nočem, nočem tako.« /Če že v osnovi je nekdo trdno zabarikadiran: »Ne bova se dogovorila, hočeva na sodišče,« potem izjemoma bi naredila zapisnik. Ali pa če pride samo eden pa drugi ne, tudi naredim zapisnik pa potem še drugega povabim še enkrat in tako naprej. (F16)/ Tukaj se res trudim, da bi ta proces predhodnega svetovanja stekel. Tudi ko prvič vidim ljudi, pa se pogovarjam z njimi v tem smislu, /da raziskujem skupaj z njimi, ali morda bi šli pa v mediacijo. (F17)/ Mediacija je lahko del tega procesa oziroma se predhodno svetovanje za tisti čas ustavi, ko gredo ljudje v mediacijo znotraj centrov za socialno delo. Predstavim jim mediacijo in v primerih ko vidim, da ne bomo znotraj predhodnega svetovanja, da bi nam zmanjkalo mogoče malo časa, pa da se onadva tudi strinjata, /jih potem nekje vzpodbudim, da dasta soglasje za mediacijo in gresta v mediacijo. (F18)/ Velikokrat je pa tudi tako, da rečejo ljudje: »Ne, gospa _____, dajmo kar mi,« in tudi napišemo, da se strinjajo, da predhodno malo dlje traja, ker že vzpostavimo odnos, ne. In jim je težko, da bi šli pa zdaj k drugemu človeku še enkrat in vse to na novo razlagati, svojo življenjsko zgodbo in tako naprej. In gremo kar mi v enih dveh, treh srečanjih, pa tudi naredimo dogovor, pridemo do dogovora.

Okej, mogoče ste se, si se zdaj že malo navezala na vprašanje, ki ga imam jaz. Se pravi, če pride nek par, ki je že čisto odločen, da se bo razvezal ali če pride par, ko nista čisto prepričana ali pa eden ni, kako bi rekla da se ta proces dela razlikuje?

Ja. Po izkušnjah mojih, ne vem za druge, ampak ko govorimo s kolegi, večina ljudi, ki pride, ali sta oba kar zelo odločena ali pa je eden trdno odločen. In večina jih ne želi iti v to tako imenovano strokovno svetovanje paru, ali pa lahko bi šli tudi v svetovanje v nek terapevtski proces zunaj centra, v mrežo. /To jim predstavim na prvem srečanju v okviru predhodnega svetovanja. Začnemo predhodno svetovanje na ta način, da jim tudi to zakonsko možnost predstavim, (F19)/ ampak dejansko v večini primerov je vsaj eden trdno odločen. /V primeru, ko je eden, nimamo več možnosti ali podlage, da bi drugega silili. Absolutno tega ne smemo početi in teče predhodno naprej. (F20)/ Torej pogoj za to, da gre nekdo v

strokovno svetovanje ali svetovanje v mrežo, je, da se oba strinjata s tem. Da oba čutita, da nista še čisto čisto prepričana.

Pa se vam to kdaj v praksi zgodi?

Hm. Ene trikrat v teh petih letih. Ne prav pogosto. Ne prav pogosto. Jaz tudi to vprašam, ali so mogoče že na kakšnem svetovanju bili. Veliko parov je poskusilo že samih nekaj najti. Ugotavljam pa tudi, da zelo hitro obupajo. Za njih je svetovanje, za večino je svetovanje, če grejo na en ali dva razgovora. Tako da to. Mogoče tudi tako, tisti, ki niso še čisto prepričani, so tudi še zelo usmerjeni v ta partnerski odnos. In je tudi prav, da ne gremo prehitro na to, ker jaz jih potem povabim ali pa zelo jasno povem: »Okej, kot partnerja sta zaključila ali pa sta v zaključevanju odnosa, ampak vajina naloga je, da v bistvu gradita starševski odnos.« In tukaj jim predstavim tudi možne oblike pomoči. Ker praktično na prste ene roke bi lahko preštela ljudi, ki so bili s čustvenega vidika nekje na isti valovni dolžini, če lahko temu tako rečem, glede zaključevanja partnerskega odnosa. In če ljudje ne ozavestimo tega, kaj se nam dogaja, v kateri fazi procesa smo. Moramo, ne smemo pozabiti, da razveza, razpad zunajzakonske skupnosti je eden najbolj stresnih dogodkov v življenju človeka. In to moraš si dati čas, moraš iti skozi proces. Od zanikanja, jeze, žalovanja in tako naprej. In tukaj praviloma nista oba v isti fazi. In če nista, bosta težje ločila partnerski pa starševski odnos. /In moramo to podati v predhodnem svetovanju, jih povabiti, da začneta razmišljati kaj pomeni starševski odnos za njiju, kaj pomeni fokusirati se na skupno skrb za otroka. (F21)/ In če vidim, da je tukaj še veliko čustev, močna čustva so včasih v razgovoru, da en razgovor uporabimo samo za to, da onadva si povesta ene stvari, ki si do zdaj sploh nista še uspela. (F22)/ V prisotnosti tretje osebe, ki ni čustveno vpletena, je to lažje. Dostikrat je to lažje, vidijo ljudje da je to lažje in se potem kar odprejo pred drugim ali pa meni povejo pa s tem posredno drugemu. /Skratka po navadi predstavim te storitve, osebno pomoč, pomoč družini za dom pride potem predvsem v pomoč, če je starševski odnos porušen. Da ne vesta kako bi sodelovala, predvsem osebna pomoč. Ali pa te možnosti, ki jih imajo v mreži. (F23)/ Tudi omenim vedno, da Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti podpira določene programe, ki so v pomoč družini. Ker dostikrat naletimo tudi na ljudi, ki si ne morejo plačati svetovanja. Naše storitve so, to veš, še vedno brezplačne.

Ja, ampak imate pa verjetno kar časovno, je za čakati?

V bistvu naša enota, vidim se zelo trudimo k temu da res, za prvo socialno pomoč sploh ni čakalne, tudi mislim da osebna pomoč, pomoč družini za dom, res poskušamo praktično takoj. Se že kako zorganiziramo, je pa to res zelo težko na majhni enoti. Ker pomoč družini za dom naj bi tudi po Katalogu javnih pooblastil delala dva in je to zelo težko v enoti uskladiti, ker nas je tudi manj zaposlenih. Tako no. To se mi zdi da je res treba poudariti, /da tam kjer dva še nista čisto odločena, res ne bosta zmogla še, seveda ne, ker je tudi prav, najprej se morata s seboj ukvarjati, torej s partnerskim odnosom. (F24)/ Če ne zmoreta se o otrocih pogovarjati. In to je tudi znak potem, da se potem še bolj razišče možnost, da bi se pa vendarle vključila, ne. Če se vidi, da je med njima še veliko naklonjenosti. To tudi vidiš po

neverbalni komunikaciji. Tukaj po navadi imam jaz velikokrat, jokamo, jokajo uporabniki in fajn je tudi imeti robčke, da ponudiš in tako. V takih primerih je spet potreben čas. Ni pa res, moram reči, jaz bi rekla, da bi bilo fino, če bi se večkrat odločili, dostikrat res sta oba na meji, pa potem kar ne zmoreta. Veš takrat, če boš malo raziskovala, ne vem kako se boš lotila, fajn je tudi razumet, kako delujejo naši možgani ane. Te povezave med novimi in starimi se kar porušijo na momente. In delujejo samo stari in je to težko ohranjati trezno misel in to ko sta otroka in ko se ti podira življenjska ljubezen.

Ja no, v bistvu je potem čisto smiselno vprašanje. Kako pa takrat, ko je prisoten visoki konflikt med partnerjema? Mogoče za začetek, kako ga sploh prepoznate?

Ah. Zdaj, teorijo konflikta, to si sama poglej in tako naprej. V konfliktu smo pogosto. Zdaj, običajno vidim, da gre za visoki konflikt, /ko ljudje dejansko ne zmorejo komunicirati spoštljivo, (F25)/ /ko povzdigujejo glas drug nad drugim, (F26)/ tukaj tudi zelo gledam na to kakšno je ravnotežje moči. Če je ravnotežje, ne, ker tukaj lahko tudi hitro preidemo na polje nasilja. Če je ravnotežje moči zelo na eni strani, vprašanje če ne gre tukaj za nasilje. Tako da opazujem to njuno komunikacijo. /In tam kjer se ne poslušata, (F27)/ ne, /kjer se predvsem tudi name obračata, meni govorita, ne drug drugemu. (F28)/ /Kjer je veliko obtoževanj. (F29)/ /Kjer dobim vtis ali pa neke znake v njuni komunikaciji, da je otrok sredstvo. (F30)/ /Kjer za vsako ceno želita svojo voljo, ne iščeta nobenih kompromisov ne. Nobenega konsenza. (F31)/ /Kjer je bilo tudi v času trajanja zunajzakonske ali pa zakonske skupnosti veliko nesoglasij, bodisi v partnerskem odnosu, bodisi v odnosu do otrok, v starševskem odnosu, in nerešenih konfliktov. (F32)/ Takrat bi rekla no, da. Ko ne izbirata sredstev, ne. Ko uporabljata tudi v smislu grožnje, /v tem smislu, mislim grožnje, ja grozita drug drugemu z odvetniki, s sodišči. (F33)/ Tako ne, bi rekla, da gre za visoki konflikt. Treba je res prepoznati kaj je konflikt pa kaj je nasilje.

Tukaj gre pa predvsem za moč, ane. Kako pa potem sodelujete s takim parom?

/Tukaj že v začetku povabim ljudi, poskušam se dogovoriti za ena pravila pogovora. (F34)/ Česa ne bomo tolerirali, ampak vseeno to gre čez, ne. To gre, ko čustva začnejo obvladovati ljudi, gre čez te meje. /Parkrat sem se poslužila že ločenih srečanj. (F35)/ Praviloma prvi pogovor je vedno skupen. Tudi v skladu s pravilnikom naj bi skupaj prišla starša. Se mi je že zgodilo, da tisti ki je vložil predlog za predhodno svetovanje, da je prosil za ločene razgovore. /Pa sem naredila en pogovor, tako že v okviru prve socialne pomoči ali takrat ko je prinesel vlogo, kaj je razlog. (F36)/ Dostikrat je razlog ta: »Ja veste gospa, rad/rada bi vam pojasnila določene stvari.« »Pa kaj so te določene stvari?« potem raziščemo. In kadar vidim da so te tako imenovane določene stvari čisto nič posebnega, /ampak da človek mogoče samo želi dobiti strokovnega delavca na svojo stran, (F37)/ če smem temu tako reči, potem mu razložim še enkrat na način da razume. Pač se poskušam res približati, da res razume uporabnik. In večina potem reče: »Okej, dajmo skupaj probat, ampak saj boste videli, to ne bo šlo skupaj.« Pa praviloma potem kar gre. Kadar je pa visoki konflikt, ko je komunikacija res praktično, ker včasih ljudje so v takem konfliktu da ne morejo sedeti v istem prostoru. In mi to tudi povejo in v takem primeru pa potem /tekom ure in

pol, kot po navadi traja, ker takrat kar traja uro in pol. Sicer poskušam v eni uri, ne, saj veš. Petinštirideset je nekje optimalno, (F38)/ ampak vseeno je tukaj toliko ene vsebine, da vidim, da šestdeset minut nekje kar traja en pogovor v okviru predhodnega svetovanja. Ali drugih pogovorov v okviru drugih nalog, ki sem jih prej omenila. /In potem znotraj tega tudi povabim, predlagam ločena srečanja. (F39)/ Na ta način tudi se mi je že zgodilo, da sem dobila potem povratno informacijo od obeh. Smo preprečili tudi kakšno nasilje, ki bi se lahko zgodilo. Itak verbalno nasilje, ali pa celo se, ker začne tako eden proti drugemu se približevati, /je lahko že zelo delikatno. In nekako moraš kar hitro odreagirati in praviloma se ljudje res pomirijo, ko gredo malo ven. Oziroma naredim tako, da tistega, ki je bolj miren, ga prosim, da gre ven. In tega ki je, kar čutiš da gre jeza, predvsem jeza, se pogovorim z njim. Se praviloma pomirijo. (F40)/

Pa potem pridejo nazaj?

Odvisno. Ali pride, mislim seveda, če se da, zaključimo skupaj. Se je pa zgodilo tudi tako da nismo zaključili skupaj, smo zaključili z enim pa je odšel, pa smo zaključili z drugim pa je odšel. /In potem smo se dogovorili za nadaljnja ločena srečanja. (F41)/ So ljudje tudi tako, da so rekli: »Se bom vse dogovoril, bom vse, kar je v zvezi z otrokom sem se dogovoril,« in je tudi v resnici se zgodilo, ampak ločeno. Se pa strinjata, da prideta podpisat potem dogovor, ki je del zapisnika v predhodnem svetovanju, pa skupaj. Sem pa imela že tudi da sta ločeno prišla. Neko komunikacijo osnovno pa moraš imeti, če si starš skupnemu otroku. /Tukaj se potem pogovarjamo s starši kako komunicirati. (F42)/ /In pridemo do tega, da se je možno posluževati tako imenovane poslovne komunikacije, mi temu rečemo tako v teoriji. Pa potem se tudi pogovorimo o tem, kaj to pomeni. (F43)/ Tako kot bi midve imeli zdajle en skupen projekt. Se ne pozna, tudi približno, če bi ti meni zdajle rekla na en neprimeren način, boš ti mene na nek agresiven način nekam poslala, če bom nekaj narobe naredila, bova zaključili biznis. Isto je v starševskem odnosu. Sporočiti si morata to, to, to in to. Kar si naštejemo in kako si bomo sporočili. /Včasih prav potreniramo. (F44)/ To je že svetovanje mogoče malo širše kot predhodno, ampak vidim da je kar dober učinek, ker ja, pomembno je da starši pridejo opremljeni za to, da bodo lažje izvrševali starševsko skrb pri skupnem otroku. Tudi to je eden od namenov predhodnega svetovanja, ne samo pač da izpelješ postopek. Tako da ja, taka ločena srečanja. /Jaz sem tudi družinska mediatorica drugače in smo te tehnike, kot imamo naštudirane in natrenirane, in moram reči, da jih res uporabljam. (F45)/ Moram pa ti tudi reči, da pravzaprav ni to nič drugega kot socialno delo. Predvsem je pomembno, da ne prevzemaš, to socialni delavci ne delamo, ne smemo delati, čeprav pozabljamo. Da si vzameš čas, da veš da je proces, da je razveza proces, da ne moreš nekaj na silo. Tako da ja, če boš kdaj delala tovrstne vsebine na teh področjih, potem je res se mi zdi fino, da še eno izobraževanje za mediatorje skozi greš. Recimo jaz sem bila na dveh takih večjih, da sem sploh pridobila to možnost, da sem lahko na listi mediatorjev preko Društva mediatorjev in je tako krajše. Ampak je, se mi zdi, za socialne delavce čisto dovolj, ker se nam itak poklopijo stvari. To kar smo imeli pa preko Skupnosti centrov za socialno delo je bilo pa obširnejše, veliko treninga in tako naprej, je bila pa res taka dodana vrednost. Tako da priporočam, če ti je to področje blizu. A veš je pa pomembno tudi tako, v resnici je tako. Saj si slišala

tudi že različno. Socialni delavci moramo znati delati vsa področja. Ja, moramo znati delati vsa področja, to je res, ta področja kot srečuješ na centru. Hkrati pa, če dam primerjavo, zakaj se zdravniki specializirajo, ne? Zaradi kompleksnosti, ne vem, kirurg ali pa ginekolog imata svoje specifične. Primerljivo je tudi socialno delo, ne. Nekaj kar ti je bližje, kjer čutiš na nek način to svoje poslanstvo, čeprav že sam poklic socialnega dela ni običajen poklic, je poslanstvo. To ni nekaj kar bi, vsaj jaz tako doživljam, kar bi po osmih urah zaklenil v pisarno pa odšel. Seveda moraš ves čas na nek način biti pretočen, da ne kopičiš vse zgodbe, bolečine drugih ljudi, ampak sigurno pa ni to nekaj kar bi po osmih urah iz možganov kot če bi sestavljala škatlice za kozmetiko tukaj, recimo ne. Kam sva zdaj zašli. *(smeh)*

Vmes sem si še nekaj zapisala, da ne pozabim, ampak bi mogoče potem to. Sem pa prej se na tisto oprla, ko ste, si rekla, da včasih pri teh ločenih pogovorih hočejo socialnega delavca na svojo stran potegniti. Me zanima, če so mogoče kakšne razlike med parom, ki ni visoko konflikten in parom, ki je? Kako dojemajo strokovnega delavca, kakšen imajo odnos do njega?

/Veliko je tega tako kot si rekla, iskanja zaveznitva, z menoj. (F46)/ Zdaj malo karikiram, dobesedno: »Bova to midva njega prepričala, da je zdaj tako kot jaz pravim prav, vi mi boste pri tem pomagala. A ni tako, a ni to normalno?« Ja, zelo pogosto srečam to. /Samo tukaj je res pomembno, da si ti tisti, ki vedno znova ju postavljaš v to vlogo kot starša temu skupnemu otroku. (F47)/ /Dostikrat pomaga, tudi pri visoko konfliktnih, tudi se pomaga, da ne vztrajajo pri tem da te vlečejo v pakt, da vendarle poskušaš tudi s takimi da rečeš: »Okej, kaj bi vajin otrok ali pa vaš otrok zdajle rekel, ko bi videl kaj je zdajle, kako se pogovarjata?« (F48)/ Da ju spet povabiš, ampak tam kjer je otrok kot sem prej rekla sredstvo, jih tudi to ne. Jih tudi to ne. Mogoče bi ti povedala primer, tako zelo na kratko. Ko bi rekla da je tipična visoko konfliktna razveza, pa je izgledalo, da bo šlo lepo skozi. Starša sta prišla sem, sta rekla, tako tisto dosti tipično, tudi za visoko konfliktno je začetek lahko ta, kot ti ga bom zdaj povedala. »Midva imava že dogovor. A lahko napišemo kar zapisnik?« Okej. No in smo šli v postopek predhodnega svetovanja, smo raziskali njun dogovor v dveh srečanjih, napisali sporazum. Ves čas se je pa videlo, da zelo težko komunicirata. Veliko je bilo enega obtoževanja, veliko je bilo res enih takih močnih stališč, sploh glede njune ekonomske skupnosti. Jaz sem ju, zelo veliko truda sem porabila, da smo bili fokusirani na otrocih in da sem jima poskušala, da sta ozaveščala, da morata ločiti urejanje delitve skupnega premoženja in tako naprej. Nista pa želela iti v mediacijo, ker če bi šla v mediacijo, bi tudi to lahko rešila. Pa sta rekla, da to ni problema, da to itak nimata nič in da bosta to sama rešila. V redu ne, potem sta se pa odločila tako, da je rekla žena: »Daj kar ti daj ta predlog,« in sem jima vzorec po katerem dasta predlog. »Daj kar ti predlog na sodišče. Se strinjam tako.« Tukaj se je potem zgodila ena taka čisto procesna zadeva, pa je čisto dobro da se je, boš videla zakaj. Je sodišče, če na predlogu ne piše predlagatelj ena pa predlagatelj drugi, avtomatsko gre v postopek kot je običajno ko je en predlagatelj.

Ko se drugi ne strinja.

Tako, tako. Pa sta onadva predložila sporazum in tudi gospod je napisal predlog, da je bil v skladu s sporazumom glede varstva in vzgoje, stikov, preživitve. Ampak poimenoval je sebe kot predlagatelja. In potem smo mi dobili zaprosilo za mnenje. Mi smo v bistvu mnenje napisali v skladu s tisto oceno, ki smo jo že, njunega dogovora. Tukaj ni bilo posebnosti. Pregledali smo, če je kakšna sprememba, ne ni. In potem celo še v mediacijo ju je sodišče poslalo, spet ne vem zakaj, ker je bil itak dogovor. Ampak ker je bila prva obravnava, kjer naj bi se zgodila razveza in podpisala ta sodna poravnava, se temu reče glede varstva koristi otrok, je prišla gospa z odvetnikom. In to je res povzročilo tak izbruh konflikta med njima, res visoko, se je začel dogajati res visoki konflikt. In zakaj, zato ker se je njena življenjska okoliščina spremenila, imela je kar naenkrat najemnino prej je pa ni bilo in je želela višjo preživitve. In se ni počutila dovolj varna, da bi šla sama, ker v resnici, zdaj ko nazaj razmišljam, sta se res veliko vrtela v tem kaj je skupno premoženje in tako naprej. Popolnoma različna stališča, tukaj je bila moč bolj na močevi strani, tisto tipično ko srečujem pogosto, ko moški ki več zasluži, praviloma še vedno moški več zasluži, misli da je potem pa njegovo premoženje, ni pol pol, ampak je njegov delež višji. In če se vrnem nazaj, to da je prišla gospa z odvetnikom tam in želela višjo preživitve, je resnično povzročilo izbruh res močnega konflikta in od takrat naprej se je to začelo potem. /Dnevno pisanje mailov, res v take skrajnosti. (F49)/ /In zelo se otroke potem vleče, ne, otroci so res potem v visoko konfliktnih razvezah kot je ta, so otroci res sredstvo. (F50)/ Nemilostno sredstvo. Tako daleč, da sta se začela res dobesedno odtujevati od očeta. Pri tem pomembno vlogo igra mama, ne. Oba, dejansko oba, sem videla da uporabljata otroke, da ne vidita v otroku osebe ampak čisto res sredstva. Ko smo mi že zaključili ta postopek, pripravili mnenje, /še zmeraj nas bombardirajo strokovne delavce, dobesedno s temi maili, kaj je počela, kaj je počel. (F51)/ In potem v nekem trenutku veš kaj naredimo? Ker tukaj dejansko če bi šli čisto tako res k bistvu, je otrok tukaj ogrožen. /In pri takih pogosto odpremo, temu se reče ukrepi za varstvo koristi otrok. (F52)/ Pogosto. Ne podamo potem vedno predloga na sodišče, ne vem, za ukrep trajnejšega značaja ali pa za kakšno začasno odredbo, za recimo določitev stikov ali pa zaupanje v varstvo in vzgojo. S tem ko odpremo ukrep, se mi zdi, da starši nekateri vendarle se začnejo zavedati, nekateri. Pa začnejo svoja ravnanja spreminjati v odnosu do otrok. Ker tukaj gre potem res za otroke. In v odnosu drug do drugega. Določen procent pa tudi to ne pomaga, tukaj pa potem res dostikrat mi damo ukrep za zaščito otroka, ne. Ko gredo v take razsežnosti. /In dostikrat se potem tudi nasilje zgodi, se ravnotežje moči poruši, se zgodi nasilje, ali psihično. (F53)/ Psihično je veš zelo zelo težko dokazljivo, ampak je potrebno da ga naslavljamo, da uporabnike poskušamo da svoje notranje vire moči iščejo, da prijavijo nasilje. Dostikrat se potem zgodi tudi nasilje v teh visoko konfliktnih. In kako potem sodelujemo? /Vedno znova jih vabimo v storitve, vedno znova. (F54)/ Prvič zaradi vsebine, drugič pa tudi zaradi naše organizacije dela. /Mi beležimo, saj veš, naloge, storitve, vse imamo zabeleženo. (F55)/ In ko jaz mnenje napišem, zaključim. In ko prileti en mail, kaj boš s tistim počel? In smo se zdaj odločili, /vedno znova vabimo v prvo socialno pomoč, nagovarjamo ljudi, da gredo v storitev pomoč družini za dom. (F56)/ Tukaj bi bilo zelo smiselno, ne. /In jih vabimo na osebne pogovore. (F57)/ Jaz sem se naučila v zadnjih dveh letih, da ni dobro, da po mailu razpredamo in si dopisujemo. Povabimo. To je

tudi stališče naše vodje, kar se mi zdi zelo super, da nas spodbuja k temu čim več povabit v storitev. Ko ti pišejo, povabit.

Pa se odzivajo potem, radi pridejo?

Prvič ja, drugič mogoče še, potem pa vidijo, da pravzaprav ne bodo dosegli svojega namena. Praviloma je tisto: »Njej, njemu povejte, njega vi prijavite,« pa vidiš da ne gre za nasilje. /Ampak ni, prelaganje odgovornosti. »Nič ne naredite za najine otrok,« dostikrat slišimo v teh visoko konfliktnih razvezah. (F58)/ »Če bomo mi naredili kaj za vajine otroke, to pomeni, da bomo iskali. To pomeni da ne vi in ne vi ne zmorete varstva in vzgoje, potem bomo iskali, pravite želite da iščemo drugo obliko varstva in vzgoje, rejniško družino, kaj želimo?« Pač damo na nek način, jih povabimo v razmišljanje tudi o tem. »A to pomeni to? Da ne bosta vidva poskrbela. Ker tako ogrožata otroka, saj ga res ogrožata, ampak a sta res izkoristila že vse možnosti, da bi v resnici dobro vidva poskrbela? Če ne, potem bomo pa mi morali poskrbeti.« To je potem v okviru ukrepov, pa tudi storitve. Se ne pogovarjamo na ta način kot zdajle s teboj govorim, /res grem, prevajam isto vsebino kot ti jo zdaj govorim, prevajam v njihov jezik. (F59)/ Kaj to pomeni, če država ukrepa.

Zdaj se mi zdi, da se je toliko stvari odprlo, da ne vem s katerim vprašanjem bi nadaljevala, ker se mi zdijo vsa smiselna. Ampak mogoče, ker sva že načeli tudi temo sodišča... Kako potem, ko se enkrat že vključi sodišče, recimo ko dasta predlog, kako po tem sodelujete s partnerjema in sodiščem?

Torej, ko nekdo od partnerjev da predlog, ali eden ali oba vsak zase, sodišče zaprosi nas za mnenje o njunih predlogih. Zdaj ne vem, če bi ti razlagala te podrobnosti, ker potem bova zašli verjetno. Skratka, sodišče nas zaprosi za mnenje in /potem spet povabimo starše na pogovor. (F60)/ Zdaj pri visoko konfliktnih jih jaz že spoznam prej. /Tam, kjer je visoki konflikt, že praviloma vabim na pogovor ločeno. (F61)/ /Bolj natančno raziščem življenjsko situacijo enega in drugega starša, (F62)/ ker sodišče želi, da podamo mnenje glede koristi otrok. Ali je v korist otroku, da je zaupan enemu staršu ali drugemu ali v skupno, /da se opredelimo do predloga ali podamo morda kakšen svoj predlog. (F63)/ Tako. In pri visoko konfliktnih se poslužujem teh ločenih pogovorov, /pri tem po potrebi predlagam tudi obisk na domu. (F64)/ Jih prosim, da me sprejmeta na dom, praviloma je tukaj sodelovanje z ene in druge strani, do zdaj nisem imela še tudi pri visoko konfliktnih. Če izhajam malo iz tega primera, kako se je potem nadaljevalo. /Sem šla na dom enega in drugega starša opazovat interakcijo, (F65)/ ker potem v poročilu in mnenju sodišču dam eno tako socialno poročilo, potem znotraj tega /raziščem materialne razmere, (F66)/ /odnose, (F67)/ vse kar rabim za to, da /potem napišem končno mnenje, (F68)/ komu naj bi otroci bili zaupani, glede preživnine, glede stikov. Ti stiki so tak izraz, ki mene zelo moti, jaz rada uporabljam to formulacijo: »Kako bo otrok prehajal med vama?« To so stiki. Zato ker starši ko se razvežejo, ne izgubijo starševske skrbi. Včasih se je temu reklo roditeljska pravica, zdaj je starševska skrb. Potem staršem tudi povem, včasih sodišče postavi zelo konkretna vprašanja glede funkcioniranja otroka v

vrtec, v šoli, če so tukaj že kakšne posledice visokega konflikta in tako naprej. Ker sodišče tudi zazna že konflikt zelo hitro. /In potem se odločim tudi za to, da zaprosimo za poročilo vrtec ali osebnega zdravnika. (F69)/ /In staršem to povem, da pač načeloma prosimo za soglasje, večina pravi da se strinja, kakšni pa pravijo ne. (F70)/ Ampak razložim zakaj in povem, da bom to naredila, da pa bom potem ju seznanila z vsebino poročila. Ker to je zelo pomembno. Tukaj tudi smo se pozanimali kakšno je stališče inšpekcije, ne, absolutno, sploh če ti sodišče naloži, nimaš kaj dosti maneverskega prostora. Tudi če ti sodišče ne naloži pa vidiš, da bi bilo dobro, zato da boš res naredil mnenje, ki bo res v korist otrok, je prav da daš prošnjo vrtec ali pa šoli. /Staršem pa potem res, če se dogovorimo, praviloma se dogovorimo, da jim mnenje skupaj s temi poročili pošljem po pošti, kakšni zelo redko pa želijo, da se mnenje predstavi tukaj. (F71)/ Staršem povem, oni mislijo da bodo, govorim o visoko konfliktnih, praviloma mislijo, da bo mnenje napisano tako kot oni želijo. Kot so oni napisali predlog, da bomo mi absolutno podprli ta predlog. Po navadi ljudje, ki so v visoko konfliktni razvezi, zelo težko prenesejo, da center napiše ne kritiko, ampak da je mnenje, ki ni čisto tako kot so si oni predstavljali. In bi želeli kar narekovat dobesedno. Jaz že na začetku povem, da mnenje bomo mi oblikovali in ga ne bomo popravili, tudi če se oni ne bodo strinjali. /Ampak da imajo potem v postopku na sodišču možnost dokazovanja, izpodbijanja mnenja in tako naprej. (F72)/ /Seveda poskušam predstaviti razloge zakaj je mnenje tako kot je, zakaj menimo, da je to v korist otroka. (F73)/ Ampak praviloma, če je nekdo zelo vkopan v svoja stališča kaj je prav za njunega otroka, predvsem pa kaj je zanj prav, potem se ne bo strinjal s tem. Ampak mi pač vztrajamo pri tem in je tako da pač potem se zgodi tudi, da napišejo ugovor na naše mnenje. Pa mi moramo dodati, pa potem s strani sodišča dobimo zaprosilo, pa moramo še na kakšno vprašanje odgovoriti ali pa se opredeliti do tega odgovora. Moramo vedeti, da praviloma pri visoko konfliktnih razvezah se vključijo odvetniki. Vsak partner ima svojega odvetnika. In tukaj je potem borba moči. Tukaj jaz poskušam ljudem že v predhodnem svetovanju, ko vidim da mogoče bo pa šlo v to smer, da ne bo prišlo do dogovora, /predstaviti kaj pomeni postopek na sodišču. (F74)/ V vsakem primeru predstavim postopek na sodišču, ampak tukaj pa poudarim tudi to, da v resnici tudi tisti, ki je zmagovalec, vprašanje če je zmagovalec. Predvsem pa vprašanje z vidika otrokove koristi kaj je to. Čeprav naloga sodišča je absolutno da deluje z vidika otrokove koristi. In v postopku na sodišču smo mi specifični pomočniki sodišču. Imamo eno tako posebno vlogo. Jaz sem veliko razmišljala o tem, kaj pomeni, ko se vključi odvetnik. Ko bereš tiste predloge, kako gredo res, jaz temu rečem tako, to pranje perila. Nima nobene veze z otrokovo koristjo, pa česa vse se poslužujejo. Res. Tako se ponižajo drug drugega. Nobenega dostojanstva, tudi osebnega, ne ohranijo nekateri več. Ampak veš v tisti sili, saj to je majhen procent ljudi, v tisti notranji gonji da: »Ga bom, ga bom, ga bom premagal, ga bom potolkel,« gredo preko vseh meja, tudi svojega osebnega dostojanstva nekateri. Včasih smo strokovni delavci vabljeni kot priče, o tem bi lahko veliko debatirali. Pričanje na sodišču, sploh tako kot smo mi povabljeni, se na nek način izključuje s to našo vlogo ko naj bi bili kot specifični pomočniki. Ker imamo strokovno znanje, ki ga sodišče nima, ampak potem ko si pa povabljen kot z imenom in priimkom, in z grožnjo kako te bodo kaznovali če ne boš prišel, se pa ne počutiš kot specifični pomočnik. Tako da okej,

to je pač druga tema. Ampak tudi na sodišču potem doživimo strokovni delavci, predvsem s strani odvetnikov, včasih pritisk. /Ampak moram reči, da na vseh obravnavah se sodišče zelo zaveda in zelo hitro ustavi tovrstne verbalne izgrede odvetnikov ali pa od strank. (F75)/ Tako da načeloma se mi zdi, da res nas pa v samem postopku res na nek način nekje tretirajo in pokažejo tudi strankam, da smo mi pomočniki s specifičnim znanjem. Ne dovolijo no. Torej, če povzamem, dejansko potem ko je postopek na sodišču, nas sodišče zaprosi za mnenje, /ponovno gremo v kontakt s parom, (F76)/ /praviloma ločeno. (F77)/ Opravimo po potrebi obiske na domu, pogovore z otrokom. Po potrebi, če je ugovor na naše mnenje s strani ene ali druge stranke, zdaj namenoma uporabljam izraz stranke oziroma udeleženci v postopku. Potem lahko nastopimo kot priče strokovni delavci in to je to kar se tiče sodelovanja, ko se vključi sodišče. /Vedno pa tudi v tem postopku predstavimo možnost storitev. (F78)/ To je, storitev je rdeča nit, ki jo vlečemo ves čas pri visoko konfliktnih razvezah in vabimo ljudi v storitev, da bi pač šli v spremembo bodisi komunikacije oziroma odnosa in gradnjo starševskega odnosa. Da bi soočali na drug način s konfliktom in tako naprej. Usmerjamo, predstavljamo vedno znova tudi pri teh pogovorih možnosti pomoči zunaj v mreži.

Mhm, okej, potem bi se pa jaz mogoče zdaj kar na glas otroka osredotočila. Mogoče kako ga upoštevate? Pa bi potem mogoče nadaljevala še s tem, kako pridobite njegovo mnenje oziroma glas.

Pomembno je, da ko boš pisala, da vse te podlage zakaj je glas otroka pomemben, zakonska podlaga, ta deklaracija o otrokovih pravicah, vse to dobro citiraj, to je osnova. /V bistvu že v samem predhodnem svetovanju se včasih staršem to razloži. (F79)/ Oziroma se pogovarjamo o tem. Da je pomembno, da slišimo tudi otroka, ne. Da je pomembno, da otrok pove tudi svoje mnenje glede tega kako bi si predstavljal življenje naprej. Da sta pa onadva odgovorna za to, kako se bosta v resnici dogovorila, ker ni nujno, da je mnenje otroka otroku v korist. Ker je dinamika taka, ker je mogoče malo tistega da eden malo otroka vleče na svojo stran, je tukaj to zelo delikatno. Ali pa je otrok toliko star, da mu je že komot ena določena oblika pa se potem vidi, da pravzaprav ni nujno v korist. Pa če starši zelo sledijo njemu, to so po navadi najstniki že, vidijo potem hitro da to ni to. Imam ravno zdaj en primer, ko sta zelo bila skrbna pri tem, da bo najstnica povedala kaj si želi in sta kar sledila, pa se je meni zdelo da naj poskusita, sem videla tudi s strani najstnice sem nekako čutila tako na nek način da je toliko odgovorna do sebe že, ampak se zdaj že nakazujejo eni problemi ne. Pa bomo zdaj malo raziskovali v storitvi kako bo. /Skratka, včasih v predhodnem svetovanju, ko vidim da starša kolebata, da nihata, jih vprašam ali pa jim predlagam pogovor z otrokom. (F80)/ Ampak odvisno od otrokove starosti. Tukaj je zelo jasno. /Če je otrok star petnajst let, je lahko že stranka v postopku. (F81)/ To tudi zakon pravi. Jaz delam po tem predhodnem svetovanju tako, /da staršem svetujem, da pač otroku to povejo in da se dogovorimo za pogovor, (F82)/ če sta, v vsakem primeru. /In da potem ta petnajstletnik tudi da izjavo. (F83)/ Kaj si on misli o dogovoru med staršema. /Poskušam da starša na nek način že nek svoj dogovor poskuša skleniti, potem pa po navadi tudi sama dva že povesta to otroku, včasih pa jaz povem. Me prosijo da jaz

povem. (F84)/ Tukaj ni pravila, to sem ti hotela še mimogrede povedati. Zelo pomembno je, da do vsakega para ali pa da se zavedamo strokovni delavci, socialni delavci, ki delamo na področju razvez, da smo unikatni. Človek je unikat, je posamičnik, je edinstveno bitje. /Tudi par je unikat in jaz nikoli, ampak res nikoli ne izpeljem predhodnega svetovanja čisto na enak način. (F85)/ Pazim da vse kar moram po zakonu notri vključim, ampak ko sta tukaj Miha in Jožica, je njuna zgodba. In njun otrok je njun otrok, nista dva enaka. Pa ljudje dostikrat rečejo: »Kako, sem prebral da je povprečje pa tako pa tako.« »Ja, lahko da ste to prebrali, kaj je pa pri vas?« /In ves čas vabim, kaj je pri vas. (F86)/ In ko ljudje začutijo, da je to res pomembno kaj je pri njih, so pomirjeni in takrat stečejo v smer res dogovora, ki je v korist otroka. In takrat so tudi otroci pomirjeni in jih vidim na pogovoru da so pomirjeni in tako naprej. Včasih je en tak pogovor z otrokom kadar nista še čisto odločena ta pika na i. Ali pa kadar se nakazuje tako da bi lahko bil konflikt, sta že v enem takem konfliktu in da bi ta konflikt lahko zrastel, en tak pogovor z otrokom in ko jaz dam en feedback jima potem po pogovoru z otrokom. Dostikrat potem veliko lažje skleneta sporazum. Pomembno je, da vključujemo otroke, vendar moramo pa paziti tudi na njihovo starost. /Otroci naj bi bili toliko stari, otroke, ki vabimo na pogovor, naj bi razumeli pomen postopka. (F87)/ Naj bi bili zmožni izraziti svoje mnenje. Tukaj pa saj veš, je pa treba tudi razvojne potrebe otrok na nek način, razvojne stopnje otroka poznati. /Pomembno je potem, da otrokovi starosti primerno razložiš. (F88)/ /Potem pa včasih rišemo tukaj, sodišče pa center pa tako naprej, (F89)/ da se res približaš. In smo imeli pogovore, sem imela tudi že s petletnikom. Seveda tak otrok, jasno, ne bo razumel čisto pomena postopka. /Ampak kadar so kakšne dileme glede koristi otrok, je to zelo dobro. Tega si potem res ne pišem v mnenje (F90)/ ali pa če je že postopek na sodišču, /ali pa v predhodnem svetovanju staršem predstavim kje pa so mogoče njune šibke točke, kje se morata okrepiti, da bosta otroka podpirala pri zdravem razvoju. (F91)/ In da večkrat povem tudi to /da sam akt razveze, za tem stojijo v bistvu res kvalitetne raziskave, ni toliko stresen za otroka kot to kaj starši živijo prej pa potem. (F92)/ Če je visoki konflikt ali pa nasilje že prej pa potem po razvezi, je zelo ogrožen otrokov razvoj. /Sama razveza, ko nekateri mislijo kako je to stres za otroka, saj je, ampak otroci se bojijo da bodo morali izbirati med starši. (F93)/ To je najbolj pogosto, ali pa da bodo morali izgubiti, dobesedno izgubili. /Tako da tukaj na tem veliko potem v pogovoru z otroki, o tem se pogovarjamo. (F94)/ Pomembno je, da zaščitimo korist otrok tudi na ta način, da če otrok reče, jaz to vedno preverim oziroma rečem: »Glej, zdaj boš ali sproti povedal ali na koncu bova dogovorila, a je kaj takega kar ne želiš, da potem uporabim v pogovoru s staršem?« /Da otroku rečem, v pogovoru z njim, da če je kaj takega da ne želi da povem staršem. (F95)/ In včasih se zgodi, da v mnenju teh visoko konfliktnih ali pa kadar gre za nasilje, da napišemo mnenje, da otrok reče: »Jaz želim, da to sodišču pošljete, ampak ne želim, da starši to izvejo.« In potem v ločeni kuverti strogo zaupno pošljemo direktno sodniku. Vendar, kaj je potem praksa sodišča, kar pa izhaja iz zakona, razumem, ampak je velika dilema v resnici zaupanje otroka, ki je zlorabljen na nek način, /ker sodišče izda sklep, da to pismo izloči iz dokaznih materialov, ker tukaj gre za dokaze in postopek, kadar gre za te visoko konfliktno razveze. Ampak, če pa sodišče uporabi potem v obrazložitvi, mora pa razkriti. (F96)/ Tak čuden moment je tukaj in meni je to res z

vidika zaupanja otroka, se mi zdi da je tukaj v resnici otrok v vsakem primeru, tudi v sodnem postopku ni zaščiten stoprocentno. Še enkrat, želje in potrebe otroka ja, jih poimenovati, prepoznati, ni pa nujno, /da je to, da otrok reče: »Jaz bi pa rad ves čas živel pri mami, enkrat na mesec bi pa očija videl,« ni to nujno, da je otroku v korist. Po navadi takele formulacije, kot sem jo zdaj, je treba fino raziskati. (F97)/ Otrok si želi čim več tam, kjer ni odtujevanja otroka. Ta izraz odtujevanja daj še malo razišči, da se ne bom razgovorila še o tem. Če nekdo takole reče kot sem zdaj rekla, moraš biti zelo, naj ti zagorijo vse rdeče luči, ker tukaj nekaj ni. Praviloma kjer je vse v redu, otrok ima rad oba starša, si želi biti z obema čim dlje. Če nekdo tako reče, je nekaj zadaj. Kako pridobiti otrokovo mnenje, je pa potem to povabiti, /če gre za otroka, ki je pod petnajst let star ali petnajst, poskušam na neformalen način preko soglasja staršev. (F98)/ /Ko gre za predhodno svetovanje, brez soglasja nič. (F99)/ /Če pa je že postopek na sodišču, pa da sodišče celo izrecno želi, da pogovor opravimo, pa tukaj ne iščemo več soglasja staršev, (F100)/ ampak pač se poskušamo z enim. /V izjemnih primerih pa celo v šoli, ampak to kadar gre za nasilje praviloma. (F101)/ Nisem še šla v šolo. Ja sem šla, v enem visoko konfliktnem tudi v šolo. Tako da, ker je bilo tako najbolje, spet z vidika otrokove koristi, najmanjša stiska za otroka. Tukaj bi spet lahko veliko govorila, kako narediti to, da je otrok čim manj izpostavljen. /Res je treba ves čas paziti, da otroka ne spravljaš tudi ti kot strokovni delavec v dodatno stisko. (F102)/ Jaz tukaj verjamem, da socialni delavci znamo opravljati pogovore z otroki oziroma znamo pridobiti potrebno znanje. Se pa po izkušnjah, ki jih imam do zdaj, ne mislim, da je boljše, da pri takih razvezah, ali pa kadar imam pogovor z otroki v visoko konfliktnih razvezah ali v čisto običajnih, da sta v ekipi, v timu dva, socialni delavec in psiholog. /Se mi do zdaj vedno znova potrjuje, da kadar sem jaz vodila predhodno svetovanje, pa sem povabila k sodelovanju psihologa za pogovor z otroki, je bil to res, se mi zdi, tisti optimalen pristop. (F103)/ Psihologi imajo določena orodja in znanja, saj ni nujno da bolje izpeljejo, ampak se mi zdi da se tako dobro dopolnjuje. Jaz imam pa druge. /Jaz pa mrežam, (F104)/ pa saj veš kaj delamo socialni delavci ane. /V tem delovnem odnosu nekje opazujemo, analiziramo. (F105)/ In če delamo v timu, je to super. Na naši enoti te možnosti ni, tako da delam sama. Ampak moram reči, da na prejšnjem centru sem delala v sodelovanju s psihologom in tam sem ta model spoznala, ampak sem potem z nekim lastnim angažmajem tudi premagala to notranjo oviro, da pa je tako bolje pa da tako mora biti. Še zmeraj pa pravim, da bi bilo bolje, če bi imeli to možnost. Tudi sicer veš, da sploh če gre za visoko konfliktno razvezo, da nisi v postopku socialni delavec sam. To pa skrbimo tudi mi, /da določene pogovore delamo tudi v parih. (F106)/ To sem pozabila prej omeniti, to je zelo pomembno da napišeš. /Sicer v naši enoti timsko delo kot metoda socialnega dela imamo kar dobro razvito. Imamo, skrbimo za to, za timski pristop v določenih nalogah, da delamo timsko. (F107)/

Pa to tako, ste mislila kot predhodno svetovanje, ali katere pogovore?

/Predhodno svetovanje v izjemnih primerih, ko gre res za visoki konflikt. (F108)/ Tukaj se mi sicer še ni to zgodilo, v eni prejšnji službi sem prosila tudi, da sva bila dva. Drugače pa kadar pripravljamo mnenje za sodišče, včasih tudi povabim, sploh če že obravnavamo nasilje. Še to je pomembno.

/Pomembno je, da veš da če je nasilje, predhodno svetovanje absolutno izpeljemo ločeno. (F109)/ To ne vem, če sem dovolj poudarila ampak, ne pozabit tega. Tako, če je bilo nasilje v družini. Tako no, se poslužujemo tudi tega, da delamo v paru.

Jaz sem par vprašanj še imela, ampak so se potem že kar sama odgovorila vmes. Edino kar sem si še zapisala pred tem zadnjim vprašanjem, pa vem da je težko to oceniti, ampak če bi lahko ocenila koliko srečanj povprečno imate s parom v okviru predhodnih svetovanj? Vem, da je zelo različno, ampak neka taka splošna ocena.

/Najmanj dva. (F110)/ Tako kot sem ti na začetku rekla, sploh se ne pogovarjam. Mislim ne ne pogovarjam, ne me narobe razumeti. Predstavim uporabnikoma, da je pomembno, da se srečamo vsaj dvakrat. Prav zato, ker moram korist otroka raziskati, tudi če imata že dogovor. In pri meni je tako, dva. Si pa verjetno slišala različno, samo tam kjer mi nekdo reče: »Jaz pa opravi samo ob enem, pa sedimo dve uri tukaj,« dajva tukaj pogledat, ali je res čisto iz strokovnega vidika. Prej sva rekli, petinštirideset minut lahko ti koncentracijo držiš in tako naprej, kako bo dve uri? /Če imamo, če se zmenimo včasih pridejo starši, kakšen pride z drugega konca Slovenije, sem tudi že tako da sem v enem srečanju. (F111)/ Ampak smo vmes pavze naredili, pa smo tako uro in pol, pa uro in pol, pa fino raziskali pa tako. To je bil en primer, pa upam da ga ne bo nikoli več. Če se odločiš za to, da boš naredil v enem, potem to morajo biti res tehtni razlogi, drugače pa pri meni je dva, najmanj dva. Tako da bi rekla v povprečju vsaj dva. /Lahko je pa tudi do štiri, sem imela. (F112)/ Je pa res, da ti moraš paziti tudi na to, da je šestdesetdnevni rok. Zato ker tako kot sem ti prej omenila, to je procesna predpostavka. Dogovor, ki ga starši sklenejo tukaj nima izvršilne moči, zato morajo iti na sodišče. Veš kaj to pomeni, da če nekdo se ne drži dogovora. Dogovor, ki ga sklenejo v predhodnem svetovanju nič ne pomaga, da bi potem izvršbo sprožil ane. Sklep sodišča ima izvršilno moč, ne. Ali pa notarski zapis, če gre za delitev skupnega premoženja. Ima pa, jaz vedno rečem staršema, ima pa ta dogovor, ko rečejo: »Kdaj ga pa naj začneva izvrševati?«, »Ja, kako pa zdaj živite? Ja glejta, zdaj sta se dogovorila, vsi smo videli da je v korist otroka. Zdaj ane.« /Ali pa jih tako vprašam, da si sami odgovorijo. Vedno naj si sami odgovorijo. To je socialno delo. (F113)/ Ne odgovarjam jaz, ampak: »Kaj je vaš odgovor? Kaj vi mislite?« Tako da vsaj dva, evo.

Potem imam pa samo še zadnje vprašanje, ki je pa res čisto osebno mnenje. Kako razveza vpliva na otroka? Se mi zdi, da imate na centru vseeno nek vpogled, da se vidijo posledice visokih konfliktov. Da si nekako izoblikuješ svoje mnenje, ko delaš s pari. Tako čisto osebno mnenje.

Zdaj če govorimo o taki klasični razvezi, ko se dva dogovorita... /Prva stvar je, da tukaj dejansko vsak otrok na svoj način doživlja. (F114)/ Tudi v isti družini, ista razveza, trije otroci, različno doživljajo. To moramo vedeti, tukaj splošnega odgovora ni. Za otroka je, tudi otrok gre skozi te faze kot gresta zakonca. Skozi nekatere faze, če z eno besedo opišem, /sigurno je to razveza za otroka velik stres. (F115)/ /Kako bo otrok dejansko se razvijal po razvezi, je pa odvisno od načina kako se starša razideta. (F116)/ In to

kot sem prej rekla. Kaj je otrok doživljal v družini pred razvezo in kaj je doživljal po razvezi. /Če starša ozavešta, da otrok res, bom tako zelo po domače povedala, ni prav nič kriv, nima prav nič s tem, da se onadva razvezujeta in da je njuna res odgovornost, da poskrbita, da bo otrok živel srečno življenje še naprej, da bo imel možnosti, da bosta poskrbela za njegov razvoj... Potem se mi zdi, da nekih posledic otroci nimajo, tako kot imam izkušnje. (F117)/ So uspešni, tako ko malo gledam nazaj. Kakšni starši pridejo tudi povedat, in pa raziskave obstajajo. Tudi v tej moji bližnji sorodstveni mreži sem imela priliko spremljati eno razvezo, vse faze, in vidim da je otrok tako po enih dveh letih, pa ni bil visoki konflikt, ampak sta mešala starševski pa partnerski odnos. Žena kar ni mogla tega ločit, je pred otrokom govorila o očetu, tako, to je strup. /Če hočeš zastupati otroka, ga zastupiš s tem, da govoriš slabo o drugem staršu. In vidim, da je otroček rabil, zdaj je star deset let, eni dve leti, da je začel zaupati obema. (F118)/ Prej je samo mamici, ker je bil tako okupiran z njeno. V resnici je to tako, eni stereotipi se, dlje ko delaš na tem področju, bolj se ti rušijo eni stereotipi ane. Tako da je zanimivo tudi to.

9.2.7. INTERVJU G

Okej, potem bi pa jaz vas za začetek najprej vprašala, v okviru katerih delovnih področij na CSD-ju delate s pari? Predvsem pari, ki se želijo razvezati, izvenzakonski in zakonski.

/Zdaj, v okviru naloge predhodno svetovanje. (G1)/ /Tam tudi preverimo, če obstaja možnost, da bi recimo par poskušal delati še na ohranitvi zveze (G2)/ /in jim potem ponudimo tudi usmeritev, lahko na centru izvajamo strokovno svetovanje paru, za takšne, ki bi se za to še odločili. (G3)/ /Lahko jim svetujemo tudi vključitev v partnersko oziroma zakonsko terapijo. (G4)/ Sicer tako, centri nimamo v okviru naših nalog dela. Jaz konkretno sem tudi zakonska in družinska terapevtka, tako da v bistvu /v okviru naloge strokovno svetovanje paru izvajam partnersko terapijo, (G5)/ ker vem da je to dosti bolj učinkovito kot pa samo svetovanje. Ampak teh profilov zaenkrat na centrih, so verjetno izjema bolj kot pravilo. In v okviru predhodnega svetovanja, v kolikor vztrajajo da pač gredo narazen in se ne odločijo da bi še si dali eno možnost in poskušali delati na ureditvi, izboljšanju in ohranitvi razmerja, /torej je potrebno potem urediti razmerje do otrok, torej zaupanje v varstvo in vzgojo, ureditev stikov in preživljanje otrok. (G6)/ In v kolikor se v okviru predhodnega svetovanja ne uspeta dogovoriti, /tukaj jim ponudimo tudi možnost vključitve v mediacijo, (G7)/ se lahko opravlja tudi na centru za socialno delo, sicer ne na tisti enoti kjer je bilo izvedeno predhodno svetovanje ampak na eni drugi, ali pa pri zunanjih teh mediatorjih, torej seznanimo jih tudi s to možnostjo. V kolikor niti s pomočjo mediacije niti predhodnega svetovanja se ne zmoreta dogovoriti glede vprašanj v zvezi z nadaljnjim izvajanjem starševske skrbi, potem poda eden od staršev predlog sodišču. In sodišče na podlagi teg predloga zaprosi center za socialno delo, da pripravimo mnenje kaj bi bilo otroku v največjo korist. Komu naj bi se zaupal v varstvo in vzgojo, kako naj bi bili organizirani stiki in glede preživljanja. Tako da v glavnem v okviru teh nalog predhodno svetovanje, strokovno svetovanje paru /in priprava mnenja sodišču o koristi otrok. (G8)/

Okej, zdaj omenila ste že, da strokovno svetovanje paru je namenjeno potem, ko se že nekako odločita, da želita še delati na razmerju. Ampak bi vseeno vprašala, ali je mogoče kakšna razlika, ko pride k vam par, ki je že popolnoma odločen o razvezi ali pa par, kjer eden ali oba še nista odločena? Kako pristopate, kakšne so razlike?

Ne vem zdaj, če sem dobro razumela vprašanje. Torej ja, redkokdaj pridejo ali pa že dasta oba predlog za predhodno svetovanje, da sta nekako skupaj prišla do zaključka, da je bolje, da želita to razmerje torej zaključiti. Redkokdaj je tudi to, da oba. Sicer poda večinoma eden in dostikrat je bila to njegova pobuda in dostikrat je bil drugi tako ali drugače s tem prizadet in si tega ni želel. /Tukaj poskušamo, kadar nista oba odločena, toliko bolj delati na tem, da preverimo kaj je bil tisti razlog, kaj se jima je dogajalo. (G9)/ Ker želijo se po navadi ločit od nekih občutij, s katerimi so v tem odnosu težko shajali. Jaz, vsaj jaz, zdaj govorim, kako jaz nekako delam, s tem da imam ta dodatna znanja iz zakonske in družinske terapije. /Veliko se v partnerskem odnosu dogaja na nezavedni ravni. Veliko se prebujajo enih občutij med partnerjema, ki sta jih v bistvu že prinesla v odnos. Potlačene zadeve. In jaz jim pač poskušam to osvetliti, (G10)/ včasih pridemo kar tako do enih konkretnih primerov, ko razumejo pravzaprav kaj se jima je dogajalo, da sta bila v enem začaranem krogu in nista znala, nista razumela kaj se jima dogaja in nista znala teh stvari sama razreševati, kar je povsem razumljivo. No in če nekako oba to razumeta in je tukaj na eni strani samo, bi rekla obup, da eden ni več videl izhoda in se je odločil za ločitev, včasih v teh primerih se jim porodi neko upanje in se odločijo potem za vključitev v strokovno svetovanje paru. Kaj sem še hotela reči, mi je še en preblisk prišel. Ja, jaz tudi to preverim. /Postavim kar direktno vprašanje. Če je pri kom vmes že neka druga oseba. (G11)/ In jim rečem: »Lahko tukaj na glas odgovorite, če ne želite, vam ni potrebno.« In potem po navadi, če je že to, pove po navadi potem tisti drugi zakonec ali pa partner za t drugega, tistega ki je že z eno nogo v enem novem razmerju. /Ker tam jaz lahko takrat tudi pojasnim fazo zaljubljenosti in da je to začasno stanje in tako naprej, (G12)/ /in da nekaj podobnega kot se jim je dogajalo v tem odnosu, če ne bosta razrešila, se jim bo zelo verjetno na en podoben ali pa drugačen način, ampak zapleti ponovili tudi v novem razmerju. Tako da jih hočem malo postaviti na realna tla. (G13)/ Ampak če je nekdo takrat že v enem novem odnosu z nekom, ne bo zainteresiran, res zainteresiran, ne s figo v žepu, za strokovno svetovanje paru in resno delo na tem odnosu. Tako da takrat če povesta, potem tam kaj dosti se truditi in spodbujati za vključitev v strokovno svetovanje nima smisla. Po moji oceni. Sem pa recimo imela zdaj nedolgo tega en tak primer, ne. Tudi to se lahko dogaja. Gospa je prišla k meni na pogovor, ker se želi razvezati. Razočarana, obupana in tako. In potem ko sem ji malo, tako sva se malo pogovarjali o teh nezavednih vplivih, prebujanju različnih občutij in tako naprej, je gospa razumela in je bila za to, da bi poskusila z možem, če bi se mož tudi strinjal za vključitev v strokovno svetovanje. Ona je prišla samo na informativni pogovor kako zdaj gredo ti postopki za ločitev. In potem res prideta na dogovorjeni termin, ona se je z možem pogovorila, mož je bil zainteresiran, prišla sta oba skupaj, in potem jaz sem dala ženi besedo, da ona pojasni glede na to da je pač z mano že prej kontaktirala, da pač pove kaj se jima je dogajalo in tako. In njen odgovor

na to je bil: »Jaz se želim ločiti.« In jaz bi lahko štartala od tukaj naprej. »Okej. Če sta se tako odločila, potem je postopek tak in tak, ne.« Ampak če že je prišel tudi mož zraven, mi je bilo to en tak signal, da sta se pogovarjala o tem in prišla, ne zaradi postopka ločitve, ampak strokovnega svetovanja. In dostikrat pač to na nezavedni ravni se dogaja, da lahko rečemo ali pa stranke rečejo nekaj drugega kot si v resnici mislijo in želijo. Je to nek nezavedni vzgib. /No in potem smo se o teh stvareh pogovarjali, (G14)/ skratka smo potem prišli do tega, da on si želi in je pripravljen, in da si želi tega tudi ona. In sta se vključila, zdaj z njima še delam, v okviru te naloge strokovno svetovanje paru. Fino se mi zdi, ko vidim vsaj malo, da se jih je to dotaknilo kaj se jima dogaja, ne. Da jim pustim za razmislek. Rečem: »Dobro, saj ni potrebno, da se zdaj odločite, ali vztrajate s postopkom ločitve ali mogoče bi se odločili za strokovno svetovanje. Dajmo si pustiti čas, pa se dogovorimo za naslednje srečanje, pa dajta v tem času oba razmisliti, se pogovoriti in boste takrat mi povedali.« Ker zelo na hitro tako pomembne odločitve, ne... Ker takrat marsikdo dobi ene nove informacije. Ker dostikrat so stranke jezne na partnerja, vidijo večino krivde za to nezadovoljstvo na drugi strani. In takrat ko malo razširimo ta pogled ne, so v trenutku postavljeni v eno čisto novo situacijo. In je težko sprejeti zdaj v tistem trenutku eno odločitev. Pa je še vedno nek dvom, a misli partner resno, da bi še poskušala? Ali je to samo neka mogoče tudi manipulacija ali karkoli, vse sorte. /Tako da se mi zdi pomembno, meni se zdi zelo pomembno, da se v teh primerih res pusti čas in se ne hiti, da se odločijo na tistem prvem srečanju. (G15)/

Da imajo čas za razmislek. Če se tukaj osredotočiva na predhodno svetovanje, koliko srečanj bi pa rekla da imate v povprečju s parom? Vem da so razlike, ampak tako čisto neko povprečje?

/Recimo, bi rekla tako na hitro dve srečanj. (G16)/ S tem da pri kakšnih, ki pridejo že dogovorjeni, sploh ni tukaj več nobenega dvoma, da bi razmišljali o tem, da bi poskušali delat na odnosu. /In v bistvu pridejo že z dogovorom, zaključimo tudi v enem, na prvem srečanju. (G17)/ /Pri nekaterih pa je srečanj lahko tudi štiri. (G18)/ Ker dostikrat jaz tudi rečem: »Dajmo si raje vzeti čas, tudi ko se dogovarjamo konkretno glede otrok.« /Pa mogoče glede stikov, pa da že sprobajo en režim stikov. (G19)/ In je potem lažje se odločiti kako naj bi stiki v prihodnje potekali in se glede tega dogovorita. Ko imajo že eno izkušnjo. Ker se mi zdi nesmiselno, da bi samo hiteli da je čimprej dogovor in da gresta čimprej, dasta to na sodišče in da zaključita zgodbo. In ne še dovolj premišljeno sprejemata odločitve.

Kaj pa potem, ko se enkrat sodišče vključi? Ko sodišče vstopi v postopek, ko se da predlog na sodišče, kako pa od tam naprej sodelujete s partnerjema, če sploh še, pa kako s sodiščem?

/Če pride v okviru predhodnega svetovanja do dogovora, potem dasta tadv partnerja skupaj predlog sodišču in gre za sklenitev sodne poravnave. To je hitrejši in enostavnejši postopek. (G20)/ Potem prideta na narok in če še vedno vztrajata pri tistem dogovoru, skleneta sodno poravnavo. V kolikor pa ni prišlo v predhodnem svetovanju do dogovora, da eden od njiju predlog sodišču in takrat nas sodišče pozove, da pripravimo mnenje. In mi za pripravo mnenja potem opravimo vedno spet pogovor, čeprav smo ga že v okviru predhodnega svetovanja. /Spet z njima pogovor, (G21)/ /spet jih poskušamo voditi in

spodbujati k temu, da bi prišla še do dogovora, (G22)/ čeprav prvič v predhodnem nista uspela se dogovoriti. Potem namen tega razgovora, lahko je tudi več, /opravimo lahko tudi obisk na domu enega, na domu drugega, (G23)/ /pogovore z otroki, (G24)/ /pridobimo v okviru te naloge priprave mnenja poročila, ne vem, šole, vrtca, lahko pediatra, kar se nam zdi pač potrebno. Včasih tudi policije, (G25)/ ko dobimo neke informacije, da je bila pač vključena tudi policija ali da je bil kdo že kaj obravnavan. /Tako da si poskušamo ustvariti čim bolj objektivno sliko kaj bi, kakšna ureditev nadaljnje starševske skrbi bi bila za te otroke najboljša. (G26)/ /Tukaj seveda spodbujamo starše čim bolj k sodelovanju. (G27)/ Ker njihova uspešna skrb za otroke je zelo povezana s tem kako bosta onadva od zdaj naprej ne več kot partnerja ampak kot starša sodelovala. /Da prihaja do govora, do primerne in spoštljive komunikacije, izmenjave informacij, da ne grdo govoriti ali pa kriviti za to da je razpadla družina tadragega. (G28)/ Tako. Vsaj jaz zelo pač poskušam poudariti te stvari, ne. /Da je razvoj njunih otrok v bodoče zelo odvisen od tega njunega odnosa, ko sta v vlogi staršev. (G29)/ In sodelovanja.

Bi se mogoče zdaj malo vrnila in bi vprašala, kako prepoznate, da gre med partnerjema za visoki konflikt?

Oh. /Že iz načina komunikacije. (*smeh*) (G30)/ /Ko ne zmoreta videti ali pa eden od njiju ne zmore videti enega svojega prispevka za to, da ta njun odnos ni dobro funkcioniral. (G31)/ /Ko ne zmoreta videti svojega prispevka, ne vem, za mogoče neke težave pri otrocih oziroma želita predstaviti drugega kot manj primerne in sebe kot bolj primerne starša. (G32)/ /Dostikrat je zaslediti eno željo po maščevanju partnerju, (G33)/ /dostikrat tudi na račun otrok. (G34)/ V teh visoko konfliktnih razvezah ne izbirajo sredstev, ker so tako v tistem svojem, /preplavljenosti s temi svojimi zelo intenzivnimi občutji, (G35)/ /da ne zmorejo tukaj videti potreb in stiske otrok. (G36)/ In potem prihaja tam do odtujevanja, /manipulacij takšnih in drugačnih, tudi otrok. (G37)/

Kako pa potem sodelujete s takšnim parom? So kakšne razlike?

Oh. Ja. /Jaz jima poskušam spet tukaj povedati kaj se jima dogaja. (G38)/ /Jih slišati v tem, da je predvsem tisti, ki je bil postavljen pred to dejstvo, še toliko bolj preplavljen z zelo težkimi občutji, ki so razumljiva. (G39)/ /In tako da jim nekako dam vedeti, da jih ne obsojam, da razumem da so v zelo veliki stiski, ne. (G40)/ /In da lahko jim tudi strokovna pomoč pomaga iti preko tega zelo težkega obdobja. (G41)/ Samo v teh primerih na to redkokdaj slišijo, /ker oni si mislijo: »Jaz sem v redu, jaz ne rabim pomoči,« si ne priznajo te prizadetosti in teh občutij. (G42)/ Tako da učinka od tega ni v teh primerih, ne. Mi smo tukaj, naša naloga je pripraviti mnenje. Seveda spotoma poskušamo vplivati kaj na te starše. Samo tukaj smo, iz mojih izkušenj lahko rečem, bolj malo uspešni. Ko gre zares za te visoko konfliktno razveze in /dostikrat se tukaj izkaže tudi potem, kadar so vključeni izvedenci, sodni izvedenci, da gre za kakšne osebnostne motnje tudi pri vsaj kakšnem od teh staršev ali pa celo pri obeh. (G43)/

Kako bi pa rekla, da se odnos staršev do vas kot strokovne delavke razlikuje, če gre za visoko konfliktno razvezo?

Takrat so tudi do nas, kako bi rekla, /nas želijo razvrednotiti, da ne delamo strokovno, da smo pristranski. (G44)/ /Ja, tukaj moraš biti kar pokončen in odločen in stati za tem kar poskušaš čim objektivno presoditi, ugotoviti. (G45)/ /In dostikrat jaz pri teh parih zasledim, če recimo je, bi rekla bolj težaven eden od partnerjev, ugotoviš da se sami ulovijo v enih svojih neiskrenih izjavah. (G46)/ /Pri drugem recimo nekako opažaš neko konsistentnost njihovih izjav, pri drugem pa ne. (G47)/ /Ampak tako, govorijo tako kot jim v določenem trenutku, si mislijo da jim bo koristilo. (G48)/

Okej, dobro. No zdaj bi mogoče res vprašala še glede sodelovanja z otroki. In sicer, kako v postopku razveze upoštevate glas otroka?

Vedno jih, kako bi rekla, vrednotimo z vidika koristi. /Potem tudi tukaj ocenjujemo, koliko je izražena volja otrok v teh visoko konfliktnih razvezah, resnično njihova pristna volja, koliko je pa rezultat manipulacije, recimo, kakšnega od staršev. (G49)/ /V kakšnih primerih predlagamo vključitev zagovornika otrok pri varuhu človekovih pravic. (G50)/ Ker tam, zagovornik otrok ima veliko več srečanj z otrokom in na bolj sproščen način poskuša potem on pridobiti eno tako bolj pristno mnenje otroka. /Tako da v kakšnih primerih tudi to, za to je pa potrebno da dasta starša soglasje. (G51)/ /V kolikor pa ocenjujemo, da bi bilo to, vključitev zagovornika, otroku koristno in se starša ne strinjata, lahko predlagamo tudi na sodišču, da sodišče odloči o tem. Da se otroku določi zagovornika. (G52)/

V primeru, da vi opravljate pogovor z otrokom, kako takrat opravite pogovor? Kje, na kakšen način, kdo je prisoten?

/Ali opravimo tukaj na centru, (G53)/ /vedno da ni starš prisoten, (G54)/ /včasih recimo tudi v šoli. (G55)/ In otroku povemo, da lahko pove svoje mnenje, /da lahko, če želi da s kakšno njihovo izjavo ne bi seznanili starše, da jih tudi potem ne seznanimo. (G56)/ In tam potem v takem primeru tudi posebej pišemo, ne napišemo v mnenje, ampak v en poseben ločen dopis sodišču to izjavo otroka, s katero ne želi da bi bili starši seznanjeni.

Omenila ste zdaj zagovornika, se pravi pri varuhu človekovih pravic. Me zanima še, katere druge strokovnjake oziroma profile povabite v sodelovanje, če je otrok premajhen, če ima kakšne posebne potrebe ali ovire, da se vam zdi nesmiselno, da bi vi opravili pogovor z njim?

/Ko smo imeli psihologinjo, je večkrat tukaj sodelovala pa sploh opravila razgovor z otrokom psihologinja. (G57)/ Zdaj žal smo brez psihologa in nimamo te možnosti. Tako da se ne poslužujemo. Dobro, jaz nisem imela kakšnega takega primera, niti ne vem za kolegice, da bi bil otrok s kakšno tako oviranostjo, da bi mi težje opravili razgovor z njim.

Če prav razumem, je bila to psihologinja v okviru enote?

Ja, ja.

Okej, v redu. Potem imam jaz še eno vprašanje, ki je pa tako zelo subjektivno. In sicer me zanima, kako po vašem mnenju razveza vpliva na otroka? Se pravi, razveza staršev nasploh, pa potem na drugi strani visoko konfliktna?

/Nedvomno visoko konfliktna razveza ima veliko veliko hujše posledice na razvoj otroka kot pa neka sporazumna razveza, kjer sta starša zmožna naprej kot starša dobro med seboj sodelovati pa imata nek spoštljiv odnos. (G58)/ /Jaz mislim, da je razveza za otroka zelo težka izkušnja. (G59)/ /Ampak kamor znata starša na primeren način seznaniti s tem, da se bosta razšla, predstaviti to otroku. Jaz to tudi recimo poudarjam, da dajo otroku možnost, da izrazi svoja občutja ob ločitvi oziroma po ločitvi. Da lahko karkoli pač pove, da ga slišijo v tistem, kar pove. Ker s tem otrok ta svoja težka občutja, ki so povezana z ločitvijo staršev, jih nekako procesira, zmanjšuje njihovo napetost, ki mu jo povzročajo in so posledice zaradi tega potem tudi bistveno manjše. (G60)/ /Kamor pa gre za visoke konfliktna razveze, tam ti otroci so dostikrat spregledani, neslišani, nerazumljeni. (G61)/ /Zlorabljeni, čustveno dostikrat so tukaj zlorabljeni v visoko konfliktnih razvezah. (G62)/

9.3. ODPRTO KODIRANJE

9.3.1. INTERVJU A

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A1	predhodno svetovanje.	Predhodno svetovanje		Pristopi, metode in tehnike
A2	Oziroma da uredita ta tri bistvena vprašanja za otroka. In to je varstvo in vzgoja, se pravi komu se otrok zaupa v varstvo in vzgojo, kako bodo potekali stiki oziroma se izvajalo varstvo in vzgoja in kakšen bo znesek preživnine.	Urejanje varstva in vzgoje, stikov in preživnine		Pristopi, metode in tehnike
A3	se dotaknemo tudi teme koliko časa je trajal njun partnerski odnos, kje so razlogi za razhod.	Pogovor o trajanju in razpadu partnerskega odnosa		Pristopi, metode in tehnike
A4	Če obstaja možnost ohranitve partnerske zveze.	Ugotavljanje, ali obstaja možnost obstoja partnerske zveze		Pristopi, metode in tehnike
A5	In v kolikor obstaja možnost ohranitve partnerske zveze oziroma sta pripravljena še nekaj glede tega narediti, je možnost vključitve v to socialnovarstveno storitev pomoč družini za dom	Socialnovarstvena storitev pomoč družini za dom		Pristopi, metode in tehnike
A6	strokovno svetovanje partnerjema.	Strokovno svetovanje paru		Pristopi, metode in tehnike
A7	Tudi ko mi spodbujamo njih, da moramo razrešiti ta del partnerskega odnosa z namenom, da bosta lahko vzpostavila dobrega starševskega,	Spodbujanje k razreševanju partnerskega odnosa z namenom izboljšanja starševskega odnosa		Pristopi, metode in tehnike
A8	Tako da v takih situacijah se moraš v bistvu ti kot strokovni delavec zelo prilagoditi tej dinamiki družine	Prilagajanje dinamiki družine		Pristopi, metode in tehnike
A9	in omogočati prostor obema.	Omogočanje prostora obema		Pristopi, metode in tehnike

A10	Drugače pa to morajo biti vsaj trije razgovori,	Vsaj trije pogovori v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
A11	vmes še razgovor z otrokom,	Pogovor z otrokom v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
A12	Zdaj taka srečanja so zagotovo najmanj uro in pol, če ne več.	Predhodno svetovanje najmanj uro in pol		Pristopi, metode in tehnike
A13	Včasih pride do situacije, ko v bistvu je odnos tako narušen, da dvomita v svoje starševske vloge, da v bistvu moramo narediti celo malo bolj na svetovalni proces,	Bolj svetovalni proces, kadar dvomita v svoje starševske vloge		Pristopi, metode in tehnike
A14	v smislu domačih nalog tudi.	Domače naloge		Pristopi, metode in tehnike
A15	Da poiščeta pozitivne stvari drug v drugem kot v staršu, ne,	Iskanje pozitivnega v starševskem odnosu		Pristopi, metode in tehnike
A16	Se pravi prvi je nek tak spoznavni, pride tudi včasih do kakšne eskalacije, do kakšnega konflikta ali karkoli, dogovorimo nek začasni dogovor, neke naloge.	Na prvem srečanju začasni dogovori in naloge		Pristopi, metode in tehnike
A17	Potem je izveden drugi razgovor s staršema, se preveri kako je bilo, dogovori se tudi termin razgovora z otrokom.	Na drugem srečanju evalvacija in dogovor o pogovoru z otrokom		Pristopi, metode in tehnike
A18	In potem še tretji, kot nek zaključni: »Kako je pa zdaj v tem času res bilo, kako je otrok sprejel ta vajin dogovor, ali je to to kar se vama zdi v redu,« neki dogovori za naprej,	Na tretjem srečanju evalvacija, zaključek in dogovori za naprej		Pristopi, metode in tehnike
A19	Ja, zdaj recimo tisti, ki ve in je odločen, delamo res samo da bomo naredili en lep družinski načrt za njih.	Izdelava družinskega načrta	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
A20	Se prilagodiš tem njunim potrebam, kaj onadva želita odnesti.	Prilagajanje potrebam in željam partnerjev	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike

A21	Tam kjer pa želita onadva delati na odnosu, se pravi gremo bolj v ta del svetovalnega odnosa	Bolj svetovalni proces	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
A22	in krepitev njenega odnosa	Krepitev partnerskega odnosa	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
A23	se v tistem trenutku ne posvečamo toliko starševskemu. Oziroma probamo povezati, ni pa tukaj poudarek.	Manj posvečanja starševskemu odnosu	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
A24	greš pa tudi ti bolj na starševski odnos.	Poudarek na starševskem odnosu	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
A25	In recimo, ko sta onadva odločena, tam ne smeš ti odpreti teme: »Kako pa vi vidite njega kot partnerja, kaj pa so vaša pričakovanja v odnosu do njega kot recimo vašega partnerja, vaše partnerice?«	Ne odpira se teme partnerskega odnosa	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
A26	Gremo čez proces žalovanja,	Proces žalovanja	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
A27	včasih moraš ubesediti.	Ubeseđenje opaženega	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
A28	Se pravi, da omogočiš nek ta prostor jima za pogovor.	Omogočanje prostora za pogovor	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
A29	Ampak ko sta onadva odločena, da je to to, da se zaključuje, se ti zagotovo ne greš dotikati partnerskega odnosa.	Ne odpira se teme partnerskega odnosa	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
A30	Iščeš pozitivne stvari. Recimo: »Kako pa je bilo, ko ste vi še živeli skupaj, kakšen oče je bil takrat?« Ali pa: »Kakšna je bila pa ona mama, kaj bi vi želeli?«	Iskanje pozitivnega v starševskem odnosu	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
A31	In potem jima lahko kupiš čas, v smislu: »Glejte, pol pa dajmo prespat tole zdajle danes kar je bilo, dajmo dogovoriti še en termin razgovora, do takrat pa recimo razmislita o tem kaj bi vidva, kaj pričakujeta eden od drugega.«	Omogočanje časa za razmislek	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike

A32	če si recimo starša zaradi razočaranj v partnerskem odnosu ne zaupata v starševskem, da sklepamočasne dogovore.	Sklepanje začasnih dogovorov		Pristopi, metode in tehnike
A33	kjer sta starša odločena, da bosta šla narazen in sta sporazumna, tam z otroci res vedno govorimo.	Vedno pogovor z otrokom	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A34	Če se strinjata, ne, če se ne strinjata pač ne moremo, ampak če se strinjata, vedno govorimo.	Potrebno soglasje staršev v predhodnem svetovanju	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A35	V postopkih kjer pa onadva nista sporazumna, pa mi ne govorimo z otroci.	Ni pogovora z otrokom	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A36	Tam kjer je sporazumno, je delo izjemno lažje.	Delo je lažje	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A37	Mi vedno odpiramo tudi druge možnosti,	Raziskovanje možnosti	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A38	nikogar ne silimo v to obliko.	Ni siljenja v skupno varstvo in vzgojo		Pristopi, metode in tehnike
A39	da jih v tem delu spodbujam, da se otroci zaupajo v varstvo in vzgojo obema.	Spodbujanje k skupnemu varstvu in vzgoji	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A40	veliko tudi hitrejša.	Postopek je hitrejši	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A41	ko vidim, da je konflikt tako visok in da ne bo dogovora, pa lahko imamo šest razgovorov mi, tam ne bom vztrajala pri šestih razgovorih. Tam bom recimo po dveh ali pa po treh zaključevala zadevo in napotovala na sodišče.	Napotitev na sodišče	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
A42	Takrat nekako probam v čim krajšem času zaključevati zadevo z namenom, da gre zadeva čimprej na sodišče,	Čimprejšnje zaključevanje zadeve	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike

A43	Zdaj, jaz se bom malo pohecala, pa bom rekla, da v bistvu, ko si malo več let v praksi, razviješ neko intuicijo. Da v bistvu zelo hitro veš, kje zadeva bo stekla, kje pa ne.	Intuicija socialnega delavca	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
A44	Včasih je že to način pisanja, se pravi kako se sam postopek sploh začne.	Način začetka postopka	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
A45	Potem pa vidiš iz odnosne dinamike.	Odnosna dinamika	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
A46	so tudi neki drugi sodni postopki v ozadju.	Drugi sodni postopki	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
A47	Tako da zdaj, da bi nas visoki konflikt kdaj presenetil, v resnici se ne zgodi, ga že lahko pričakuješ.	Visoki konflikt lahko pričakuješ	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
A48	Tudi njuna dinamika v razgovorih je potem zelo močna,	Intenzivna dinamika	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
A49	v takih situacijah sva vedno dve na razgovorih.	Vodenje pogovorov v paru	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
A50	komunikacija zelo neurejena in nespoštljiva,	Nespoštljiva komunikacija	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
A51	energetske že opremljenosti s katero starša prihajata,	Energetska opremljenost	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
A52	njune moči niso enakovredno razporejene. Se pravi, eden zelo dominira. In vodi špuro in želi voditi tudi postopek.	Neenakovredna porazdelitev moči	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
A53	Včasih se zgodi, da prihajata starša brez nekih predhodnih pokazateljev.	Včasih ni predhodnih pokazateljev	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
A54	Tako da, tukaj bom rekla, moramo biti mi zelo prilagodljivi	Prilagodljivost	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
A55	pa malo iznajdljivi	Iznajdljivost	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
A56	Včasih, kjer je tako visoki konflikt, izvedemo raje ločene razgovore.	Včasih ločena srečanja	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
A57	poskušamo v skupnem razgovoru nekako doseči pa tisto, kar je njima obema v redu.	Skupni pogovor z namenom oblikovanja dogovora	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike

A58	Tako da, dinamika je zelo drugačna	Drugačna dinamika	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A59	potem tudi sama usmerjenost v cilj, kaj je namen pogovora.	Drugačni cilji	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A60	Tako da njih moraš zelo usmerjati na to, zakaj prihajajo, s čim sta prišla.	Potrebne je veliko usmerjanja	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A61	In predstavim na ta način, da je to tako zelo ciljno usmerjeno, da se dotikamo konkretnih primerov, da delamo na tistem kar je njima pomembno.	Predstaviti, da je storitev ciljno usmerjena in prilagojena posameznemu paru		Pristopi, metode in tehnike
A62	Potem znotraj procesa s starši, ki so sporazumni, zmorejo. Oni zmorejo, oni nas sprejmejo,	Sprejmejo pomoč	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A63	Tudi vedno povem: »Če bo težava, pridite, pridite v samo svetovanje, ne rabite takoj zaharat, iti v konflikt, iti na sodišče, pokličite nas, skupaj se usedemo, mi vam nudimo ta nevtralni prostor, pa bomo videli kako naprej.«	Vabljenje v svetovanje		Pristopi, metode in tehnike
A64	samo da imajo tukaj nek prostor da se oni dogovorijo, ko se recimo zakvačka	Nudnje prostora za pogovor		Pristopi, metode in tehnike
A65	Tam, kjer pa je visoki konflikt, se pa vedno, čeprav res se zelo trudimo ohraniti to nevtralno pozicijo,	Ohranjanje nevtralne pozicije	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
A66	zelo bolj so občutljivi v tem delu, da si kontra njim, da se postavljaš na stran nekoga.	Občutljivost partnerjev za pristranskost	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A67	Tudi težje prihajajo,	Zadržanost do sodelovanja s CSD	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso

A68	ker ti starši, ki imajo visoki konflikt, oni nikoli ne odidejo z rešitvijo. Mi tudi če poiščemo neko najmanjšo točko ali pa sklenemo nek začasni dogovor, v smislu, pa dajmo probat, to za njih ni rešitev. Za njih je rešitev nekje drugje.	Rešitve so nekaj nedosegljivega, vedno izmuzljive	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A69	Tako da včasih, ko v bistvu se zadeva stopnjuje in zaradi tega tudi prihaja mogoče do nekih psihičnih oblik nasilja,	Včasih psihično nasilje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
A70	takrat res potem zadevo čimprej zaključujemo	Čimprejšnje zaključevanje zadeve	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
A71	in da jih spodbujamo, da naj v kar najkrajšem možnem času vložita predlog na sodišče.	Napotitev na sodišče	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
A72	in potem pač ponovimo en del postopka.	Ponovitev dela postopka		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A73	Drugače bi strokovna delavka mogoče lahko prišla v stik prvič s tem, ko bi prebrala predlog enega od staršev kako se naj bistvena vprašanja uredijo.	Lahko prvi stik socialne delavke z družino		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A74	Tukaj je v bistvu čisto nov svež postopek.	Nov postopek		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A75	Mi posebej vabimo partnerja na razgovor.	Pogovor s partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A76	Tukaj imam navado, da govorim z njima individualno	Običajno individualni pogovori		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A77	in če je neka možnost nekega dogovora, nekega sporazuma, znotraj tega postopka tudi lahko pride do sporazuma, sicer zelo redko, ampak lahko, tudi skupni razgovor.	Skupni pogovor, če je možnost sporazuma		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A78	obiski na domu pri starših obeh,	Obisk na domu		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče

A79	razgovor z otrokom,	Pogovor z otrokom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A80	potem skupni razgovor s staršema, kjer sta seznanjena z vsebino razgovora z otrokom,	Seznanitev staršev z vsebino pogovora z otrokom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A81	vmes pridobimo še poročila institucij, ki družino spremljajo,	Poročila drugih institucij		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A82	in potem v bistvu pripravimo na podlagi teh informacij mnenje.	Priprava mnenja		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A83	Recimo mi se zelo trudimo, da prej v predhodnem svetovanju, ko ti napišeš mnenje, ker je mnenje centra oziroma ocena strokovnega delavca ali je dogovor v korist otroka ali ne, to zelo kratko napišeš.	Kratko mnenje	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A84	V mnenju, kjer pa ni sporazuma, je pa to zelo celostno mnenje.	Celostno mnenje	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A85	včasih nas starši oziroma njihovi odvetniki predlagajo kot priče, da smo zaslišani,	Starši predlagajo socialno delavko kot pričo		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A86	Mi bomo našo odločitev sprejeli na podlagi strokovnih smernic, ki jih zasledujemo, naše dobre vere, pa nekih strokovnih prepričanj.	Sprejemanje odločitev na podlagi strokovnih smernic, dobre vere in strokovnih prepričanj		Pristopi, metode in tehnike
A87	In jima probam vrniti v tem delu odgovornost,	Soočanje partnerjev z odgovornostjo		Pristopi, metode in tehnike
A88	ampak običajno, ko je tako visok konflikt in tako nesoglasje, to itak ne deluje.	Nesprejemanje odgovornosti	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A89	So neki taki prijemi, ki jih tudi mi imamo pa so naša strokovna znanja, ampak jih to pri mnenju ti ne moreš vključiti.	Uporaba strokovnih znanj, ki se jih ne vključuje v pripravo mnenja		Pristopi, metode in tehnike

A90	Zdaj recimo jaz, preden opravi razgovor z otrokom, vedno govorim tudi s staršema, da mi otroka predstavita.	Pogovor s starši, da predstavijo otroka	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A91	Potem pa v bistvu nikoli ne vprašam po njihovi želji, nikoli ne vprašam po tem kaj on misli kaj bi si on želel.	Brez spraševanja po željah	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A92	Ampak vedno štartam s tem, da vidim, če ve, zakaj je tu.	Preverjanje, če ve, zakaj je prišel	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A93	Se pravi se mu predstavim pa povem kdo sem,	Predstavitev socialne delavke	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A94	Včasih so situacije, ko moraš ti otroka seznanimi, zakaj v resnici on prihaja.	Seznaniitev z namenom pogovora	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A95	Tako da, ti pogovori so namenjeni razbremenjevanju otroka,	Razbremenitev otroka	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
A96	raziščemo. Jaz vedno rečem: »Daj mi opiši, kako zdaj vaša družina živi?«	Raziskovanje družinskega življenja	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A97	»Kako pa je tebi? Ati pa mami sta se tako zmenila, kako pa je zdaj tebi?«	Raziskovanje otrokovih občutij	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A98	Potem raziščemo ta del čustev.	Raziskovanje otrokovih čustev	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A99	ki njemu pomagajo pri soočanju s tem delom čustev.	Otrokovo soočanje z lastnimi čustvi	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
A100	Tako da glavni namen v bistvu, ki ga jaz in tudi moje kolegice tukaj pri nas na centru vidimo, je otroku omogočiti občutek slišnosti, če to on želi.	Omogočiti otroku občutek slišnosti	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
A101	On lahko pride k meni, lahko pove vse, lahko pa ne govori z mano. To je njegova pravica, ni pa njegova dolžnost.	Otrokova pravica	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A102	Ko pa govorimo o petnajst let starih otrocih, oni imajo pa v bistvu delno poslovno sposobnost	Delna poslovna sposobnost	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze

A103	in imajo pravico aktivno biti vključeni v sam postopek.	Pravica do aktivne vključenosti v postopek	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
A104	tudi njemu ne daš možnosti izbire: »Kje bi pa ti živel?«	Brez spraševanja po željah	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
A105	Ampak kako je njemu ob tem: »Kako sta se ata pa mama zmenila stvari zate.«	Raziskovanje otrokovih občutij	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
A106	In potem pripravim tudi tako krajšo zapisniško izjavo,	Zapisniška izjava	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
A107	Ker sodišče od teh pa pričakuje, da povejo, da ne želijo biti aktivno vključeni	Otrok mora povedati, ali želi biti aktivno vključen v postopek	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
A108	Pa da je seznanjen, kako sta se ata in mama zmenila.	Otrok mora biti seznanjen z dogovorom staršev	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
A109	in jim omogočiti pravico, da vedo, kaj se dogaja.	Spoštovanje otrokovih pravic	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
A110	Tako da namen, predvsem kot jaz vidim, je seznaniti, da se to dogaja, da bodo določene spremembe v njihovem življenju	Seznanitev otroka z dogajanjem	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
A111	Imamo določene delovne liste, ki jih uporabljamo,	Delovni listi	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A112	in včasih uporabim tudi zlato ribico, ki bi izpolnila tri želje.	Prispodoba zlate ribice	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A113	z otrokom nekako dogovorimo, kaj je tista vsebina, ki jo lahko staršem predamo.	Dogovor, s čim so starši lahko seznanjeni	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A114	Včasih so stvari, za katere otroci povejo, da ne želijo, da starši vejo, tako da ta del zaupnosti spoštujemo.	Spoštovanje otrokovega zaupanja	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A115	Razen v določeni meri, če govorimo slučajno o nekih znakih zanemarjanja ali pa nasilja, takrat je naša dolžnost, da na to opozorimo.	Posredovanje kljub zaupnosti v primeru zanemarjanja ali nasilja	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
A116	Če so zdaj prisotna zelo intenzivna čustva, neke ali jeze ali žalosti, tudi njim damo informacije kako razbremenjevati v tem delu.	Informacije za starše o možnostih razbremenjevanja otroka	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze

A117	Včasih tudi napotimo no, da pri pediatru uredijo napotnico za psihologa, če je res huda stiska.	Napotovanje k psihologu v primeru hude stiske	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
A118	Če bi otrok bil res v stiski, jokal, ne bi zdaj jaz hotela z njim govoriti, bi rekla: »A greva do mami?« Ne bi bil zdaj tukaj nek problem.	Konec pogovora, če je otrok v stiski	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A119	Ti otroci so pa izjemno obremenjeni.	Obremenjenost otrok	Vpliv visoko konfliktna razveze	Otroci v postopku razveze
A120	To je taka dinamika družinska, ne vem, običajno pri tem visokem konfliktu je tudi tako slaba komunikacija med staršema, da je otrok pogosto posrednik med njima.	Otrok kot posrednik med starši	Vpliv visoko konfliktna razveze	Otroci v postopku razveze
A121	To so pa otroci, ki so izredno obremenjeni s samimi sodnimi in vsemi postopki	Obremenjenost otrok s postopki	Vpliv visoko konfliktna razveze	Otroci v postopku razveze
A122	in v bistvu so razgovori z njimi izredno zahtevni in težki.	Pogovori v visoko konfliktnih razvezah so zelo zahtevni	Vpliv visoko konfliktna razveze	Otroci v postopku razveze
A123	da se velikokrat tudi zaprejo no. Ti otroci so v razgovorih veliko bolj zadržani,	Otrok je zadržan in zaprt vase	Vpliv visoko konfliktna razveze	Otroci v postopku razveze
A124	običajno tam, kjer je visoki konflikt, je vedno še potem vsaj en izvedenec.	Izvedenci v razvezah z visoko stopnjo konflikta	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A125	Tam kjer je sporazumno, starši pripeljejo otroka na center.	Pogovor z otrokom v prostorih CSD	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A126	Tam, kjer je prisoten visoki konflikt in sporazuma ni, in smo v postopku pomoč pri varstvu otrokovih koristi v sodnih postopkih, tam pa gremo govorit običajno na šolo.	Pogovor z otrokom v prostorih šole	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
A127	Iščemo nevtralnno območje, območje, kjer se otrok čuti varnega	Iskanje varnega okolja za pogovor z otrokom	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze

A128	Pa še to je, da ko naredimo obisk na domu pri starših obeh, probamo narediti na način, ko je otrok na stiku pri tem drugem staršu.	Obisk na domu, ko je tudi otrok tam		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A129	Zaradi tega, da nekako dobimo občutek njune dinamike. Se pravi kako onadva sodelujeta, kako se otrok odziva na navodila starša, kako v bistvu starš shendla te neke vzgojne prijeme, tudi ko je v neki situaciji, ko je prisotna neka tretja oseba, ki to opazuje.	Raziskovanje dinamike med staršem in otrokom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
A130	Včasih je tako, da v visoko konfliktnih zadevah povabim, da razgovor z mano opravi psihologinja.	Občasno vodenje pogovora v razvezi z visokim konfliktom skupaj s psihologinjo	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A131	Da bi bil pa prisoten svetovalni delavec s šole	V kompleksnejših situacijah izjemoma pri pogovoru prisoten šolski svetovalni delavec	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A132	ali pa starš, to pa zelo redko no. Izjemoma. Oziroma v nekih kompleksnejših, težjih situacijah.	V kompleksnejših situacijah izjemoma pri pogovoru prisoten starš	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A133	Ja, recimo pri predšolskih otrocih je običajno tako, da skozi igro.	Pri mlajših otrocih skozi igro	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A134	Grem čez neka ta zelo splošna, nestrukturirana vprašanja. V smislu: »A je kaj novega pri vas doma zdaj?«	Najprej splošna, nestrukturirana vprašanja	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A135	Pri teh mlajših otrocih, če res doživijo stisko, ker je to zelo odvisno od tega kako je otrok tudi osebnostno, potem včasih so tudi starši zraven no.	V primeru stiske pri mlajših otrocih so prisotni starši	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A136	Takrat sicer ne greš v neko tako diskusijo, ampak se malo poigraš, da vidiš tudi njihovo interakcijo.	Opazovanje interakcije med otrokom in starši	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A137	imamo določene pripomočke pa neke delovne liste,	Delovni listi	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze

A138	takrat pa včasih tudi prosimo, vem da je neka metoda vprašalnik o stikih, da recimo izpolni ta vprašalnik.	Vprašalnik o stikih	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A139	Ali pa imamo določene tako, da dokončaš stavke. »Kaj si mami misli o atiju, kaj si ati misli o mami?«	Dokončevanje stavkov	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A140	Recimo ti, ki pa že pišejo, pa lahko potem sami izpolnjujejo tudi nekaj pripomočkov.	Samostojno izpolnjevanje pripomočkov	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A141	Včasih se gremo, da rišejo družino.	Risanje družine	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A142	Recimo mi ne smemo interpretirati slike družine. Ampak otrok nam jo pa lahko.	Otrokova interpretacija slike	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A143	Tako da, kako naj rečem, zelo prilagodljivo.	Prilagodljivost	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A144	So neke določene smernice, ki jih imaš,	Uporaba smernic	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A145	imamo tudi izobraževanja na to temo, kako opravljati razgovor z otrokom zelo pogosto,	Izobraževanja na temo izvajanja pogovora z otrokom	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A146	Zdaj, mi imamo na centru še specialno pedagoginjo, v bistvu defektologinjo, tako da včasih tudi ona opravi te razgovore v sodelovanju s psihologinjo.	Specialna pedagoginja v sodelovanju s psihologinjo	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A147	Takrat pa ne opravimo potem razgovora, na ta način. Tukaj govorimo res o izrazitih težavah. Da težko artikulira, tudi ne bi razumel pomena tega postopka.	Če otrok ne bi razumel pomena pogovora, se ga ne opravlja	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A148	Včasih tudi to napišemo v kakšnih zadevah, ko smo že stokrat govorili z otroci, pa se ta visoki konflikt toliko dolgo časa vleče, da se sodni postopek tako dolgo vleče,	Ob dolgotrajnem visokem konfliktu ni pogovora z otrokom	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze

A149	So pa situacije, kjer v bistvu predlagamo sodišču, da imenuje zagovornika pri varuhu za človekove pravice,	Vključitev zagovornika	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A150	da probam dobiti njihovo doživljanje situacije	Raziskovanje, kako družina doživlja situacijo		Pristopi, metode in tehnike
A151	in kaj bi bilo za njih tisto, kar bi za njih pomenilo neko normalnost.	Raziskovanje, kaj družini pomeni normalnost		Pristopi, metode in tehnike
A152	v kolikor ocenjujemo, da pa ni zmožen razumeti pomena postopka pa tega, kar se dogaja, pa tudi napišemo, da ocenjujemo, da ni v korist, da bi se z otrokom govorilo.	Če otrok ne bi razumel pomena pogovora, se ga ne opravlja	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
A153	Jaz mislim, da vpliva visoki konflikt, ne razveza, ampak visoki konflikt, zelo travmatično na otroka.	Zelo travmatično	Vpliv visoko konfliktna razveza	Otroci v postopku razveze
A154	otroku ustvarja notranje občutke zmedenosti,	Občutki zmedenosti	Vpliv visoko konfliktna razveza	Otroci v postopku razveze
A155	nepriladnosti	Občutki nepriladnosti	Vpliv visoko konfliktna razveza	Otroci v postopku razveze
A156	in posledično težave pri identifikaciji.	Težave pri identifikaciji	Vpliv visoko konfliktna razveza	Otroci v postopku razveze
A157	In jaz same razveze kot take, se pravi neuspešen partnerski odnos, ne vidim kot problem.	Razveza sama ni problem	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
A158	Se mi zdi da tam, kjer starša to dobro speljeta, otrok mogoče ima še višji nivo življenja in kvalitete kot pa prej,	Višji nivo življenja, če starša razvezo dobro izpeljeta	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
A159	da se uči neke zrelosti,	Učenje zrelosti	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
A160	neke čustvene inteligence:	Učenje čustvene inteligence	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
A161	Tam kjer je pa prisoten visoki konflikt, se mi pa zdi, da v bistvu so to otroci zaznamovani za celotno življenje.	Zaznamovanost za vse življenje	Vpliv visoko konfliktna razveza	Otroci v postopku razveze
A162	Od tega da vpliva na njihovo doživljanje družine,	Spremenjeno doživljanje družine	Vpliv visoko konfliktna razveza	Otroci v postopku razveze

A163	samega sebe,	Spremenjeno doživljanje samega sebe	Vpliv visoko konfliktne razveze	Otroci v postopku razveze
A164	vzpostavljanja nekih partnerskih in drugih zaupnih odnosov.	Spremenjeno doživljanje vzpostavljanja odnosov	Vpliv visoko konfliktne razveze	Otroci v postopku razveze
A165	Ker vsi ti postopki res vplivajo na otroke in na njihov zdrav psihosocialni razvoj.	Vpliv postopkov na psihosocialni razvoj	Vpliv visoko konfliktne razveze	Otroci v postopku razveze

9.3.2. INTERVJU B

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
B1	Potem je tudi to strokovno svetovanje paru,	Strokovno svetovanje paru		Pristopi, metode in tehnike
B2	Sta pa dostikrat lahko zelo nekako si v moči enaka in je lahko nasilje tudi obojestransko.	Lahko enakovrednost moči in obojestransko nasilje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B3	Ker tak par bi morali nekako usmeriti v strokovno svetovanje paru.	Usmerjanje v strokovno svetovanje	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
B4	In jima probat pomagat pri ohranitvi zveze, če si to želita.	Pomoč pri ohranjanju zveze	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
B5	Medtem ko par, ki je že odločen, potem se dela na break-upu.	Poudarek na razhodu	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
B6	če eden na vsak način hoče se raziti, se pač tukaj dela to kar se dela v predhodnem svetovanju.	Poudarek na razhodu, če je samo eden prepričan o razvezi	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
B7	To pa je, da se informira par kakšen je sam postopek ločitve, razveze, v postopkovnem in pravnem smislu.	Informiranje o postopku razveze	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
B8	Ki se jih mogoče tukaj sploh ne dotikamo toliko,	Ni poudarka na čustveni razvezi		Pristopi, metode in tehnike
B9	ker se bolj ukvarjamo s postopkom, z otroci.	Ukvarjanje s postopkom in otroci		Pristopi, metode in tehnike

B10	pomagati staršem pri ureditvi vprašanj, ki se navezujejo na otroka, se pravi skrbništvo, stiki, preživnina.	Urejanje varstva in vzgoje, stikov in preživetja		Pristopi, metode in tehnike
B11	Veliko je obrambnega vedenja,	Obrambno vedenje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B12	veliko je kritiziranja,	Kritiziranje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B13	veliko je napadanja,	Napadanje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B14	veliko je umikanja,	Umikanje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B15	veliko je distanciranja.	Distanciranje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B16	Konflikti zelo hitro eskalirajo,	Eskalacija konfliktov	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B17	Zelo veliko je ne-varnega občutka, ni neke varnosti, tako ne-varno čustveno vzdušje.	Ne-varnost	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B18	Veliko je jeze,	Jeza	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B19	lahko je bes,	Bes	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B20	lahko eskalira v agresijo, lahko eskalira v neko nasilje.	Eskalacija v nasilje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B21	Sovražno vzdušje.	Sovražno vzdušje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B22	Ne moreta se zmeniti,	Nezmožnost sodelovanja	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B23	intenzivna dinamika med njima.	Intenzivna dinamika	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B24	veliko je »ti« sporočil:	"Ti" sporočila	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B25	Ko ne popuščata.	Ni popuščanja	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B26	Ko se ne zmoreta slišati.	Nezmožnost poslušanja drug drugega	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B27	Ko je vsak na svojem, ko je vsak v neki svoji,	Vsak po svoje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B28	Zelo dostikrat se konflikt odvija v pisarni, ful intenziven konflikt,	Konflikt v pisarni	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta

B29	moraš lahko zelo močno posredovati.	Potrebno je posredovanje socialne delavke	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B30	Vlečeta stare zgodbe, stare stvari, pa to, kar je bilo, pa to, kar je bilo,	Vračanje v preteklost	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B31	te nezdrave koalicije. V bistvu en starš zelo povezan z otrokom, drug starš z drugim otrokom, zelo nezdrave koalicije. Temu se reče ta triangulacija.	Nezdrave koalicije znotraj družine	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B32	Vlečeta v konflikt otroka, vlečeta v konflikt starše.	Vpletanje družine	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B33	Odvetnika vlečejo notri, policijo, nevladno organizacijo, svetovalko, svetovalca vlečejo na svojo stran.	Vpletanje uradnih oseb	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B34	Dostikrat je pa zelo veliko neke nemoči,	Nemoč	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B35	Zelo veliko frustracije,	Frustracija	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B36	Tisti pari, ki dosežejo sporazum v predhodnem svetovanju, mi že v predhodnem svetovanju napišemo oceno centra za socialno delo. Se temu reče mnenje.	Mnenje v predhodnem svetovanju	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
B37	Pari, ki so pa v močnih konfliktnih in niso sporazumni, pa mi tega ne napišemo. V predhodnem svetovanju ne pišemo mnenja.	Ni mnenja v predhodnem svetovanju	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
B38	Oni gredo pa na sodišče	Na sodišče brez mnenja	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
B39	in potem sodišče vrne zadevo k nam še enkrat, da pripravimo mnenje,	Mnenje na pobudo sodišča	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
B40	Skratka, pogovor z njima, en pogovor, več pogovorov.	Eden ali več pogovorov s partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče

B41	Opazovanje komunikacije,	Opazovanje komunikacije med partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
B42	opazovanje dinamike,	Opazovanje dinamike med partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
B43	opazovanje sodelovanja med njima.	Opazovanje sodelovanja med partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
B44	Preverjamo stvari, kakšne imata pogoje, koliko se zmoreta na potrebe otroka osredotočiti.	Preverjanje odnosa do otrokovih potreb		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
B45	In onadva lahko slabo vidita potrebe otroka.	Nedovzetnost za otrokove potrebe	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B46	Pogovor z otrokom.	Pogovor z otrokom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
B47	Obisk na domu.	Obisk na domu		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
B48	Mnenje drugih institucij, vrtca, šole.	Poročila drugih institucij		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
B49	Povzetek predhodne obravnave, ker gledamo kaj je že bilo vse,	Povzetek predhodne obravnave		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
B50	In na podlagi tega oblikujemo mnenje.	Priprava mnenja		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
B51	če je sporazum dasta to na sodišče in praviloma sodišče ne vrača več nazaj.	Sporazum v okviru predhodnega svetovanja	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
B52	v predhodnem ni napisano tisto mnenje centra	Ni mnenja v predhodnem svetovanju	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
B53	in sodišče mora preden odloči pridobiti mnenje centra, zato pošljejo še enkrat.	Sodišče zaprosi CSD za mnenje	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
B54	In mi potem odpremo nov spis. Ta se pa imenuje mnenje v sodnih postopkih.	Odpiranje spisa "mnenje v sodnih postopkih"	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
B55	takrat pa izdelujemo to mnenje, ki je seveda bolj zahtevno.	Celostno mnenje	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
B56	Medtem ko tega, ko sta v hudem konfliktu, moramo pa bolj situacijo raziskati.	Natančnejše raziskovanje situacije	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso

B57	da ko je otrok sposoben razumeti pomen postopka, ima možnost in pravico, da se ga povpraša.	Pogovor z otrokom, ko je sposoben razumeti pomen postopka	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
B58	Ko je star petnajst let, ima on že procesno pravico. Ima delno poslovno sposobnost.	Delna poslovna sposobnost	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
B59	ga je treba prav seznaniti, da ima pravico sodelovati v tem postopku	Pravica do aktivne vključenosti v postopek	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
B60	in se do tega opredeliti.	Otrok mora povedati, ali želi biti aktivno vključen v postopek	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
B61	Kadar so zahtevni primeri, otroka na nek način, če se le da, ga povprašamo	V zahtevnejših primerih vedno pogovor, če je možno	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
B62	Pazimo tudi na to, da s postopkom ne obremenjujemo otroka.	Čim manj obremenjujoče	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
B63	Tako, da ga povabimo na pogovor na CSD.	Na CSD	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
B64	Lahko bi šli tudi v šolo,	V šoli	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
B65	lahko sodišču napišemo, da predlagamo, da sodišče odredi pogovor z otrokom.	Sodišče lahko odredi pogovor	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
B66	po navadi kar tisti strokovni delavec, ki vodi sam primer.	Običajno strokovni delavec, ki vodi postopek	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
B67	in je otrok premajhen, potem imaš edino možnost, da predlagaš postavitve sodnega izvedenca, kliničnega psihologa.	Sodni izvedenci, če je otrok premajhen	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
B68	Jah, jaz mislim, da vsaka razveza zelo zaznamuje otroka.	Zaznamuje	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
B69	praviloma ima razveza negativen vpliv na otroka.	Negativen vpliv	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
B70	Visoko konfliktna ali pa tam kjer je bilo nasilje, pa še toliko bolj.	Še bolj zaznamuje	Vpliv visoko konfliktna razveze	Otroci v postopku razveze

B71	Malo je seveda odvisno tudi od otroka in njegove odpornosti, vsega tega, tudi predhodnih izkušenj, kakšna je navezanost na starša itd.	Odvisno od drugih dejavnikov	Vpliv visoko konfliktna razveze	Otroci v postopku razveze
B72	In ti otroci imajo hude posledice,	Hude posledice	Vpliv visoko konfliktna razveze	Otroci v postopku razveze
B73	Je neka varovalka da se starši, če se že razhajajo, da se razidejo na v redu način.	Sporazumen razhod kot varovalni dejavnik	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
B74	Kakorkoli, je to zahtevna čustvena reč.	Čustveno zahtevno	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
B75	je razveza olajšanje, kar pa ne pomeni, da ni utrpel negativnih posledic.	Olajšanje, a negativne posledice	Vpliv visoko konfliktna razveze	Otroci v postopku razveze
B76	Dobiš eno drugo sliko, malo drugače lahko začutiš vse skupaj, o družini.	Spoznavanje družinske situacije	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
B77	Lahko si pomagaš s tem, da daš še nekoga drugega zraven,	Dva strokovna delavca, če starše skrbi	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
B78	če so kakšne zahtevne stvari, pa povabimo še zraven.	V kompleksnejših situacijah dva strokovna delavca	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
B79	Ja, zelo pogosto je samo en pogovor,	Pogosto le en pogovor v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
B80	Kaj več pa že ne kot trije pogovori,	Največ trije pogovori v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
B81	da v bistvu je visok konflikt neki nenehni spori,	Nenehni spori	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B82	okrog skrbništva, okrog stikov, okrog drugih elementov izvajanja starševske skrbi.	Spori glede starševske skrbi	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B83	Zelo napeto vzdušje, napeta komunikacija	Zelo napeto vzdušje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta

B84	Dolgotrajni sodni postopki, ponavljanje postopkov.	Dolgotrajni sodni postopki	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B85	Mogoče še to dodam, kar je v teh procesih pomembno, je izključiti nasilje ali pa ga ugotoviti.	Ugotavljanje, ali gre za nasilje	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
B86	Ampak nekje da ga pa v osnovi izključimo, pa potem govorimo o nekih visoko konfliktnih zvezah,	Ni prisotnega nasilja	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B87	Mogoče se je bolje fokusirati na to, kaj se dogaja v družini. Kaj dela kdo, kdo zapleta situacijo, kdo zapleta odnos, kakšen je odnos z otrokom, kakšna je navezanost z otrokom. Skratka, da se opisuje dinamiko.	Osredotočenost na dinamiko v družini	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
B88	Zato se meni zdi zelo pomembno poznati teorijo. Ne, teorijo o nasilju, teorijo kaj se dogaja v teh dinamikah nasilja.	Poznavanje teorije o nasilju	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
B89	da se recimo otrok dodeli v skupno skrbništvo,	Otrok dodeljen v varstvo in vzgojo obema staršema	Tveganja, če nasilje ni prepoznano	Prepoznavanje visokega konflikta
B90	da se v določenih primerih dodeli povzročitelju nasilja,	Otrok dodeljen v varstvo in vzgojo povzročitelju nasilja	Tveganja, če nasilje ni prepoznano	Prepoznavanje visokega konflikta
B91	da se odmeri previsok obseg stikov povzročitelja z otrokom.	Prevelik obseg stikov med otrokom in povzročiteljem	Tveganja, če nasilje ni prepoznano	Prepoznavanje visokega konflikta
B92	Dogaja se pa to, kar se dogaja v praksi pa dejansko je pa to, da se z rezervo vzame matere. Pa da se temu ne verjame. Pa da ko one izpostavljajo probleme, da se dvomi.	Dvom v materino zgodbo	Tveganja, če nasilje ni prepoznano	Prepoznavanje visokega konflikta
B93	Ali pa se jih sili v stike. Ki jih otrok, izraža, da jih ne bi imel, ker se ne počuti varno.	Siljenje otroka v stike, ki jih ne želi	Tveganja, če nasilje ni prepoznano	Prepoznavanje visokega konflikta

B94	Pa potem tudi ta očitanja mami, ona ni pripravila dobro otrok na stike, ni naredila dobro svoje vloge, ni dober starš.	Očitane materi, da otežuje stike	Tveganja, če nasilje ni prepoznano	Prepoznavanje visokega konflikta
B95	Zelo so tudi ta prepričanja, če je pač živel v nasilju, to pomeni avtomatsko ni dobro poskrbela za otroka.	Očitane materi, ker je z otrokom živel v nasilnem okolju	Tveganja, če nasilje ni prepoznano	Prepoznavanje visokega konflikta
B96	Ker predpostavka visoko konfliktne zveze je, da imata oba problem, oba sta problematična.	Oba starša sta konfliktna	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta

9.3.3. INTERVJU C

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
C1	Predhodno svetovanje,	Predhodno svetovanje		Pristopi, metode in tehnike
C2	pa potem postopki na sodišču.	Postopki na sodišču		Pristopi, metode in tehnike
C3	Partnersko svetovanje sem še pozabila,	Partnersko svetovanje		Pristopi, metode in tehnike
C4	V vsakem primeru, tudi če se jasno odločijo, jaz vedno vprašam, če so sigurni.	Ugotavljanje, ali obstaja možnost obstoja partnerske zveze		Pristopi, metode in tehnike
C5	da če si premislijo se bodo postopki ustavili.	Seznanitev z možnostjo ustavitve postopka		Pristopi, metode in tehnike
C6	kadar niso sigurni napotimo v kakšne oblike svetovanja, tudi povemo, da je možno pri nas tudi.	Napotitev v svetovanje	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
C7	Se pravi, kje bo v času praznikov, kje bo, vse to gremo skozi, preživnino, dodelitev.	Urejanje varstva in vzgoje, stikov in preživnine		Pristopi, metode in tehnike
C8	Tudi dostikrat govorim o tem, kaj so otroci tu povedali,	Pogovor o tem, kar so povedali otroci		Pristopi, metode in tehnike
C9	Mi vedno iščemo koristi otrok.	Raziskovanje otrokove koristi		Pristopi, metode in tehnike
C10	ker razveza v vsakem primeru gre naprej.	Poudarek na razhodu, če je samo eden prepričan o razvezi	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike

C11	Tako da vedno gremo po istem principu.	Vedno enak način dela		Pristopi, metode in tehnike
C12	da pa je treba vseeno zdaj sodelovati za dobrobit otrok. Mogoče malo več poudarka na tem delu,	Poudarek na starševskem odnosu	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
C13	pa tudi malo več poudarka na tem, da si poiščejo pomoč, tisti drugi, ki mogoče si tega ne želi.	Podpora tistemu, ki ne želi razveze	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
C14	Če gre proti sporazumu, bom rekla eno, dve.	En do dva pogovora v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
C15	So pa kakšni težji primeri, ko pa traja tudi več let, je pa nenehno sodelovanje.	Večletno sodelovanje	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
C16	Običajno se odpira in zapira.	Odpiranje in zapiranje spisov	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
C17	To se s časom pokaže, ne.	Kasneje v procesu sodelovanja	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
C18	Jaz vedno poudarjam na prvem srečanju, da si starši čim bolj opredelijo zadeve v izvršilnih listinah.	Spodbujanje k pravno formalnemu urejanju zadev		Pristopi, metode in tehnike
C19	ko se nenehno vračajo.	Nenehno vračanje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
C20	Nenehno iščejo pomoč, ne morejo sodelovati, niti za uro.	Nezmožnost sodelovanja	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
C21	Očitki, slike, maili, to vse leti konstantno.	Vpletanje uradnih oseb	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
C22	In v bistvu tako, da bi iz prve vedela, je nemogoče reči.	Visokega konflikta ne prepoznaš takoj	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
C23	potem pa se pokaže čez dva, tri mesece, vse narobe, začasne odredbe.	Po nekaj mesecih začasne odredbe	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
C24	Pri visoko konfliktnih se opazi, da zelo želijo pridobiti strokovnega delavca na svojo stran	Iskanje zaveznika v socialnem delavcu	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
C25	da zelo želijo, da bi dobili potrditev, da delajo prav, da drugi pa ima vse narobe.	Iskanje potrditve	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta

C26	Ampak jaz nenehno jih usmerjam v to, da nas ne zanima, kdo dela prav, kdo dela narobe, nas zanima korist otroka, kaj je najboljše za otroka	Usmerjanje v delo na starševskem odnosu	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
C27	ko govorimo tudi o najhujših situacijah, pa zakaj je potrebno neke stvari določiti, da so zelo do tega občutljivi.	Občutljivost za dobrobit drugega	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
C28	se takoj obrnejo drug proti drugemu:	Nesložnost	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
C29	Prvo jih tako seznanimo z možnostmi, ki jih vsak ima.	Seznanitev z možnostmi v postopku		Pristopi, metode in tehnike
C30	Ko pa sta na sodišču, pa v bistvu spremljamo kako sodelujeta,	Opazovanje sodelovanja med partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
C31	razgovore opravljamo,	Pogovor s partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
C32	mogoče tudi vključimo otroka	Pogovor z otrokom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
C33	ali pa zagovornika otrok velikokrat.	Vključitev zagovornika	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C34	Njima v podporo, kot svetovanje,	Nudenje podpore v sodnih postopkih		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
C35	včasih tudi seznanjanje mogoče kaj bi bilo naše mnenje,	Seznanitev staršev z mnenjem CSD		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
C36	Zdaj če pa ni možno ali pa so kakšne težje situacije, tudi predlagamo izvedenca.	Predlaganje sodnega izvedenca		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
C37	pa je bila prisotna sodnica tudi ane, z otrokom.	Včasih prisotna sodnica	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C38	In jo je zelo dobro tudi kar fejest upoštevati.	Pomembno upoštevavanja želja pri starejših otrocih	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C39	Mlajši otroci pa bom rekla, po mojih izkušnjah večinoma se ne opredeljujejo.	Mlajši otroci ne izražajo želja	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze

C40	sem pa delala dosti z otroci pogovore sama.	Običajno strokovni delavec, ki vodi postopek	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C41	In sicer na način, da ga starši pripeljejo,	Na CSD	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C42	predstavim na njemu primeren način,	Prilagodljivost	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C43	genograme,	Genogrami	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C44	njim je zelo razbremenilno.	Razbremenitev otroka	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
C45	malo risati, kdo je družina.	Risanje družine	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C46	Oni rabijo več časa.	Mlajši otroci več časa	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C47	Pa teh direktnih vprašanj ni pri njih, ne.	Brez neposrednih vprašanj pri mlajših otrocih	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C48	jaz jih vprašam, če vejo zakaj so tu,	Preverjanje, če ve, zakaj je prišel	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C49	že vejo točno kaj želijo povedati, že imajo ta izbor informacij.	Najstniki odločno povedo, kar želijo	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C50	Medtem ko z manjšimi je bolj na igro,	Pri mlajših otrocih skozi igro	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C51	Tako da tu je vse zelo prostovoljno.	Prostovoljno	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C52	da imamo na centru psihologinjo tudi, ki jo dostikrat vključim, v zahtevne primere sploh.	Občasno vodenje pogovora v razvezi z visokim konfliktom skupaj s psihologinjo	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C53	Včasih tudi greva na dom s kakšnim otrokom govorit,	Na domu	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C54	Izvedenec pa najbolj, se predlaga na sodišče.	Sodni izvedenci, če je otrok premajhen	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C55	Ker jim tudi razložim kako izgleda, malo tudi pokažem kaj delam,	Pojasnjevanje staršem, kako poteka pogovor z otrokom		Pristopi, metode in tehnike
C56	Bom rekla, v vseh teh visoko konfliktnih.	V zahtevnejših primerih vedno pogovor, če je možno	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
C57	Odvisno je samo od staršev.	Odvisno od staršev	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze

9.3.4. INTERVJU D

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
D1	Je pa v postopku predhodnega svetovanja.	Predhodno svetovanje		Pristopi, metode in tehnike
D2	razgovor z otrokom,	Pogovor z otrokom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
D3	razgovor s partnerjema,	Pogovor s partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
D4	pridobiti poročilo s strani šole, zdravstva, vseh teh institucij,	Poročila drugih institucij		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
D5	Imata že razdelan predlog, ta sporazum glede varstva koristi otrok,	Sporazum v okviru predhodnega svetovanja	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
D6	samo zapišemo zapisnik o sporazumu,	Zapisnik o sporazumu	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
D7	center da oceno,	Ocena sporazuma	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
D8	včasih prosita, da jima damo določeno obdobje	Prošnja za podaljšanje postopka	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
D9	vsaj dvakrat ju povabim na razgovor,	Vsaj dva pogovora v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
D10	Tako da sem morala kar dostikrat reči, starševska vloga,	Usmerjanje v delo na starševskem odnosu		Pristopi, metode in tehnike
D11	Ponudila sem mu tudi raznorazne oblike pomoči, osebna pomoč, pomoč družini za dom, tudi kakšni zunanji izvajalci.	Vabljenje v svetovanje		Pristopi, metode in tehnike
D12	In da morata zmeraj pokazati otrokom, da jih imata rada	Usmerjanje v izkazovanje ljubezni otrokom		Pristopi, metode in tehnike
D13	Jih je treba kar opominjati na to, da tukaj morata biti pozorna, da v korist otrok je samo sporazumno pogovarjanje.	Varovanje otrokove koristi		Pristopi, metode in tehnike
D14	Bistvo predhodnega svetovanja je, da se mora slediti samo koristi otroka.	Varovanje otrokove koristi		Pristopi, metode in tehnike

D15	da jih napotimo v strokovno svetovanje paru	Usmerjanje v strokovno svetovanje	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
D16	ali mediacijo.	Usmerjanje v mediacijo	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
D17	Takoj, ko je sum nasilja, moramo vabiti individualno.	Individualni pogovori v primeru nasilja		Pristopi, metode in tehnike
D18	kako si želi stikov, glede vzgoje in varstva pa preživnine.	Urejanje varstva in vzgoje, stikov in preživnine		Pristopi, metode in tehnike
D19	ampak mi svetujemo, da to pravno formalno uredita.	Spodbujanje k pravno formalnemu urejanju zadev		Pristopi, metode in tehnike
D20	ko že prideta v pisarno, prav čutiš	Čutiš že ob prihodu	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
D21	tista neverbalna komunikacija, vidiš da je huda.	»Huda« neverbalna komunikacija	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
D22	ampak tista energija,	Energetska opremljenost	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
D23	dinamika,	Intenzivna dinamika	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
D24	to je mailov ogromno,	Vpletanje uradnih oseb	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
D25	pritožba je bila dolga petinsedemdeset strani, ko je poslala na CSD.	Pritožba na CSD	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
D26	In konflikti so v vrtcu, v odnosu do vzgojiteljic,	Vpletanje uradnih oseb	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
D27	prav čutiš, da je on v podrejenem položaju,	Neenakovredna porazdelitev moči	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
D28	zbadanja, manipulacije	Manipulacija	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
D29	ampak problem je potem zdaj predvsem s stiki, določitev stikov.	Težave pri dogovarjanju glede stikov	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
D30	Tudi ona je rekla, da smo pristranski,	Občutljivost partnerjev za pristranskost	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
D31	da na kratko odgovarjati in da se meja naredi.	Postavljanje meja	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
D32	Sicer ne deluje tako nasilno, ampak tako na nek način manipulativno.	Manipulativen odnos do strokovnih delavcev	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso

D33	da opravimo razgovor z otrokom,	Pogovor z otrokom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
D34	staršema,	Pogovor s partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
D35	obisk na domu,	Obisk na domu		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
D36	da pač se preveri primernost prostorov za stike.	Preverjanje prostorov za stike		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
D37	dosti pokličejo in vprašajo:	Svetovanje preko telefona		Pristopi, metode in tehnike
D38	In to vedno: »Vi morate zmeraj slediti koristi otroka. Če ne boste zavarovali sami otroka, morajo tukaj vstopiti institucije in odpreti ukrepe.«	Soočanje partnerjev z odgovornostjo		Pristopi, metode in tehnike
D39	Včasih je pa premalo ta pogovor, je pa treba to predhodno svetovanje sprožiti.	Ponovno predhodno svetovanje v primeru hude stiske		Pristopi, metode in tehnike
D40	Od minimalno dva do,	Vsaj dva pogovora v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
D41	Zdaj trikrat bi rekla, da je največkrat.	Največ trije pogovori v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
D42	Ampak je tudi večkrat.	Več kot trije pogovori v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
D43	Tukaj smo pa tudi že enih šest razgovorov imeli,	Več kot trije pogovori v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
D44	Ampak če do sporazumnega dogovora ne pride, potem itak nas zaprosi sodišče za mnenje.	Sodišče zaprosi CSD za mnenje	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
D45	tako da v predhodnem svetovanju, če vidimo da je sporazum v korist otrok, potem niti ne opravljamo,	Ni pogovora z otrokom v okviru predhodnega svetovanja	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
D46	kadar so že štirinajst ali šestnajst stari, res poskušamo upoštevati njihove želje.	Pomembno upoštevanja želja pri starejših otrocih	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze

D47	Saj taki se že sami odločajo, so že toliko zreli, tudi vedo kaj govorijo, kakšne so želje njihove	Najstniki odločno povedo, kar želijo	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
D48	Mi moramo gledati na kvaliteto stika kadar bo, ne na kvantiteto.	Osredotočanje na kvaliteto stikov in ne kvantiteto		Pristopi, metode in tehnike
D49	da bi razgovor v tistem njihovem varnem okolju.	Iskanje varnega okolja za pogovor z otrokom	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
D50	ampak pri nas največ strokovna delavka ____, pa ____.	Ena izmed strokovnih delavk	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
D51	da probaš najprej nekako o takih splošnih zadevah se pogovarjati,	Najprej splošna, nestrukturirana vprašanja	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
D52	kaj dela kadar je pri očetu, kaj dela kadar je pri mami,	Raziskovanje družinskega življenja	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
D53	kakšna čustva se zbudijo kadar je pri očetu,	Raziskovanje otrokovih čustev	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
D54	Psihologinja,	Psihologinja sama	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
D55	in je pač tudi psihološko oceno ali kako se reče, prav izvedensko mnenje napisala.	Sodni izvedenci, če je otrok premajhen	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
D56	Potem skozi neke igrice,	Pri mlajših otrocih skozi igro	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
D57	ampak še zmeraj travmatizira to otroka.	Travmatizira	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
D58	Ker pri takih primerih pa jaz še zmeraj rada malček spremljam.	Nadaljnje spremljanje otroka, ki doživlja stisko		Pristopi, metode in tehnike
D59	Ta ljubeča družina, ta odnos med mamo in očetom, itak vidiš, da ni tega in tega vzorca tudi potem nimaš.	Otrok ne pozna ljubečih družinskih odnosov	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
D60	da so ti otroci kar dosti prikrajšani	Prikrajšanost	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
D61	imaš tak občutek da pač išče neznanje.	Iskanje neznanja strokovnih delavcev	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
D62	Ja, žaljiva je bila tudi enkrat.	Žaljiv odnos do strokovnih delavcev	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso

D63	sta bila oba zelo zadovoljna in sta rekla, da se jima zdi fajn, da sta se bala, da bo bolj zakomplicirano vse skupaj.	Zadovoljstvo z delom CSD	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
D64	da jih seznanimo že na prvem srečanju, da se lahko v primeru sporazumne razmere, če želita nadaljevati svojo pot, vključita v strokovno svetovanje paru.	Seznanitev z možnostjo strokovnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
D65	Če ne, v mediacijo.	Seznanitev z možnostjo mediacije		Pristopi, metode in tehnike
D66	Zdaj zelo velikokrat jim ponudimo tudi osebno pomoč ali pomoč družini za dom, pa kakšne zunanje izvajalce, kakšna psihoterapija.	Vabljenje v svetovanje		Pristopi, metode in tehnike

9.3.5. INTERVJU E

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
E1	Se pravi, predhodna svetovanja,	Predhodno svetovanje		Pristopi, metode in tehnike
E2	potem mnenje sodišču, se pravi za varstvo koristi otrok,	Varovanje otrokove koristi		Pristopi, metode in tehnike
E3	področje ukrepov. Tudi tukaj dostikrat gre potem v kakšnečasne odredbe, ukrepe, in tudi v tem delu se sodeluje s pari, ki se razvezujejo.	Ukrepi za varstvo koristi otroka		Pristopi, metode in tehnike
E4	na prvem razgovoru starša seznani s samim postopkom predhodnega svetovanja,	Na prvem srečanju seznanitev s postopkom		Pristopi, metode in tehnike
E5	Se pravi se samo preveri dogovor, če je to v korist otroka	Ocena sporazuma	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
E6	in se naredi zapisnik.	Zapisnik o sporazumu	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso

E7	Se pravi se bistveno hitreje zaključi.	Postopek je hitrejši	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
E8	da se ne zmoreta dogovarjati, se skozi predhodno svetovanje skuša jih usmeriti v mediacijo.	Spodbujanje k mediaciji	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
E9	se ju skuša v predhodnem svetovanju usmerjati k sporazumu.	Usmerjanje k sporazumu	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
E10	Če ne pa itak se zapisnik naredi z njima, da do dogovora ni prišlo	Zapisnik, da ni bilo sporazuma	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
E11	Če so že odločeni, je sodelovanje nekako krajše,	Kratkotrajno sodelovanje	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
E12	Če pa ni, je pa tudi komunikacija dosti bolj burna	Burnejša komunikacija	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
E13	in so tudi daljši postopki.	Daljši postopki	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
E14	povprečje je trije razgovori,	V povprečju trije pogovori v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
E15	To že lahko v neverbalni komunikaciji,	Neverbalna komunikacija	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
E16	ampak se že tukaj v samem načinu pogovora vidi, ali je konflikt med njima ali ne.	Način komunikacije	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
E17	Zelo jaz dajem poudarek na to, da ne glede na to da sta se kot partnerja razvezala, sta še vedno oče in mama, pač starša.	Usmerjanje v delo na starševskem odnosu	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
E18	Se jih pa proba usmeriti k spoštljivi komunikaciji,	Spodbujanje spoštljive komunikacije	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
E19	v predhodnem svetovanju ne puščam toliko prostora za neke dolge, ne dolge, zato da bi se ful pogovarjali o tem, kaj vse je dogajalo.	Ni poudarka na preteklem dogajanju	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
E20	Bolj preverim v tem, ali je možen sporazum,	Preverjanje, ali je možen sporazum	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike

E21	Prvo vprašanje bi bilo tole, se pravi preveriti ali obstaja želja za ohranitev zakonske, zunajzakonske skupnosti.	Ugotavljanje, ali obstaja možnost obstoja partnerske zveze		Pristopi, metode in tehnike
E22	Če obstaja ta želja, je možnost vključitve v strokovno svetovanje.	Usmerjanje v strokovno svetovanje	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
E23	Če ne, pa potem se jima zmeraj ponudi vključitev v storitve pomoč družini za dom ali osebna pomoč,	Vabljenje v storitve	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
E24	je prisotna manipulacija na takšne in drugačne načine.	Manipulacija	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
E25	Potem, da se zelo vračajo v preteklost.	Vračanje v preteklost	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
E26	ta pomanjkanje komunikacije.	Pomanjkanje komunikacije	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
E27	Spet to, usmerjanje, da sta starša in da kar se tiče otrok, bosta morala sodelovati.	Usmerjanje v delo na starševskem odnosu	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
E28	se potem ta osebna komunikacija čisto uniči oziroma je sploh ni.	Pomanjkanje komunikacije	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
E29	Pač eni iščejo to, da se postaviš na eno ali drugo stran, se pravi iščejo enega zaveznika.	Iskanje zaveznika v socialnem delavcu	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
E30	In moja naloga je, da dam možnost, da oba povesta, kaj je njuna zgodba.	Ohranjanje nevtralne pozicije	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
E31	Zato, ker center spodbuja starše, da prideta do sporazuma,	Spodbujanje doseganja sporazuma		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
E32	pri mnenju sodišča pa mislim, da se vzpostavi malo ena hierarhija.	Hierarhija med udeleženi		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
E33	razgovore s starši,	Pogovor s partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
E34	tudi razgovore z otroki.	Pogovor z otrokom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
E35	obiski na domu,	Obisk na domu		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
E36	pridobi se poročila zunanjih institucij.	Poročila drugih institucij		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče

E37	prek telefonskih klicev podpre, govori s starši, kako potekajo stiki, ali se uspejo dogovarjati, če so kakšne težave se uporabniki obrnejo na nas za kakšen nasvet.	Svetovanje preko telefona		Pristopi, metode in tehnike
E38	potem ko je sklep že izdan, po navadi v visoko konfliktnih razvezah se ne konča z enim sklepom, ampak se po navadi to še ponavlja in ponavlja. In je to dolgotrajno.	Odpiranje in zapiranje spisov	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
E39	se jih lahko usmeri v težave v odraščanju.	Usmerjanje v obravnavo otrok in mladostnikov s težavami v odraščanju		Pristopi, metode in tehnike
E40	Ali pa PDZD, pomoč družini za dom.	Socialnovarstvena storitev pomoč družini za dom		Pristopi, metode in tehnike
E41	da vidim kako on doživlja ta razpad,	Spoznavanje otrokovega doživljanja situacije	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
E42	kako sta se starša vključevala v njegovo vzgojo, kako preživlja stike. Bolj to, ta odnosna dinamika mene zanima.	Spoznavanje družinske situacije	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
E43	da sodišče v tistem splošnem zaprosilu, ki ga dobimo, zmeraj zahteva, da se opravi razgovor tudi z otrokom.	Sodišče lahko zahteva pogovor z otrokom	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E44	Tako da tukaj se potem skozi razgovor odkrije, ali se bo opravil razgovor ali ne.	Posvet s starši o tem, ali se opravi pogovor z otrokom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
E45	Tako da ga potem naredim jaz...	Običajno strokovni delavec, ki vodi postopek	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E46	grem v šolo	V šoli	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E47	ali pa doma, pri enem ali drugem staršu.	Na domu	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze

E48	Včasih, če so starejši otroci, tudi sem pridejo.	Na CSD	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E49	Povem, kaj je namen mojega pogovora, da itak probam čim manj obremenjujoče za otroka to izpeljati,	Pojasnjevanje staršem, kako poteka pogovor z otrokom		Pristopi, metode in tehnike
E50	Po navadi pri visoko konfliktnih še izkoriščajo otroke za to, da bi: »Saj zdaj bo povedal, da je rajši pri meni.«	Izkoriščanje otrokovega glasu	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
E51	Pri petnajstletnih je dejstvo tudi to, da so oni že lahko soudeleženci v postopku.	Pravica do aktivne vključenosti v postopek	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
E52	In je tukaj potrebno po navadi pridobiti izjavo na zapisnik.	Zapisniška izjava	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
E53	ali želijo sodelovati ali ne, se pravi se pridobi njihovo izjavo, malo bolj uradno.	Otrok mora povedati, ali želi biti aktivno vključen v postopek	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
E54	Da imajo pravico do varuha otrokovih pravic, do tega, da jih zastopa neka druga oseba, ki ji zaupa. Da lahko pač tudi ne povedo svojega mnenja, če želijo.	Seznanitev otroka z njegovimi pravicami	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E55	Zelo se poslužujem teh kartic,	Kartice	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E56	ker se lahko preveri, mislim vidi kakšna je bila dinamika v družini	Raziskovanje družinske dinamike	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E57	in kako se oni počutijo.	Raziskovanje otrokovih občutij	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E58	Potem kakšno vprašanje lestvice,	Vprašanje lestvice	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E59	vprašanje čudeža.	Vprašanje čudeža	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E60	Kakšni nedokončani stavki,	Nedokončani stavki	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E61	Tako da se je treba tudi temu prilagoditi.	Prilagodljivost	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E62	družinski sociogram, da barvajo kroge,	Družinski sociogram	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze

E63	Pač malo skozi razgovor s starši preveriti kaj je tisto, kar jim je blizu.	Pogovor s starši, da predstavijo otroka	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E64	ko sem imela avtomobilčke, pa jih je potem izbral, kateri avtomobilček bo mama, kateri bo ata. In je pač tako sestavil družino.	Uporaba igrač	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E65	Potem preverim, kaj so zanimanja otroka in potem na podlagi tega tudi izberem način, ki ga bom uporabila pri razgovoru.	Izbira metode glede na otrokova zanimanja	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E66	ko začne upadati koncentracija skozi pogovor, tako da takrat zaključim.	Konec pogovora, ko otrok nima več koncentracije	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E67	Tako da max. petinštirideset minut no.	Največ petinštirideset minut	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E68	včasih razgovor z otrokom opravi tudi psiholog z namenom psihološke ocene.	Včasih psihološka ocena	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E69	drugače pa itak tudi naša poročila in mnenja vključujejo različne strokovnjake	Vključenost drugih strok preko poročil	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E70	psiholog pa pri bolj kompleksnih zadevah, kjer so recimo tudi možnosti kakšnih ukrepov, pa se potem povezujemo tudi s centrom za duševno zdravje otrok in mladostnikov.	Sodelovanje s centrom za duševno zdravje otrok in mladostnikov	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E71	potem imamo kakšne timske sestanke.	Timski sestanki	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
E72	potem jaz mislim, da otroci so zelo prilagodljiva bitja. In se na novo resničnost družine prilagodijo.	Otroci se prilagodijo novi družinski resničnosti	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
E73	imamo tukaj otroke, ki imajo vedenjske, čustvene težave,	Vedenjske in čustvene težave	Vpliv visoko konfliktna razveze	Otroci v postopku razveze

E74	velikokrat grozijo kakšne odvisnosti, potem ko je starejši.	Zasvojenosti	Vpliv visoko konfliktne razveze	Otroci v postopku razveze
E75	Tako da lahko zelo negativno vpliva, če starši ne zmorejo nekako na spoštljiv način, na nek iskren način, nek ta spoštljiv način predelati te svoje razveze.	Zelo negativno vpliva	Vpliv visoko konfliktne razveze	Otroci v postopku razveze
E76	Takrat mislim, da je pa res treba dati poudarek, da pride otrok. Takrat mogoče še bolj dati v ospredje otrokove želje in potrebe.	Najpomembneje takrat, kadar ga starša spregledata	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze

9.3.6. INTERVJU F

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
F1	delujemo v okviru predhodnega svetovanja,	Predhodno svetovanje		Pristopi, metode in tehnike
F2	strokovnega svetovanja paru,	Strokovno svetovanje paru		Pristopi, metode in tehnike
F3	v okviru priprave mnenja v postopkih na sodišču, ko gre za varstvo koristi otrok,	Varovanje otrokove koristi		Pristopi, metode in tehnike
F4	osebna pomoč,	Socialnovarstvena storitev osebna pomoč		Pristopi, metode in tehnike
F5	prva socialna pomoč,	Socialnovarstvena storitev prva socialna pomoč		Pristopi, metode in tehnike
F6	pomoč družini za dom.	Socialnovarstvena storitev pomoč družini za dom		Pristopi, metode in tehnike
F7	tudi v okviru nalog po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini.	Naloge po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini		Pristopi, metode in tehnike
F8	Jaz ostajam, ohranjam to načelo zaupnosti.	Načelo zaupnosti		Pristopi, metode in tehnike
F9	v predhodnem svetovanju je pomembno, da ohranjaš nevtralnost. Da se ne postavljaš na stran enega ali drugega starša,	Nevtralnost socialnega delavca		Pristopi, metode in tehnike

F10	ampak to kar je pravzaprav naloga strokovnega oziroma socialnega delavca, ki opravlja predhodno svetovanje, da je na strani otroka.	Biti na strani otroka		Pristopi, metode in tehnike
F11	Jaz moram ves čas ko vodim proces predhodnega svetovanja paziti na korist otroka.	Varovanje otrokove koristi		Pristopi, metode in tehnike
F12	Uporabljaš potem različne tehnike, da vračaš. »To ni moje, to je vaše. Kaj za vas pomeni? Nekaj zame pomeni nenormalno, ni nujno da za vas in obratno. Tako da to je vaše. Vajino je.«	Soočanje partnerjev z njihovo lastno zgodbo		Pristopi, metode in tehnike
F13	Včasih tudi kar vzamem, ko vodim razgovore in skupaj preberemo.	Branje Družinskega zakonika skupaj z uporabniki		Pristopi, metode in tehnike
F14	Jaz staršem tudi povem, da sem socialna delavka, da je predhodno svetovanje proces, da bomo poskrbeli, da bo tekel v skladu z zakonom in v zakonskih okvirjih, torej v šestdesetih dneh. Razen če bo višja sila, njihova bolezen, moja bolezen. Da moram ves čas paziti na to, da se onadva dogovarjata v korist otroka in da na koncu tudi v imenu države v narekovaju, moram napisati oceno, ali je njun dogovor v korist otroka.	Na prvem srečanju seznanitev s postopkom		Pristopi, metode in tehnike
F15	Se prvič pogovarjam, gledam njuno interakcijo, probam vzpostaviti odnos, čeprav imamo prvo srečanje, delovni odnos.	Vzpostavljanje delovnega odnosa na prvem srečanju		Pristopi, metode in tehnike

F16	Če že v osnovi je nekdo trdno zabarikadiran: »Ne bova se dogovorila, hočeva na sodišče,« potem izjemoma bi naredila zapisnik. Ali pa če pride samo eden pa drugi ne, tudi naredim zapisnik pa potem še drugega povabim še enkrat in tako naprej.	Zapisnik, da ni bilo sporazuma	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
F17	da raziskujem skupaj z njimi, ali morda bi šli pa v mediacijo.	Raziskovanje možnosti vstopa v mediacijo		Pristopi, metode in tehnike
F18	jih potem nekje vzpodbudim, da dasta soglasje za mediacijo in gresta v mediacijo.	Spodbujanje k mediaciji	Pari, ki niso sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
F19	To jim predstavim na prvem srečanju v okviru predhodnega svetovanja. Začnemo predhodno svetovanje na ta način, da jim tudi to zakonsko možnost predstavim,	Seznanitev z možnostmi v postopku		Pristopi, metode in tehnike
F20	V primeru, ko je eden, nimamo več možnosti ali podlage, da bi drugega silili. Absolutno tega ne smemo početi in teče predhodno naprej.	Poudarek na razhodu, če je samo eden prepričan o razvezi	Pari, ki so prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
F21	In moramo to podati v predhodnem svetovanju, jih povabiti, da začneta razmišljati kaj pomeni starševski odnos za njiju, kaj pomeni fokusirati se na skupno skrb za otroka.	Usmerjanje v delo na starševskem odnosu		Pristopi, metode in tehnike
F22	In če vidim, da je tukaj še veliko čustev, močna čustva so včasih v razgovoru, da en razgovor uporabimo samo za to, da onadva si povesta ene stvari, ki si do zdaj sploh nista še uspela.	Nudenje prostora za pogovor		Pristopi, metode in tehnike

F23	Skratka po navadi predstavim te storitve, osebno pomoč, pomoč družini za dom pride potem predvsem v pomoč, če je starševski odnos porušen. Da ne vesta kako bi sodelovala, predvsem osebna pomoč. Ali pa te možnosti, ki jih imajo v mreži.	Vabljenje v svetovanje		Pristopi, metode in tehnike
F24	da tam kjer dva še nista čisto odločena, res ne bosta zmogla še, seveda ne, ker je tudi prav, najprej se morata s seboj ukvarjati, torej s partnerskim odnosom.	Razreševanje partnerskega odnosa	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
F25	ko ljudje dejansko ne zmorejo komunicirati spoštljivo	Nespoštljiva komunikacija	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F26	ko povzdigujejo glas drug nad drugim,	Povzdigovanje glasu	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F27	In tam kjer se ne poslušata,	Nezmožnost poslušanja drug drugega	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F28	kjer se predvsem tudi name obračata, meni govorita, ne drug drugemu.	Komuniciranje preko socialne delavke	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F29	Kjer je veliko obtoževanj.	Obtoževanje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F30	Kjer dobim vtis ali pa neke znake v njuni komunikaciji, da je otrok sredstvo.	Dojemanje otrok kot sredstev	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F31	Kjer za vsako ceno želita svojo voljo, ne iščeta nobenih kompromisov ne. Nobenega konsenza.	Pretirano uveljavljanje svoje volje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F32	Kjer je bilo tudi v času trajanja zunajzakonske ali pa zakonske skupnosti veliko nesoglasij, bodisi v partnerskem odnosu, bodisi v odnosu do otrok, v starševskem odnosu, in nerešenih konfliktov.	Veliko nesoglasij v času partnerske zveze	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F33	v tem smislu, mislim grožnje, ja grozita drug drugemu z odvetniki, s sodišči.	Grožnje	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta

F34	Tukaj že v začetku povabim ljudi, poskušam se dogovoriti za ena pravila pogovora.	Dogovor o pravilih pogovora	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
F35	Parkrat sem se poslužila že ločenih srečanj.	Včasih ločena srečanja	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
F36	Pa sem naredila en pogovor, tako že v okviru prve socialne pomoči ali takrat ko je prinesel vlogo, kaj je razlog.	Raziskovanje razloga za ločene pogovore	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
F37	ampak da človek mogoče samo želi dobiti strokovnega delavca na svojo stran,	Iskanje zaveznika v socialnem delavcu	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F38	tekem ure in pol, kot po navadi traja, ker takrat kar traja uro in pol. Sicer poskušam v eni uri, ne, saj veš. Petinštirideset je nekje optimalno,	Predhodno svetovanje od petinštirideset minut do uro in pol		Pristopi, metode in tehnike
F39	In potem znotraj tega tudi povabim, predlagam ločena srečanja.	Predlaganje ločenih srečanj	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
F40	je lahko že zelo delikatno. In nekako moraš kar hitro odreagirati in praviloma se ljudje res pomirijo, ko gredo malo ven. Oziroma naredim tako, da tistega, ki je bolj miren, ga prosim, da gre ven.	Potrebno je posredovanje socialnega delavca	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F41	In potem smo se dogovorili za nadaljnja ločena srečanja.	Včasih ločena srečanja	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
F42	Tukaj se potem pogovarjamo s starši kako komunicirati.	Spodbujanje spoštljive komunikacije	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
F43	In pridemo do tega, da se je možno posluževati tako imenovane poslovne komunikacije, mi temu rečemo tako v teoriji. Pa potem se tudi pogovorimo o tem, kaj to pomeni.	Pogovor o možnosti "poslovne komunikacije"	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
F44	Včasih prav potreniramo.	Skupno treniranje "poslovne komunikacije"	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike

F45	Jaz sem tudi družinska mediatorka drugače in smo te tehnike, kot imamo naštudirane in natrenirane, in moram reči, da jih res uporabljam.	Uporaba znanj s področja družinske mediacije		Pristopi, metode in tehnike
F46	Veliko je tega tako kot si rekla, iskanja zavezništva, z menoj.	Iskanje zaveznika v socialnem delavcu	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F47	Samo tukaj je res pomembno, da si ti tisti, ki vedno znova ju postavljaš v to vlogo kot starša temu skupnemu otroku.	Usmerjanje v delo na starševskem odnosu	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
F48	Dostikrat pomaga, tudi pri visoko konfliktnih, tudi se pomaga, da ne vztrajajo pri tem da te vlečejo v pakt, da vendarle poskušaš tudi s takimi da rečeš: »Okej, kaj bi vajin otrok ali pa vaš otrok zdajle rekel, ko bi videl kaj je zdajle, kako se pogovarjata?«	Soočanje s tem, kaj mislita, da bi rekel otrok	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
F49	Dnevno pisanje mailov, res v take skrajnosti.	Vpletanje uradnih oseb	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F50	In zelo se otroke potem vleče, ne, otroci so res potem v visoko konfliktnih razvezah kot je ta, so otroci res sredstvo.	Vpletanje družine	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F51	še zmeraj nas bombardirajo strokovne delavce, dobesedno s temi maili, kaj je počela, kaj je počel.	Vpletanje uradnih oseb	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
F52	In pri takih pogosto odpremo, temu se reče ukrepi za varstvo koristi otrok.	Odpiranje ukrepov za varstvo koristi otroka	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
F53	In dostikrat se potem tudi nasilje zgodi, se ravnotežje moči poruši, se zgodi nasilje, ali psihično.	Včasih (psihično) nasilje	Eskalacija v nasilje	Prepoznavanje visokega konflikta
F54	Vedno znova jih vabimo v storitve, vedno znova.	Vabljenje v storitve	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso

F55	Mi beležimo, saj veš, naloge, storitve, vse imamo zabeleženo.	Beleženje nalog in storitev		Pristopi, metode in tehnike
F56	vedno znova vabimo v prvo socialno pomoč, nagovarjamo ljudi, da gredo v storitev pomoč družini za dom.	Vabljenje v storitve	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
F57	In jih vabimo na osebne pogovore.	Vabljenje na osebne pogovore	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
F58	Ampak ni, prelaganje odgovornosti. »Nič ne naredite za najine otrok,« dostikrat slišimo v teh visoko konfliktnih razvezah.	Nesprejemanje odgovornosti	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
F59	res grem, prevajam isto vsebino kot ti jo zdaj govorim, prevajam v njihov jezik.	Prevajanje v jezik uporabnikov		Pristopi, metode in tehnike
F60	potem spet povabimo starše na pogovor.	Pogovor s partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F61	Tam, kjer je visoki konflikt, že praviloma vabim na pogovor ločeno.	Običajno individualni pogovori		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F62	Bolj natančno raziščem življenjsko situacijo enega in drugega starša,	Raziskovanje življenjske situacije staršev		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F63	da se opredelimo do predloga ali podamo morda kakšen svoj predlog.	Opredelitev CSD do predloga staršev		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F64	pri tem po potrebi predlagam tudi obisk na domu.	Obisk na domu		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F65	Sem šla na dom enega in drugega starša opazovat interakcijo,	Opazovanje interakcije		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F66	raziščem materialne razmere,	Raziskovanje materialnih okoliščin		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F67	odnose,	Raziskovanje odnosov		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F68	potem napišem končno mnenje,	Priprava mnenja		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F69	In potem se odločim tudi za to, da zaprosimo za poročilo vrtec ali osebnega zdravnika.	Poročila drugih institucij		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče

F70	In staršem to povem, da pač načeloma prosimo za soglasje, večina pravi da se strinja, kakšni pa pravijo ne.	Poročila drugih institucij tudi brez soglasja staršev		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F71	Staršem pa potem res, če se dogovorimo, praviloma se dogovorimo, da jim mnenje skupaj s temi poročili pošljem po pošti, kakšni zelo redko pa želijo, da se mnenje predstavi tukaj.	Seznanimatev staršev z mnenjem CSD		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F72	Ampak da imajo potem v postopku na sodišču možnost dokazovanja, izpodbijanja mnenja in tako naprej.	Seznanimatev s sodnim postopkom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F73	Seveda poskušam predstaviti razloge zakaj je mnenje tako kot je, zakaj menimo, da je to v korist otroka.	Seznanimatev staršev z mnenjem CSD		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F74	predstaviti kaj pomeni postopek na sodišču.	Seznanimatev s sodnim postopkom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F75	Ampak moram reči, da na vseh obravnavah se sodišče zelo zaveda in zelo hitro ustavi tovrstne verbalne izgrede odvetnikov ali pa od strank.	Verbalni napadi na socialne delavce		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F76	ponovno gremo v kontakt s parom,	Ponovna vzpostavitev stika s partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F77	praviloma ločeno.	Običajno individualni pogovori		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F78	Vedno pa tudi v tem postopku predstavimo možnost storitev.	Seznanimatev z možnostjo vključitve v storitve		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
F79	V bistvu že v samem predhodnem svetovanju se včasih staršem to razloži.	Seznanimatev staršev s pomenom pogovora z otrokom	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
F80	Skratka, včasih v predhodnem svetovanju, ko vidim da starša kolebata, da nihata, jih vprašam ali pa jim predlagam pogovor z otrokom.	Predlaganje pogovora z otrokom staršem	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze

F81	Če je otrok star petnajst let, je lahko že stranka v postopku.	Pravica do aktivne vključenosti v postopek	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
F82	da staršem svetujem, da pač otroku to povejo in da se dogovorimo za pogovor,	Spodbujanje staršev, da otroka seznani z njegovo vlogo v postopku	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
F83	In da potem ta petnajstletnik tudi da izjavo.	Zapisniška izjava	Otroci, stari petnajst let in več	Otroci v postopku razveze
F84	Poskušam da starša na nek način že nek svoj dogovor poskušata skleniti, potem pa po navadi tudi sama dva že povesta to otroku, včasih pa jaz povem. Me prosijo da jaz povem.	Seznaitvev otroka z dogajanjem	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
F85	Tudi par je unikat in jaz nikoli, ampak res nikoli ne izpeljem predhodnega svetovanja čisto na enak način.	Vsako predhodno svetovanje na drugačen način		Pristopi, metode in tehnike
F86	In ves čas vabim, kaj je pri vas.	Soočanje partnerjev z njihovo lastno zgodbo		Pristopi, metode in tehnike
F87	Otroci naj bi bili toliko stari, otroke, ki vabimo na pogovor, naj bi razumeli pomen postopka.	Pogovor z otrokom, ko je sposoben razumeti pomen postopka	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
F88	Pomembno je potem, da otrokovi starosti primerno razložiš.	Prilagodljivost	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
F89	Potem pa včasih rišemo tukaj, sodišče pa center pa tako naprej,	Risanje institucij	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
F90	Ampak kadar so kakšne dileme glede koristi otrok, je to zelo dobro. Tega si potem res ne pišem v mnenje	Včasih se pogovora ne vključi v mnenje	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
F91	ali pa v predhodnem svetovanju staršem predstavim kje pa so mogoče njune šibke točke, kje se morata okrepiti, da bosta otroka podpirala pri zdravem razvoju.	Soočanje staršev z njunimi šibkimi točkami z namenom krepitve		Pristopi, metode in tehnike

F92	da sam akt razveze, za tem stojijo v bistvu res kvalitete raziskave, ni toliko stresen za otroka kot to kaj starši živijo prej pa potem.	Soočanje staršev z vplivom njunega odnosa na otroka		Pristopi, metode in tehnike
F93	Sama razveza, ko nekateri mislijo kako je to stres za otroka, saj je, ampak otroci se bojijo da bodo morali izbirati med starši.	Strah pred tem, da bi moral izbirati med staršema	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
F94	Tako da tukaj na tem veliko potem v pogovoru z otroki, o tem se pogovarjamo.	Pogovor o otrokovih strahovih	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
F95	Da otroku rečem, v pogovoru z njim, da če je kaj takega da ne želi da povem staršem.	Dogovor, s čim so starši lahko seznanjeni	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
F96	ker sodišče izda sklep, da to pismo izloči iz dokaznih materialov, ker tukaj gre za dokaze in postopek, kadar gre za te visoko konfliktno razveze. Ampak, če pa sodišče uporabi potem v obrazložitvi, mora pa razkriti.	Razkritje otrokovega mnenja v sodnem postopku	Vpliv visoko konfliktno razveze	Otroci v postopku razveze
F97	da je to, da otrok reče: »Jaz bi pa rad ves čas živel pri mami, enkrat na mesec bi pa očija videl,« ni to nujno, da je otroku v korist. Po navadi takele formulacije, kot sem jo zdaj, je treba fino raziskati.	Natančno raziskovanje ozadja otrokovih želja	Namen pogovora z otrokom	Otroci v postopku razveze
F98	če gre za otroka, ki je pod petnajst let star ali petnajst, poskušam na neformalen način preko soglasja staršev.	Neformalno s soglasjem staršev	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
F99	Ko gre za predhodno svetovanje, brez soglasja nič.	Potrebno soglasje staršev v predhodnem svetovanju	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
F100	Če pa je že postopek na sodišču, pa da sodišče celo izrecno želi, da pogovor opravimo, pa tukaj ne iščemo več soglasja staršev,	Brez soglasja staršev v sodnem postopku	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze

F101	V izjemnih primerih pa celo v šoli, ampak to kadar gre za nasilje praviloma.	Pogovor z otrokom v prostorih šole	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
F102	Res je treba ves čas paziti, da otroka ne spravljaš tudi ti kot strokovni delavec v dodatno stisko.	Čim manj obremenjujoče	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
F103	Se mi do zdaj vedno znova potrjuje, da kadar sem jaz vodila predhodno svetovanje, pa sem povabila k sodelovanju psihologa za pogovor z otroki, je bil to res, se mi zdi, tisti optimalen pristop.	Najbolje socialna delavka in psihologinja	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
F104	Jaz pa mrežam,	Mreženje		Pristopi, metode in tehnike
F105	V tem delovnem odnosu nekje opazujemo, analiziramo.	Opazovanje in analiziranje		Pristopi, metode in tehnike
F106	da določene pogovore delamo tudi v parih.	Včasih vodenje pogovorov v paru		Pristopi, metode in tehnike
F107	Sicer v naši enoti timsko delo kot metoda socialnega dela imamo kar dobro razvito. Imamo, skrbimo za to, za timski pristop v določenih nalogah, da delamo timsko.	Timsko delo v določenih nalogah		Pristopi, metode in tehnike
F108	Predhodno svetovanje v izjemnih primerih, ko gre res za visoki konflikt.	Vodenje pogovorov v paru	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
F109	Pomembno je, da veš da če je nasilje, predhodno svetovanje absolutno izpeljemo ločeno.	Individualni pogovori v primeru nasilja		Pristopi, metode in tehnike
F110	Najmanj dva.	Vsaj dva pogovora v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
F111	Če imamo, če se zmenimo včasih pridejo starši, kakšen pride z drugega konca Slovenije, sem tudi že tako da sem v enem srečanju.	En pogovor v okviru predhodnega svetovanja, če so izredne okoliščine		Pristopi, metode in tehnike

F112	Lahko je pa tudi do štiri, sem imela.	Največ štirje pogovori v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
F113	Ali pa jih tako vprašam, da si sami odgovorijo. Vedno naj si sami odgovorijo. To je socialno delo.	Spodbujanje samoiniciativnosti		Pristopi, metode in tehnike
F114	Prva stvar je, da tukaj dejansko vsak otrok na svoj način doživlja.	Vsak otrok doživlja drugače	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
F115	sigurno je to razveza za otroka velik stres.	Velik stres	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
F116	Kako bo otrok dejansko se razvijal po razvezi, je pa odvisno od načina kako se starša razideta.	Odvisno od staršev	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
F117	Če starša ozavestita, da otrok res, bom tako zelo po domače povedala, ni prav nič kriv, nima prav nič s tem, da se onadva razvezujeta in da je njuna res odgovornost, da poskrbita, da bo otrok živel srečno življenje še naprej, da bo imel možnosti, da bosta poskrbela za njegov razvoj... Potem se mi zdi, da nekih posledic otroci nimajo, tako kot imam izkušnje.	Če starša otroka razbremenita odgovornosti, posledic ni	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
F118	Če hočeš zastupati otroka, ga zastupiš s tem, da govoriš slabo o drugem staršu. In vidim, da je otroček rabil, zdaj je star deset let, eni dve leti, da je začel zaupati obema.	Nezaupanje enemu izmed staršev	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze

9.3.7. INTERVJU G

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
G1	Zdaj, v okviru naloge predhodno svetovanje.	Predhodno svetovanje		Pristopi, metode in tehnike
G2	Tam tudi preverimo, če obstaja možnost, da bi recimo par poskušal delati še na ohranitvi zveze	Ugotavljanje, ali obstaja možnost obstoja partnerske zveze		Pristopi, metode in tehnike

G3	in jim potem ponudimo tudi usmeritev, lahko na centru izvajamo strokovno svetovanje paru, za takšne, ki bi se za to še odločili.	Seznanitev z možnostjo strokovnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
G4	Lahko jim svetujemo tudi vključitev v partnersko oziroma zakonsko terapijo.	Seznanitev z možnostjo partnerske terapije		Pristopi, metode in tehnike
G5	v okviru naloge strokovno svetovanje paru izvajam partnersko terapijo,	Uporaba znanj zakonske in družinske terapije		Pristopi, metode in tehnike
G6	torej je potrebno potem urediti razmerje do otrok, torej zaupanje v varstvo in vzgojo, ureditev stikov in preživljanje otrok.	Urejanje varstva in vzgoje, stikov in preživetja		Pristopi, metode in tehnike
G7	tukaj jim ponudimo tudi možnost vključitve v mediacijo,	Seznanitev z možnostjo mediacije		Pristopi, metode in tehnike
G8	in priprava mnenja sodišču o koristi otrok.	Postopki na sodišču		Pristopi, metode in tehnike
G9	Tukaj poskušamo, kadar nista oba odločena, toliko bolj delati na tem, da preverimo kaj je bil tisti razlog, kaj se jima je dogajalo.	Raziskovanje razlogov za razhod	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
G10	Veliko se v partnerskem odnosu dogaja na nezavedni ravni. Veliko se prebujajo enih občutij med partnerjema, ki sta jih v bistvu že prinesla v odnos. Potlačene zadeve. In jaz jim pač poskušam to osvetliti,	Pogovor o nezavednih in potlačenih občutjih	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
G11	Postavim kar direktno vprašanje. Če je pri kom vmes že neka druga oseba.	Preverjanje, ali je kdo že v novem razmerju	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
G12	Ker tam jaz lahko takrat tudi pojasnim fazo zaljubljenosti in da je to začasno stanje in tako naprej,	Pojasnjevanje faze zaljubljenosti	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
G13	in da nekaj podobnega kot se jim je dogajalo v tem odnosu, če ne bosta razrešila, se jim bo zelo verjetno na en podoben ali pa drugačen način, ampak zapleti ponovili tudi v novem razmerju. Tako da jih hočem malo postaviti na realna tla.	Soočanje z možnostjo težav v naslednjem razmerju, če ne razrešijo sedanjega	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike

G14	No in potem smo se o teh stvareh pogovarjali,	Pogovor o nezavednih in potlačenih občutjih	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
G15	Tako da se mi zdi pomembno, meni se zdi zelo pomembno, da se v teh primerih res pusti čas in se ne hiti, da se odločijo na tistem prvem srečanju.	Omogočanje časa za razmislek	Pari, ki niso prepričani o razvezi	Pristopi, metode in tehnike
G16	Recimo, bi rekla tako na hitro dve srečanja.	V povprečju dva pogovora v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
G17	In v bistvu pridejo že z dogovorom, zaključimo tudi v enem, na prvem srečanju.	En pogovor v okviru predhodnega svetovanja, če že imajo dogovor		Pristopi, metode in tehnike
G18	Pri nekaterih pa je srečanj lahko tudi štiri.	Največ štirje pogovori v okviru predhodnega svetovanja		Pristopi, metode in tehnike
G19	Pa mogoče glede stikov, pa da že sprobajo en režim stikov.	Preizkus možne ureditve stikov		Pristopi, metode in tehnike
G20	Če pride v okviru predhodnega svetovanja do dogovora, potem dasta tadva partnerja skupaj predlog sodišču in gre za sklenitev sodne poravnave. To je hitrejši in enostavnejši postopek.	Postopek je hitrejši	Pari, ki so sporazumni	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
G21	Spet z njima pogovor,	Pogovor s partnerjema		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
G22	spet jih poskušamo voditi in spodbujati k temu, da bi prišla še do dogovora,	Spodbujanje doseganja sporazuma		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
G23	opravimo lahko tudi obisk na domu enega, na domu drugega,	Obisk na domu		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
G24	pogovore z otroki,	Pogovor z otrokom		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
G25	pridobimo v okviru te naloge priprave mnenja poročila, ne vem, šole, vrtca, lahko pediatra, kar se nam zdi pač potrebno. Včasih tudi policije,	Poročila drugih institucij		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče

G26	Tako da si poskušamo ustvariti čim bolj objektivno sliko kaj bi, kakšna ureditev nadaljnje starševske skrbi bi bila za te otroke najboljša.	Objektivna opredelitev otrokove največje koristi		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
G27	Tukaj seveda spodbujamo starše čim bolj k sodelovanju.	Spodbujanje k sodelovanju		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
G28	Da prihaja do govora, do primerne in spoštljive komunikacije, izmenjave informacij, da ne grdo govoriti ali pa kriviti za to da je razpadla družina t drugega.	Spodbujanje spoštljivega medsebojnega odnosa		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
G29	Da je razvoj njunih otrok v bodoče zelo odvisen od tega njunega odnosa, ko sta v vlogi staršev.	Soočanje staršev z vplivom njunega odnosa na razvoj otrok		Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče
G30	Že iz načina komunikacije. (<i>smeh</i>)	Način komunikacije	Kako prepoznati visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
G31	Ko ne zmoreta videti ali pa eden od njiju ne zmore videti enega svojega prispevka za to, da ta njun odnos ni dobro funkcioniral.	Nesprejemanje odgovornosti za neuspešen odnos	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
G32	Ko ne zmoreta videti svojega prispevka, ne vem, za mogoče neke težave pri otrocih oziroma želita predstaviti drugega kot manj primerne in sebe kot bolj primerne starše.	Predstavljanje drugega starša kot manj primerne	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
G33	Dostikrat je zaslediti eno željo po maščevanju partnerju,	Želja po maščevanju partnerju	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
G34	dostikrat tudi na račun otrok.	Vpletanje družine	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
G35	preplavljenosti s temi svojimi zelo intenzivnimi občutki,	Preplavljenost z zelo intenzivnimi občutki	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
G36	da ne zmorejo tukaj videti potreb in stiske otrok.	Nedovzetnost za otrokove potrebe	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
G37	manipulacij takšnih in drugačnih, tudi otrok.	Manipulacija	Znaki, da gre za visok konflikt	Prepoznavanje visokega konflikta
G38	Jaz jima poskušam spet tukaj povedati kaj se jima dogaja.	Soočanje s tem, kaj se jima dogaja	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike

G39	Jih slišati v tem, da je predvsem tisti, ki je bil postavljen pred to dejstvo, še toliko bolj preplavljen z zelo težkimi občutji, ki so razumljiva.	Dati občutek slišnosti	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
G40	In tako da jim nekako dam vedeti, da jih ne obsojam, da razumem da so v zelo veliki stiski, ne.	Stališče neobsojanja	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
G41	In da lahko jim tudi strokovna pomoč pomaga iti preko tega zelo težkega obdobja.	Seznanitev s koristjo strokovne pomoči	Pari z visoko stopnjo konflikta	Pristopi, metode in tehnike
G42	ker oni si mislijo: »Jaz sem v redu, jaz ne rabim pomoči,« si ne priznajo te prizadetosti in teh občutij.	Nepriznavanje lastnih občutij	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
G43	dostikrat se tukaj izkaže tudi potem, kadar so vključeni izvedenci, sodni izvedenci, da gre za kakšne osebnostne motnje tudi pri vsaj kakšnem od teh staršev ali pa celo pri obeh.	Pogosto osebnostne motnje staršev	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
G44	nas želijo razvrednotiti, da ne delamo strokovno, da smo pristranski.	Poskus razvrednotenja strokovnih delavcev	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
G45	Ja, tukaj moraš biti kar pokončen in odločen in stati za tem kar poskušaš čim objektivno presoditi, ugotoviti.	Poudarek na objektivni presoji	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
G46	In dostikrat jaz pri teh parih zasledim, če recimo je, bi rekla bolj težaven eden od partnerjev, ugotoviš da se sami ulovijo v enih svojih neiskrenih izjavah.	Neiskrene izjave uporabnikov	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
G47	Pri drugem recimo nekako opažaš neko konsistentnost njihovih izjav, pri drugem pa ne.	Nekonsistentnost izjav	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso
G48	Ampak tako, govorijo tako kot jim v določenem trenutku, si mislijo da jim bo koristilo.	Delo sebi v korist	Visok konflikt	Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso

G49	Potem tudi tukaj ocenjujemo, koliko je izražena volja otrok v teh visoko konfliktnih razvezah, resnično njihova pristna volja, koliko je pa rezultat manipulacije, recimo, kakšnega od staršev.	Ocena, koliko je izražena resnična volja otrok		Otroci v postopku razveze
G50	V kakšnih primerih predlagamo vključitev zagovornika otrok pri varuhu človekovih pravic.	Vključitev zagovornika	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
G51	Tako da v kakšnih primerih tudi to, za to je pa potrebno da dasta starša soglasje.	Dodelitev zagovornika s soglasjem staršev	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
G52	V kolikor pa ocenjujemo, da bi bilo to, vključitev zagovornika, otroku koristno in se starša ne strinjata, lahko predlagamo tudi na sodišču, da sodišče odloči o tem. Da se otroku določi zagovornika.	Dodelitev zagovornika na podlagi odločitve sodišča	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
G53	Ali opravimo tukaj na centru,	Na CSD	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
G54	vedno da ni starš prisoten,	Brez prisotnosti staršev	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
G55	včasih recimo tudi v šoli.	V šoli	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
G56	da lahko, če želi da s kakšno njihovo izjavo ne bi seznanili starše, da jih tudi potem ne seznanimo.	Dogovor, s čim so starši lahko seznanjeni	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
G57	Ko smo imeli psihologinjo, je večkrat tukaj sodelovala pa sploh opravila razgovor z otrokom psihologinja.	Psihologinja sama	Raziskovanje otrokovega glasu	Otroci v postopku razveze
G58	Nedvomno visoko konfliktna razveza ima veliko veliko hujše posledice na razvoj otroka kot pa neka sporazumna razveza, kjer sta starša zmožna naprej kot starša dobro med seboj sodelovati pa imata nek spoštljiv odnos.	Hujše posledice kot sporazumna razveza	Vpliv visoko konfliktna razveze	Otroci v postopku razveze
G59	Jaz mislim, da je razveza za otroka zelo težka izkušnja.	Zelo težka izkušnja	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze

G60	Ampak kamor znata starša na primeren način seznaniti s tem, da se bosta razšla, predstaviti to otroku. Jaz to tudi recimo poudarjam, da dajo otroku možnost, da izrazi svoja občutja ob ločitvi oziroma po ločitvi. Da lahko karkoli pač pove, da ga slišijo v tistem, kar pove. Ker s tem otrok ta svoja težka občutja, ki so povezana z ločitvijo staršev, jih nekako procesira, zmanjšuje njihovo napetost, ki mu jo povzročajo in so posledice zaradi tega potem tudi bistveno manjše.	Bistveno manjše posledice, če starša otroka slišita	Vpliv razveze	Otroci v postopku razveze
G61	Kamor pa gre za visoke konfliktno razveze, tam ti otroci so dostikrat spregledani, neslišani, nerazumljeni.	Otrok je spregledan	Vpliv visoko konfliktno razveze	Otroci v postopku razveze
G62	Zlorabljeni, čustveno dostikrat so tukaj zlorabljeni v visoko konfliktnih razvezah.	Čustvena zloraba	Vpliv visoko konfliktno razveze	Otroci v postopku razveze

9.4. OSNO KODIRANJE

Tema: Pristopi, metode in tehnike

- Predhodno svetovanje (A1, C1, D1, E1, F1, G1)
- Urejanje varstva in vzgoje, stikov in preživnine (A2, B10, C7, D18, G6)
- Pogovor o trajanju in razpadu partnerskega odnosa (A3)
- Ugotavljanje, ali obstaja možnost obstoja partnerske zveze (A4, C4, E21, G2)
- Socialnovarstvena storitev pomoč družini za dom (A5, E40, F6)
- Strokovno svetovanje paru (A6, B1, F2)
- Spodbujanje k razreševanju partnerskega odnosa z namenom izboljšanja starševskega odnosa (A7)
- Prilagajanje dinamiki družine (A8)
- Omogočanje prostora obema (A9)
- Vsaj trije pogovori v okviru predhodnega svetovanja (A10)
- Pogovor z otrokom v okviru predhodnega svetovanja (A11)
- Predhodno svetovanje najmanj uro in pol (A12)
- Bolj svetovalni proces, kadar dvomita v svoje starševske vloge (A13)
- Domače naloge (A14)
- Iskanje pozitivnega v starševskem odnosu (A15)
- Na prvem srečanju začasni dogovori in naloge (A16)
- Na drugem srečanju evalvacija in dogovor o pogovoru z otrokom (A17)
- Na tretjem srečanju evalvacija, zaključek in dogovori za naprej (A18)
- Sklepanje začasnih dogovorov (A32)
- Ni siljenja v skupno varstvo in vzgojo (A38)
- Predstaviti, da je storitev ciljno usmerjena in prilagojena posameznemu paru (A61)
- Vabljenje v svetovanje (A63, D11, D66, F23)
- Nudenje prostora za pogovor (A64, F22)
- Sprejemanje odločitev na podlagi strokovnih smernic, dobre vere in strokovnih prepričanj (A86)
- Soočanje partnerjev z odgovornostjo (A87, D38)
- Uporaba strokovnih znanj, ki se jih ne vključuje v pripravo mnenja (A89)
- Raziskovanje, kako družina doživlja situacijo (A150)
- Raziskovanje, kaj družini pomeni normalnost (A151)
- Ni poudarka na čustveni razvezi (B8)
- Ukvarjanje s postopkom in otroci (B9)
- Pogosto le en pogovor v okviru predhodnega svetovanja (B79)

- Največ trije pogovori v okviru predhodnega svetovanja (B80, D41)
- Postopki na sodišču (C2, G8)
- Partnersko svetovanje (C3)
- Seznanitev z možnostjo ustavitve postopka (C5)
- Pogovor o tem, kar so povedali otroci (C8)
- Raziskovanje otrokove koristi (C9)
- Vedno enak način dela (C11)
- En do dva pogovora v okviru predhodnega svetovanja (C14)
- Spodbujanje k pravno formalnemu urejanju zadev (C18, D19)
- Seznanitev z možnostmi v postopku (C29, F19)
- Pojasnjevanje staršem, kako poteka pogovor z otrokom (C55, E49)
- Vsaj dva pogovora v okviru predhodnega svetovanja (D9, D40, F110)
- Usmerjanje v delo na starševskem odnosu (D10, F21)
- Usmerjanje v izkazovanje ljubezni otrokom (D12)
- Varovanje otrokove koristi (D13, D14, E2, F3, F11)
- Individualni pogovori v primeru nasilja (D17, F109)
- Svetovanje preko telefona (D37, E37)
- Ponovno predhodno svetovanje v primeru hude stiske (D39)
- Več kot trije pogovori v okviru predhodnega svetovanja (D42, D43)
- Osredotočanje na kvaliteto stikov in ne kvantiteto (D48)
- Nadaljnje spremljanje otroka, ki doživlja stisko (D58)
- Seznanitev z možnostjo strokovnega svetovanja (D64, G3)
- Seznanitev z možnostjo mediacije (D65, G7)
- Ukrepi za varstvo koristi otroka (E3)
- Na prvem srečanju seznanitev s postopkom (E4, F14)
- V povprečju trije pogovori v okviru predhodnega svetovanja (E14)
- Usmerjanje v obravnavo otrok in mladostnikov s težavami v odrasčanju (E39)
- Socialnovarstvena storitev osebna pomoč (F4)
- Socialnovarstvena storitev prva socialna pomoč (F5)
- Naloge po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (F7)
- Načelo zaupnosti (F8)
- Nevtralnost socialnega delavca (F9)
- Biti na strani otroka (F10)
- Soočanje partnerjev z njihovo lastno zgodbo (F12, F86)
- Branje Družinskega zakonika skupaj z uporabniki (F13)

- Vzpostavljane delovnega odnosa na prvem srečanju (F15)
- Raziskovanje možnosti vstopa v mediacijo (F17)
- Predhodno svetovanje od petinštirideset minut do uro in pol (F38)
- Uporaba znanj s področja družinske mediacije (F45)
- Beleženje nalog in storitev (F55)
- Prevajanje v jezik uporabnikov (F59)
- Vsako predhodno svetovanje na drugačen način (F85)
- Soočanje staršev z njunimi šibkimi točkami z namenom krepitve (F91)
- Soočanje staršev z vplivom njunega odnosa na otroka (F92)
- Mreženje (F104)
- Opazovanje in analiziranje (F105)
- Včasih vodenje pogovorov v paru (F106)
- Timsko delo v določenih nalogah (F107)
- En pogovor v okviru predhodnega svetovanja, če so izredne okoliščine (F111)
- Največ štiri pogovori v okviru predhodnega svetovanja (F112, G18)
- Spodbujanje samoiniciativnosti (F113)
- Seznanitev z možnostjo partnerske terapije (G4)
- Uporaba znanj zakonske in družinske terapije (G5)
- V povprečju dva pogovora v okviru predhodnega svetovanja (G16)
- En pogovor v okviru predhodnega svetovanja, če že imajo dogovor (G17)
- Preizkus možne ureditve stikov (G19)

PARI, KI SO PREPRIČANI O RAZVEZI

- Izdelava družinskega načrta (A19)
- Prilagajanje potrebam in željam partnerjev (A20)
- Poudarek na starševskem odnosu (A24, C12)
- Ne odpira se teme partnerskega odnosa (A25, A29)
- Proces žalovanja (A26)
- Ubesedenje opaženega (A27)
- Omogočanje prostora za pogovor (A28)
- Iskanje pozitivnega v starševskem odnosu (A30)
- Poudarek na razhodu (B5)
- Poudarek na razhodu, če je samo eden prepričan o razvezi (B6, C10, F20)
- Informiranje o postopku razveze (B7)
- Podpora tistemu, ki ne želi razveze (C13)
- Kratkotrajno sodelovanje (E11)

- Vabljenje v storitve (E23)

PARI, KI NISO PREPRIČANI O RAZVEZI

- Bolj svetovalni proces (A21)
- Krepitev partnerskega odnosa (A22)
- Manj posvečanja starševskemu odnosu (A23)
- Omogočanje časa za razmislek (A31, G15)
- Usmerjanje v strokovno svetovanje (B3, D15, E22)
- Pomoč pri ohranjanju zveze (B4)
- Napotitev v svetovanje (C6)
- Usmerjanje v mediacijo (D16)
- Burnejša komunikacija (E12)
- Daljši postopki (E13)
- Razreševanje partnerskega odnosa (F24)
- Raziskovanje razlogov za razhod (G9)
- Pogovor o nezavednih in potlačenih občutjih (G10, G14)
- Preverjanje, ali je kdo že v novem razmerju (G11)
- Pojasnjevanje faze zaljubljenosti (G12)
- Soočanje z možnostjo težav v naslednjem razmerju, če ne razrešijo sedanjega (G13)

PARI Z VISOKO STOPNJO KONFLIKTA

- Napotitev na sodišče (A41, A71)
- Čimprejšnje zaključevanje zadeve (A42, A70)
- Vodenje pogovorov v paru (A49, F108)
- Prilagodljivost (A54)
- Iznajdljivost (A55)
- Včasih ločena srečanja (A56, F35, F41)
- Skupni pogovor z namenom oblikovanja dogovora (A57)
- Ohranjanje nevtralne pozicije (A65, E30)
- Ugotavljanje, ali gre za nasilje (B85)
- Osredotočenost na dinamiko v družini (B87)
- Večletno sodelovanje (C15)
- Odpiranje in zapiranje spisov (C16, E38)
- Usmerjanje v delo na starševskem odnosu (C26, E17, E27, F47)
- Spodbujanje spoštljive komunikacije (E18, F42)
- Ni poudarka na preteklem dogajanju (E19)

- Preverjanje, ali je možen sporazum (E20)
- Dogovor o pravilih pogovora (F34)
- Raziskovanje razloga za ločene pogovore (F36)
- Predlaganje ločenih srečanj (F39)
- Pogovor o možnosti "poslovne komunikacije" (F43)
- Skupno treniranje "poslovne komunikacije" (F44)
- Soočanje s tem, kaj mislita, da bi rekel otrok (F48)
- Soočanje s tem, kaj se jima dogaja (G38)
- Dati občutek slišnosti (G39)
- Stališče neobsojanja (G40)
- Seznanitev s koristjo strokovne pomoči (G41)

Tema: Razlike med delom s pari, ki so sporazumni in pari, ki niso

PARI, KI SO SPORAZUMNI

- Vedno pogovor z otrokom (A33)
- Delo je lažje (A36)
- Raziskovanje možnosti (A37)
- Spodbujanje k skupnemu varstvu in vzgoji (A39)
- Postopek je hitrejši (A40, E7, G20)
- Sprejmejo pomoč (A62)
- Kratko mnenje (A83)
- Pogovor z otrokom v prostorih CSD (A125)
- Mnenje v predhodnem svetovanju (B36)
- Sporazum v okviru predhodnega svetovanja (B51, D5)
- Občutljivost za dobrobit drugega (C27)
- Zapisnik o sporazumu (D6, E6)
- Ocena sporazuma (D7, E5)
- Ni pogovora z otrokom v okviru predhodnega svetovanja (D45)
- Zadovoljstvo z delom CSD (D63)

PARI, KI NISO SPORAZUMNI

- Ni pogovora z otrokom (A35)
- Celostno mnenje (A84, B55)
- Ni mnenja v predhodnem svetovanju (B52)
- Sodišče zaprosi CSD za mnenje (B53, D44)

- Odpiranje spisa »mnenje v sodnih postopkih« (B54)
- Prošnja za podaljšanje postopka (D8)
- Spodbujanje k mediaciji (E8, F18)
- Usmerjanje k sporazumu (E9)
- Zapisnik, da ni bilo sporazuma (E10, F16)

VISOK KONFLIKT

- Drugačna dinamika (A58)
- Drugačni cilji (A59)
- Potrebna je veliko usmerjanja (A60)
- Občutljivost partnerjev za pristranskost (A66, D30)
- Zadržanost do sodelovanja s CSD (A67)
- Rešitve so nekaj nedosegljivega, vedno izmuzljive (A68)
- Nesprejemanje odgovornosti (A88, F58)
- Pogovor z otrokom v prostorih šole (A126, F101)
- Ni mnenja v predhodnem svetovanju (B37)
- Na sodišče brez mnenja (B38)
- Mnenje na pobudo sodišča (B39)
- Natančnejše raziskovanje situacije (B56)
- Nesložnost (C28)
- Postavljanje meja (D31)
- Manipulativen odnos do strokovnih delavcev (D32)
- Iskanje neznanja strokovnih delavcev (D61)
- Žaljiv odnos do strokovnih delavcev (D62)
- Izkoriščanje otrokovega glasu (E50)
- Odpiranje ukrepov za varstvo koristi otroka (F52)
- Vabljenje v storitve (F54, F56)
- Vabljenje na osebne pogovore (F57)
- Nepriznavanje lastnih občutij (G42)
- Pogosto osebnostne motnje staršev (G43)
- Poskus razvrednotenja strokovnih delavcev (G44)
- Poudarek na objektivni presoji (G45)
- Neiskrene izjave uporabnikov (G46)
- Nekonsistentnost izjav (G47)
- Delo sebi v korist (G48)

Tema: Prepoznavanje visokega konflikta ali nasilja

KAKO PREPOZNATI VISOK KONFLIKT

- Intuicija socialnega delavca (A43)
- Način začetka postopka (A44)
- Odnosna dinamika (A45)
- Visok konflikt lahko pričakuješ (A47)
- Energetska opremljenost (A51, D22)
- Včasih ni predhodnih pokazateljev (A53)
- Poznavanje teorije o nasilju (B88)
- Kasneje v procesu sodelovanja (C17)
- Visokega konflikta ne prepoznaš takoj (C22)
- Čutiš že ob prihodu (D20)
- Neverbalna komunikacija (E15)
- Način komunikacije (E16, G30)

ZNAKI, DA GRE ZA VISOK KONFLIKT

- Drugi sodni postopki (A46)
- Intenzivna dinamika (A48, B23, D23)
- Nespoštljiva komunikacija (A50, F25)
- Neenakovredna porazdelitev moči (A52, D27)
- Včasih psihično nasilje (A69)
- Lahko enakovrednost moči in obojestransko nasilje (B2)
- Obrambno vedenje (B11)
- Kritiziranje (B12)
- Napadanje (B13)
- Umikanje (B14)
- Distanciranje (B15)
- Eskalacija konfliktov (B16)
- Ne-varnost (B17)
- Jeza (B18)
- Bes (B19)
- Eskalacija v nasilje (B20)
- Sovražno vzdušje (B21)
- Nezmožnost sodelovanja (B22, C20)
- »Ti« sporočila (B24)

- Ni popuščanja (B25)
- Nezmožnost poslušanja drug drugega (B26, F27)
- Vsak po svoje (B27)
- Konflikt v pisarni (B28)
- Potrebno je posredovanje socialne delavke (B29, F40)
- Vračanje v preteklost (B30, E25)
- Nezdruge koalicije znotraj družine (B31)
- Vpletanje družine (B32, F50, G34)
- Vpletanje uradnih oseb (B33, C21, D24, D26, F49, F51)
- Nemoč (B34)
- Frustracija (B35)
- Nedovzetnost za otrokove potrebe (B45, G36)
- Nenehni spori (B81)
- Spori glede starševske skrbi (B82)
- Zelo napeto vzdušje (B83)
- Dolgotrajni sodni postopki (B84)
- Ni prisotnega nasilja (B86)
- Oba starša sta konfliktna (B96)
- Nenehno vračanje (C19)
- Po nekaj mesecih začasne odredbe (C23)
- Iskanje zaveznika v socialnem delavcu (C24, E29, F37, F46)
- Iskanje potrditve (C25)
- »Huda« neverbalna komunikacija (D21)
- Pritožba na CSD (D25)
- Manipulacija (D28, E24, G37)
- Težave pri dogovarjanju glede stikov (D29)
- Pomanjkanje komunikacije (E26, E28)
- Povzdigovanje glasu (F26)
- Komuniciranje preko socialne delavke (F28)
- Obtoževanje (F29)
- Dojemanje otrok kot sredstev (F30)
- Pretirano uveljavljanje svoje volje (F31)
- Veliko nesoglasij v času partnerske zveze (F32)
- Grožnje (F33)
- Nesprejemanje odgovornosti za neuspešen odnos (G31)

- Predstavljanje drugega starša kot manj primerne (G32)
- Želja po maščevanju partnerju (G33)
- Preplavljenost z zelo intenzivnimi občutki (G35)

TVEGANJA, ČE NASILJE NI PREPOZNANO

- Otroka dodeljen v varstvo in vzgojo obema staršema (B89)
- Otroka dodeljen v varstvo in vzgojo povzročitelju nasilja (B90)
- Prevelik obseg stikov med otrokom in povzročiteljem (B91)
- Dvom v materino zgodbo (B92)
- Siljenje otroka v stike, ki jih ne želi (B93)
- Očitane materi, da otežuje stike (B94)
- Očitane materi, ker je z otrokom živela v nasilnem okolju (B95)

Tema: Sodelovanje s parom, ko se vključi sodišče

- Ponovitev dela postopka (A72)
- Lahko prvi stik socialne delavke z družino (A73)
- Nov postopek (A74)
- Pogovor s partnerjema (A75, C31, D3, D34, E33, F60, G21)
- Običajno individualni pogovori (A76, F61, F77)
- Skupni pogovor, če je možnost sporazuma (A77)
- Obisk na domu (A78, B47, D35, E35, F64, G23)
- Pogovor z otrokom (A79, B46, C32, D2, D33, E34, G24)
- Seznanitev staršev z vsebino pogovora z otrokom (A80)
- Poročila drugih institucij (A81, B48, D4, E36, F69, G25)
- Priprava mnenja (A82, B50, F68)
- Starši predlagajo socialno delavko kot pričo (A85)
- Obisk na domu, ko je tudi otrok tam (A128)
- Raziskovanje dinamike med staršem in otrokom (A129)
- Eden ali več pogovorov s partnerjema (B40)
- Opazovanje komunikacije med partnerjema (B41)
- Opazovanje dinamike med partnerjema (B42)
- Opazovanje sodelovanja med partnerjema (B43, C30)
- Preverjanje odnosa do otrokovih potreb (B44)
- Povzetek predhodne obravnave (B49)

- Nudnje podpore v sodnih postopkih (C34)
- Seznanitev staršev z mnenjem CSD (C35, F71, F73)
- Predlaganje sodnega izvedenca (C36)
- Preverjanje prostorov za stike (D36)
- Spodbujanje doseganja sporazuma (E31, G22)
- Hierarhija med udeleženi (E32)
- Posvet s starši o tem, ali se opravi pogovor z otrokom (E44)
- Raziskovanje življenjske situacije staršev (F62)
- Opredelitev CSD do predloga staršev (F63)
- Opazovanje interakcije (F65)
- Raziskovanje materialnih okoliščin (F66)
- Raziskovanje odnosov (F67)
- Poročila drugih institucij tudi brez soglasja staršev (F70)
- Seznanitev s sodnim postopkom (F72, F74)
- Verbalni napadi na socialne delavce (F75)
- Ponovna vzpostavitev stika s partnerjema (F76)
- Seznanitev z možnostjo vključitve v storitve (F78)
- Objektivna opredelitev otrokove največje koristi (G26)
- Spodbujanje k sodelovanju (G27)
- Spodbujanje spoštljivega medsebojnega odnosa (G28)
- Soočanje staršev z vplivom njunega odnosa na razvoj otrok (G29)

Tema: Otroci v postopku razveze

RAZISKOVANJE OTROKOVEGA GLASU

- Potrebno soglasje staršev v predhodnem svetovanju (A34, F99)
- Pogovor s starši, da predstavijo otroka (A90, E63)
- Brez spraševanja po željah (A91)
- Preverjanje, če ve, zakaj je prišel (A92, C48)
- Predstavitev socialne delavke (A93)
- Seznanitev otroka z namenom pogovora (A94)
- Raziskovanje družinskega življenja (A96, D52)
- Raziskovanje otrokovih občutij (A97, E57)
- Raziskovanje otrokovih čustev (A98, D53)
- Otrokova pravica (A101)
- Delovni listi (A111, A137)

- Prispodoba zlate ribice (A112)
- Dogovor, s čim so starši lahko seznanjeni (A113, F95, G56)
- Spoštovanje otrokovega zaupanja (A114)
- Konec pogovora, če je otrok v stiski (A118)
- Izvedenci v razvezah z visoko stopnjo konflikta (A124)
- Iskanje varnega okolja za pogovor z otrokom (A127, D49)
- Občasno vodenje pogovora v razvezi z visokim konfliktom skupaj s psihologinjo (A130, C52)
- V kompleksnejših situacijah izjemoma pri pogovoru prisoten šolski svetovalni delavec (A131)
- V kompleksnejših situacijah izjemoma pri pogovoru prisoten starš (A132)
- Pri mlajših otrocih skozi igro (A133, C50, D56)
- Najprej splošna, nestrukturirana vprašanja (A134, D51)
- V primeru stiske pri mlajših otrocih so prisotni starši (A135)
- Opazovanje interakcije med otrokom in starši (A136)
- Vprašalnik o stikih (A138)
- Dokončevanje stavkov (A139)
- Samostojno izpolnjevanje pripomočkov (A140)
- Risanje družine (A141, C45)
- Otrokova interpretacija slike (A142)
- Prilagodljivost (A143, C42, E61, F88)
- Uporaba smernic (A144)
- Izobraževanja na temo izvajanja pogovora z otrokom (A145)
- Specialna pedagoginja v sodelovanju s psihologinjo (A146)
- Če otrok ne bi razumel pomena pogovora, se ga ne opravlja (A147, A152)
- Ob dolgotrajnem visokem konfliktu ni pogovora z otrokom (A148)
- Vključitev zagovornika (A149, C33, G50)
- Pogovor z otrokom, ko je sposoben razumeti pomen postopka (B57, F87)
- V zahtevnejših primerih vedno pogovor, če je možno (B61, C56)
- Čim manj obremenjujoče (B62, F102)
- Na CSD (B63, C41, E48, G53)
- V šoli (B64, E46, G55)
- Sodišče lahko zahteva pogovor (B65, E43)
- Običajno strokovni delavec, ki vodi postopek (B66, C40, E45)
- Sodni izvedenci, če je otrok premajhen (B67, C54, D55)
- Dva strokovna delavca, če starše skrbi (B77)
- V kompleksnejših situacijah dva strokovna delavca (B78)

- Včasih prisotna sodnica (C37)
- Pomembno upoštevanja želja pri starejših otrocih (C38, D46)
- Mlajši otroci ne izražajo želja (C39)
- Genogrami (C43)
- Mlajši otroci več časa (C46)
- Brez neposrednih vprašanj pri mlajših otrocih (C47)
- Najstniki odločno povedo, kar želijo (C49, D47)
- Prostovoljno (C51)
- Na domu (C53, E47)
- Ena izmed strokovnih delavk (D50)
- Psihologinja sama (D54, G57)
- Seznanitev otroka z njegovimi pravicami (E54)
- Kartice (E55)
- Raziskovanje družinske dinamike (E56)
- Vprašanje lestvice (E58)
- Vprašanje čudeža (E59)
- Nedokončani stavki (E60)
- Družinski sociogram (E62)
- Uporaba igrač (E64)
- Izbira metode glede na otrokova zanimanja (E65)
- Konec pogovora, ko otrok nima več koncentracije (E66)
- Največ petinštirideset minut (E67)
- Včasih psihološka ocena (E68)
- Vključenost drugih strok preko poročil (E69)
- Sodelovanje s centrom za duševno zdravje otrok in mladostnikov (E70)
- Timski sestanki (E71)
- Najpomembneje takrat, kadar ga starša spregledata (E76)
- Seznanitev staršev s pomenom pogovora z otrokom (F79)
- Predlaganje pogovora z otrokom staršem (F80)
- Risanje institucij (F89)
- Pogovor o otrokovih strahovih (F94)
- Neformalno s soglasjem staršev (F98)
- Brez soglasja staršev v sodnem postopku (F100)
- Najbolje socialna delavka in psihologinja (F103)
- Ocena, koliko je izražena resnična volja otrok (G49)

- Dodelitev zagovornika s soglasjem staršev (G51)
- Dodelitev zagovornika na podlagi odločitve sodišča (G52)
- Brez prisotnosti staršev (G54)

NAMEN POGOVORA Z OTROKOM

- Razbremenitev otroka (A95, C44)
- Otrokovo soočanje z lastnimi čustvi (A99)
- Omogočiti otroku občutek slišnosti (A100)
- Spoštovanje otrokovih pravic (A109)
- Seznanitev otroka z dogajanjem (A110, F84)
- Posredovanje kljub zaupnosti v primeru zanemarjanja ali nasilja (A115)
- Informacije za starše o možnostih razbremenjevanja otroka (A116)
- Napotovanje k psihologu v primeru hude stiske (A117)
- Spoznavanje družinske situacije (B76, E42)
- Spoznavanje otrokovega doživljanja situacije (E41)
- Včasih se pogovora ne vključi v mnenje (F90)
- Natančno raziskovanje ozadja otrokovih želja (F97)

OTROCI, STARI PETNAJST LET IN VEČ

- Delna poslovna sposobnost (A102, B58)
- Pravica do aktivne vključenosti v postopek (A103, B59, E51, F81)
- Brez spraševanja po željah (A104)
- Raziskovanje otrokovih občutij (A105)
- Zapisniška izjava (A106, E52, F83)
- Otrok mora povedati, ali želi biti aktivno vključen v postopek (A107, B60, E53)
- Otrok mora biti seznanjen z dogovorom staršev (A108)
- Spodbujanje staršev, da otroka seznani z njegovo vlogo v postopku (F82)

VPLIV RAZVEZE

- Razveza sama ni problem (A157)
- Višji nivo življenja, če starša razvezo dobro izpeljeta (A158)
- Učenje zrelosti (A159)
- Učenje čustvene inteligence (A160)
- Zaznamuje (B68)
- Negativen vpliv (B69)
- Sporazumen razhod kot varovalni dejavnik (B73)

- Čustveno zahtevno (B74)
- Odvisno od staršev (C57, F116)
- Travmatizira (D57)
- Otrok ne pozna ljubečih družinskih odnosov (D59)
- Prikrajšanost (D60)
- Otroci se prilagodijo novi družinski resničnosti (E72)
- Strah pred tem, da bi moral izbirati med staršema (F93)
- Vsak otrok doživlja drugače (F114)
- Velik stres (F115)
- Če starša otroka razbremenita odgovornosti, posledic ni (F117)
- Nezaupanje enemu izmed staršev (F118)
- Zelo težka izkušnja (G59)
- Bistveno manjše posledice, če starša otroka slišita (G60)

VPLIV VISOKO KONFLIKTNE RAZVEZE

- Obremenjenost otrok (A119)
- Otrok kot posrednik med starši (A120)
- Obremenjenost otrok s postopki (A121)
- Pogovori v visoko konfliktnih razvezah so zelo zahtevni (A122)
- Otrok je zadržan in zaprt vase (A123)
- Zelo travmatično (A153)
- Občutki zmedenosti (A154)
- Občutki nepripadnosti (A155)
- Težave pri identifikaciji (A156)
- Zaznamovanost za vse življenje (A161)
- Spremenjeno doživljanje družine (A162)
- Spremenjeno doživljanje samega sebe (A163)
- Spremenjeno doživljanje vzpostavljanja odnosov (A164)
- Vpliv postopkov na psihosocialni razvoj (A165)
- Še bolj zaznamuje (B70)
- Odvisno od drugih dejavnikov (B71)
- Hude posledice (B72)
- Olajšanje, a negativne posledice (B75)
- Vedenjske in čustvene težave (E73)
- Zasvojenosti (E74)

- Zelo negativno vpliva (E75)
- Razkritje otrokovega mnenja v sodnem postopku (F96)
- Hujše posledice kot sporazumna razveza (G58)
- Otrok je spregledan (G61)
- Čustvena zloraba (G62)